DERBEYĀN-I KĀNŪNNĀME-I ᶜOSMĀNĪ

Fasl-i evvel derbeyān-i cürmü cināyet ve siyāset

Eger bir kimesne zinā itse daḫi üzerine ṣabit olsa zinā iden evlü olsa ġanī olsa bin akçeye ḳādır olsa [1] dört yüz akçe cürm [2] alına vasıṭ-ül-ḥāl olsa iki yüz akçe alına faḳir-ül-ḥāl olsa yüz akçe alına faḳir-ül-ḥāl olsa elli ve yāḫud kırk akçe alına [3]. Eger zinā iden ergen olub ġanī olsa cürm yüz akçe alına vasıṭ-ül-ḥāl olsa elli akçe alına faḳir-ül-ḥāl olsa otuz akçe alına eger zināyī kız oglan itse anıñ cürmi ġulmān erkek gibidir eger zināyī ᶜavret itse eri cürmin vire ġanī olsa ve ḳabul iderse yüz akçe köfte ḫorlıḳ vire vasıṭ-ül-ḥāl olursa elli akçe faḳir-ül-ḥāl olsa otuz akçe vire [4] ve eğer ḫul ve cāriye zinā itse ḥürr ve ḥürre cürmin virmeye nıṣfın alalar.

Bir kişi zinā ḳaṣdına bir kişinin evine girse evlü olursa evlü cürmin vire ve eger ergen olursa ergen cürmin vire kız oglan çeken ve ḥıyānet ile bir kimeseniñ evine gireniñ ve kız ve ᶜavret çekmege bile varana kimesneye siyāset içün ẓekeri kesele ve kız ya ᶜavret [27] çeküb cebr ile nikāḥ itdürine cebr ile boşadalar ve daḫi siyāset ideler ve nikāḥ idenin ṣakalın keseler ve muḥkem let ideler ve eger bir ġayrıñ ᶜavretin veyā ḳızın öpse ve yāḫud yoluna varub söylese ḳāżı muḥkem taᶜzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger bir kişiniñ cāriyesine söz söylese veya öpse ḳāżı muḥkem taᶜzir idüb iki aġaça bir akçe alına ve eger bir kimesniñ oġlun öpse veya yoluna varub söylese ḳāżı muḥkem taᶜzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına eger ḥabs daḫi etseler ḳāżı maṣlaḥat gördügi yerde ideler.

Eger ᶜavret veyā ḳız bir kimesneye iftira etse baña zinā itdin dise eger inkār etse [5] sözlerine şahidsiz iᶜtibār etmeyüb ere yemin ᶜavrete ve ḳıza taᶜzir idüb iki aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger ᶜavrete ve ḳıza bir kimesne zinā itdüm dise ānlar inkār eylese ānlar yemin virüb zinā itdim kimesneye taᶜzir idüb iki aġaça bir akçe cürm alına ve eger bir kişi bir aḫır kimesneye sen benim ᶜavretime veyā ḳızıma veya cāriyeme zinā itdiñ dise iṣbāt idemezse ḳāżı taᶜzir ide cürm alınmaya.

Ve eger bir kişinin oglu keñizlik etse bāliġ ise ḳāżı oġlana muḥkem taᶜzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına eger olmadıyse babası ḥıfz itmek lāzımdır babası ḥıfz itmedügi içün ḳāżı taᶜzir ide ammā cürm alınmaya ve eger bir kişiniñ ḥayvanına varsalar ḳāżı muḥkem taᶜzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına.

---

[1] B-1882 el yazmasında (s. 1 b), böyle bir cümle de bulunuyor: سیاست اولمدغی تقدیرجه

[2] Bu söz metinde iki kez yazılmıştır.

[3] Çok fakir olan kişilere ait olmalıdır; sosyal tabakaların tasnifi yapılırken diğer yerlerde de öyle oluyor.

[4] B-1882 el yazmasında (s. 1 b), bu mesele ayrıntılı olarak müzakere edilmiştir:

اگر زنا ایدن عورت اولسه غنیه اولسه انوك دخی جرمی غنی ارکیدر متواسط الحال ویاخود فقیر اولسه اکاکوره قیاسی اولنه اگر زنایی عورت ایتسه جرمن اری ویره اگر عورتك مالی اولوب اری اولوب ینه قبول ایدرسه کفته خورلق قنلغی غنی اولورسه یوز آقچه اورتا حاللویه الی آقچه فقیر اولورسه اوتوز آقچه آلنه.

[5] Yukarda zikrettiğimiz el yazmasında (s. 2 a), şöyledir: اگر ار انکار ایلسه

Faṣl-i ṣānī der beyān-i teżārub ve tesellüm [6]

[28] Eger bir kişi çekişüb birbiriniñ yakāların yırtsa ḳāżı ikisine daḫi taᶜzir ide emmā cürm alınmaya eger bir biriniñ ṣaḳālın yolsa [7] yine ikisine taᶜzir idüb ġanīden yirmi akçe fakirden on akzçe alına ve eger bir kişiniñ yoluna yāhud evi üstüne varsa daḫi çekişüb birbiriniñ ṣaḳālın yolsa veya müḥkem dögüşse sebeb olandan aġaç başına bir akçe cürm alına aḫırdan iki aġaça bir akçe cürm alına [8] ve eger bir kişi ḥaḳḳ yere bir kimesneyi let itse veyā ṣaḳālın yolsa taᶜzir idüb ġanī olandan yigirmi fakir olandan on akçe cürm alına ve eger bir kişi baş yarub ḳan çıkarsa ḳāżı taᶜzir idüb otuz akçe cürm alına. Ve eger kemik çıkarsa cerrāḥa muḥtāc olsa baş yaran ġanī olsa taᶜzir olunub yüz yigirmi akçe cürm alına ve eger bir kimesne ādam öldürse yerine ḳışāṣ ideler cürm almayalar ve eger baş yaran ādam fakir olsa otuz akçe cürm alına mutavassıṭ-ül-ḥāl olsa elli akçe cürm alına ve eger ḳışāṣ ya ḳışāṣ olmak lāzım olıcak ḳatl olmasa ġanī ise dört yüz akçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan iki yüz akçe ve fakirden yüz akçe alına ve ġāyet fakirden elli akçe cürm alına [9] ve eger mecrūḥ beni filan kimesne vurmuşdur dise iᶜtibār yoḳtur meger evvelden müttehim ola ve yāḫud mecrūḥ ile ᶜadāvet-i dünyeviyesi ẓāhir kimesne ola ḳāżı maᶜrifetile ᶜörf ola.

Ve eger maḥalle içinde ve yāḫud köy arasında maḳtūl bulunsa elbette teftiş idüb ḳātili bulduralar [29] ve yāḫud diyet çekdüreler eser-i ḳatl bulunmazsa mücerred meyyit bulunmasıyle incidmiyeler ve eger bir kimesne āḫarı oḳiyle veyā biçaḳ ile ursa mecrūḥ eylese ġanī ise baᶜdet'taᶜzir iki yüz akçe alına mutavassıṭ-ül-ḥāl olsa yüz akçe fakir olsa elli akçe alına ve eger bir kimesne yoluna varub oḳ çekse oḳunu ḳulaġına şāncub gezdüreler ve eger yoluna varub ḳılıç veya biçaḳ çeküb muḥkem ḥaḳḳından gelüb elli akçe cürm alına fakir olsa on akçe cürm alına ve eger saġır oglancuḳlar ṣavāş itseler ṣaçların yolsalar nesne alınmaya ve eger ṣāncalar [10] gezdüreler [11] ve eger bir kişi ḳaṣd ile bir kimesneniñ gözün veyā dişin çıḳarsa ḳışāṣ itseler cürm alınmaya ve eger ḳışāṣ lāzım olmasa ġanī olursa iki yüz akçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olursa yüz akçe fakir olursa elli veyā ḳırḳ akçe alına ve eger bu meẕkürāt kefereden olsa [12] nıṣf-i cürm alına ve eger saġır oglancuḳlar ṣavāş itseler ṣaçların yolsalar nesne alınmaya ve eger ḥavātin ṭāyıfesi birbiriyle sıvāş itseler ṣaçların yolsalar veyā birbirine muḥkem let itse muḥaẕẕerāt degil ise ikisine daḫi muḥkem taᶜzir idüb iki aġaça bir akçe cürm alına ve eger muhazzerāt ise erlerine tehdid idüb yigirmi akçe cürm alına eger bir kimesne ḥadd-i ḳazf veyā taᶜzir olsa ḥadd-i ḳaẕf ise üç aġaça bir akçe ve eger taᶜzir ise iki aġaça bir akçe cürm alına ve

---

[6] Süleyman'ın kanunnâmesinde bu kelimenin yerinde تشانمه kelimesi bulunur. Bu metnin münderecatına daha uygun geliyor.

[7] Yukarda zikrettiğimiz (s. 2 b), şöyledir: اگر بربرینك صاچن صقالن یولسه

[8] Aynı yerde: وبادی اولوب اوندن آغاج باشنه برر آقچه جرم آلنه آخرندن آلنیه

[9] B-1882 el yazmasında (s. 2 b), anlamı daha açık bir 141. şekilde verilir:

اگر برکمسنه آدم اولدرسه یرینه قصاص ایدرلرسه جرم یوقدر اگر اتمسه‌لر یاخود قصاص لازم کلور قتل اولسه غنی دن دورت یوز آقچه متواسط الحالدن ایکی یوز فقیردن یوز آقچه جریمه آلنه زیاده فقیردن الی آقچه جرم آلنه.

[10] Milli kütüphanedeki 154 g 25 el yazmasında, 29. sahifesinde şöyle yazılmıştır: قوله بچاق صانجه لر

[11] Aynı yerde (s. 3 b), böyle bir fıkra da bulunur:

ایکی کشی بربرین طاشیله یا آغاج ایله اوروب مجروح ایتسه تعزیر ایدوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر اوروب قولن یا آیاغن حسه شرعله نه لازم کلورسه حکم ایدوب یوز آقچه آلنه.

[12] Aynı yerde (s. 3 a), şöyle denilir: کفره دن صادر اولورسه یامستامندن صادر اولورسه

eger bir kişi püzevenklik itse ḳāżı taʿzir idüb teşhir ide iki aġaça bir akçe cürm alına ve eger ḳul birbiriyle cenk itseler [30] muḥkem ḥakklarından gelüb cerime alınmaya [13].

Faṣl-i şāliş derbeyān-i siyāset

Ve eger bir kişi ḥamr içüb ṭutılsa ḳāżı taʿzir idüb tamām ḥaḳḳından gelüb iki aġaça bir akçe cürm alına [14] ve eger bir kimesne ḳāz veyā tavuḳ ve ördek uġurılsa ḳāżı taʿzir idüb iki aġaça bir akçe cürm alına ve eger ḳovan ve eger koyun veya ḳuzu uġurılsa sirḳa nişābına yetmiş olmasa ḳāżı taʿzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger at veyā ḳatır veya eşek veya sağır uġurılsa elin keseler ve yaḥud iki akçe cürm alına ve eger bir kişinin ḳuyusından veya anbarından buġday ve arpa sirḳa itseler şerʿen elin kesmek lazım olmasa ġaniden ḳırḳ akçe ve mutavasıṭ de yigirmi akçe faḳirden on akçe cürm alına eger tarladan deste uġurılsa ki az ola ve yāḥud kök kök ikin (ekin) biçüb alsa ḳāżı taʿzir idüb cürm alınmaya ẓamān lāzım olursa taẓmin itdüreler eger balta veyā biçaḳ veyā destemāl ugurılsa kaṭʿ lāzım olmasa taʿ zir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger oġūl atasından ve yāḥud ata ve ana ogulından veyā ʿavret erinden veyā er ʿavretinden veyā kardeş kardeşindan nesne ugurlısa ḳāżı muḥkem taʿzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına eger bir kişi dülbend kapsa veya gazeb-ile bir kişinin esbābın alsa muḥkem taʿzir idüb aġaç başına bir akçe alına ve daḥi esir uġurlıyanı ve ḳūl ve cāriye ayardanı ve oglan ayardub gideni ve dükkān açanı ve eve gireni [31] ve bir ḳaç kez hırsuzlıḳ ideni ṣalb ideler ve eger maḥalle ve köy içinde ādam olsa veyā karbān başılub ḥasāret olsa veya köy arasında uġurlıḳ ve ḥarāmiliḳ olsa elbette bulduralar müttehem kimesne var ise teftiş itdüreler ve daḥi taẓmin itdüreler ve eger bir köy ḳurbında ḳonan kişinin gice ile māli uġurılınsa ḥırsuzı köylüye elbette bulduralar ve illa bulunmazsa köy ehline taẓmin itdüreler ve eger bir kişi yoldan geçerken yoġūrt ve etmek alsa ẓulm ite taʿzir idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger bir kişiniñ elinde veyā evinde uġurlıḳ nesne bulunsa ṣatūn aldi ise ṣatānı bulduralar bulunmaz ise müttehem ise şikence ideler ammā ihtiyāṭ ideler ki ḳabl-eṣ-ṣubūt telef-i nefs olmaya ve eger şikencede ölürse daḥi hederdir ve eger yabānda buldu ise iṣbāt idüb ḥalāṣ ola.

Ve eger karbān-sarāy içinde nesne uġurılınsa karbān-sarāy içinde olanlara bulduralar ammā karbān-sarāycılar emin ve muʿtemed kimesne olalar her ṣabāḥ yoḳlıya kimesneniñ esbābı sırḳa olundumu göre ve daḥi kapusın açub destūr vire eger bu vechle itdikten sonra bir kimesne benim esbābın gitdi dirse ʿamel olunmaya ve eger karbān-sarāycı yoḳlamadan destūr virse gitdyin esbābıñ ḳıymetin vire ve eger karbān-sarāy taşradan delınub esbābı alındı ise taşradan maẓinne ve müttehem olanı dutub teftiş ideler eger içeride olanıñ daḥi maẓinne olanı [32] var ise ṭutub hırsuzı bulduralar bulunmaz ise maḥalle içinde ise içinde olana uġurlıkta ḥükm ne ise bunda daḥi icrā ideler ve eger ḥırsūz sipāhi ṭayıfesinden olursa ḥabs idüb dergah-i muʿallaya ʿarż ideler ve eger ḥırsuz şikencede ikrār itse anıñ iḳrārı ʿalāimi daḥi delālet itse anıñ ikrārı muʿteber ola sucūna göre siyāset ola ve eger ḥırsuz bir kimesne benim şerikimdir dise eger ol kimesne müttehim kimesne ise şikence idiler ve illā ḥırsūzıñ sözüne ʿitibār yoḳtır ʿamel olunmaya ve eger bir kimesne aḫırıñ evine veyā dükkanına ot ḳosa ṣalb eyleyeler eger bir kimesne yabānda ṭavār bulsa veyā ḳıymetlüce nesne bulsa çaġırmasa ġanī olursa ḳırḳ mutavassıṭ olursa yigirmi faḳir olursa on akçe alına ve eğer çaġırdısa sāhibi bulunmasa ḳāżıya

[13] Aynı yerde, (s. 3 b), bu madde de bulunur:

اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکم تعزیر ایدوب هر بر آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اوغلان اتاسن ضرب اتسه بعد التعزیر حبسی ایدوب یوز آقچه جرم آلنه

[14] Aynı yerde (s. 3 b), bu madde de bulunur:

اگر مسلم خمر صاتسه یاخود صقسه تعزیر ادوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بر کمسنه خمر صحبتنده اوتورسه ایچمسه تعزیر ادوب اوچ آغاجه بر آقچه جرم آلنه.

vire ve eğer daḫi sonra elinde yetürse cürm alınmaya ve daḫi yalan şehādet idenin ve tezvir ḫüccet vireniñ ve daḫi onuñ ile ᶜamel eyledenin muḥkem ḥaḳḳından gelüb şāhid-i zoru taᶜzir idüb ve teşhir ideler ve telbis ve tezviri zāhir olan kimesneniñ muḥkem hakkından gelüb alnına ṭamgā uralar ve tezvir ḫükm ve hüccet yazan kimesneniñ elin keşeler ve eger ᶜādeti degil ise muḥkem ḥaḳḳından geleler ve bir kimesneniñ elinde ḳalp esbāb bulunsa muḥkem ḥaḳḳından gelüb ve eger ḳallaplıḳ üstüne ṣābit olursa dergāh-i muᶜallaya ᶜarz ideler [15].

Ve daḫi ᶜiddeti tamām olmadın nikāḥ iden [33] kimesneniñ muḥkem ḥaḳḳından geline ve daḫi binamāzı köy be köy maḥalle be maḥalle teftiş ideler muḥkem ḥaḳḳından gelüb iki agaça bir akçe cürm alalar ve muᶜamele-i şeᶜriye idenler onu on birden ziyāde itdürmeyeler [16] ve daḫi ġammāzlıḳ idüb ve bir kimesneniñ mālın żāyiᶜitmeḳ sebeb olana muḥkem ḥaḳḳından gelüb taźmin itdüreler ve bir kimesne baġçeye veyā bostāna girüb nesnesin alsa taᶜzir idüb iki aġaça bir akçe cürm alına ve eger bir kimesne bir ġayr kimesneyi bulmaġa teklif olsa kānūn budır ki yedi ḳażılıḳ yer araya, eger ṣaḥiḥ arayub bulımadım deyu ᶜacz-i iẓhār iderse gezüb ihmālı olmaya [17] beri-üş-ṣiḥḥat olub ḫalās olur.

Ve daḫi her kişinin atı veyā ḳātrı veyā öküzü ekine girse ṭavār başına [18] beş aġaç urub beş akçe cürm alına ve eger inek girse dört aġaç dört akçe cürm alına ve ṭana ve buzaġu girse bir aġaç ve bir akçe cürm alına ve ḳoyun girse iki ḳoyuna bir akçe cürm alalar ammā muḳaddemā esvāḳta nidā ve tenbih oluna baᶜdehu ekine ṭavar girüb öldürmek ve kuyruġun kesmek yoḳtır hemān vechi meşruḥ üzerine ᶜamel oluna ve daḫi olan ziyānı ṭavar ṣāḥibine taźmin itdüreler eger tenbih itdim ṭavarına żabṭ itmedi deyu öldürse veyā urub saḳaṭ itse veyā bir yerin ḳaṭᶜ itse şerᶜan ne lāzım olursa eger ḳıymet ve eger noḳṣān taźmin itdüreler ve ana daḫi ekinine olan ziyānı ṭavar ṣāḥibine taźmin itdüreler [19] ve eger köy ḳurbında [34] ve köy arasında ve yāḫud ṭavar ṣavādı yolunda iken olsa ṣāḥibine ulaġı itdüreler eger itmezse zararı kendüyi müretteb olur ṭavar ṣāḥibine günāh olmaz meger ki gice gire veyā ḳaṣd ile irsāl iyleye.

Ve daḫi köy ḫalḳı birbiriniñ savādlarına [20] ve mer'ālarına daḫl idüb tecāvüz itmeyeler idenlerüñ ḥaḳḳlarından gelüb menᶜideler öyle ḳānūn budır ki şehriñ ve ḳaṣabanıñ örüsü bir buçuḳ mildir ve sā'ir köyleriñ bir mildir ṭavārları ve buzaġuları yürüye ve ḫarman yerleri idinüb istiᶜmāl ideler korutmayalar ve zirāᶜat olumaya ve mil daḫi er ile ᶜavret farḳ olmıyan yere dirler bu miḳdārdan ġayrı her kim ki sipāhi maᶜrifetile zirāᶜat eyleye kendüniñ olur elinden almaya ve eger bir kimesne aḫırın tavuġın veyā kelbin veyā ġayrı ṭavārın öldürse taźmin itdürüb taᶜzir ideler cürm alınmaya [21].

---

[15] Aynı yerde (s. 5 b), metin şöyledir: والنده قلاب اسبابی بولنانك محكم حقندن كلوب رزقنی بكلك ايده لر.

[16] B-1882 el yazmasında (s. 5 b), bu mesele, daha iyi aydınlatılmıştır:

و دخی عدلی تمام اولدین نگاح ايلەسه حقندن كلوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه ونگاح ايدەنك بولوب اندی ايسه اكا دخی بويله ايدەلر وبلا مباشر اولنلرك حقلرندن كلنوب اكی آغاجه بر آقچه جرم آلنه وقصد ايله نماز ترك اينسه بيناز اولسه محلەيه محله وكوی يه كوی تفتيش ايدوب دخی محكم ومنتهی حقلرندن كلوب تعزير ايدەلر ايكی آغاجه بر آقچه جرم آلنه وجمعه نمازی واجب اولدی ترك ايدەنك حقندن كلوب تعزير اولنوب ايكی آغاجه بر آقچه جرم آلنه ومعاملهٔ شرعيه ايدەنك اونن اون بردن زياديه اتدرميەلر وشرعی معامله اتمدين قطعاً ربا اتدرميەلر.

[17] Neşrettiğimiz metinde şöyle yazılmıştır: كذب احتمالی اوليه Cümlenin içinde bunun hiçbir anlamı yok, işte bundan dolayı B-1882 el-yazmasında (s. 5 b) olduğu gibi yazdık.

[18] aynı yerde (s. 6 a), denilir: طوار باشنه صاحبنه

[19] Aynı yerde şu da ilâve edilir:

اگر بجاق اله باخود غيری اله حرب ايله اوروب مجروح ايلسه شرعله نقصان لازم اولسه تعزير ايدوب آغاجنه بر آقچه جرم آلنه.

[20] Neşrettiğimiz el yazmasında yanlış yazılmıştır: طوارلرينه

[21] B-1882 el yazmasında (s. 6 a), denilir: . . . وتعزير ايدوب ايكی آغاجه بر آقچه جرم آلنه آرتوق آلميه.

Ve daḫi ᶜavret ve oġlan varub su aldugu diyārdan yudugu yerde levend ṭāyıfesinden kimse varmaġa menᶜ ideler memnūᶜ olmayanı taᶜzir idüb iki aġaça bir akçe cürm alalar ve ḥammām önünde ve ḥammāmda cem'iyyet idüb oturmayalar ve maḳbere içinde veyā yol üstünde tebevvül itmeyeler baᶜd-et-tenbih memnūᶜ olmayanı muḥkem ḥaḳḳından geleler ve daḫi ᶜummāl ṭayıfesiniñ şerᶜan bir nesne ṣubūt bulmadan mücerred ve mütevelisi olmasıyle kimesneye daḫl itdürmeyeler cürm almayalar alurlar ise ḳażı ḥükm idüb yine ṣaḥibine alıvire ve her biriniñ ṣūçuna göre cürm alub ziyādesin ḥükm idüb yine alıvire[22].

Faṣl-i rābiᶜ der beyān-i re ᶜāyā ve resm-i zemin

[35] Imdi reᶜāyālardan resmi çift mārta alınur ve resmi çift daḫi baᶜżı livāda otuz altı akçedir[23] ve nim çift nısf-i ẕaliktir emmā livā-i Hamide resmi çift ḳırḳ iki akçedir ve nim çift nısf-i ẕaliktir ve serbest olmıyan sipāhi timārında yigirmi yedi akçe sipāhiniñ on beş mirlivānındır ve baᶜżı nevaḫide sipāhi yigirmi yedi akçe aldıḳta sancāḳbeġi ancaḳ altı akçe alur ve baᶜżı nevahide bi-t-tamām çiftlüden yigirmi yedi sipāhi üç akçe sancāḳbegi alur[24] Anṭalya ve Ḳarahiṣar erleri tamām çiftden otuz akçe[25] nim çiftden on beş aldıḳtan sonra ᶜöşürlerini ḥiṣarā götürmek içün bi-t-tamām çiftden altı ve nim çiftden üçer akçe alurlar ve livā-i Menteşāde resmi çift otuz ve nim anıñ nısfıdır ve livā-i Hüdāvendegār resmi çift otuz iki akçe ve nim çift on altı akçe alınur[26] ve daḫi nim çiftden yer taṣarruf iden bennāktan on iki ve cabā[27] bennāktan ṭokuz akçe ve eger cabānıñ ekinlü olsa yere taṣarruf itse ekinlü bennāk resmin vire ki on ikidir ve eżᶜaf-ur-reᶜāyā ki kara[28] deyu tesmiye olunur resmi altı akçedir.

Ve daḫi nesl-i reᶜāyānıñ kim mücerredi olub kisbe ḳādır olmıya nesne alınmaz ve ehli kesb olan mücerredlerden miḳdārlu miḳdārınca resm alınur ve daḫi defterde mücerred ḳayd olunan kimesne teehhül ise bennāk resmi ki on ikidir alına yazıldum[29] dedigine ᶜamel olunmaya.

Ve daḫi bir kimse defterde yazuldıkdan sonra atası fevt olub [36] atasınıñ yeri kendüye intiḳāl itse elinde olan yeriñ resmin vire ve bir kimesne defterde bennāk ḳayd olunsa gene elinde nim çifte vefā ider yeri bulunsa andan nim çift resmin alalar bennāk ḳayd olundum didügine ᶜamel etmeyeler ve daḫi reᶜāya ḳafir olsa her bir müzevvec ḳāfirden sipāhi yılda yigirmi beş akçe ala.

Ve daḫi defterde çift ḳayd olmıyan kimesneler sonra çifte ve çiftlige ḳādır olsa ᶜamel bil-mevcūd resmi çift alınur bu bābta iᶜtibār yerdir ve daḫi elinde çiftlikten ziyāde yeri olan kimesne ziyādeye ḫāric-i reᶜāyā gibidir ziyādesine iki dönüme bir akçe resmin vire ve daḫi faḳrūfāḳa ᶜārużile[30] çift ve çiftligini elinden gideren reᶜāyādan resmi çift alınmaḳ ḫayftır ve nāmüstaḥsendir.

---

[22] B-1882 el yazmasında (s. 6 b), son cümle şöyle gösteriliyor:
وشرعاً بر نسنه ثابت اولدين مجرد مساوى ايله جرم آلمغه اگر آلورلرسه قاضى يه آليوره وقاضى معرفتسوز كمسنه حبسى ايلميه‌لر ومقرر جرمدن زياده اهل كناهك آلمجه‌سن آلميه‌لر.

[23] Aynı yerde resmi çift 30 akçe mikdarında veriliyor.

[24] Aynı yerde denilir:
وبعضى نواحيده تمام چفتدن بگرمى يدى آلمجه سپاهى و اوچ آلمجه سنجاق بكى واون ايكى آلمجه صوباشى آلور.

[25] Aynı yerde bu vergi 57 akça alındığını denilir.

[26] Aynı yerde (s. 7 a), bu cümle de bulunur: ولواه كرميانده رسم چفت بو عادت اوزرينه اوتوز ايكى آلمجه در ونيم چفت بحسابه.

[27] Orijinalde yanlış yazılmıştır: حيا بناكدن ; doğru budur: جبا بناكدن

[28] Orijinalde yanlış yazılmıştır: قر

[29] Anlaşılıyor: مجرد يازلدم

[30] B-1882 el yazmasında (s. 7 b), gibi olmalıdır: فقر فاقه عارض اولمغله

Ve daḫi defterde adı olmayan raʿiyyet oğullarından ve ḳarındaşlarından her kim olurse yine raʿiyyetdir [31] ṣāḥibi timār daḫl ider ḫāricten kimesne daḫl itmeye ve daḫi köhne defterde mestūr ve muḳayyed olan kimesne ta bir sebeble defteri cedidimüzde ve yāhud ġāyib yazılan reʿāyādan ola yine ṣāḥibi timār daḫl eyleye bil-külliyye bir timārın ḳadimi reʿāyāsı yerinden baʿżı fitret ile ġayr vilāyete gitmiş olsa deftere yazıldıktan sonra yine ol timāra gelse ṣāḥibi timār yine mutaṣarrıf ola ve daḫi reʿāyānıñ āzadlu ḳulu daḫi ṣāḥibi timārıñ taṣarrufında olur ḫāricten kimesne daḫl itmeye ammā mevḳūfci daḫl ider ādam ki defterde ḳaydı raʿiyyet olunmaya ve daḫi reʿāyānıñ çiftligi defterde yazıldıġından ziyāde olsa şöyle ki bir çiftlik yazılanıñ bir [37] buçuḳ ve nim çiftlige yazılanıñ bi-t-tamām çiftligi olsa ziyādesiniñ resmine iltizām gösterüb ḥaḳḳından gelürse daḫl olunmaya elinde ibḳā oluna ve eger resmine mültezim olmaz ise ziyādesi ḳāżı maʿrifetile alinub çiftligi olmıyana vireler ve baʿżı yerlerde çiftlik miḳdārından eksik olsa ammā olanca yeri ḫāṣṣ olduġu ecelden bi-t-tamām çift veyā nim çift olmuş olursa çiftlü kim eksikdür didügine ʿamel olunmaya hemān defter mucibiyle ʿamel oluna.

Ve çiftlik bābında daḫi bir çiftlik ġāyet ḫāṣṣ ve iyi yerden altmiş dönümdür ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olan yerden seksen dönümdür ve ṭoksān dönümdür ve edna yerden yüz otuz dönümdür ve yüz elli dönüm bir çiftlik iʿtibār olunur ve dönüm daḫi ṭūlen ve ʿarżen ḳırḳ ḫaṭvedir.

Ve daḫi bir kimesne hastalıḳtan veyā pirlikten veya faḳirlikten çiftini ve çiftligini bozub dağıtsa ṣāḥibi timār andan bennāk resmin ṭaleb idüb yerini aḫır kimesneye vire çift yazılmışsın deyü incitmeyeler ve ḫāric reʿāyādan elinde yeri olanlara sipāhi ḫaricsin deyu daḫl idüb elinden yerin almaya meger kim raʿiyyetiñ yere ziyāde żarureti ola bu maʿnāya kim ra'iyyet üzerine yazılsa ammā elinde herkez yeri olmaya hatta tekmil-i nāḳiṣ içün ḫāriciyāna taʿarruż itmez olmaz raʿiyyet adına ki yazılmıştır az ve çoḳ yazılan yazuya göre belāsın çekmek gerek bu noḳṣānıñ tekmil içün ḫāric elinden alub ana virmek olmaz ammā maḫlūlātdan ve ṭaġdan ve ṭaşdan ve burçakdan [32] [38] ve kırdan ve bozdan tekmil olunsa olur zirā ki ekṣer [33] budir ki anlar kendü iḫtiyārlariyle yazılmıştır sonra ḥile idüb nizāʿ iderler ammā şol ḫāric kimesne raʿiyyetlik ola gelen mezāriʿ ṣāḥibinden beyʿ idüb veyā sipāhi ṭapulayub veyā defter vaḳtında bu edna yerdir deyu buni ednāya yazub merʿa ve koru idenmiş olsa sipāhiye o ilden ola gelen menfaʿat yetmez olsa anıñ gibileri tefriḳ olunub raʿiyyete virile [34].

Ve reʿāyā ṭāyıfesi mutaṣarrıf olsa göçürüb yine yerine götürmek [35] cemʿ eylemek ḳānūni ḳadimdir ammā on beş yıldan berū bir yere mütemekkin ola göçürmek memnūʿdır ve bir şehirde reʿāyā neslinden bir kimesne on yıl [36] daḫi ziyāde mütevaṭṭin olsa ammā bu ḫuṣūṣa reʿāyā defterinde mukayed olmasa anıñ emṣālı kimesneler raʿiyyet olmaz şehr ḫalḳına ilḥaḳ olunur ve daḫi şehr ḫalḳından yine şehr sınorından çiftlik tasarruf itseler bi-t-tamām çiftden ve nim çiftden ne miḳdar taṣarruf ederlerse resmin vire virmeziz didüġine ʿamel olunmaya iʿtibār

---

[31] Neşrettiğimiz el yazmasında رعیتلر yerinde yanlış bir şekilde زعامت yazılmıştır. B-1882 el yazmasında doğru yazılmıştır.

[32] Süleyman'ın kanunnâmesinde aynı paragraf bulunur. Orada بورچاق kelimesi بوجاق yazılmıştır. M. Arif, Kanunnâme-i âl-i ʿosmân, TOEM; H. Hadžibeğić, Kanunnama sultana Sulejmana zakono davca, s. 361. B-1882 el yazısında şöyle yazılmıştır: ... طاغدن وطاشدن قیدن وبوجقدن وقره دن وبوزدن ممکن اولسه

[33] Orijinalde yanlış اکسر yazılmıştır.

[34] تعرض fiili cümlenin içinde anlamı yok. B-1882 el yazmasında (s. 8 b) gibi تغیق olmalıdır: آنوك کیبلردن تفریق اولنوب رعیته ویره لر

[35] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 38) şöyle yazılmıştır: ینه یرینه کتورمك

[36] Aynı yerde (s. 8 b) 15 yıl kaydedilmiştir.

arżadır ammā şehirlü çiftini bozub ferāġat iderse resmi çift ṭaleb olunmaya ol sebebden şehirlüye resmi çift ḳayd olunmamıştır.

Ve daḫi bir raʿiyyet ḳayd olunsa lakin elinde çiftlikden baʿżı ġayr timār sınırında olsa çift resmin raʿiyyet olduġu yere vireler ol yere ıssı baʿżı yerüñ benim sınırımdadır deyu dönüm aḳçesin ṭaleb etmeye hemān ʿöşr ve sālārlıḳ ala ve daḫi bir köyüñ raʿiyyeti aḫır köyde mütemekkin olsa sonradan anda raʿiyyet yazılsa ve elinde çiftligi [39] ol [37] köy sınırında olsa ol daḫi bu minvāl üzerine cāridir dönüm aḳçesi ṭaleb olunmaya ve daḫi bir raʿiyyet bennāk yazılmış olsa elinde beş on dönüm yeri olsa anlarıñ gibi kimesneler hem bennāk resmin ve hem ellerinde olan yerlerüñ miḳdārınca [38] sipāhiye dönüm aḳçelerin vire ve mesācid vaḳfın taṣarruf iden eimmeden resmi çift refʿ olunub defterde ḥāṣıl yazılmıştır ʿavāriż ḫod eimmeden merfūʿdur ammā aldıḳları zamānda teklifi ʿavāriż olunmaya ve daḫi bir kimesne aḫır köyde imām olsa lakin kendüye yaḳın olmaġın ġayrı köyde mütemekkin olsa mütemekkin olduġu köy cemāʿatı sen bize imām değilsin deyu andan ʿavāriż ṭaleb itmeyeler.

Ve daḫi bir raʿiyyet fevt olub müteʿaddid oġlanları kalsa baʿżı çift ve baʿżı bennāk ḳayd olunan atāsı yerinden ḥiṣṣe ṭaleb itse riʿāyet-ül-ʿadālete bennāka andan ḥiṣṣe virüb resmi çift ve resmi bennāk cümlesiniñ aralarından virile.

Ve daḫi raʿiyyet fevt olsa beş altı nefer oġlanları ḳalsa cümlesi evlü veyā baʿżı mücerred veyā baʿżı evlü olsa mücerred olan daḫi kisbe ḳādır olmasa kānūn budir ki atāları çiftligine müşāʿ ve müşterek taṣarruf ideler ve daḫi bir raʿiyyet fevt olub iki ṣaġir oġlu olsa çiftligi baḫş idüb ikisine taḳsim ideler ve baḳi ḳalan oġlanlarını bennāk kayd idüb kisbe ḳādır olan mücerredlerinden altışar aḳçe alalar ve rüsūmların virmekte [40] bennāk ḳayd olunan bennāk resmin ve ḳara ḳayd olunan ḳara resmin vire ve dahi bir raʿiyyet fevt olsa müteʿaddid oġlu olsa atāları yerlerini müşāʿ ve müşterek taṣarruf iderken cümlesinden biri daḫi fevt olsa ve fevt olanın daḫi oġlanı ḳalsa ḥiṣṣesi oġlanına naḳl ider ammā oġlu ḳalmasa ḳardāş ḳardāşa intiḳāl itmez meger il virdügini [39] ḳardāşları yazılmış olsa ol kimesneniñ virdügin virseler ġayriye virmeyeler meger ki bunlar raġbet itmeyeler ol vaḳıt sipāhi kime dilerse vire.

Ve daḫi bir raʿiyyet ki defterde çift yazılmış olsa ol kimseniñ oġlu atāsından evvel fevt olsa müteveffānın yerī oġluna [40] intiḳāl itmek nice ḳanūn ise oġlu oġluna daḫi öyle ḳānūndır anın gibi vāḳiʿ olsa sipāhi ana dedeñ yeridir babañ yeri değildir deyu daḫl itmeye ve resmi ṭāpū ṭaleb itmeye [41].

Ve daḫi bir raʿiyyet defterde bennāk ḳayd olsa ve daḫi sonra çifte ḳādır olub bir raʿiyyetin çiftliğini ṭāpūya alsa hem bennāk resmin hem ol yeriñ resmin vire bennāk yazıldım hemān bennāk resmin virürin dimeye ve daḫi bir raʿiyyet bennāk ḳayd olsa daḫi fevt olsa bir nice kisbe ḳādır oġlanları olsa altışar aḳçe resmi ḳara vireler evlendükten sonra bennāk resmin vireler defterde mücerred yazıldım dimek fāide itmez ve daḫi bir ḳaç ḳardāş atāları yerini müşāʿ taṣarruf iderken biri fevt olsa sipāhi ḳarındāşlarından ṭapū ṭalep idemez [42] ammā

---

[37] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 39) şöyle yazılmıştır: اولکی کوی

[38] B-1882 el yazmasında (s. 8 a) şu kelimeler de bulunur: خارج کبی

[39] Metinde "il virdügin resmi tapu" anlamıyla sık sık"il virdügin" ifadesine rastlanıyor. Bu arazinin hakkı tasarrufu bir kişiden öteki bir kişiye geçirildiği durumlarda kanunnâmede gayet sıkça rastlanır. Bu resim, babasından doğrudan doğruya oğullarına miras geçtiği halde ödenmezdi.

[40] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g 25) bu cümlesi yok.

[41] B-1882 el yazmasında (s. 9 b) böyle bir cümle de geliyor: وبر یرکی محلول قالسه رعیت وار ایکن خارج رعایایه ویرمیه‌لر.

[42] Orijinalde cümlenin anlamına uygun gelmiyen ایده طلب yazılmıştır. B-1882 el yazısında (s. 10 a) gibi olmalıdır Burada şöyle denilir: müşterek olarak bir çiftliğin sahibleri olan kardeşlerden biri ölürse, sağ kalanlarından ölünün toprakları için resm-i tapu alınmaz. Metinde şöyle denilir: قرنداشلرندن طاپو طلب ایتمیه.

ḳısmet olunub ḥiṣṣesi müteᶜayyin olduktan sonra fevt olsa [41] sipāhi ḳarındāşlarından anuñ ḥiṣṣesi için ṭapū ṭaleb itmek cāiz degildir[43].

Ve daḫi bir raᶜiyyet fevt olṣa ṣaġir oġlu ve çiftligi ḳalub taṣarrufına ḳādır olmasa sipāhi andan resm ṭaleb itmeye saġır yarayınce aḫara zirāᶜat itdüre yetim bāliġ olunca elinde ola daḫi bāliġ olduḳtan sonra yine yetime virele ve daḫi öksüze bidᶜat memnūᶜdur atāsınıñ yeri ana mülk gibidir bunuñ gibi vāḳiᶜolsa sipāhi ve ᶜāmiller aḫara ṭapūya virur bir miḳdār aḳçesin alurmış vilāyet ḳāżıları hüccet virüb yetim atāları yerinden maḫrum iderlermiş öyle olsa bu bābda hüccet-i ḳāżı'ya ᶜamel olunmaya yetim ṭaleb iderse atāları yerini ḥükm idüb alıvireler ṭāpūlayān kimesne daḫi sipāhiye virdüḳleri aḳçeyi isterse kime virdü ise andan ṭaleb ide ammā yetim bāliġ olduḳtan sonra bir yıl miḳdārı ferāġat idüb terk-i daᶜvā itse ḳānūn budır ki sonra itdügi daᶜvā maḳbūl olmaya[44].

Ve daḫi bir raᶜiyyet fevt olub oġlu ḳālsa ḳızı olsa daḫi atām yeridir ḥaḳḳından gelürin deyu daᶜvā itse sipāhi ḳızı menᶜ idivirmek memnūᶜdur ve daḫi bir yıl maḫlūl olsa daḫi bir ḥātūn kişi il virdügini ben virürin dise ᶜavrete virmek memnūᶜdur virmeyeler ammā bir ḥātūn kişi sabıḳtan bir tarıḳ ile yer tasarruf ider olsa boz komayub ᶜöşrün ve rüsūmun sāḫibi timāra eda etdikten sonra hatun kişiye yer virmek memnūᶜdur deyu daḫl itmeyeler elinden almayalar.

Ve daḫi raᶜiyyet arāżi-i ᶜöşriyyeden zirāᶜata [42] ḳābil olan yeri bilā mānīᶜ üç yıl boz ḳosa sipāhiye żarar olduġu ecilden ṣāhibiniñ elinden alub ġayra ṭāpūya virmek ᶜörfen cāizdir ammā ṣāḫibi arż il virdügini ben virürin dise ona vireler lakin ṭāġ veyā yābā yer olsa veyā ṣu başub zırāᶜata ḳabil olmasa ve yāḫud çetlüge ḳorunub her yıl zirāᶜata ḳābil olmasa alub ġayre virmek memnūᶜdur bu veçhle ne mikdār boz ḳalsa ṭāpūya mustaḫakk olmaz.

Ve daḫi raᶜiyyetin çift öküzü içün ve yāḫud ḫarman içün bir dönüm ve iki dönüm miḳdārı boz ḳomaḳ ve merᶜā itmek memnūᶜdeğildir ṭāpūya mustaḫaḳḳ olmaz ve daḫi şehirleriniñ ve ehli ḳuraniñ ṭavārları örüsü vażᶜ olunan yerlerin zirāᶜat olunması ve ḳorunması ve ṭapūya virülmesi żararı ᶜāmmdır ol sebebten menᶜ ideler ve köy merᶜālarınıñ bir mildir ve şehriñ ve kaṣabanıñ bir buçuḳ mildir.

Ve daḫi sipāhiniñ timārında raᶜiyyeti veyā bir kimesne zirāᶜat itse ḫāric ḳısmındadır aᶜlā yerde iki dönüme bir akçe vasaṭ yerde üç dönüme bir akçe ve edna yerde dört dönüme bir aḳçe alına ziyāde alınmaya ve daḫi reᶜāyā yerinden yer ṭutsa ḫāric reᶜāyā ḳısmındandır sipāhiye dönüm aḳçesin vire.

Ve daḫi sipāhiniñ ḫaṣṣa çifliği ve ḫaṣṣa yeri ṭāpūya verilmek cāiz değildir eğer sipāhi ṭāpūya virse hemān kendü zemānındadır sonra gelen sipāhi ṭapūsun bozar ve eger kendu daḫi bozmaḳ dilese cāizdir kimesne mānīᶜ olmaz ḳılıç yeri ṭāpūya [43] virilmez dimektir murād budir ki ḫilafince reᶜāyālar yeri ṭāpūlandıktan sonra elinden alınmaz meger ki bilā mānīᶜ üç yıl boz koya ṭāpū üstüne ṭāpū olmaz nikāḥ üstüne nikāḥ olmaduġu gibidir ve daḫi şol raᶜiyyet yeri ki ṣāhibi fevt olub ya cilā-i vaṭan idüb maḫlūl ḳalur sipāhi kendü taṣarruf idüb veya ortaġa virmeye ḫāṣṣa olmaz aḫara ṭapūya virülse cāizdir ve sipāhi tasarruf itdügi raᶜiyyet yeri

---

[43] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), böyle yazılmıştır: eğer bu toprakları bütün kardeşler tarafından müşterek olarak tasarruf edilmezse, o zaman ölmüş kardeşinden sipahi resm-i tapu toplamağa hakı var.

[44] Buna karşı, B-1882 el yazısında (s. 10 á), yetimin üzerine topragın alınmasının vadesi balig olduğundan 10 sene sonradır. Orada metin daha ayrıntılıdır

اما يتيم بالغ اولدقدنصكره اون يل مقدارى طلب اتمسه بعده نزاع ايدرسه استماع اولنميا وسائيركمسنه‌لر اون يل مقدارى ترك دعوى ايلسه‌لر قانون بو در كه صكره اتدكلرى دعوى قبول اولميه.

içün ʿavāriż olduġu zemānda ʿavāriż vire mādām ol filan raʿiyyet yeri içün ʿavāriż olduġu zemānda ʿavāriż vire mādām ol filan raʿiyyet oġlu yeridir dimege meşhūr ola ammā ṭūl zemān ile müteʿakibe defterlerde sipāhi üzerine ḳayd olunmuş olsa ol yeriñ ra'iyyet ṭāyıfesinden kimesneye iżāfete olmasa bu iʿtibār ile sipāhiniñ ḫaṣṣa yeri ḥükmünde olur onuñ gibi yer içün ʿavāriż vermek ḳānūn değildir haẕā nüsḫa-i ṣaḥiḥa fi ḳānūni ʿoṣmānī ve sipāhi ol taṣarruf itdügi yer içün ʿavāriż olduġu zemānda ʿavāriż vire meger ki ṭūl zemān ile raʿiyyet üzerine iżāfet olunmaz olub ḫaṣṣa ḥükmünde ola ve defterde ḫaṣṣa ḳayd olunan yerlerden sipāhi rubʿalmaḳ ḳanūndır ve anlarıñ gibi yerleri bāġ ve baġçe itseler ḫāsıldan rubʿ alınur ve daḫi ḳurālar evi yer içün ṭāpū almak ḳānūndır aʿlā elliden ziyāde olmaya ve evsaṭı otuz veyā ḳırḳ ola ednası on ve yigirmi ola ammā raʿiyyet ṭāpūlu yerde ulu binā itse o yeri ṭāpūsun ṭaleb itmeyeler ve dahi bir kimesne raygān yerden [44] sipāhi iẕni yoġiken çalsun çapāsiyle açub iḥyā itse üç yıla degin elinden almayalar ammā üç yıldan sonra sipāhi ṭāpūya virse cāizdir lakin aḫar kimesne virdügin ol kimesne virmesine rāżi olursa ana virmek evlādır ġayra virmeyeler[45].

Ve daḫi sipāhiler reʿāyādan ḳabl-el-vaḳt rüsūm alsa ḳoyūn resmi ve dönüm resmi gibi baʿdehū vaḳıt ḥulūl itmezden evvel mevḳūf olub[46] timār aḫāra virülse sonra gelen sipāhi ol evvelki sipāhiden ṭaleb ide reʿāyādan ṭaleb itmeye ammā reʿāyā daḫi evvelki sipāhiye virdüklerin iṣpāt idūb ḳāżıdan hüccet alıvire ol daḫi hüccet ile varub andan ṭaleb ide ve beglerbegiler daḫi baʿżi sipāhiye mektūb virüb ḳāżılara irsāl iderler imiş ki reʿāyā üzerinde olan rüsūmun kabl-el-vakt alıviresüz deyu imdi beglerbegiler aṣıl mektūb virmiyeler ve eger virürlerse ḳānūna muḫālāliftir ḳāżılar ʿamel itmeyeler ʿamel itmedükleri ile muʿātib olamazlar.

Faṣl-i ḫāmis fil-ʿaṣār fil-ḥınṭa ve ṣaʿir

Bugdāydan ve arpadan ve ṭarıdan ve ʿaleften ve milāstan ve çāvdardan ve sā'ir ḫāsıldan[47] ʿöşr ile sālāriye alınur sekiz kileden her müdde iki buçuk kile alur ve sālāriye alındıḳtan sonra sipāhi ve eger ʿāmil yemlik deyu nesne almayalar zirā sālāriye yemlik muḳābelesindedir ve bāḳi hubūbātdan noḫūd ve mercūmek ve baḳla ve penbe ve keten bulardan onda bir ʿöşr alınur sālārlık alınmaz ve lakin keten toḫumundan ʿöşr alınmaz keteninden [45] zirā reʿāyā keten sipāhiye yümişdi virmek[48] ḫidmet degildir keten toḫumunuñ ʿöşür muḳābelesinde reʿāyā keten sipahiye virürler ve kenevirin on demedde bir demeddir ʿöşr alınur ve ḳuru üzümde ve igde de onda bir ʿöşr alınur ve pekmezde on beşden bir ʿöşr alınur zirā ki anuñ ḫarcı vardır ve köfter de on dördünde bir alınur zirā odunu ve nişestesi ḫarcı vardır ve aġaçda biten fevākihde vaḳti gelince emin ve muʿtemed kişiler üzerine varub kiymete ṭutūb ʿöşrün alalar ve baġ ve bāġçe arasında ot bitüb ṣātılūr olsa on akçede bir akçe alına ve ḫarimlerde ve ḫadā'iḳlarda vāḳiʿ olan sebzeden ve otdan ʿöşr alalar ve zaʿfrāndan ve gülden[49] ʿöşr alına sālārlık alınmaya ve bāġdan ve bāġçeden ʿöşr alınmak şerʿe muvāfiḳtır ammā reʿāyāya mużāyeḳa olmasın deyu ʿöşr miḳdārıñ bedel ta'yin olunub ḫarāc

---

[45] B-1882 el yazmasında harman ve çayır olarak, toprağın bir kısmını almak üzre, reâyâ köylünün hakkını tarif eden ve sipahilerin hassa topraklarının halini gösteren kısımları mevcut değildir. Neşrettiğimiz el yazmasında 42-43 sayfalarında bulunur.

[46] B-1882 el yazmasında (s. 10 a), bunun yerinde معزول اولسه yazılmıştır.

[47] Orijinalde yanlış (حالص) yazılmıştır.

[48] B-1882 el yazmasında (s. 11 a) bu fiil çok belli bir şekilde yazılmıştır: يومشديو يرمك Neşrettiğimiz el yazmasında بشرويرمك yanlış bir şekilde yazılmıştır. Böylelikle cümlede onun bir anlamı yok.

[49] B-1882 el yazmasında (s. 11 b) كوكلدن yerinde كلدن yazılmıştır. Bu daha doğrudur, çünkü XV. asırın kadastro defterlerinde de böyle buluruz.

iᶜtibār olumuştur ki bāġ dönümiyle her dönümde baᶜżı vilāyetde beşer akçe ve baᶜżı vilāyetde on akçe ve bāżı vilāyetde üç akçe alınurgelmiştir ve ḥadā'ikden ve ḥarimden ᶜöşrlerine göre resm alınur ḥāṣıl bağlanmıştır.

Ve daḫi arażi-i vaḳıfdan ve emirāne yerden sipāhi ṭapūya virse bāġ itmek içün ve daḫi ol kimesne anı bāgçe eylese eger aġāçları bir birine yaḳın olub arası zirāᶜata ḳābil değil olmasa bāġçe hükmünde ve eger arasına çift girüb zirāᶜata ḳābil olursa meyveniñ ᶜöşrün vireler [50] ve eger bāġçe hükmünde olursa müddeti az ve çoḳ olsun sipāhi ben bunu çiftlige [46] żamm idereyin agāçlarını ḳaṭᶜ it dimege cāiz değildir ya icāre vażᶜitmek gerek ᶜöşr bedeli ve yāḫud meyvesiniñ ᶜöşrün almak gerekdir vaḳfa enfaᶜ kanġisi ise onuñ ile ᶜamel oluna baᶜdehū üzerine zemān geçmek ile aġāçları ḳālsa sipāhi bozub yine çiftlige żamm idemez meger ki ṣaḫibi icāresin virmege ḳādir olmayub ferāgat ide sipāhi ol vaḳıt dilerse yine bāġçe itmek içün bir kimesneye vire dilerse zirāᶜat idüb ekin ekmege vire ve-l-ḥāṣıl ḳanġi enfaᶜ olursa ani ide [51] ve ḳadimi ḳoz agaçları ki reᶜāyānıñ çiftligi içinde olmasa niżāᶜyoḳ ṣāḫibi timārıñdır ve şol koz aġāçları ki reᶜāyānın bāġçesi ve işlemesi ola yāḫud çiftligi içinde ola veyā atāsınıñ ve dedesiniñ işlemesi onlardan hemān ᶜöşr alına ve şol kāfiri ḳoz agāçları ki reᶜāyāsının çiftliginden ve yāḫud hududında ola daḫi ekinine ziyān ola ve raᶜiyyet anı zabt idüb ḫāṣıl eyleye sipāhiyle iki üleşeler ve ṭāġlarda ve yāḫud ṣaḫralarda bitmiş ola ḫüdā'ī kestāne agāçları beglik olur sipāhiniñdir ḫāricden kimesne daḫl itmeye.

Ve daḫi ṭāġlarda ve ormānlarda ḫüdā'ī biten agāçları bir kimesne sipāhi maᶜrifetiyle işlese ol işleyenüñ olur [52] meyvesini ol kişi devşirür ᶜöşrün vire ve daḫi ṭāġda ve ormānda ḫüdā'ī bitmiş agāçları kim işlenmemiş ola anlar odūn ve ot ve ḳāmış gibi mubāḥ-ül-aṣıl kim tutarse anuñdir ᶜöşr daḫi lāzım olmaz meger ḳoruyub żabṭ [53] oluna ol vāktin [54] [47] kimin taṣarrufında olursa ol devşire aña gayriyle daḫl itmeye.

Ve daḫi ortāḳcı ḳayd olunan kimesnelere beglikten toḫum virile ḫāṣılın münāṣafa ideler ve ortāḳçılar nisf-i ḫāṣılını beglige virdügi sebebden bil-külliyye ᶜavāriż-i divāniyeden muᶜāflardır anları ḳāżılar ᶜavāriża ḳatmazlar.

Ve daḫi reᶜāyādan tekrār ᶜöşr şol kimesnelerden alınur ki sipāhiniñ çiftligini terk idüb aḫar sipāḥ yerini zirāᶜat ideler anıñ gibilerden zecren ᶜöşrünü ṣāḫibi arż aldıḳlarından sonra bir ᶜöşr daḫi kendü sipāhisi ola ve eger üzerine yazılan yerini bi-t-tamām eküb ḥaḳḳından geldükden sonra aḫar yeri zirāᶜat itmekle tekrār ᶜöşr almak ḫayftır.

Ve daḫi sipāhinin ġallesi anbārına ve ḥiṣar eriniñ kalᶜasına iletmek reᶜāyānıñ üzerindedir ammā bir günlükden ziyāde olsa defᶜan lil-ḫarc teklif olunmaya ve şol çāyırlar ki her yıl ḳorunub çāyır ola gelmiştir anıñ gibiden reᶜāyā taṣarrufında olandan ᶜöşr lāzımdır sipāhiye ᶜöşr vireler ve daḫi raᶜiyyet yazulduġu yerde bāg [55] dikse ᶜöşrünü ṣāḫibi arża virüb sālārlıḳ kendü sipāhisine vire ve bir raᶜiyyet ki aḫar sipāhiniñ raᶜiyyetinden bāġ alsa ᶜöşrünü ve sālārlıgın ol yeriñ sipāhisine vire.

---

[50] Aynı yerde bu madde daha geniş bir şekilde verilir: اگر اراسنه چفت كيروب زراعته قابل ايسه بر حكمنده در عشرين ورسومن ويروب وآغاجلرده بتن ميونك دخى عشرين ويره.

[51] B-1882 el yazmasında (s. 12 a) bu cümle de bulunur: و رعايانك چفتى اوكوزى چايرندن عشر آلمق ممنوعدر.

[52] Aynı yerde denilir: اشلياتك ملكى اولور

[53] Orijinalde خيط اولنه yanlış yazılmıştır. Bak B-1882 el yazmasına (s. 12 a).

[54] واقتى olmalı.

[55] Aynı yerde şöyle denilir: باغ وباغچه دكسه

Faṣl-i sādis der beyān-i resmi aġnām

Yerlüde ve yürükde iki ḳoyuna bir aḳçe almaḳ ḳānūndır ve daḫi koyūniyle ḳuzu bir ṣāyılmaḳ daḫi baᶜżı yerlerde ḳānūndır ve koyūn bi-t-tamām dölüb döküb itidal-i şiddetden sonra mah-i abrilde alınur ve baᶜżı yerde māyisda alınur ve ḳoyūnu olmayan yürükden [48] resmi kara deyu on iki aḳçe alınur ve daḫi yürügüñ ḳoyunu yigirmiden eḳall [56] olsa aña daḫi ḳara derler ḳoyun resmin almayalar hemān on iki aḳçe resmi ḳara alınur ve yürük sipāhi yerin ṭutsa ᶜöşr sālārlık vürdüginden sonra resmi boyunduruḳ on iki aḳçesin alalar ziyāde almayalar ve yürük resmi evā'ilde ḳuzu ḳatılıcaḳ alınur imiş ḫaliyen abril ayında alınmaḳ muḳarrerdir ve ḳara ḳoyūnluda ḳara koyunlu dimekle meşhur pādişāhımız ḫażretlerine müteᶜallik yürügān vardır resmi agnāmları ḫāṣṣa-i hümāyūn içün alınur ve defter-i ᶜatiḳde şöylece meşrūḥdır ki şol kimesneniñ resmi ġanemi otuz üçden ziyāde ola onlardan iki koyūna bir aḳçe alına ziyāde ve noḳsān alınmaya ve şunlar ki ḳoyūnu yoḳtur on ikişer akçe alına ve faḳir olanlar altışar aḳçe vire daḫi bir kimesne ḳoyun ᶜādetin alacak zemāna ḳarib ḳoyun alsa vaḳtinde resmi andan alalar alalı bir aydır dediġüne ᶜamel itmeyeler ve ḳaṣṣābların ve celebkeşilerin ellerinde olan ḳoyūnların abril ayında ᶜādet-i aġnām alunduġına ḫüccetleri bulunmaz ise resm ṭaleb oluna ve eger vechi meşrūḥ üzerine ḫüccetleri bulunmaz ise ṣatūn aldukları yeri bulub vireler anlardan alına ve illā ellerinde bulunan kimesnelerden alına ve daḫi celebkeşlere tenbih oluna kim abril ayında alalar ve ilᶜā ādet-i aġnām sonradan alurlar dinile [57].

Faṣl-i sābiᶜ derbeyāni resmi otlāḳ

Ḳadimden ḳorunub otlāḳ resmin alınugelmiş yaylaḳlar ki ᶜörf-i sulṭānide deftere ḳayd olunmuştur anı alalar ve anlaruñ māᶜadāsı çāyırlardan ve ḳāyırlardan baᶜżı mevāziᶜde ḫaymāne ṭāyıfesine [49] yürüge ve şehirlüye ve ḳura ḫalḳına örü ḳayd olunmuştur ve baᶜżı mevāżiᶜde ve daḫi sipāhilere timār ḳayd olmuştur ve baᶜżı daḫi ḫālı ve ḫārici defterdir anlarıñ gibi yerlerden ᶜummal ṭāyıfesi ve sipāhi otlāḳ resmin almaḳ muḫālif-i ḳānūndır hemān resmi aġnām alına.

Ve resmi otlāḳ daḫi olan yerlerde ᶜādeti ḳadim üzre her sürüden bir orta ḳoyūndur ve ḫāricden sancaġa gelen ḳoyūndan resmi otlāḳ mirlivādar içün ve yāḫud ṣāḫibi timār içün aᶜlā sürüden bir ḳoyūn ki behāsı yigirmi aḳçe ola mutavassıṭ sürüden bir ḳoyūn ki behāsı on aḳçe ola [58] ve ednadan keẕalik vel-ḥaṣıl yigirmiden artıḳ olmak ḳānūna muḫāliftir alınmaya.

Ve resmi otlāḳ daḫi ḳoyun yürüdügü yere göre olur ṣāḫibi oturduġu yere göre degildir ve bir timārda sipāhi mütemekkin olub ḳoyūnu olsa veyā piyāde ve müsellem ṭāyıfesiniñ aġnāmı olsa anlarıñ gibiden ṣāḫibi timār resmi otlāḳ ṭaleb itmeye meger ki üzerine ḫaṣıl baġlanmış ola ve daḫi yürük ṭāyıfesinden bir kimesne bir timārda yer zirāᶜat itse ve bāġı ve bāġçesi olsa ṣāḫibi timāra resmi otlāḳ vire ammā ḳışlāḳ resmin virmeye ve ḫāricden reᶜāyādan bir kimesne bir timārda ḳoyūn ḳosa ve yürütse veyā ortāġa virse anlarıñ gibiden daḫi otlāḳ ṭaleb olunmaz meger ki yine ḫāṣıl ḳayd olunmuş ola.

---

[56] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 25): اقل اولسه yazılmıştır.

[57] B-1882 el yazmasında (s. 13 a-13 b) son mesele hakkında şöyle denilir:

وجلب كشلره تنبيه اولنه كه آپريلدن اوكدن قيون آلسه‌لر اول ييلده اول قيونك رسمى بر دفعه ويرلدى ايسه حجّت آلەلر اول ييل ايچينده آلمديسه عادت آغنامى صكره بندن آلورلر ديو بهاسندن بر مقدار آقچەسن آشاغه واره.

[58] Aynı yerde koyunun fiyatı 15 akçe kaydedilmiş.

Faṣl-i ṣāmin der beyāni resmi ḳışlāḳ

Bir timāra ḫāricden ḳoyūn gelüb ḳışlasa aʿlā sürüden bir ḳoyūn ve edna sürüden altı akçe alına ve bu resmi ḳışlāḳ ḳoyūn durduġu yere [50] tābiʿdir yürüdügü yere göre olmaz ve ḳışlāyın sipāhiye ʿöşr ve resm virse resmi ḳışlāḳ alınmaya ve yürük ṭāyıfesi daḫi bu ḳabildendir ʿöşr ve resm virdügi yere resmi ḳışlāk virmeye ve illā yürük her ḳanġi timārda ḳışlārsa resmi ḳışlāḳ üçer akçe virmek ʿādetdir.

Faṣl-i tāsiʿ der beyani aḥvāli yürügān

Yürük ṭāyıfesi daḫi yerlü gibi resmi ġanem iki ḳoyūna bir akçe alına ve daḫi yürük ḳoyūnu ḳırılub hiç ḳālmasa ve yāḫud yigirmiden eḳall olsa bunlara ḳara denür on iki akçe alına resmi aġnām alınmaya ve yürükler ellerinde sipāh yerinden ṭāpūlu yerleri olub zirāʿat itdikten sonra resmi ʿöşr ve sālārlık virdüḳlerinden sonra ḳānūn budır ki sipāhiye resmi boyunduruḳ deyu yılda on iki akçe vire ve yürükler sancaḳbegi ve timār ṣāḫibi yerinde yer zirāʿat itse tamām çiftlüden on iki ve nim çiftlüden altı akçe alına ve otlāḳ resmi yerlü gibidir aʿlā sürüden yigirmi evsaṭdan on beş ednadan on akçe ḳıymetlü bir ḳoyūn vireler ve resmi aġilden üçer akçe sancaḳbegine vireler ve yürük ṭāyıfesiniñ rüsūmi evā'ilde ḳuzu ḳatıldıḳda alınur imiş abril ayında alınmaḳ ḳānūn-i muḳarrer olmuşdur vebaʿżı mevāziʿde ḫāricden yaylaya gelen ḳarace ḳoyunlununñ sipāhi yürükden otuz akçe resmi otlāḳ ve ḳoyūnu olmayanlardan ikişer akçe resmi otlāḳ alınur mirlivā zaʿim ile bi-ṭariḳ-i-münāṣafa mutasarrıf ideler ve Ayaslog ve Izmir tevābiʿnden buḫūrcı ʿarablar [59] vardır zemānı sābıḳda buḫur [51] ḫidmet ider imiş sonra ol ḫidmet refʿ olunub her ḫāneye sekiz akçe vażʿ olunmuştur ḥāliyen bu üslūb üzerine muḳarrerdir ḫaṣṣa-i hümāyūn içün vażʿ olunur.

Faṣl-i āşır der beyāni resmi küvvārat

Ḳovān durduġu yere tābiʿdir kimiñ yerinde bāl iderse ʿöşr anıñdır ve şol yerde ki defterde akçe yazılmışdır ol alına [60] emmā defʿat-ül-mażarrat baʿżı yerlerden ʿöşrden bedel akçe taʿyin olmūştur baʿżı yerlerde ʿöşrden bedel baʿżı vilāyetde iki kovāna bir akçe ve baʿżı yerlerde bir ḳovāna iki akçe ve baʿżı yerlerde bir ḳovāna bir akçe resm bağlanmışdır ve baʿżı yerde bir raʿiyyetin aḫır sipāh yerinde ḳovānı olsa ṣāḫibi arża iki üç ḳovāna bir akçe ve ṣāḫibi raʿiyyete iki ḳovāna bir akçe virürler ammā Bolu sancāġında evā'ilde ḳovān ḫaḳḳı yere tābiʿ imiş ḥāliyen raʿiyyete tābiʿdir ḳoyūn resmi gibidir ve kışladuġu yerde kışla ḫaḳḳı virürler ammā livā-i Hamidde otlāḳ resmi deyu ṣāḫibi arża baʿżı yerde dört ḳovāna ve baʿżı yerde üç ḳovāna bir akçe alınur ammā livā-i Karaman da ḳovān kimiñ timārında ise ḳovān başına iki akçe sipāhisine ḥükm olunur yere tābiʿdir ve livā-i Aydında reʿāyā ekser ḳovānı asıl yaturduḳları yerden ḳaldurub aḫır sipāhiniñ timārına iletüb ḳovān ḳanġi yerde kim bāl eylerse resm anda virülmek iʿtibārı üzerine bāl eyledügi yere dört ḳovāna bir akçe virülmek üzerine aḫır timāra iletürler imiş imdi ḳānūn-i muḳarrer oldır ki bir ḳovāna iki akçe birin ṣāḫib-i-timāra ve birin bāl eyledügi timārıñ sipāhisine vireler [52] ve ṭaġlarda ve aġāç budaḳlarında bulunan bāl ki sipāhiye yazılmış olmaya mevkūfcılarınıdır bāllık ise ve illā ṣayd ḳısmındandır kimesne daḫl itmeye bulanun olur ve bir timārda ḳovān olmayub resm ḳayd olunmasa daḫi sonradan baʿżı kimesneler ḳovān idinseler yine ʿādet-i rüsūm ṣāḫib-i timārıñdır virmeziz ḥāṣıl ḳayd olunmamışdır didügine ʿamel olunmaya.

---

[59] Orijinalde تغورج عيار yazılmıştır, fakat bu kelime cümle içinde anlamı yok. B-1882 el yazmasında (s. 14 b) daha açıkça ve doğru بخور جی عربلر yazılmıştır.

[60] B-1882 el yazmasında (s. 14 b) bu cümle de bulunur: عالالی وادق لی اون قوانده بر قوان عشر آلنه.

Faṣl-i der beyān-i resm-i ᶜarūsāne

Ve daḫi cihazlu ḳızdan altmış ve ᶜavretden ḳırḳ aḳçe alına baᶜżı yerde ᶜavretden otuz bākireden altmış aḳçe alınur faḳire ᶜavretden nıṣf resm-i ᶜadete alınur [61] ve mutavassıṭ-ül-ḫāl olandan beyna beynedir ve bakire ḳızuñ resm-i ᶜarūsānesi babasına tabiᶜdir yaᶜni babasınıñ sipāhisi alur ne maḳāmda çıḳarsa çıḳsun ammā ᶜavrete ṭoprāḳ muᶜteberdir kimin timārında nikāḥ olursa resm onuñdır ve yürük ṭāyıfesi lāmekān olduġu sebebden atāsına tābiᶜdir eger bākire ve eger s̱eyyibedir ve eger sipāhi ṭāyıfesiniñ ḳızı çıḳsa ᶜarūsānesi ṣūbāşılıḳda ise ṣūbāşınıñ olur ve eger sancāḳ begi yedi altında ise sancāḳbegi alur ve daḫi sancāḳbegi ḳızı çıḳsa resm beglerbeginiñdir ve beglerbegi ḳızı çıḳsa resm ḫazāne-i ᶜāmireye alınur ve daḫi piyāde ve müsellem ṭāyıfesiniñ resm-i-ᶜarūsānesi çiftlikleri üzerinde olsun ve reᶜāyā yerinde olsun sancāḳ beginiñdir ve eger s̱eyyibe olursa reᶜāyā gibi ṭopraġa tabiᶜdir eger kendüsi yayālıḳ çiftligi üzerinde olursa sancāḳbeginiñdir ve illā ṣāḫib-i-arżıñdır ve Ḫüdāvenḍegār evi olan yürükler ḫazāne-i ᶜāmireye alınur ve daḫi bir kimesne ᶜavretine ṭalāḳ virüb yine nikāḥlansa resm-i-nikāḥ alınur [53] resm-i gerdek alınmaz [62] ve daḫi bir kimesne cāriyesini ᶜabdına nikāḥ itse resm-i nikāḥ ve resm-i gerdek alınmaya ve daḫi bir kimesne cāriyesini azādlu kimesneye nikāḥ itse bākire ise nıṣf-i resm-i ḫürre-i bākire ve eger s̱eyyibe ise nıṣf-i resm-i ḫürre-i s̱eyyibe.

Faṣl-i der beyān-i resm-i-duḫān

Bir kimesne aḫır sipāhinin timārında mütemekkin olub ḳızın çıḳarsa resm-i duḫān aᶜlā yerden ṭokūz aḳçe ve mutavassıṭ-ül-ḫāl olandan altı ya da yedi faḳır-ul-ḫāl olandan ḫālına göre yürükde daḫi buᶜādet cāridir ve piyāde ve müsellem ḳızları daḫi sipāh timārında çıḳsa resm-i duḫān beş aḳçe alına ve aḫır timārdan bir kimesne gelüb bir timārda yūrt idenüb ḳışlasa bāġı ve bāġçesi yoġ ise ve timār ṣāḥibine ᶜöşr virmezse üç aḳçe resm-i duḫān alına ve eger ṣāḥib-i timāra ᶜöşrden ve rüsūmdan ḳalil ve kes̱ir nesne virse duḫān alınmaz ve eger bir timārda aḫır sipāh mütemekkin olsa resm-i duḫān alınmaz ve lakin ḳızı çıḳsa hemān resmi duḫan beş aḳçe alına ve şehir ḫalḳından bir kimesne bir köyde sonradan gelüb mütemekkin olsa yer zırāᶜat itsün gerek itmesün resm-i-duḫān alınmaz ammā ḳızın çıḳarsa resm-i-duḫān ḫālına göre alına ammā ḳurā ḫalḳından ve yürükden ve ġayriden bir kimesne şehirden gelüb mütemekkin olsa ve ḳızın çıḳārsa resmi duḫān alınmak ḳānūna muḫālifdir alınmaya.

Faṣl-i der beyān-i āsiyāb fi-vilāyet-i Anadolu

Bir degirmen yıl bi-t-tamām yürürse müdiyle bir müd buḡday ve bir müd arpa ḳayd olunmuşidi ᶜḫāliyen reᶜāyā ṭāyıfesine müżāyaḳa olmasın deyu bir senede altmış aḳçe vażᶜ olundu ve altı ay yürüyen degirmenden otuz aḳçe ve ondan aşaġa olandan bir ayda [54] beş aḳçe ḥesābı üzerine vażᶜ olundu vilāyet-i Karamanda bu üslūb üzerine ḳayd olundu ve Bolu sancāġında ḳānūn-i-ḳadim üzerine yıl yürüyenden Brusa müdiyle buġdāyı bir müd ve bir müd arpa alına deyu vażᶜ olundu ve altı ay yürüyene nıṣf-i ẕālik ve daḫi bir timārda ḥāṣıl ḳayd olunan degirmen ḫarāb olsa ṣāḥibine teklif oluna eger ḳudreti olmayub maᶜmūr idemese üzerine muḳayyed olan rüsūm sipāhisine ḥükm idüb alıvireler eger rüsūmını virmege ve maᶜmūr itmege ḳādır olmazsa ḳāżı maᶜrifetiyle aḫara ṣātdüreler maᶜmūr idüb rüsūmın vire ve eger bir kimse ṣātun alur bulunmasa ṣātınca cebr idüb resmin buldurmıyalar ve daḫi bir

---

[61] Aynı yerde (s. 15 a) şöyle de denilir: نصف رسم غنی آلنه

[62] Aynı yerde (s. 15 b) bu verginin ölçüsü de verilir: رسم نکاح اعلادن بر دیناردر ادناسی اون ایکی آقچه‌در متوسط الحالدن ناکح ایله منکوحه حالنه کوره آلنه.

kimesne degirmen şātsa müşteri yedinde bir ay ve iki aydan yıl tamām olsa resmin müşteriden alalar bāyᶜiden almayalar ve daḫi bir degirmeniñ şuyu ḳaṭᶜ olsa baṭṭal ḳālsa ve aḫar yerden şu getürmege ḳābil olmasa anuñ gibiden resm alınmaḳ ḥayfdır alınmaya.

Faṣl-i der beyān-i-timāriha-i-serbestiyān

Alāybegi ve şūbāşılıḳ ve çeribāşılıḳ ve emir-i-ᶜalemlik ve dizdarlıḳ ve çāvūşlıḳ timārları serbetdir bunlaruñ māᶜadāsı serbest degildir meger ki bir timār sonradan şūbāşılıga ilḥaḳ oluna munżamm olmak ile serbest olur sonra yine ifraz[63] oluna timārlıga virülse serbest olmaḳdan çıḳmaz meger ki serbestlik üzerine virülmiş ola defterde veyā berāūnda serbestdir deyu muḳayyed ola.

Ve serbest timārlarda müsellem ve piyāde ve yürügān-i hüdāvendegārdan ġayrı reᶜāyā tutduġu ᶜabd-i abıḳ ve kenizin müjdeleri ṣāḥib-i-timārıñdır ve müddet-i[55] -"örfiyeleri bi-t-tamām olduḳdan sonra ḳāżı maᶜrifetiyle esvākda beyᶜmin yezide ide daḫi behāsını ṣāḥibi gelince bir emin kimesne ḳātında ḥıfẓ ideler ve müddet-i- ᶜörfiye daḫi ḳūlda ve cāriye de üç aydır ve devede bir aydır ve serbest olmayanlar da kendü reᶜayası ile ġayrıñ reᶜāyāsı ṭutmasında farḳ yoḳdur defterde taᶜyin olduġu taḳdirce[64] mirlivāya ve şūbāşılara ve yāḫud maᶜmūl olageldügi üzre tasarruf ideler.

Ve daḫi serbest olan timārda şol kimesneye ki ᶜādet-i-yūva[65] ḳayd olunmuş ola vāḳiᶜ olan yuvāyı ṣāḥib-i-timār alur ḳayd olmayanlar da vakiᶜ olan yuvāyı bil-külliyye sancāḳbegi alur ḫāṣṣa-i pādişāhide olandan ġayri ve daḫi yaya ve müsellem kendü yerlerinde ṭutduḳları sancāḳbeginiñdir ve sipāhi ṭoprāġında ṭutsalar bil-külliyye atlu sancāḳbeginiñdir verüsūm-i-ᶜarūsāne daḫi serbest olan timārlarda müstaḳil ṣāḥib-i timārıñdır şūbāşı ve sancāḳbegi daḫl itmez ve resm-i-aġnām daḫi serbest olmayan yerlerde sipāhi ile şūbāşıları münāṣafa ṭarīḳi ile üleşeler ve şūbāşı olmayan yerlerde sancāḳbegi ṣāḥib-i timār ile tanṣif ider.

Ve cürm ve cināyet daḫi keẓalik ve livā-i Aydında serbest olmayan timārıñ resm-i-agnāmı ve cürm-ü cināyeti sancāḳbeginiñdir ve daḫi vilāyet-i Germiyaniñ baᶜżı yerlerinde serbest olmayan timarıñ resm-i-aġnāmıniñ nıṣfı ṣāḥib-i-timārıñdır ve nıṣf-i-aḫarı şūbāş ile sancāḳbeginiñdir ve daḫi baᶜżı yerlerde nıṣfı ṣāḥib-i-timārıñ ve nıṣf-i-aḫarı sancāḳbeginiñdir [56] ve yāḫud şūbāşılarıñdır[66] ve daḫi bir yerde ṭavşān ve ḳaplān ṭutulsa postu sancāḳbeginiñdir meger yaya ve müsellem ṭutmuş ola onlaruñ kendi begleriniñdir ve daḫi ugrınıñ ve ḥarāminiñ ve ḳānlūnuñ bi-ḥasb-ūl-merātib siyāseti sancāḳbeginiñdir ve ᶜafv olan yerlerden bedel-i siyāset aḳçe almaḳ ḳānūna muḫālifdir ve siyāset olandan cürm almaḳ yoḳdur ammāᶜafv olıcaḳ cürm ṣāḥib-i-timārıñdır.

Ve daḫi reᶜāyā raᶜiyyetliniñ yerlerin birbirine ṣātmaḳ ḫilāf-i-ḳānūndır alana veṣātana muḫkem tehdid ideler meger ki sipāhi maᶜrifetiyle ḥaḳḳ -i ḳarārın ve ḥaḳḳ-i taṣarrufun ṭuta bir miḳdār aḳçe alub virse cāizdir emmā sipāhi ol aḳçeniñ aᶜşārın ala ve illā sipāhi marifeti olmadın cāiz değildir ve daḫi sipāhi ve ᶜummāl ḥarman ölçümekde ziyāde teᶜḫir itmeyeler hemān bir hafta teᶜḫir ideler gelüb ölçümezlerse köyüñ imāmı ve keṯḫüdāsı ve yarār adamları

[63] Orijinalde اقرار yazılmıştır; Bunun cümle içinde anlamı yok. افراز olmalıdır.

[64] B-1882 el yazmasında (s. 16 a) gibi olmalıdır: ودفتردە تعين اولمدوغى تقديرجه...

[65] Orijinalde عادت يوقدر yanlış yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 16 a) doğrusu olan عادت يوه .

[66] B-1882 el yazmasında (s. 16 b) son meselesi daha geniş bir şekilde işletilmiştir:

وسربست تيارلردە جرايم بالكلّيه صاحب تيار كدر سربست اوليان تيارلردە نصفى صاحب تيارك ونصف آخرى سنجاق بكيكدر يا صوباشكدر بعضى يردە ايكيسى بلە تصرّفيدر هر بريسى ربع آلور.

maᶜrifetiyle ḥarmanı ölçüb anbārına ḳoyalar sonra gelüb bizim maᶜrifetimiz yoġiken ölçdünüz deyu incitmeyeler daḥi reᶜāyā yerlerini rizāları ile ve sipāhi maᶜrifetiyle istibdāl idişüb olunca taṣarruf itseler sonra oġlanları bozmaḳ isteseler cāiz degildir ve kendüler daḥi ḥayātalrında pişmān olub bozmaḳ dileseler bozalar ammā sipāhi maᶜrifeti olmasa feṣḥ idişmek cāizdir.

Faṣl-i der beyān-i aḥvāl-i töhmetyān

Bir kimseye töhmet isnād itseler oġlu varise oġluna ve karındāşı var ise karındāşına ve akrabāsına ve müṣāḥiblerine ve küfelasına ve yāḥud ehl-i ḳariyesine ve meclisi cemāᶜatda veyā bir kimseniñ evinde ṭurursa ana teklif ideler [57] bulduralar ve daḥi bir yerde derbend ḥafiẓları olsa daḥi taḳṣir idüb ḥıfẓında tekāsül itseler ol yerde żāyıᶜolan müslümānlarıñ rizḳların alanı bulalar bulmazlar ise anlara tażmin itdüreler zirā derbendi ḥıfẓ idüb gözetmek anlarınıñ üzerlerine lāzımdır ve daḥi ḳażā ve tedris ve tevliyet ve naẓāret ve meşiḥat ve ḫiṭabet ve imāmet ve sā'ir anlaruñ emṣāli menāṣibdan ve cihātdan şunlar ki berāt-i-pādişāhi ile nesne taṣarruf iderler taᶜzir lāzım olsa tāzir olıcaḳ yerde itmeyeler ve ḥabs idecek kefil bulunursa anı ḥabs itmeyeler derġah-i-muᶜallaya ᶜarż ideler meger ki şenāᶜat-i-ᶜaẓim ola daḥi firār iḥtimāl ola kefil daḥi bulunmaya ḥabs ideler.

Ve daḥi bir kimesne ḥırsūzdur veyā kaḥbedir deyu mahallesi ve kurāsı cemāᶜatı şikayet idüb bize gerekmez deyu red itseler vākıᶜa töhmeti daḥi ol kimesneniñ beyn-en-nās maᶜrūf olsa mahallesinden tehi idüb yaᶜni red idüb süreler ve daḥi eger varduġu yerde daḥi kabūl itmeseler şehirden süreler ammā bir kaç gün tevaḳḳuf ideler şāyed ki ol evvelki yaramazlıġı gidüb tövbe idüb ṣalāh üzre olursa ḫoş ve illā andan daḥi red idüb bil-külliyye süreler şehirden çiḳa gide.

Faṣl-i der beyān-i-rüsūm-i mekātib ve ḳużāt ve sicillāt

Ḳāżı hüccetiniñ resmi oldır ki yigirmi altı aḳçe alına yigirmisi ḳāżının ve dördü nāibiñ ve ikisi kātibiñ ola ve resmi nikāḥ daḥi bākire bu resmedir ve ammā ṣeyyibe olsa resm yigirmi aḳçe alına on beşi ḳāżınıñ üçü nāibiñ ve ikisi kātibiñ ola ve daḥi bir kimesne ᶜavretin boşayub yine alsa resm-i nikāḥ on beş [58] aḳçe alına on aḳçesi ḳāżınıñ ve üçü nāibiñ ve ikisi kātibiñ ola ve resm-i-ᶜitāḳname mevlāsı ġani olsa elli aḳçe alına ḳırḳ aḳçesi ḳāżınıñ ve altı aḳçesi nāibiñ ve dördü kātibiñ ola ve eger mevlāsı faḳir olsa resm ḳırḳ aḳçe alına otuzu ḳāżıya bāḳisi keẓalik nāib ile kātibe ola ve resm-i-ḥüccet kitābet sā'ir ḥüccec gibidir ve resm-i mürāsele sekiz aḳçedir beşi ḳāżıya ve ikisi nāibe ve biri kātibe ola ve resm-i sicillāt daḥi sekiz aḳçedir bu üslūb üzre taḳsim iderler ve resm-i ṣüret-i-sicillāt on dört aḳçedir on aḳçesi kāżıya ve üçü nāibe ve birisi kātibe ve resm-i nakl-i şehādet daḥi yigirmi beşdir keẓālik bu üslūb üzerine taḳsim ideler[67].

Faṣl-i der beyān-i aḥvāl-i piyādegān ve müsellemān[68]

Her ocāḳda altı ve yedi kimesne ḳayd olunub ve nöbet ile ᶜasker-i manṣūre ḫidmet iderler ve yamāḳları yazılan yāyānıñ bir ve iki ḫidmete ḳābil oġlanları olsa anlar daḥi yamāḳ

---

[67] Kaçmış kullarına ait B-1882 el yazmasında (s. 20 a) şu paragraf da verilir:

وقاضی مجلسنده حکم اولنان آقچه‌دن محضرلر یوزده ایکی آقچه عشر آلالر اگر قول دخی محضر ایله حواله اولسه اون ایکی‌ده برین قول یوزده ایکی‌سن محضر آله اگر قول یا جاریه ایاقت اتسه دوه کجومنه اوتوز آقچه جعل آله اگر دوه کوچمندن اکسوك اوله نسنه لازم کلمز اگر بر کوچمدن زیاده اولسه ایکی کوچدن الغش و اوچ کوچدن طقسان آقچه آله اگر اوچدن اولسه یه طقسان آله آرتق آلمز.

[68] B-1882 el yazmasındaki kanunnâmede bu paragraf bulunmıyor. Bu mesele hakkında yalnız birkaç satır var.

yazılub nöbetlerinde ve ḫidmetlerinde olalar ve yāyā çiftliği bāğından ve bāğçesinden ve resm-i- asiyābdan her ne ḥāṣıl olursa kimesne daḫl itmeye kendüler tasarruf ideler ol yeriñ ṣātılması ve ṭāpūya verilmesi memnūᶜdır itmeyeler ve sipāhi timārında piyādeniñ ve müsellemiñ aġnāmları olsa resmi aġnāmdan ve resmi otlāḳdan nesne ṭaleb itmeyeler ve yāyā ve müsellem sipāhi yerinde zirāᶜat isteler ᶜöşrlerini virüb iki dönüme bir aḳçe resm vire ve sipāhi raᶜiyyetleri sizde neyler ol yeri alurın raᶜiyyete virürin deyu daḫl itmeye veyā sancāġibegi kendüye müteᶜallik olan [59] piyāde ṭāyıfesinden her ocāḳdan buġdāy ve arpa aḳçesi [69] deyu ve ḫidmete varmayub yerine bedel ṭūtān kimesnelerden bedel aḳçesi deyu otuz aḳçelerin olmaḳ ḳānūndur ve piyāde ṭayıfesiniñ cürm ve cināyet ve gerdek degeri ve ṣayd itdikleri vaşaḳ ve ḳaplan postu sancāġibegleriniñdir ve yāyā başılarına müteᶜallik olan yāyālarından yāyābaşıları her ocāḳdan buġdāy ve arpa aḳçesi deyu ḳırḳ aḳçe alalar ve yāyānın bādihevāsı yine yāyābaşıları daḫl itmeye ve yāyānıñ daḫi sancāġibegi kendü adamlarına yāyā aḳçesi alıvirüb bedel etmek cāiz degildir.

Ve daḫi yāyā sefere varmadın veya geç geldiñ ve pirsin veyā oğlansın veyā bedeliñ istemezin sen gitmek gereksin ve daḫi muḳaddemlik ve ṣaḳālık ve buga ve bekendük aḳçesi deyu nesne alurlar imiş bidᶜatdır itmeyeler ve daḫi piyāde ṭāyıfesi ġaybet-i münḳaṭiᶜa ile ġāyib olub yamaġı yerinde olsa çiftligi bil-külliyye ana teslim idüb anıñ ḫidmetin ide eger yine gelmek veyā bulunmaḳ iḫtimālı olsa eger piyāde ṭāyıfesiniñ ḫāṣṣı olsa bulması ve nöbetinde ḫidmetde eşdirmesi ya sancākbeğiniñdir ve eger ḫāṣṣ yāyādan degil ise yāyābaşınıñ üzerinedir.

Ve daḫi bir yāyānıñ çiftligin ḳoyub ḳāçsa sancāġı-begi ḳanda bulursa yerine götürüb vilāyet ḳāżıları daḫi ana muᶜāvenet idüb defterde muḳayyed olan piyādesini eger timārda ve eger vaḳıfda ve eger mülkdedir ve bilcümle her ḳanda ise göçürüb yerine varmasına ḫükm ideler ve yaṣāḳ [70] ideler kimesne girinmeye ve māniᶜ olmaya [60] ve sancāḳbegi ve adamları daḫi aḳçesin alub ṣālı virmeyeler ve illā ḳazılar menᶜideler memnūᶜ olmazlar ise yazub dergāh-i muᶜallāya ᶜarż ideler muḥkem ḫaḳḳlarından geline ve sancāḳbeginiñ çalçısı [71] ve sancāḳdarı yāyādan olsa cāizdir.

Ve daḫi ḳānūn-i ḳadimdir ki piyāde ve müsellem taṣarruf idegeldügi çiftligi ziyādedir deyu kimesne daḫl itmek olmaz ve daḫi şol ḳariyede kim yāyā mütemekkindir çifligi daḫi andan olub civār olsa muḳaddemā yāyāları civār ala baᶜdehu siyāset ide ve yāyānıñ çiftligi geñ yerde olsa her bir ṭarafdan bir dönüm geñ yerde ḫükm ola kezālik müsellem çiftligi daḫi böyledir bundan ġayri piyāde ve müselleme geñ yoḳtur ve yāyānıñ ḳoyūnu ve ḳovānı ṣāyılmaya ve yāyā ve müsellem kadimden eben-ᶜan-cedd mütemekkin olduġu ḳariyelerde ve sipāh tütün ḫaḳḳı deyu nesne ṭaleb itmeye ve daḫi ġāyib olan yāyā ve müsellem yamaġında ve yerlüde yerlerin ve evlerin ve sā'ir emlāk arāżisin beyᶜ ve şirā idüb ve icāre-i zemin ṭariḳi ile alub taṣarruf idenlere bulduralar ve yāḫud ḳulluġun çekdüreler ve daḫi yāyā ve müsellem mecāliste ve maḫāfilde iṭāle-i-lisān idüb yāyā ve müsellemsiz deyu iṭāle idüb biġayri ḫaḳḳ ḳaçırılsa ibākit itdürüb nābedid idenleri ve sebeb olanları buldurub geregi gibi taᶜzir idüb teşhir ideler.

Ve daḫi yāyānıñ ve müsellemiñ birden ikiden yarār oğlanları ve ḳarındāşları kendü ile olalar kendülerine yamāḳ ḳayd idüb nöbetlerinde ḫidmetlerin itdüreler ve yamāḳlaruñ birisi

---

[69] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 35) بغدای و آربه آقچه‌سی

[70] Orijinalde یاساق yahut یساغ yerinde یصاق yazılmıştır.

[71] Süleyman'ın kanunnâmesinde bunun yerinde چکیجی yazılmıştır.

ḫidmetine giderse sā'ir yamāḳlarınıñ aġniyāsından elli ve altmış ve mutavassıṭ-ül-ḥāl [61] olandan otuz veḳırḳ ve ednāsından on ve yigirmi aḳçe ḫarçlıḳ almaḳ ḳānūndır ve müsellemiñ çiftliginden olan ḥāṣılı yamāḳlarından ḳangisi eşerse ol taṣarruf ider ve sā'ir yamāḳlarından ellişer aḳçe ḫarçlıḳ ala ve ekdikleri yeriñ ʿöşrün daḫi ala ve eger yamāḳ mücerred olursa ḫarçlıḳ yigirmi beş aḳçe vire.

Ve daḫi sefere varmayan yamāġı ḳużāt maʿrifetiyle teftiş oluna ve şol ki sefere geldikden sonra ḫidmet tamām olmadın destūrsuz ḳāçub gitmiş ola veyā giderken yoldan ḳaçmış ola eger defaʿātle itmiş ise şulb ideler ʿādeti olmayub dā'imā ider olmasa anıñ gibi kimesneniñ būrnun ve kimsenin ḳūlāġın kesüb siyāset ideler bu bābda kimesne maniʿ olmaya ve aḳçesin alub ṣalıvirmeyeler ve bunuñ emṣālı ḫidmet ḳusūrı içün olan siyāset yāyā sancāġibeginiñdir lakin bir şerʿi günāh olub siyāsete müstaḥaḳḳ olsa ki şulb itmek gibi veya ḳaṭʿi-ʿużv gibi ol atlu sancāġıbeginiñdir maʿrifetiyle ide ve daḫi sefere geç gelen ve ḳūlluġına geç gelen piyādeniñ şaḳālın keseler ve daḫi yāyānıñ siyāsetin günah itdügü yerde ideler ġayri yere alub gitmiyeler ve daḫi yāyādan siyāset itdükden sonra cürm almayalar şöyle bileler.

Faṣl-i der beyān-i rüsūm-i ḳapān ve bāc-i bāzār ve rüsūm-i ḳanṭar

Ḳara ṣapun yükinden 1 ve ḫaḳḳ-i ḳanṭār 5 ʿıraḳı ḫınna yükinden 2 ve ḫaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve boyā yükinden (?) ve üç boyun çivitden ḫaḳḳ-i ḳanṭār 5 ve şeker yükinden 3 ḫaḳḳ-i ḳanṭār 0 5 ve maṣṭiki yükinden 4 [62] ḫaḳḳ-i ḳanṭar 0 2 ve nişādır ve ḳalāy yükinden 8 ve baḳām aġaçı yükinden 2 ḫaḳḳ-i ḳanṭār 0 2 ve şāb yükinden 2 ḫaḳḳ-i ḳanṭār ve 2 ve ceviz ve ḳaranfil ve günlük yükinden 4 ḫaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve ḳara boyā yükinden 4 ve ḳoz yükinden 2 ve bādemden 2 [72] ḫaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve fındıḳdan 2 ve gül yükinden 2 ve ḳuru üzüm yükinden 2 ve köfterden 2 ve incirden 2 ve ḳaysi yükinden 2 ve zerdālūdan 2 ve yaġ yükinden 4 ve acı zerdālū yükinden 1 ve ḳurū erikden 2 ve tāze amrūd yükinden 2 ve yarhi (?) yükinden 2 ve elmādan 1 ve ḳızılcıḳdan 1 ve zeytūn yükinden 2 ve pirincden 2 ve kestaneden 1 ve ṭuzdan 3 ve ṣomāḳdan 2 ve bāl futusu başına 1 ve dulūmda olsa tulūmına 1 ve saḫtyān yükinden 2 ve gönden 4 ve ḫām gön yükinden 1 ve yāş gön yükinden nim ve kürek yükinden 2 ve lebeblü yükinden 1 ve pekmez yükinden 2 ve sirke [73] yükinden 2 ve bāḳır yükinden 2 ve demür yükinden 2 ve naʿl yükinden 2 miḫ ve ekser yükinden 2 ve keten yükinden 2 ve hegbe ile olsa bir bāġını alalar ve penbe yükinden 2 ve kepenek yükinden 1 ve kiçe yükinden 1 ve kebeden 1 ve biz (bez) [74] yükinden 2 ve çoḳa yükinden 8 ve ibrişimden 10 boġāsı yükinden 2 ve dikilmiş çoḳa ḳaftān yükinden 2 ve biz (bez) ḳaftān yükinden 2 ve ʿabā yükinden 2 ve ḳāli yükinden 2 ve eyer ṣaġrāġı yükinden 1 ve kalya dagı yükinden 2 ve çiçek yükinden 2 ve ḳaṭrāndan 1 ve ziftdan 1 ve çiriş yükinden 1 ve palāmūt yükinden 1 ve ziʿbiḳ yükinden 2 ve ḫaṣır yükinden 1 ve ḳāvūn ve ḳārpūz yükinden 2 ve sirmasaġdan 2 ve ṣoġān [63] yükinden 1 ve yüz ḳaşıḳda bir ḳāşık ve bir vuḳḳiye sāde yāġdan iki pul ve çit ve sepet yükinden bir sepet ve beziryāġı yükinden 2 ve yeşirligan yaġi yükinden 2 ve peynir yükinden 2 ve nermiş yāġı yükinden 2 ve yigirmi yumurtadan bir yumurta ve yoġurt yükinden nim ve ḳaşābın ṭuzladuġu beş ḳanṭārda 3 ve bir ʿaraba yoncada 8 ve bir ʿaraba ṣoġānda 3 ve bir ʿaraba bālıḳda 4 ve bir ʿaraba ḫaṣırdan 3 ve bir ʿaraba ḳāvūndan 3 ve bir ʿaraba yaş üzümden 3 ve bir ʿaraba kirasdan 3 ve elmādan ve

---

[72] Milli kütüphanenin el yazmasında şöyle yazılmıştır; ٢ حقّ قطار وبادمدن

[73] Orijinalde بسلى yazılmıştır; bu kelime bulunduğu anlama uyamaz. B-1882 el yazmasında (s. 18 b) gibi سركه olmalıdır.

[74] Orijinalda بد yanlış yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 19 a) olduğu gibi بز olmalıdır.

amarūddan 3 ve bir ᶜaraba taḫtadan iki taḫta ve birᶜaraba otdan 1 ve bir ᶜaraba ḥāṣıldan 4 ve bir ᶜaraba ḳaysiden 3 ve bir ᶜaraba zerdālūdan 3 ve bir ᶜaraba māldan 3 ve ot yükinden bāġ 1 ve ḥāṣıl yükinden bāġ 1 ve yonca yükinden bāġ 2 ve enār yükinden 1 ve turunç yükinden 10 ve keçi boynūzu yükinden 1 ve ḫamr yükinden 3 ve buġdāy yükinden ve arpa ve mercümek ve noḫud ve baḳla ve bögrülce ve yūlāf ve burcāk ve nekem var ise bunlarda hir müdde bir kile bāc alına.

Ve esir ṣātılsa bāyiᶜden iki ve müşteriden iki aḳçe alına ve at ve ḳatır ve deve ṣatılsa iki bāyᶜiden iki aḳçe müşteriden alına ve bir sıgırdan iki aḳçe alına ve ḳoyūn boġāzlansa üç ḳoyūna bir aḳçe alına ve ṭaşradan ḳaṣāb ḳoyun götürüb boġāzlasa iki ḳoyuna bir aḳçe alına ve sıġır götürüb boġazlasa sıġır başına bir akçe alına ve daḫi baġ ve bāġçe ve degirmen gibi emlāk ṣātılsa bāc alınmaḳ yoḳtur.

Ve daḫi köylerde her ne ṣātılsa bāc olmaz ve daḫi altūn [64] ve gümüş ve ḳūrşūn ṣātılsa yükle daḫi olursa bāc alınmaz ve daḫi dükkan olmayan bāzār içinde sergi ḫaḳḳı ikişer pūl alurlar ziyāde alınmaya ve ḳapūda vezn olan nesneden ḳanṭār başına iki akçe alına biri bāyiᶜden ve biri müşteriden ve daḫi bir neṣne ki bāc virilüb ṣātılsa daḫi baᶜdehu yine ol şehirde müşteri bir kimesne ṣātsa bāc almaya meger kim ḳūl ve cāriye ve ṭavār ḳısmından ola anlarun gibiden tekrār alınsa cāizdir ve daḫi şehirde bir kimesne bāzār yerine varmadın arpa gibi ve buġdāy gibi nesne ṣātsa bāc alınmaḳ yoḳdur lakin menᶜideler bāzārdan ġayri yerde beyᶜitmeyeler ve daḫi şehir içinde bir kimesne biten otdan ve yoncadan ve ḥāṣıldan bāzāra ṣātılmaġa götüreler bāc alınmaḳ yoḳtur meger ki ṭaşradan gele ve Allah-u-aᶜlem bi'ṣ-ṣevāb [75].

Faṣl-i der beyān-i ḳānūnnāme-i iḥtisāb

Muḥtesibleri lāzım olan budır ki zikir olunur muḥtesib olan kimesne ḳāżı maᶜrifetiyle narḫ vire etmeki çaşnı tuta onun on dört üzerine narḫ vire ve ḳoyūn eti üç yüz olıcak keçi eti üç yüz elli ola ve ḳūzu iki yüz ola ve ṣıgır eti dört yüz ola ve ḳoyūn eti iki yüz oldukta keçi iki yüz elli ola ve ṣıgır üç yüz ola ve daḫi havice (havuce) ve isfānāḫa ve keleme ve şalġama ve ṣoġāna ve sarmasāġa narḫ vire bālıḳ gelse bālıġa daḫi narh vire.

Ve ṭaşradan nesne gelse ehli bāzār ḳārşu varub almayalar ve hem ṭaşradan gelen götürdigin defᶜi ṣātarsa narḫ olmaya ammā andan alan alduġuna göre onun on bir üzerine [65] narḫ vireler ve ṭavār olsa onun on ikiye ve alduġu ṭavār kiçe ṣātılsa onun on dörde narḫ vireler ve narḫ virdüginden sonra muḫālefet idüb eksik ṣātanuñ muḥkem ḫaḳḳından gelüb sebze ve otdan olursa iki dirheme bir aḳçe cerime alına ve eger ġayri nesnelerden alursa dirhemine bir aḳçe alına.

---

[75] B-1882 el yazmasında (s. 18 a-20 a) metin zarfında bu diğer mahsuller için de bac-i pazar zikr edilir:

— عراق صابون یوکندن ایکی آقچه

— وکلسنی بر داغی یو کندن بر آقچه جناق ودستی یوکندن یرم آقچه بالق یوکندن بر آقچه وقونیه بر داغی یو کندن بر آقچه وتکنه یوکندن یرم آقچه

— صاج آیاق یوکندن ایکی آقچه صبان دموری یو کندن ایکی آقچه بیل یوکندن ایکی آقچه

— چورب یوکندن بر بوچق آقچه پیاغی یوکندن بر آقچه قره زر نیخ یوکندن ایکی آقچه

— سبزوات یو کندن ایکی آقچه بال مومی یوکندن ایکی آقچه اوت یوکندن بر باغ اوت حاصل یوکندن ایکی باغ یونجه یو کندن ایکی باغ یونجه تخته یوکندن بر تخته صاج یو کندن ایکی آقچه هوج یو کندن وشلغم یو کندن بر آقچه

— کراسی یوکندن بر آقچه

— بیل صابی یوکندن بر صاپ

— بویر یوکندن بش آقچه بر عربه پرنجدن سکز آقچه

— بر عربه طوزدن بش آقچه بر عربه حصردن اوچ آقچه بر عربه اودنون بر آقچه اودنون بر آقچه

Eger muḥtesib ehli bāzār ile biriküb eksik vireni gözlemez ise ḳāżı muḥkem ḥaḳḳından gelüb eksik virenleri daḫi te'dib ide ve daḫi mecmūʿmeyvelere ve ṣātılur nesnelere narḫ virecegüz nesne olmaya ve ehli żāyıʿın her birisini yoḳlaya eyūsini ve yāvuzsını gözleye ḳalp bulduġunu, ḳāżıya iletüb ḥaḳḳından geldüre.

Ve at ve katır ve ḫimārı naʿlsız yürütmeye gözede ve miḳdārından artıḳ yük urdurmaya eslemeyeniñ ḳāżı maʿrifetiyle ḥaḳḳından geleler ve arık ve zebūn ṭavārı kulandırmıyalar ammā muḳaddemā esvākda nidā ve tenbih itdüre baʿdehu eslemeyüb naʿlsız ṭavār ve arık ṭavārı ve zebūn ṭavārı ve artuḳ yük uran kimesnelerin muḥkem ḥaḳḳından geline ve üç aġāça bir aḳçe cürm alına.

Faṣl-i der beyān-i ehl-i-ṣanāiʿ ve cerāim

Etmekcilerūñ ve girdecilerüñ ve çürekcılerün her birinin gözlenüb çigi ve ḳarası olmaya ve ekşi olmaya [76] ve eger eksik olursa ḳāżı taʿzir idüb dirhemine bir aḳçe cürm alına ve elekleri ṣıḳ ola ve eyu ola ve eger çig ve ekşi veyā kepeklü olursa muḥkem siyāset ideler ve bunlaruñ ehli ḫibresi kendülerden olmaya yiyci ṭāyıfesinden ola ve çürek etmegi nıṣıf ola bir müd una bir vuḳḳiye yāġ ḳoya [77] ġāyetde arı pāk işlene [66] ve yāġsuz çürek girde narḫına işlene ve ġayretle arı işlene ve her zemānda eksik olmayub buluna.

Ve ḳaṣṣaplar daḫi ḳoyūnu keçiden temyiz ideler ayru ṣātalar ve fuṣūli erbaʿada taʿyin olan narḫ üzerine et buldurub ʿinād itdürmeyeler semüzin ṣaḳılıyub ārūġın boġazlamıyalar ve her zemānda ḥalḳa eti yetişdüreler teʿallül idüb et bulmayān ḳaṣṣābıñ ḥaḳḳından geleler belki ḫüsn idüb ta et bulurın diyince ḥabs ideler ve her kişiniñ murādı olduġu yerden kesivire behāne [78] itmiyeler ve her kişiye naẓr bir ola narḫtan eksik virmiye [79] virürse muḥkem taʿzir idüb her dirhemine bir aḳçe cürm alına.

Ve aşciler pişürdigi et çig olmaya ve aşı ṭuzlu olmaya ve kāseleri pāk ola ve kāse bezi ve ṣū ṣāgi pāk ola ve ḳazġānları ḳalāysuz olmaya ve çanāḳları eski ve ṣirsüz olmaya ve belinde fūṭası pāk ola ve ḫizmetkārları kāfir olmaya bu meẓkūrata muḫālıf olsa muḥkem ḥaḳḳından geline ve tava büryānı [80] evvel ṣuya ışlayub pişürirler imiş menʿideler ve evvel yaḫni idüb sonra büryān etmegi menʿideler ve ḳūzu büryānınuñ yüzüne aşı sürmegi menʿ ideler ve ṣūya daḫi ışılmayalar ve etüñ cemiʿi aḳsāmını maḫra pişüreler ve tennur büryānı maḫrat narḫınıñ nıṣfı ola ve daḫi serücilerin pişürdügi baş ve paça gözlene pāk ṭutalar eyu maḫra pişüreler ve bezi olmaya ve gūnisi olmaya koyūn bāşına ve ḳūzu başına zemānına göre narḫ vireler paçanın [81] her zemānda dördü bir aḳçeye ola ziyāde olmaya ḳılı ve bezi olmaya maḫra pişe [67] ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve daḫi işkenbe haleme işkenbesine temiz ideler ve pāk su ile maḫra pişe sirkesin ve sarmısāġın yerinde ideler ve kāseleri pāk ola ve bezleri ve fūtaları ve ciger ḥalṭ idüb pişürmiyeler.

---

[76] B-1882 el yazmasında (s. 20 b-21 a) düşünce daha belli çıkıyor:
اتمكجيلرك اتمكى وكردەجيلر كردەسى وچوركجيلرك چورەكى كوزلنەجكى وقرەسى اولميه و اكشي اولميه...

[77] Aynı yerde (s. 21 a) şöyle yazılmıştır: بر مد اونه يدى وقيه ياغ قويه

[78] B-1882 el yazmasında (s. 21 a) bu cümle daha geniş bir şekilde yazılmıştır:
رضاويرنجه هر كشينك مراد اولدغى يردن كسيويرەلر

[79] Milli Kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, f. 42). نرخدن اكسك ويرميه

[80] Aynı yerde (s. 21 b) طوار بريانى yazılmıştır.

[81] Aynı yerde ياچه نك هر زمانده دردى yazılmıştır.

Ve börekcileri gözliye ḳoyūn eti iki yüz elli dirhem olıcak şorbalu börek iki yüz dirhem ola varaḳlu börek seksen dirhem ola [82] meyānsı sogān ile olmaya ve ḳoyun etinden ġayri et ḫalṭ itmeyeler ve soġānı çok olub eti az olmaya ve ekşer yeri boş olmaya ve illā muḥkem ḥaḳḳından geline ve esbāb pāk ola ve ḫamırı (hamuru) [83] arı undan ḳoḳār yāġla olmaya.

Ve daḫi loḳma işleyenler gözlene yāş ve ḳuru ve sā'yir mekūlātın üzüm ve incir ve anıñ emṣālı onun on bir üzerine ṣātalar.

Ve yāş yemiş şatānlar narḫ aldıḳtan sonra yātdurub çürüdü deyu tekrār narḫṭaleb itmiyeler ve müşteri eline eksik nesne vezn idüb ṣatānun ḥaḳḳından geline ve her zemānda terāzūları gözlene bir ṭarafı uzun ve aġır olmaya iki yānı bi-t-tamām müsāvi ola ve daḫi vuḳḳiyeleri yoḳlanub biri birinden tefāvüti olmaya nesnenüñ kemini eyüsine ḫalṭ itmeyeler ve illā ta'zir idüb men' ideler.

Ve küfenle ve yükle [84] gelen ḳāvūn ve ḳārpuz üzüm ve enār turunç gözlene bāzār yerinden ġayri yerde ṣātmayalar ve istiḳbāl iden kimesneleri te'dib idüb men' ideler ve maḥallāt arasında buġdāy ve arpa ṣatānlaruñ ḥaḳḳlarından gelüb aġaç başına bir aḳçe cürm alına [85] lakin sābıḳ esvākta nidā ve tenbih ideler ba'dehu memnū olmayanı veçhi meşrūh üzerine te'dib ideler.

Ve daḫi [68] yoġūrtcıların yoġūrtları gözlene mevsumına göre narḫ vireler;

Ve daḫi ṭūrşucılarıñ ṭūrşusu gözlene ṭūrşuyu eksik virmiyeler ve ṭūrmuşu eyusine ḫalt itmiyeler.

Ve ḳaymaḳcılarıñ ve peynircilerüñ peyniri gözlene nişeste unu ḳomayalar zemānına göre narḫ vireler.

Ve daḫi halvacılar gözlene balıñ vuḳḳiyesi dörde olıcak halva altı aḳçeye ola bādemi halva yediye ola amma balı ġayet eyu ola ve eyu pişe bādemi yānmıya ve sāir esbābı daḫi eyu ola ḫāneki [86] halva eyu baldan ola vuḳḳiyesi dört aḳçeden tecāvüz itmeye ve üzüm ve pekmez ḫalvāsının vuḳḳiyesi üç aḳçeye ola ve 'aḳidenin narḫı üzüm narḫına tābi'dir üzüm nice olursa onun on bir üzerine narḫ vireler emmā pişmiş ola ve yānmış olmaya.

Ve şerbetçiler daḫi gözlene ḳūru üzümüñ vuḳḳiyesi bir aḳçeye olıcak şerbetiñ iki vuḳḳiyesi bir aḳçeye ola ve miski külabi ola ve leẕiz ola ekşi olmaya ḳarı ve buzu bile ola aldıklarına göre ṣatālar ḫoşaplar pistilleri pāk ola ve temiz ola.

Ve derziler gözlene fermūde çoḳa kaftān ki ḳatīfe sinceflü ola ve uzun ola on akçeye dikilür ve sinceflü ṣof ḳaftān yigirmi beş akçeye dikilür ve emrāhori ḳaftān ve ḳatīfe yigirmi beşe dikilür ve çoḳa ḳaftān ki bir şık lekendisi ola otuz aḳçe dikilür ve zenāna derlik on beş aḳçeye dikülür ve cübbe sof ḳaftān ḳırḳ beşe dikülür ve muḫayyeri ṣof ḳaftān ki lekendesi eyu ola yigirmi aḳçe dikilür bākisi bunlara ḳiyās oluna oglancıḳlar ḳaftānı ve cevārī kaftānı ve anlarıñ emṣalı ve anlardan [69] aşaġı ḳaftān emeklerine ḳiyās oluna ve eslemeyenüñ muḫtesib ḥaḳḳından gele ve derzülere te'kid ideler ki va'de itdikleri vaḳta ḳaftānı yetişdüreler ziyāde iş olub va'delerine ḫilāf itmeyeler ve illā siyāset ideler ve sā'ir ehli ḥırfet daḫi aldıḳları işi

---

[82] B-1882 el yazmasında (s. 21 b) şöyle yazılır: ...ورقلو بورك ايكى يوز سكسان در هم اوله

[83] خمور olmalıdır.

[84] Milli kütüphanenin el yazmasında: ...كوفله ويو كله كلان

[85] Aynı yerde (s. 22 a) düşünce bu cümle ile tamam oluyor: وآلانه دخى تعزير ايدوب ايكى آغاچه بر آقچه جرم آلنه

[86] Orijinalde belli olmıyan bir şekilde حلوا باسكى yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 22 a) ise وخانه‌كى حلوا, daha belli bir şekilde yazılmıştır.

vaᶜdelerinden geçürmiyeler ve eger bir kişiniñ esbābını saḳat itseler ve yāḫud eyu dikmeseler ḳāżı maᶜrifetiyle ḥaḳḳından geline.

Ve çokacılaruñ çoḳaları gözlene ve bāzār derzileriniñ dikdügi ḳaftān gözlene ve çoḳa ḳaftān boġāsı bir boyu iki etek ola ve sinceflü [87] eklu olmaya boġāsı nice ise sincefi daḫi öyle ola ve daḫi tügmesüz ṣātmayalar yeñi ve etegi ᶜādetçe ola sonra fistan itmeye ḳābil ola baᶜde-ennidā ve-t-tenbih ᶜādetçe dikmeyen derzilere muḥkem taᶜzir idüb agāç başına bir akçe cürm alına ve kendüsi dikmeyüb alub ṣatāna nesne yoḳtır daḫl itmeyeler lakin tenbih ideler ki ol maḳūle ḳaftānı bir daḫi almaya ve islemezlerse taᶜzir idüb iki aġāça bir akçe cürm alalar ve çokayı ıslayub ṣātmayalar ve destār ki şehirde işlene sekiz arşūn ola ve boġāsı ḫāricten gele yedi buçuk arşūn ola.

Ve ᶜabacılar daḫi gözlene ᶜabaları ṣıḳ ve eyu ola ve kepenek ṣatānlar aldıklarına göre ṣatālar onu on bir üzeriñe ve ḳāliçeyi daḫi bu üslūb üzerine ṣatālar.

Ve iplikciler daḫi gözlene iplikleri eyu ve ḳūraḳ ola ve dikilmiş gönlek şatānlar ᶜādet üzre ṣatālar yeñi ve etegi ve beli ᶜādet üzerine ola eksik olmaya ve dikişi muḥkem ola bezine göre ṣatālar.

Ve ġazāz daḫi gözlene şeridleri ve tügmeleri [70] kalp olmaya yedi kenār tügme bir akçeye ola ve doḳuḳ kenār tügme bir buçuḳ ve on bir kenār tügme iki akçeye ola [88].

Ve dellāllar daḫi gözlene kim ḫidmetlerinde emānet ve istiḳāmet üzerine olalar kendülerinden bir metāᶜarturmayalar ve yallan ḳarışdırmayalar ve bir kimesneye meyl ve muḥabbet itmeyeler idenlerüñ ḥaḳḳlarından geline [89].

Ve daḫi hallayıḳcılar ṣātdıkları cāriyeniñ yüzüne aḳlıḳ ve ḳızıllıḳ fil-cümle terbiyet ider nesne sürmeyeler ve ṣātılan ḳūl ve cāriye ne esbāb (ile) ṣātılursa yine ol esbāb ile vireler ṣoyūb almayalar.

Ve taḳyeciler ve ᶜırḳciyeciler gözlene dikdükleri yeñi ḳumaştan ola ve dikiş eyu ola müzevveceniñ astārı ziyāde çirişlü olmaya ve onun on bire tecāvüz itmeyeler.

Ve ḥafāflar daḫi gözlene ḳırmuzu ve al çizmenin aᶜlāsı otuz ve evsaṭı yigirmi üçe ve ednāsı on altıya ola ve sāġrı paşmak a'lası yigirmi üçe ve evsaṭı yigirmi ikiye ve ednāsı yigirmi akçeye ola ve şehir paşmak aᶜlāsı ve ednāsı ḥāline göre beyᶜ oluna ve zenane çizmeniñ ġayet eyusu yigirmi beşe ola ve yeñiçeri pāpūcinin aᶜlāsı on sekize evsaṭı on altıya ve ednāsı on dörde ola ve sā'ir papuç aᶜlāsı ona evsaṭı sekize ednāsı yediye ola pāpūç ve ġayr ayāḳ-ḳābı akçe başına iki güne hesab üzerine bi-t-tamām olmadın delinürse veyā sökülürse sucdır taᶜzir idüb iki aġāça bir akçe cürm alına ammā gönü ve saḫtıyānı delinürse günāh ṭebāġındır ve mücellidleriñ işleri ġāyet eyu ola ve ṣaḫāflar ṣatdıkları kitābıñ onun on bir den ziyādeye ṣātmayalar.

Ve eskicileriñ işleri gözlerine [71] eyu ola ve yamāları eyu gönden ola ve eyu saḫtıyāndan ola karin ve meşin olmaya ve dikişi eyu ola ve iki oltānı tamām iki akçeye ola ziyādeye olmaya.

Ve gön tācirleri gözlene öküz ve toşūn derişiniñ aᶜlāsı elli altıya ola ve evsaṭı elliye ola ve ednāsı yigirmi altıya ve su-sıgırınıñ aᶜlāsı otuza ve ham deri ki her ne cins olursa ṭabāġdan ġayri kimesneye ṣātılmaya debāġat idenler şehirde işleyenlere ṣatālar yabāna alub gidene

---

[87] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) olduğu gibi سنجغلو olmalıdır.

[88] B-1882 el yazmasında abacılar, iplikçiler ve gazazlara ait paragraflar yok.

[89] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) dellâllara gelince daha öteye devam edilir:

وصاتدقلری اسبابده یوز آقچه‌ده بر آقچه آلەلر آتدن وقاتردن وقولدن وجاریه‌دن بو قیاس اوزره یوزده بر آقچه آلەلر آت جنبازلری دخی بو اسلوب اوزره ایده‌لر عناد اتمیه‌لر ایدرلرسه حقندن کله‌لر.

virmeyeler meger kim şehirli ola eslemezlerse muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve daḥi keçi derisi kim ḳırmuzı ya al ola aʿlāsı yigirmi ikiye evsaṭı on sekize ednāsı on altıya ve sā'ir örnekleriñ aʿlāsı on altı ve evsaṭı on üç ve ednāsı on aḳçeye [90] ve aḥara ṣātmak istediklerinde onun on ikişerden ziyādeye ṣātmayalar ve ḳaṣṣāblar ḳoyūn derisiniñ aʿlāsın iki buçuġa ve evsaṭı ikiye ve ednāsını bir buçuġa ola ve ḥām ḳara öküz derisini ve toṣūn derisiniñ aʿlāsını yigirmi ikiye ve evsaṭını yigirmi ve ednāsi on sekize ve inek derisiniñ aʿlāsı on üçe ve evsaṭını ona ve ednāsı ṭoḳuza ola.

Ṣāġırıcılar daḥi gözlene ġāyet eyu ola ḥām ḳomayalar kemālile olduralar.

Ve saraclar [91] daḥi gözlene al saḥtıyān eyer kim aḳinci eyeri ola mükemmel ṭabl yazıla bili ola yüz yigirmi beş akçeye ola şol eyer kim ḳol idüb ziyāde emek çekile ve huleli ola ḳolına göre alına oyānın şafaḳlu ola ve iki ḳāt ola aʿlāsı yetmişe ve altmışa ve ednāsı elli akçeye ola ve şafaḳlu maḳāli oyānın aʿlāsı elliye ve evsaṭı ḳırḳ beşe ve ednāsı ḳırḳ ola külef sirrlü ṣāġrı oyānın demür [72] pāftalu ola aʿlāsı ḳırḳ evsaṭı otuz beşe ednāsı otuza ola ve būlġari şafaḳlu oyānın aʿlāsı ḳırḳ beşe evsaṭı ḳırḳa ednāsını otuz beşe ola ve yulların ġāyet eyusu kim iki ḳāt ola zencirlü ola aʿlāsını yediye evsaṭını altıya ednāsı beşe ola ve bir vuḳḳiye yün bir akçeye ola ve siyāh at çūlunuñ uzunu on iki ḳārış ve eni sekiz kārış ve yaḳālu ola ġāyet eyusu yigirmi altıya ola ol çūl ki uzunu on ḳārış ve eni yedi ḳārış ola yigirmi akçeye ola ve siyāh at ṭorbāsınıñ ġāyet eyusini beşe evsaṭı dörde ednāsı üçe.

Ve daḥi ḥallaçlar gözlene yüz elli dirhem panbuġa bir akçeye atalar.

Ve demürciler daḥi gözlene işleri ḳalp olmaya.

Ve ḳazancılar daḥi gözlene ḳazanıñ hareniñ ve kulpun demürden etmeyeler bākırdan ola [92] ḳalāya ve demüre ve bunlaruñ emṣali nesne onun on bir üzerine narḥ vireler ve ḥāriçten geleñ ekseriniñ onun on bire ṣātduralar ḳalpını ve eskisini gözleyeler.

Ve naʿlbandlar yüz ayāḳ ḥām naʿlı yetmiş akçeye alıcak beşere naʿllıyalar ve baʿzı naʿl varimiş ki altmışa alınur imiş anuñ gibi naʿlı dörde naʿllıyalar ve ḥimarı dörde ve üç buçuġa naʿllıya ve ṭavāra miḥ degüb aġsadırsa naʿlbanda żararın çekdüreler teʿallül iderse ḥaḳḳından geline.

Ve daḥi biçakçılaruñ gözlene dimişki deyu firenġi işlemeye ve ṣātmaya aʿlā ḳılıç ḳını altmış ve evsaṭı elliye ve ednāsı ḳırḳ akçeye ola ziyādeye olmaya.

Kuyumcılar gözlene emin kimesneler olalar işüñ sādesünüñ dirhemine bir akçe alalar ve meyāne kāra iki dirhemine bir akçe alalar ve altun pūlaşınıñ dirhemine üç ala [93].

Bennalar ve neccarlar uzun günde taʿāmiyle [73] on akçeye işleyeler gün dogārken gelüb dolunmadın gitmeyeler ziyāde ṭalep iden bennaya ve neccara te'dib ideler.

Ve keremidciler daḥi gözlene çik pişurmiyeler eyu pişüreler ve kirpiçleri daḥi kirpiçi ṣıḳ ve ḳālın ideler ḳālupları ṭamaġālu ola ṭamġāsuz olmaya ḥilāf idenlere yasāḳ ideler.

---

[90] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 47) metin daha uzun ve bellidir:

اعلاسی یکرمی ایکیه اوسطی اون سکزه ادناسی اون آلتیه وسائیر اورنکلریك اعلاسی اون آلتی واوسطی اون اوچ و ادناسی اون آقچه و....

[91] B-1882 el yazmasında (s. 24-25) saraclar, bennalar, neccarlar, keremidciler, oduncular ve cüllahlara ait kısımlar yoktur.

[92] B-1882 el yazmasında (s. 24 a) metin devam ediyor: قلایجیلر ایو قلابلیوب قلب وعلت انمیه‌لر

[93] Aynı yerde metin devam ediyor:

آلتونك مثقاله اوچ آلنه ومصنع ایشده مثقاله بشی آقچه آلنه ودومکه وقلیچ بزه کنك انوك امثالی نه وار ایسه دیرهمنه بر بوچق آلنه وشیب دوکمه دورده وچکوچ ایشی که ساده اوله هر دیرهم بر بوچغه اوله وآلتون یالدزلو ایشوك دیرهمنه اوچ آلنه

Ve çölmekçiler daḫi gözlene ve çanāḳçılar daḫi işlerler ise eyu işleyeler çik olmaya.

Ve taḥil bāzārı gözlene buġdāy ve arpanıñ ve ḥubūbātdan her ne var ise ṣamānlu vekesmiklü olmaya ve ʿalef satānlar daḫi gözlene arpaları arı olub ṣamānlu olmaya eksik kile daḫi dutmayalar ṭutārlar ise muḥkem ḥaḳḳlarından geline aġaç başına bir aḳçe cürm alına ve kileleri ṭamġālu ola.

Ve mūmcılar daḫi ṣābuncılar daḫi gözlene ġāyet eyu ola mūmları çireklü ve ḳoḳar yaġdan olmaya pāk ve ṣafi yaġdan ola ve fitilleri yoġūn olmaya ve ṣāpūn daḫi eyu pişmiş ola ḳalp olmaya.

Ve odūncılar gözlene ḳātır odununuñ uzunu üçer karış ola ve deve odununuñ uzunu altışar ḳarış ola ve eşek odununuñ uzunu iki buçuk ḳarış ola eksik olmaya ve şehre taʿyin gelecek berezin (berīzen) olub almayalar yükleri ʿādetçe ola ve ṭavāra yükinden ziyāde ve mikdārıñdan ziyāde urmayalar bi-t-tamām naʿlları müretteb ve semerleri bütün ve ṣāġ ola ʿinād ideniñ muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve ʿaṭṭārlar daḫi gözlene zaġfrānları yaġlu ve uṣġūrlu olmaya ve her ne metāʿṣātarlar ise onun on birden ziyādeye virmiyeler ve bir baş şekere üç ḳāt kaġıddan ziyāde nesne ṣārmayalar ve kem şekeri eyu behāsına ṣātmayalar.

Ve bezzazlar daḫi gözlene arşūnları eksik olmaya eger eksik [74] tūtārlar ise ḥaḳḳlarından gelüb aġaç başına bir aḳçe cürm alına.

Ve boyacıların daḫi gözlene her ne renk boyārlar ise eyu ideler ḳalp itmiyeler ve bezi ṭāş üstüne ḳoyub döküb żarb[94] itmeyeler boyalu bezi yol üzerine aşmayalar ve yol üstüne tāş ḳoyub bez dökmeyeler.

Ve ḥamāmcılar gözlene ḥamāmların pāk ve temiz ṭutalar ve ṣūyu muʿtedil ve ḥamām ısı ola.

Ve dillāklari cüst ve çālāk ola ustūraları keskin ola baş tıraş etmekte kāmil olalar kimesne zaḥmet çekmeye ve nātūr olan daḫi fūtaları pāk ve temiz ṭūta kāfire virdükleri fūtayı müslümānlara virmeyeler kāfir fūtalarınıñ ayrū ʿalāmeti ola ʿinād iderler ise muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve daḫi berberler gözlene kāfir başını tıraş itdügi ustūra ile müslümān başın tıraş itmeyeler ve kāfir yüzün sildügi bez ile müslümān yüzün silmeyeler bezi ve ustūraları ayrū ola.

Ve ṭabibler daḫi gözlene bimarhāne tabiblerine göstereler imtiḥān ideler ḳabūl itmedüklerini menʿ ideler.

Ve cerrāhlar ṣanāiʿlerinde kāmil olmadın kimesneye [el] urmayalar.

Ve degirmenciler daḫi gözlene degirmende ṭāvūḳ besleyüb ḥalḳın ununa buġdāyına żarar itmeyeler vaḳıt bilmek isterler ise bir ḥoros ṭutālar ancak unu eyu ögideler ḳāplıḳ ve ʿilet itmiyeler ve kimesneniñ buġdāyını degiştirmiyeler ve ayrū ogitmeyeler ve ʿādetten artıḳ ḥaḳḳ istemeyeler ve illā muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve ʿalemdārlar ve sā'ir ehli dervāzeler düşenbe ve peneşenbe gününden ġayri günde dervāze itmeyeler ve daḫi cāmiʿlerde sā'il ṭāyıfeleri yürüyüb cerr itmeyeler ve şehir içinde cüzām[95] ṭāyıfesin yürütmeyeler.

---

[94] Orijinalde ضرر انبيلر yazılmıştır. Bu sözlerin manasına uymaz, işte bunun için B-1882 el yazmasında (s. 25 a) olduğu gibi ضرب انبيلر verdik.

[95] Orijinalde جزام yanlış bir şekilde yazılmıştır.

Ve bil-cümle [75] ehli ḥırfetiñ cemiʿnin ṣatmāsında ve almasında muḥtesib nāẓır olub eksik ṣatānları ṭutub dirhemine bir aḳçe cürm alına ve her kişinin ḥāsılını ve ḥarcını gözedüb sermāyesini ve zaḥmetini görüb onun on bir üzerine narḫ vireler ve biġāyet emekler ve zaḥmetler çekdi ise onun on ikiden tecāvüz itmeyeler ve hiç nesne olmaya ki ḳāżı ve muḥtesib ve maʿrifetinsüz narḫ virilmeye ve kile ve arşūn ve vuḳḳiyye dutānlar ṭamgāsuz ṭūtmayalar gāhi gāhi kileleriñ ve arşunlarıñ ve vuḳḳiyeleriñ yoḳlayalar bi-t-tamām ola eksik ṣātmayalar ve cüllāh ṭāyıfeleri bezi ve ġayr nesne ṭoḳuduḳlarından[96] eyu ṭoḳuyālar ḳalp itmeyeler kimesneniñ ipliġin tebdil itmeyeler ve illā muḥkem ḥaḳḳalarından gelüb taʿziri belig idüb ṭamġalayalar şöyle bileler ʿalāmeti şerifime iʿtimād ḳılalar bir dürlü daḫi itmeyeler temmem-i ḳānūnnāme-i ʿoṣmānī.

KÂNŪNNÂME-İ CEDİDDİR Kİ ẔİKR OLUNUR

Sipāhi ve ḫāṣṣ kariyeleri ṭoprāgında zirāʿat olunur yerlere arż-i miri denilür bir kimesne zirāʿat olunur yerlere mutaṣarrıf iken fevt olsa yeri ḳānūn üzre oġluna emlāk maḳūlesi gibi intiḳāl ider ammā ḳız ḳalūrsa ḳızına oġlu gibi intiḳāl eylemez ḳānūn üzre tapūya müstaḥaḳḳ olur ṣāḥib-i-arż ol yerleri ṭapū resmini alub ḳızına iẕn teẕkeresi virür ammā ḳızı babası yerlerini ṣāḥib-i-arża mürācaʿat itmeyüb oġlān gibi bana intiḳāl ider ṭapū ile almam mecānen żabṭ iderim deyu nizāʿiderse ṣāḥib-i arż olan kimesneye lāzımdır ki müteveffānıñ ḳızına babañ yerlerin ṭapū ile al deyu teklif ider eger ṭapū ile mecānen żabṭ iderim deyu niżaʿiderse [76] ṣāḥib-i-arż ol yerleri diledigi kimesnelere virüb taṣarruf itdürür, oġlān ve ḳız aḥvālı beyān oldu.

Müteveffānıñ oġlu ve ḳızı yoġise ḥaḳḳ-i-ṭapū müteveffānıñ baba bir erḳarındāşına yoġise yurdu üzerinde sākin olmak şarṭiyle müteveffānıñ ḳız ḳarındāşına teklif olunur yaʿni ḳız ḳarındāşı kendi yurdīn terk idüb ḳarındāşı yurdu üzerinde sākin olmak iḫtiyār ider ise ṭapū ile yerlerin alur eger ḳız ḳarındāşı yoġise növbet babasına gelür ḥaḳḳı-i ṭapū vardır resm-i-ṭapū ile oġūl yerini alur baba yoġ ise növbet vālidesiñindir ḥaḳḳ-i-ṭapū vardır vālidesi yoġise müşterek ki teklif olunur ḥaḳḳ-i ṭapū vardır müşterek daḫi yoġise ehl-i-ḳariyeden olub yere żarūreti olanlara teklif olunur ehl-i-ḳariye daḫi ṭālib olmaz ise ṣāḥib-i-arż muḫayyerdir müteveffānıñ yerlerin diledügi kimesnelere virüb tasarruf itdürür ve ammā bunlarıñ bir daʿvāsında nizāʿ vaḳiʿoldukta müddetleri ve zemānları vardır beyān olunur.

Bir adam fevt olsa taṣarrufında olan yerleri oġula intiḳāl ider lakin oġlu saġır bulunsa vaṣisi ṭarafından zirāʿat ve ḫirāset[97] itmek ve ʿöşrün virmek lāzımdır eger ol yerleriñ vaṣisi zirāʿat itmeyüb muʿaṭṭal ḳorsa ṣāḥib-i-arż ol yerleri ʿöşrün almaḳ içün bir kimesneye virse ṭapū-temessüki daḫi virse oġul baba yerlerin bāliġ olub taṣarrufa ḳādır olduḳdan sonra on seneye daʿvā idüb babası yerlerini alur ammā on seneye degin almaz ise daʿvāya mecāl yoḳdur ṣāḥib-i arż maʿrifetiyle alan kimesneniñ olur.

Ammā ḳız babası yerlerin gerek ṣagire [77] gerek kebire on sene murūr eyledikden sonra daʿvāya ḳādır olmaz ve baba bir erḳarındāşı on seneye degin ḳarındāşı yerlerin daʿvā ider ammā ḳız ḳarındāşı beş seneye geçdikten sonra ḳarındāşı yerlerin daʿvā idemez ve müşterek daḫi beş seneye degin daʿvā ider baba on seneye degin vālidesi on seneye dek daʿvā ider ammā ehl-i-ḳariye bir sene geçdikten sonra daʿvāya ḳādır olmaz ve ṣāḥib-i-arż yerleri bunlara teklif itmekdir riʿāyet vardır oġūla intiḳāl ider ḳıza ṣāḥib-i arż ṭapū ile virür biġarez kimesneler taḳdir eyledükleri resm-i-ṭapūsun alur ḳarındāş ve baba ve ana ḳız ḳarındāş bunlar cümlesi

---

[96] طوقدقلرين دن olmalıdır düşüncesindeyiz.

[97] حراست değil حرائث olmalıdır.

biġarez müslümānları ṭaḳdir eyledükleri resm-i-ṭapū ile alur ammā müşterek ve ehl-i ḳariye il virdügi resm-i ṭapū ile alur ve ṣāḥib-i-arż kendi ṭoprağında yer taṣarruf itmek ḫilāf-i-ḳānūndır meger ki babasınıñ yerleri ola babası vefātından sonra kendüye intikāl ider yoḫsa kendü nefsi içün yer alı ḳomāz.

Ve yaylāḳ ehl-i-ḳariyeniñdir resm-i-yaylāḳ defterde sipāhiye ḥāṣıl olmaḳdır ammā resm-i-yaylāġı taḥammüllerine göre alur ḳoyūn ve sā'ir ṭavārları varub yaylayub otından ve ṣuyundan intifāʿidenlerden ve ḳışlāḳ keẕalik ḳoyūnlarına ḳışlāḳ zamānda varub ṭavārları ḳışlāyub otından ve ṣuyundan intifāʿ idenlerden ḳışlāḳ resmi tahammüllerine göre alınur ve ehl-i-ḳariyeniñ merʿāsına ṣāḥib-i-arż ʿalāka idemez daḫi maḥsūs ve müstaḳill ehl-i ḳariyeniñdir merʿā alınmaḳ ve ṣatılmaḳ ve ṭapū ile virülmek ḫilāf-i-[78] ḳānūndur cebr zirāʿat olunsa daḫi merʿā muḳaddemdir ve merʿādan sipāhi bir nesne almaġa ḳādır olmaz.

Ve reʿāyā ḳariye ṭoprāġında taṣarruflarında olan yaylāḳ ḳışlāḳlarına aḫar kimesneniñ ḳoyūnların götürüb raʿi itdürürlerse ol kimseden reʿāyā resm ve ücret nāmına bir nesne almaġa ḳādır olmaz reʿāyānıñ yaylāḳ ve kışlāḳ ve otlāḳ ve resimleri ʿalāḳası yoḳdur cümlesi ṣāḥib-i-arżıñdır ve resm-i-otlāḳı ana virürler otlāḳ zamānda ḫāricden baʿżı kimesneler ḳoyūnların ṣāḥib-i-arż ṭoprağında götürüb ḳoyūnları otından ve ṣūyundan intifāʿ idenlerden ḳānūn üzre otlāḳ ḥaḳḳın alur egerçe ḫāricden gelen reʿāyā ʿöşr resm gibi sipāhiye nesne virmezler ise otlāḳ ḥaḳḳı alınur ḳariye toprāginda yerler zirāʿat ve ḫırāṣet idüb ʿöşr ve resm gibi nesne virdüklerinden sonra otlāḳ ḥaḳḳı alınmaz otlāḳ ḥaḳḳı ḳırḳ gün geçdikden sonra alınur her üç yüz ḳoyūnların bir sürü ʿad idüb aʿlā sürüdü bir ḳoyūn evsaṭ sürüde ve şişek ednā sürüde bir ṭoḳlu otlāḳ ḥaḳḳı alınmaḳ ḳānūndır.

Ve resm-i-duḫān ḫāricden reʿāyā ṭāyıfesi bir ḳariyeye gelüb sākin olub ʿöşr ve resm gibi nesne virmeyüb bir sene geçdikten sonra ṣāḥib-i-arż ol maḳūle ḫāricden ḳariyesine gelüb mütemekkin olub ʿöşr ve resm gibi nesne virmeyen reʿāyānıñ evlülerinden resm-i-duḫān alınur mücerredlerinden nesne taleb olunmaz ve kariyesiniñ defterlü reʿāyāsınıñ evlü olanlarından resm-i bennāk ve kār-u-kesbe ḳadır olan mücerredlerinden resm-i mücerredleri alınur ve ẕimmi reʿāyāsından resm-i ispence alınur saġır oġullarından nesne alınmaz.

Ve müslümān defterlü reʿāyāsınıñ resm-i-ʿarūsleri sipāhileri [79] bākire ḳızlarından ise altmış akçe resm-i-gerdek sipāhiye virilür ve ṣeyyibelerinden otuz akçe virilür ve zimmilerinden ise resm-i ʿarūs otuz akçe er cānibinden alınur ve yāvalarından on beş akçe alınur.

Ve ʿöşr sekizde birdir meʿa sālāriye ʿöşr alınan yerden elbette sālāriye daḫi alınur metela (?) zamāndır ve baʿzı yerleriñ ʿöşri ḫums alınur ḳadimden ola gelen ḫavāle olunur ḳadimden ḫums baġlanmış ise ḫums virürler ve baʿżı diyārlarda aʿşār-i şerʿiye demedden alınur sekiz demedde bir demedin sālāriyesiyle eda olunur ve ḫacc daḫi ḳadime ḫavāle olunur ḫaccdan daḫi alınur.

Ve ʿādet-i aġnām ṣāḥib-i-arż defterlü ve reʿāyāsından alur ḫāric reʿāyāsından ʿādet-i-aġnām alınmaz.

Ve cürm cināyet bādihevā ṭoprāga tābiʿdir gerek defterlü reʿāyāsıdır ve gerek ḫāric reʿāyādır cümlesinden alur.

Ve mārt maḥṣūlu dedikleri resm-i-çift ve resm-i-bennāk ve resm-i-mücerred ve ispencedir mārtın ibtidāsından ḥükm olunur ve noḫūd ve baḳla ve mercümek ve bostan ve ṣoġān ve keten ve sā'ir el ile yolunan ḫubūbātdan ʿöşr alınur orāḳ ile biçilen maḥṣūldan sekizde bir ʿöşr ile sālāriye alınur.

Ve bāġ aḥvālı defterde resm-i-dönüm yazılmış ise dönüm resmi alınur baġ ölçüsünüñ ipi vardır derzi arşūniyle elli beş zirāᶜ ki bina arşūniyle ḳırḳ beş aġāç olur resm-i-dönüm ölçü ile alınur ammā bāġlar maḳṭūᶜ ise ᶜöşre muᶜādil maḳṭūᶜ alınur eger maḳṭūᶜ ḳayd olmayub ᶜöşr yazılmış ise üzüm irişüb kemālin bulub ekl ḳābil olduġu maḥallde ᶜöşr alınur ammā defterde ᶜöşr-i şire alınur ḥin-i-taḥrirde kefere ellerinde bulunan [80] bāġlardan ᶜöşr-i şire yazılmışdır baᶜdehu ol bāġlar müslümān eline girse ᶜöşr-i şire virmez ḥāṣıl olan üzümlerinden ᶜöşr virür ve çāyırden daḥi ᶜöşr alınur.

Ve çāyırın daḥi üç sene geçüb ᶜöşri virilmez ise ṣāḥib-i arż ṭapū ile virür bu çāyır aḥvālı yer dāvāsı gibidir ṭapūya müstahaḳḳ olmaz ve oġula intiḳal ider ḳıza ṭapū ile virilür ḳarindāşa ḳız ḳarindāşa babaya anaya ve müştereke ve ehl-i-ḳariyeye ᶜaynı ile bir ḥuṣūṣudur bālāda żikr olunan gibidir ve bir kimesne ṣāḥib-i arż ṭoprāġında zirāᶜat olunur yerlerin iżni yoġ iken fużūli bāġ ġars idüb lakin ṣāḥib-i-arż riżā virmedikçe ve ol ġars olunan bāġ üç sene geçüb meyveye gelmemiş ise kalᶜ itdürer ammā üç sene murūr idüb meyveye gelmiş ise ḳalᶜ eylemek olmaz ᶜöşr alur.

Ve resm-i-ḳısmet ḳāżı müteveffā mālından binde on beş aḳçe alur ve mürāseleden altı aḳçe ve imżādan on iki aḳçe ve siccilden sekiz aḳçe ve resmi ᶜaḳd-i nikāḥ eger bākire ise yigirmi aḳçe ḳāżiya ve beş aḳçe ḥuddāmiye cemᶜān yigirmi beş aḳçe olur er cānibinden alına v[illegible] ᶜitāḳnāmeden altmış altı aḳçe alınur on nāibiñ ellisi ḳāżınıñ altı emin ile kātibiñ ve hüccet-i şerᶜiyye ve naḳl-i-şehāde ve sā'ir ᶜarzlar içün resm-i-kitābet ḳāżı içün yigirmi aḳçe alınur ve beş aḳçe huddama-i maḥkeme içün cemᶜān yigirmi beş olur ḳānūndır cünün ᶜārız olan kimesne yerlerin bir kimesneye virse muᶜteber olmaz cününluga gidüb ḥalās olduḳdan sonra on seneye degin yerlerin alur.

Ve ṣāḥib-i arż timārı ḳariyesi ṭoprāġında ḫali yerlerde baᶜzı eşcārı olub yerleriñ [81] ṣāḥibi yoġ ise cümle meyvesi sipāhiniñdir ve ammā ḫüdai olub virler ṣāḥib-i-arż maᶜrifetiyle kimesne taṣarrufında ise nıṣf-i meyva sipāhiniñdir ve nıṣf-i meyva tarlā ṣāḥibiniñdir ammā eşcār kimesneniñ tārlāsı içinde işleme ve terbiyet ile neşv-ü-nemā bulmuş ise sipāhi ancak ᶜöşrün alur.

Ve ḫālī ormān yerlerin sipāhi ṭapū ile virür zirāᶜat itdirür ammā bir kimesnne ṣāḥib-i arżdan temessük almadın ḫālī ormānı açub zirāᶜat eylese ṣāḥib ol kimesneye emeki geçdügi hasebiyle resm-i-ṭapū ile teklif ider ṭapū ile virüb zirāᶜat itdirür[98].

Ve sipāhi ṭoprāġında resm-i-asiyāb defterde yazılmış ise sene-i-külliyyede yürüyen degirmenden altmış aḳçe altı ay yürürse otuz aḳçe üç ay yürüyen seyl degirmenden on beş aḳçe alınur ḳānūndır.

ᶜÖşr-i-māhi defterde yazılur sipāhi ṣayd olunan bālıḳdan ᶜöşr alur derelerde ve göllerde ve sā'ir defterde yazulduġu yerlerden alınur.

Ve sipāhiniñ defterlü reᶜāyāsı ḳariyesinden ḳalḳub aḫır ḳariyeye varsa on seneden muḳaddem ḳaldurub ḳariyesine götürmege ḳādır olur on sene geçdikten sonra ḳāldırmaġa ḳādır olmaz oturduġu yerde resm-i-raᶜiyyetin alur.

Ve icmāllu zeᶜāmetlerden serbest cürm ve cināyet ve sā'ir bādihevālar, ammā zeᶜāmet olmayan timārlar ve müsteḥāfiẓ timārlarınıñ cürm cināyet ve bādihevāları defterde yazılmış ise sünniden resm-i-raᶜiyyet almaz soḫta ve dānişmend tāyıfesinden ḳaṣabalarda şugl üzre

---

[98] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g, 25, s. 57): طپو ایله ویروب زراعت ایتدورر

oldukçe resmi raʿiyyet ṭaleb olunmaz ve bir ṭapū üzre ṭapū olmaz [82] iʿtibār muḳaddemedir ṭayyārāt maḳūlesidir.

Ve her ṣāḥib-i-arż kendü zemānında ṭapūya müstaḥaḳḳ olan yerleri virmege mezūndur ve müderris ve zāviyede ḳarār ve müstaḥfaz ve dizdār ḥuṣūṣında taḥvil ve tārīḫ iʿtibār olunmaz şuhūr iʿtibār ile ḫidmet muʿteberdir ne miḳdār zemānda ḫidmet etmiş ise eyāma taḳsim olunur.

Ammā zeʿāmet ve timārda ḫaṣād vaḳtı kimiñ taḥviline düşer ise cümlesin ol alur ammā her maḥṣūlın ḫaṣādı vaḳtı vardır terekeniñ vaḳtı bir yerde ki irişüb kemālin bulub biçilmek cāiz olan zemāndır ḫarman olmaḳ lāzım degildir ḫaṣād-ı-üzüm irişüb ekli ḳābil olan zemāndır ḫaṣād-i penbe ḳozalaġında aġzı açılub penbesi aşikāre olduġu zemāndir ḫaṣād-i zeytun irişüb silkemek ḳābil ola.

Ve sipāhiniñ timārı ṭoprāġında ḫāṣṣa çāyırlar ve ḫāṣṣa yerler ve ḫāṣṣa çiftlikler ve ḫāṣṣa ḳıslāḳ ve ḫāṣṣa yaylāḳ defterde muḳayyed olduġu maḥallde taḥt-i-rāddesinde ʿöşr ve resm gibi nesne yazılmaz ise ḫāṣṣa olur eger taḥt-i-rāddesinde ʿöşr ve resm gibi nesne yazılmasa defterde ḫāṣṣa ḳayd olunsa yine ḫāṣṣa olmaġa hükm olunmaz ancak sipāhi ʿöşr ve resm alur müstaḳill żabṭ idemez ve bir sipāhi fevt olsa maḥṣūlu mevḳūf eminleri żabṭ ider ammā maḥṣūl baʿd-el-mekil der anbār olunmuş ise ve vereşesine intiḳāl ider vereşe żabṭ ider.

Ve iki sipāhi sinor daʿvāsı eylese ʿöşrü ol ḳariyeniñ müsinn kimesnelerden sü'āl idub ḳadimden ʿöşr ve resm ḳanġı ṭarafa virmişler ise yine ana ḫükm olunur resm-i-taḥil defterde ḫavāle olunur defterde mukayyed çeltükci [83] oġlu ḳadimden çeltükci olmaz ḳadimden ʿarḳların taʿmir itdürilür ve toḫum çeltükci kimin üzerinde muḳayyed dir ve kimin yedinde żāyıʿ olmuş ise ol kimesnelerden taḥsil itdirilür ve çeltük yerlerine ḳāç sene bir növbet düşer növbet gelen yerlere çeltük zırāʿat itdirilür.

Ve ʿaskeri ṭāyıfesinin ve sādatın yüz elli ḳoyūnda ʿādet-i aġnām alınmaz ve ṣaçaġı altında olan sekiz ṭoḳūz ʿaded ḳovānlarından resm-i-küvvāre alınmaz ve kendi maʿişetleri içün oldu ḫareminde olub bāġ ve bostānından ʿöşr alınmaz mādām ki müstaḳill ṣātılur olmadukçe ancaḳ evleri içün olandan nesne alınmaz.

Ve bir ḳariyeniñ bir ḳāç müşterek sipāhileri olsa[99] lakin ḫin-i-ṭapūda maḫlūl düşen yerleri ṭapūya virse sā'ir müşterekleri feshe ḳādır olmazlar ve lakin berātları mucibince ḫiṣṣelerine düşeni alurlar müşterekinden ḫükm olunur.

Resm-i ḳismet ḳāżı-ʿasker ki ṭarafından ḳanġı ṭāyıfesiniñ resm-i-ḳısmetlerin alur beyān ider.

Ḫaṭib ve imām ve kātib ve mütevelli ve cābi ve şeyḫ ve nāżır ve cüz ve tesbīḥ ve vaḳf mezāriʿ ṣāḥibi ve tekye ve sā'ir bunuñ emṣāḥ cihāt taṣarruf idenleriñ vażifeleri bir aḳçe ve nim aḳçedir ʿaskeridir yürük ve canbāz ve voynuḳ ʿaskeridir lakin ṣabıḳda resm-i ḳısmetleri yüz akçeden aşāġı olsa vilāyet ḳażılarınıñdır denmiş idi el-ḫaletü hāzihi bu ẕikr olunan daḫi müşār-ileyhe taʿyin olmuşdur.

Ve evlād ʿaskeri ve sādāt daḫi külliyen ʿaskeridir ve ʿaskeriniñ zevcātı daḫi ʿaskeridir muʿtik ve muʿteka müdebbir ve müdebbire ve mekātib ve mekātibeleri ve bunlaruñ evlādı daḫi ʿaskeridir ve ʿaskeri ṭāyıfesi fevt olduḳdan sonra mādām ki zevcleri reʿāyā [84] ṭāyıfesine nikāḫlanmış olmaya ʿaskeridir.

---

[99] Aynı yerde şöyle yazılmıştır: اولسه . وبر قريه نك بر قاچ مشترك سپاهيلرى

Ve berâtiyle ḥasb-i imâmet ve emânet ve ḫiṭâbet ve kitâbet ve meşiḫat ve cibâyet ve tevliyet ve sâ'ir bunlarıñ emṣâlı cihât taṣarruf idenler daḫi ᶜaskeridir ve berât-i-şerifimle ṭoġâncı ve yâvacı ve derbendci ve köprüci ve ulaḳcı ve yakcı ve kûreci ve ortakcı ve çeltükci ve tuzcu ve celeb ve baḳırcı ve ḳâżı nâibleri ve şehir keṯḫüdâları ve tekâlif-i ᶜörfiyeden muᶜâf olanlar daḫi ᶜaskeridir ve menâṣib taṣarruf iden aᶜyan-i mülâzim külliyen ᶜaskeridir ve bu maḳûle kimesneler fevt olduḳda aṣıldan ᶜavâriż ḫânesinde idi ve reᶜâyâ ṭâyıfesinden idi sonradan ehl-i-cihât olmuşdur deyu ṭoprâḳ ḳâżıları ṭarafından daḫl ve taᶜarruz olunmayub müşar -ileyh żabṭ olunur.

Bir adam yerlerin emânete bir kimesneye virüb aḫar diyârda gitse ol yerleri emânete żabṭ iden adam ṭarafından zirâᶜat eyleyüb ᶜöşrün sipâhiye virdükden sonra aḫar diyâra giden adam üç senede bir ṣiḥḥatı ḫaberi ve mektûbu gelmek lâzımdır ammâ üç sene geçüb ṣiḥḥatı ḫaberi ve mektûb gelmez ise ol yerleri resm-i-ṭapû ile aḫara virür gerek her sene zirâᶜat olunub ḫâlî ḳâlmaduġu taḳdirce virilür zirâ resm-i-ṭapûya ġadr olmaḳ içun lâzım gelürdin yer ṣâtılmaz ve arż-i-miri rehn vażᶜ olunmaz ve evlâda meşrûṭ olan yerlerde mülknâme-i hümâyûn ve defṭere kayd olunmaḳ gerekir ḳâżı hücceti ile arż-i-miri vaḳf olunmaz lakin maḳûlesi hüccet ve vaḳfiyye ile vaḳf olur vâḳıf vaḳfiyyede ne yüzden şarṭ itmiş ise meşrûṭiyet üzre taṣarruf olunur ve hem evlâd kendü zemânda murâd eyledigi [87] kimesnelere beyᶜ ider növbet-i-taṣarruf sâ'ir evlâda intiḳâl eyledikde ol daḫi murâd iderse kendüsü taṣarruf ider.

Sipâhiniñ defṭerlü ve reᶜâyâsı sâkin olduġu ḳariyede zirâᶜata ṣâliḥ ve yârar yerlerin bi-t-tamâm zirâᶜat etmedin varub aḫarın ṭoprâġın zirâᶜat ider ise ve sipâhiniñ ṭoprâġında mezburlarıñ zirâᶜata ṣâliḥ ve ḫâṣṣ ve yârar yerleri zirâᶜat ve ḫırâṣet olunmayub bil-fiᶜl boz ve ḫâlî ve muᶜaṭṭal durur itse ol maḳûle reᶜâyâdan zecr-i-lehüm iki ᶜöşr ḫükm olunub birin ṣâḫibi arża ve birin ṣâḫibi raᶜiyyete ah virilür ammâ zirâᶜata ṣâliḥ ve yârar yerlerin bi-t-tamâm zirâᶜat idüb lakin kendüsine vefâ itmese varub aḫarın ḳariye ṭoprâġında zirâᶜat eylese ol maḳûleden iki ᶜöşr ḫükm olunmaz.

Ve zirâᶜat olunur baᶜzı ḫâṣıl virmeyen yerleri ṣâḫibleri üç dört sene dinlendirme alıḳor ṣâḫib-i-arż daḫl idemez ḳadimi zirâᶜat olunur yerler üzerine sonradan bina olunsa câiz değildir menᶜ olunub üslûb-i-sâbıḳ üzre taṣarruf ider.

Ve çiftbozân daḫi defṭerlü reᶜâyâsından alınur ḳadimi ḳariyesi ṭoprâġında bil-fiᶜl taṣarrufında olan yerleri zirâᶜat ve ḫırâṣet alınmayub boz ve ḫâlî ve muᶜaṭṭal dururs ol maḳule defṭerlü reᶜâyâsının bütün çifti olanlardan üç yüz aḳçe nim çifti olanlardan yüz elli aḳçe nim çiftden eḳall olanlardan ḳânûn üzre yetmiş beş aḳçe çift bozân resmi alınur defṭerlü reᶜâyâsı olmaḳ gerekdir.

Ve reᶜâyâsına sipâhi ḳariyelerinde anbâr yapdırmaḳ ḳânûndur evvela terekeleri ᶜöşrün ḳariyede olan anbâra ve baᶜdehu her hafta durur tereke ṣâtılur aḳreb bâzâra götürürler.

Ve yerlüden [86] nâib olmaḳ ḫilâf-i-ḳânûndur voynuḳ ṭâyıfesiniñ yerleri üzerlerine muḳayyeddir voynuḳ çeribâşılarına ᶜazabın virürler defṭer bâştina yerleri taᶜyin olunur ḫidmetleri muḳâbelesinde virilmiş dir mirlivâ ḫâṣṣı ḳariyeleri serbestdir ḫâricden daḫl olunmaz vâḳiᶜ olan rüsûm-i-serbestiyesin ṣûbâşılar alurlar bâlâda bu ḫuṣûṣ da ḫaḳḳ-i-ṭapû ẕikr olunmuşdur ḫaḳḳ-i-ṭapû ḳâlmışdır bir kimesne vefât itse aḳreb ḫaḳḳ-i-ṭapûden kimesnesi, ḳâlmasa zirâᶜat olunur yerler üzerinde dikme ve işleme meyva eşcârları vereseye intiḳâl ider aḳrabâsından ol meyve eşcârı intiḳâl iden kimesneler ol yerleri resm-i-ṭapû ile ṣâḫib-i-arżdan alur ḳadimi eşcâra tâbiᶜ olub meᶜan taṣarruf olunagelen yerleri il virdügi resm-i-ṭapû ile aḳrabâsı alur.

Ve cāri olan şū daʿvāsında ḳadime ḥavāle olunur ḳadimden maḥalle icrā oluna gelmiş ise ḳadimden cāri olduġu yere icrā itdürür.

Bir ḳariyede ʿaskerinin taṣarrufında çiftlik ṣāḥibleriniñ ne miḳdār ḳoyūnı ve sā'ir ṭavārları yürüyügelmiş ise yine ol miḳdār ṭavārları raʿy olunur ḫāricden olan ṭavārları ziyāde itmege ḳādır değildir imām ve ḫaṭib muḳtedā-i nās olduḳları iʿtibariyle rüsūm-i-raʿiyyet ve tekālifi şāḳḳanıñ cümlesinden muʿāflardır ve bir kimesneniñ bir ḳariye ṭoprāgında ʿavāriż ve sā'ir emr-i şerifimle tekālif icāb ider emlāk ve arażisi olmadıḳça ʿavāriż ve sā'ir tekālif ṭaleb olunmaz vaḳfiñ kātibi ve cābisi ve sā'ir ehl-i-cihat edā-i ḫidmet eylemedigi eyāmda vażife ṭaleb edemez vaḳf-i arża üzerinde olan dükkānlarıñ ücr-i mişli alınur eger muḳāṭaʿa ḳadimesin alur bir ādam fevt olmazdan ḫāl-i ḥuyūtında bir kimesne yerlerin fużūli żabṭ eylese [87] yerlerin geru aldıḳdan sonra noḳṣān arāżisi daḫi alınur ve yerler icāre ile virilüb zirāʿat olunur.

Ve ḳużāt efendileri ne maḳūle ṭāyıfeniñ rüsūm-i-ḳısmetlerin alur.

Bi berāt çeltükci ve köprüci ol ḫidmet iden imām ve ḫaṭib ve kātib ve mütevelli ve cābi ve ṭoġānci ve yāveci olmayalar ʿaskeriye dāḫil degillerdir berāt-i şerifimle olmayub mücerred ḳāżı hüccetiyle çeltük reʾislerine ḫidmet ve arġādlıḳ itmekle çeltükci olmazlar ve bir kimesne imām ve ḫaṭib ḳāim-makāmı olmaġla anlar daḫi ʿaskeriyye dāḫil degilerdir ve mensūḫ olan yiyen ṭāyıfesi fi-ül-vāḳi ʿmuḳaddema ʿaskeri idi lakin mensūḫ olmaġla timārı virüldikden sonra cümlesi raʿiyyet olub sā'ir reʿāyā gibi üslūb-i-sābıḳ üzre her bir ise resm-i raʿiyyet takdir olunmuşdur.

Ol aṣıllūlarıñ rüsūm-i-ḳariyeleri ve nikāḫ ʿitāḳnāme ve eṣnā-i ḳısmetde vāḳiʿ hüccec ve sicillāt ḳāżılarınıñdır mādām ki ṭāyıfe-i mezbūrenin süddе-i saʿādetimden virilmiş ellerinde berātları olmaya ol aṣıllū reʿāyā meşābesindedir vechi meşrūḫ üzre oları ṭāyıfenin rüsūm-i-ḳısmetleri ḳāżılar alub ʿaskeri ḳassāmları müdāḫele itmege ḳādır olmazlar.

Ve ḳāżı ve nāibler daʿvet olmadıḳça vārmaḳ ḳānūn degildir ve ḳāżı olanlar ḳadimden olan maḥkemede oturub devre çıḳmayalar bir kariyeniñ [88] ekṣer divāni timār ve mālikāne ṣāḥibleri ne vechle maḥṣūl alagelmişler ve divāni ṣāḥibleri ne vechle maḥṣūl ala gelmişlerdir ḳadime ḥavāle olunur ʿaskeri ṭāyıfesi sefer ḫarclıġı içün bāzāra götürüb ṣātdıḳları maḥṣūlden bācdārlar nesne ṭaleb itmezler bālāda ẕikr olunmuşdur.

ʿÖşr ḫuṣūṣında reʿāyā ile ʿaskeri ale-s-seviyyedir reʿāyā ne maḳūle ʿöşr virürse ʿaskeriden daḫi ol maḳūle alınur lakin ʿaskeri ve gerek reʿāyā ḳariyelerinde olan anbāra ʿöşürlerin götürüler ammā reʿāyā aḳreb bāzāra götürür ʿaskeri götürmez sādāt daḫi ʿaskeridir ṭām ṭapū alınmaḳ ḳānūndır.

Bir sipāhiniñ ḳariyesinde sipāhi ṭāyıfesi yeniden düzene baġlayub ṭām binā eylese ol maḳūle yeniden ṭām binā idenlerden aʿlāsından elli aḳçe evsaṭından otuz ḳırḳ aḳçe ednāsından on ve yigirmi aḳçe ṭām ṭapusu ṣāḥb-i-arż alur ḳānūndır.

Ve bir ādam maḥbūs iken yerlerin ṣātmaḳ ḫilāf-i ḳānūndır bir adam yerlerin ferāġat eylese ṣāḥib-i-arż maʿrifeti bulunmazsa ferāġati muʿteber olmaz ṣāḥib-i arż dilerse ol yerlerin ʿöşrün alub ṭapū temessüki virür murād iderse beyʿlerin feṣḫ idüb yerlerin eski ṣāḥibine tasarruf itdürür.

Ve bir kimesneniñ ʿabd-i memlūki firār eylese ġaybet iden ḳūluñ ṣāḥibi ʿaskeri ṭāyıfesinden ise ḳūlun bulduġu yerden alur eger ṣātılmış ise alan kimesne ṣatāndan alur ḳūlun ṣāḥibi ʿaskeri degil ise reʿāyādan ise ġaybet iden ḳūlun müddet-i ʿörfiyesi tamām olub ṣātılmış ise ḳūlunu bulduġu yerden alımaz nihāyet ne miḳdār aḳçe sātılmış ise ṣātan kimesneden

bahāsın alur müddet-i ᶜörfiye [89] dedikleri devābda bir aydır ve ḳūl ve cāriyede üç aydır ve devābıñ bahālusında ḳūl ve cāriyeniñ nıṣfı miḳdārı tevaḳḳuf olunur ol maḳūle ḳūl ve cāriyeniñ müddet-i ᶜörfiyesi tamām olduḳdan sonra ṣāḥibi ẓuhūr itmez itse her ḳanġı ṣāḥibi arżıñ ṭoprāġında ṭūtulmuş ise müjdesin yuvācılardan alub yuva eminlerine teslim iderler müjde ana virürler ki firārı ḳūl ne miḳdār yere gidüb ṭūtulur ise her devegöçüne otuzer aḳçe almaḳ ḳānūndır na göre ḥesāb olunub müjdesi virilür.

Bir ḳariye ehālīsi zirāᶜat olunur yerlerin ḳadimden ḫavlu çekegelmişler ise yine ḫavlu çekeler zirā merᶜa-i ḳadimdir merᶜada kurā ehālisinin ṭavārları geze ġelmişlerdir ziyān idüb merᶜada ra'y itdürmeziz deyu daᶜvaya ḳādır olmazlar elbette ḳadimden ḥıfẓ olunmaḳ içün tarlalarına ḫavlu çekeler.

ᶜAskeri ṭāyıfesinin ortāḳçıları vardır ᶜaskeri ṭāyıfesi virmekle ortākçılarımızın ḥiṣṣesinden ᶜöşr sākıṭ olur deyu nizāᶜ iderler elbette ortāḳçıları daḥi ḥiṣṣelerinin ᶜöşrün virürler ḳānūndır voynuḳ ṭāyıfesinin bāġ ve bāġçeleri ḥidmetleri muḳābelesinde defterde üzerlerine ḳayd olunmuşdur bāştinası üzerlerinde olan bāġ ve bāġçelerinden ve bāġlarıñ ḫaṣılı olan şirelerinden nesne ṭaleb olunmaz baᶜżı ḳariye vardır ki ᶜöşrü vaḳf ḳayd olunmuşdur ve sālāriyesi erbāb-i-timāra ḳayd olunmuşdur baᶜżı ḫurde vaḳf ḳariyeleri ki cāmiᶜ ve ᶜimāretleri yoḳdur [100] ol maḳūle vaḳflar mütevelliye muḳteżā-i şerᶜ üzre onda bir öşürlerin virürlerse sālāriye virmezler ve ḫaliyen olan mütevelli ve nāẓır mütevelli-i sābiḳi teftiş itmege emr-i-şerifimle memurlardır [90] vakfiyyelerde çiftlik yerleri vardır ḳariye ehālīsi birer miḳdār yerlerin almaġla çiftlik żāyiᶜ olmuştur çiftlik ṣāḥibi çiftligini bölüb ele götürür.

Çiftlig(iñ) ölçüsü vardır bir çiftlik yeri her yıl zirāᶜat olunur aᶜlā yerden ise yetmiş seksen dönüm yer bir çiftlik iᶜtibār olunur evsaṭ-ül-ḥāl yerden yüz dönüm ve edna yerden yüz otuz ve yüz elli dönüm yer bir çiftlik iᶜtibār olunmuştur ve dönüm daḥi ḫaṭve-i mutavassıṭ ile ṭūlen ve ᶜarżen ḳırḳ ḫaṭvedir ana göre bir çiftlik yeri bölünüb ele götürülür.

Ve ṣāḥibi arżın timārı ṭoprağında ḫüdā-i biten maḥṣūl ḳayd olunmuşdur eşcārlar vardır kimesne ḳaṭᶜ idemez mādām ki mubāḥ ṭaġlar olmadıḳça ḳadimi mubāḥ ṭāġlar olub her kez odūn ve sā'ir kerestelerin ḳaṭᶜ ide gelmişler ise yine ḳaṭᶜ itdürilür.

Ve resm-i-çift defterde ṣāḥib-i-arża yażılmış ise gerek ᶜaskeri gerek reᶜāyādır her kim olursa olsun resm-i-çift yerden alınur bütün çift ise tamām çift resmin nim çift ise yārım çift resmin alur nim çiftden eḳall olanlardan ṣū bāṣār veyā penbe ḫāṣıl olur aᶜlā yerden resm-i-dönüm bir aḳçe evsaṭ-ül-ḥāl olan yerde üç dönümde bir aḳçe ednā yerden beş dönümden bir aḳçe alınmışdır dönümün ḫaḍḍ-i ḫudūdu bālāda żikr olunmuşdur.

Ve ṣāḥib-i-arżıñ resm-i-mürâyeba (?) defterde yazuldıḳdan sonra ḳānūn üzre ve defter mucibince resm-i-mürâyebasın (?) alur baᶜżı zirāᶜat olunur yerlerden defter-i ᶜatiḳde maḳṭuᶜ ḳayd olunub defter-i cedid-i-ḫākānide daḥi maḳṭūᶜ ḳayd olunmuşdur ise ᶜöşre muᶜādil maḳṭūᶜın alur ve tūt yapraġından [91] ᶜöşr alınur ipek ḫāṣıl olan diyārlarda defterde resm-i-kökel yazılmış ise ve defter-i cedide maḥṣūl ḫāsıl yāzılmış ise defter mücibince alınur.

Āb keşān ṭayıfesiniñ yerleri daḥi bālāda voynuḳ ṭāyıfesi żikr olunmuşdur ana göre ḳayd olunmuşdur ḫidmetleri muḳābelesinde ve baᶜżı yerlerde resm-i filori deyu taᶜbir olunur żimmiler vardır abā-ᶜan-cedd üzerlerine muḳayyeddir filori resmin cemᶜ itmege memūr olanlara edā olunur dem diyet ve ᶜöşr-i diyet merfūᶜdur dem ve diyete fetva virilür ḫükm-i şerif virülmez zemān murūr iderse muᶜtebere olunmayub ne mikdār zemān murūr iderse ḫaḳḳı

[100] Bu cümle Milli kütüphanesinin el yazmasında bulunmuyor.

alıvirile deyu fetva virilür ammā on beş sene murūr itdikden sonra daᶜvā dinlenmiye deyu emr-i şerif virilür.

Ve baᶜżı sipāhi ve żābıṭlar ᶜöşürlerin aldıḳlarından sonra yemlik ve tūz ve ġulāmiye ve residiye ve ḳonāḳ kātibiye ve ḫidmet kār akçesi nāmiyle tereke akçelerin almaḳ ḫilāf-i şerᶜ ve ḫilāf-i ḳānūndır bir münāsıb ve maḥall yerde koyub ᶜöşrün aldıḳdan sonra meᵒkūlāt ḳısmından her ne lāzım ise iḫtiyārları ile ṣatānlardan narḫ-i cāri üzre alub mecānen nesnelerin almayalar ve derbend reᶜāyāsı zirāᶜat eyledigi yerleriniñ ᶜöşrün ᶜādet-i derbendiye üzre virür ḳadimi zirāᶜat olunan yerler üzerine sonradan aġıl ve mandıra iḫdaṣ oluna refᶜ olunur.

Bir kimesneniñ degirmeni ḫarābe olsa ṣaḫibi arżdan tenbih olunur taᶜmir resmin vir deyu eger taᶜmir itmeyüb resmin daḫi virmez ise ṣāḫibi arż ol degirmen ocāġın diledigi kimesnelere ṭapū ile virür.

Mensūḫ ṭāyıfesiniñ timārları cümlesi serbestdir [92] cümle bādihevāsı müstaḳill mutasarrıf olanlara virülmişdir vilāyet müceddeden taḥrir olunub nıṣfı sancāḳbegine ḫāṣıl yazilinceye degin müstaḳill sipāhileri rüsūmi serbestiyesin aḫẕ ve ḳabż iderler.

Ve resm-i aġil defterde sipāhiye ḫāṣıl yazılmış ise aġıl resmi daḫi alınur.

Baᶜżı diyārda ᶜöşr yede muᶜteber olunub ve baᶜżı müşterek timārlarınıñ ḳariyede ḥiṣṣesine ber vechi naḳd yazuldugu taḳdirce maḥṣūlu koşmaz müşterekinden defter mücibince yazuldugu ber vechi naḳd akçesin alur.

Ṭoġancı yerleri daḫi bāştinası defterde üzerlerine muḳayyeddir çayırlı sā'ir reᶜāyāsı gibi degildir.

Ve resmi deştebāni şerḥ olunur ḳānūndır

Resm-i deştebān sipāhiye ḫāṣıl yazılmışdır ṭavārları ziyānlusun bulunub żararları ṣābit ve ẓāhir olan ṭavār ṣāḫiblerinden deştebān resmi ne makule alınur.

Bir kimesneniñ terekesine at ve ḳātır veya merkeb veya öküz girüb żarar ve ziyān eylese ṭavār bāşına ṣāḫibine beş aġaç urulur beş akçe cerime alınur ve eger inek girse dört aġaç urulur döt akçe cerime alınur ve eger buzāġu girse bir çomāḳ urulur bir akçe cerime alına ve eger ḳoyun girse bir çomāḳ urulub iki ḳoyuna bir akçe alına ve eger ḳaracāmūs girse iki çomāḳ urulub iki akçe cerime alınmaḳ ḳānūndur.

Sādāt-i kerāmdan olub ebā-ᶜan-cedd iṣbāt-i neseb eyledikleri ellerinde Istanbulda olan naḳib-ül-eşrafdan hüccetleri yoġ ise ve ḳariyeleri ṭoprāġında ᶜavāriż ve sāᶜir emri şerifimle tekālif icāb ider emlāk ve arāżileri var ise vāḳiᶜ olan ᶜavāriż ve sāᵒir tekālif meᶜan edā itdirilür müderrisler ders dimedigi eyāmda [93] vażifeye müstaḥaḳḳ olmazlar baᶜżı kimesneler kendü ᶜavāriżleri içün vaḳf akçe ider ammā mezburlarıñ emlāklerіniñ taḥammüllerine göre olan akçeniñ murābeha kifāyet ider ise murābehasından edā olunur kifāyet itmez ise ḳuṣūr emlāk ṣāḫibinden alınur.

Baᶜżı yerler vardır reᶜāyā ile sipāhiye defterde şerik yerler ḳayd olunmuşdur sipāhi nıṣf-i tohumın ve nıṣf-i öküzün virse ḫāṣıl olan maḥṣūluñ nıṣfın sipāhi ve nıṣfın reᶜāyā alur.

Ve kenisa rāhibleri bir ḳariye sipāhisiniñ defter-i cedid-i ḫāḳanide muḳayyed raᶜiyyet ve raᶜiyyeti oġullarından olub lakin leyl ve nihār bir yerde olub maᶜişetleri āyın-i bāṭılaları üzre vire gelen ṣadaḳāt sırrın ise ol aṣıl rāhiblerden resm-i-raᶜiyyet alınmaz ammā mülāzim virilmeyüb ḳar ve kesbi kendü emekiyle ve çalışmasıyle taḥṣil olursa rüsūm-i raᶜiyyet ḫükm olunur kenisāya vaḳf olan yerler ḳabl-el-feṭḥ olub mülknāme-i humāyūn virilüb ve defter-i

cedid-i-ḥaḳānide merfūᶜūl-ᶜöşr ḳayd olunmak gerekdir ṣāḥib-i arż ᶜöşrün almayub müdāḫele itmeye kenisāya ṣarf oluna.

Baᶜżı reᶜāyā ṭāyıfesi ḥāṣıl olan terekelerinden günlük ve ḫarman yeri ve kesmik nāmına bir miḳdār tereke alı korular ammā buġdāy toḫumından ᶜöşr alınur kesmikten alınmaz ammā kesmik ve ḫarman yeri ve günlük deyu alıkodıkları buġdāy ve arpadan ᶜöşr virmek icāb ider miḳdāri tereke ḥāṣıl olursa ᶜöşr ile sālāriye sekizde bir ḥükm olunur yoncalıḳ yerlerde ᶜöşr alınur.

Yeniçeri mufaṣṣalıdır

Ṭāyıfe-i mezbur ḳariyeleri toprāġında zirāᶜat ve ḫirāṣet idüb biçilmeyüb el ile yolunan buġdāy ve arpa ve çavdār ve ᶜalefden sipāhiler ᶜöşr ṭaleb eylediklerin bildürür imdi [94] ekilüb ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb el ile yolunub ancaḳ toḫumı ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb el ile yolunub ancaḳ toḫumı ḥāṣıl olan buġdāy ve arpa ve çavdār ve ᶜalefden ᶜöşr alınmaz yoḫsa noḫūd ve mercümek ve baġla ve ketān ve sūsam ve sāᵒir bunuñ emṣālı ḳadim-ül-eyāmdan el ile yolunan nesnelerden ᶜöşr alınur buyurdum ki ḥükm-i şerifimle göresin anıñ gibi ekilüb ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb vechi meşrūḥ üzre el ile yolunan terekeden ᶜöşr aldırmayasın ve ᶜarz eylediler ki kendü yemekleri içün ḫareminde olan bāġ ve bāġçe ve bostānlardan ḥāṣıl olan ᶜöşr ṭaleb iderler imiş imdi göresin müstaḳill meyvesi ve sebzesi ṣātılur bāġ ve bāġçe ve bostanlardan olmayub ancaḳ kendü evleri mühimmi içün evleri ḫareminde olandan nesne ṭaleb itdirmeyesin.

Ve kendü bālta ile açub kendü iḥyā eyledikleri yerlerden ᶜöşr ṭaleb iderler imiş imdi göresin müstaḳill meyvesi ve sebzesi ṣātılur bāġ ve bāġçe ve bostānlarından olmayub ancaḳ kendü evleri mühimmi içün evleri ḫareminde olandan nesne ṭaleb itdürmeyesin ve kendü bālta ile açub kendü iḥyā eyledikleri yerlerden ᶜöşr ṭaleb iderler imiş imdi ol yerler ḳadimden raᶜiyyet yerleri olmaġla ḳadimden resm-i-çift alınagelmiş ise fi-ül-vaḳiᶜ ḫāli yerlerden kendü bālta ile açub iḥyā eyledikleri yerlerden resm ṭālib itdürmiyesin.

Ve baᶜżı ḳarace degirmenleri ve ṭolābları olub ziyāde resm ṭaleb iderler imiş şol ṭolābları ve ḳarace degirmenler ki evvelden reᶜāyā elinde bulunmayub defterde daḫi resm baglanmış olmayub kendüler iḥdāṣ itmiş olub ḳadimi ocāḳ olmaya ḳānūna muġāyir nesne itdürmiyesin.

Ve müstaḳill [95]bālı ṣātılur ḳovānları olmayub sakin oldukları evleri ve ṣaçāḳları altında kendü maᶜişetleri içün olan sekiz ṭokuz ḳovānda ᶜöşr aldırmayasın ziyādesinden ḥāṣıl olan bāldan ᶜöşr aldırasın ve ḳovān ḫaḳḳ behānesiyle kendüler yabānda veyā sefer-i hümāyūnda iken cebren evlerine girürler imiş bu behāne ile evlerine girmekden menᶜ oluna.

Ve ᶜöşürlerin sipāhileri bāzāra iletmek teklif iderler imiş yeñiçeri ḳullarıma ol aṣıl teklif olunmaz ammā ol yerler raᶜiyyet ellerinde olub ᶜöşr ve resmi ṣāḥib-i-arż edā olunagelen yerlerden ise yeñiçeri ellerine düşmüş ise ḥāṣıl olan ᶜöşürlerin ol köyde olan anbāra iletdürüb bāzāra iletmege teklif itdürmiyesin.

Ve bāzāra baᶜżı nesne iledüb ṣātdıḳlarında bācdārlar bāc-i bāzār alurlar imiş yeñiçeri ḳūllarımdan bāc alınmaz menᶜ ve defᶜ idüb kendü metālarından bāc alınmaz ve aldırmayasın ammā āḫarın metāᶜın kendü metāᶜına ḳarışdurub benimdir deyu bācdārın maḥsūlına ġadr olunmaḳ iḥtimālı olmaya.

Ve sipāhiler ḫarman üzerinde ᶜöşr almayub üzerlerine bıraġub zemān geçmekle zāyiᶜ ve telef olur imiş vāḳiᶜise menᶜ ve defᶜ idüb ᶜöşürlerin vaḳtında aldurub şerᶜ ve ḳānūna muḫālif iş itdürmeyesin şöyle ki ḫarman zemānında sipāhileri ḥāżır olmayub yabānda veyā seferde

bulunacaḳ olursa anıñ gibilerden müteveccih olan ḥuḳūḳ ve rüsūmin sipāhiniñ timārın żabṭ iden ademisene ve yāḫud ḳariyeniñ imālı ve sā'ir ḫalḳı maʿrifetiyle bir yerde emānet ḳoyub vech-i-meşrūḥ üzre taʿaddi itdirmiyesin.

Ve yeñiçeri ḳūllarım teehhül itdikleri zemānda ḳariye [96] sipāhileri ve voyvodaları gerdek resmin ṭaleb iderler imiş yeñiçeri ḳūllarımdan evlendükde gerdek degeri aldırmayasın ve tārlāların dinlendirmege ḳoduḳlarında ḥāṣıl olan gelmiyeden ʿöşr ṭaleb itdürmiyesin ʿaskeri ve gerek reʿāyā ʿöşürlerin ḳariye sipāhileri ve yāḫud vekilleri ḥāżır olmadın ḫarman yerinde maḥṣūllerin ḳāldırmaġa ḳādır olmazlar ve sipāhilere daḫi tenbih olunur ki taʿşır zemānı kendüsü ve yāḫud vekili ḥāżır olmaḳ gerekdir kendüsü ve yāḫud vekili ḥāżır bulunmaz ise ḳariye-i mezbureniñ imāmı ve sā°ir ḫalḳı maʿrifetiyle bir yerde emānet konulur.

Ve baʿżı ḳonār göçer türkmān ṭāyıfesi ve sa'ir ḳonār ve göçer cemāʿatlar ḳonub göçdükleri yerlerde ṣaḥib-i-arż olanlar otlāḳ ḥaḳḳı ṭaleb iderler imiş mādām ki ḳırḳ gün ḳoyūn ve sā'ir ṭavārları bir yerde durub otından ve ṣuyundan ḳoyūnlar intifāʿ eylemedikçe otlāḳ ḥaḳḳı ḥükm olunmaz otlāḳ ne maḳūle olduġu bālāda ẕikr olunmuşdur baʿżı yerlerde resm-i-cāmūs ve resm-i-çuḳur aḳçesi defterde yazılmışdır ekşeri Adana eyāletindedir hemān defter mücibince alınub taʿyin olunmaz.

Sādāt-i kerāmdan olanlara tekālif-i-şāḳḳa teklif olunmaz sipāhiniñ toprāġında ʿaskeri ṭāyıfesinden baʿżı kimesneler fużūli yerler żabṭ idüb lakin ṣāḥib-i-arż zi-l-yed olduḳları iʿtibāriyle resm-i-ṭapū ile teklif olunur alur ise fiḥa almayub taʿallül iderse ol yerleri ṣāḥib-i-arż ḥükm eylesin ki diledügine ṭapū ile virüb taṣarruf itdürile.

Ḳalaʿ dizdārı ʿarżuḥāl ider bu ḳalaʿ-i mezbüreniñ olub mādāmki ḳalaʿ ḥıfẓ ve ḥırāṣet idüb dizdārlıḳ [97] ḫidmetinde oldukçe timārınıñ rüsūmi serbestiyesini ḫāricden daḫl olunmaz defterde gerek ḳayd olsun ve gerek ḳayd olmasun ammā timār ile neferāt ve zeʿāmet olmayan timārın rüsūm-i-serbestiyesi defterde yazılmayınce almaġa kādır olmaz mirmirān çāvuşlarınıñ timārı daḫi ḫidmeti muḳābelesinde cerime ve bādihevāsin-i alur kendüye defterde ḫāṣıl yazılduġu ḳayd eylemez ammā mutasarrıf olduġu timārınıñ rüsūm-i-serbestiyesi aḫara yazılmış ise deyu taṣrih olunur.

Ve iki sipāhiniñ ṭoprakları maşā-i-maḫlūṭ olunsa ṭapūya müstaḥaḳḳ olan yerleri ḳadimden ʿöşrü ḳanġi sipāhiye viregeldi ol ḳariyeniñ müsinn kimesnelerden suāl olundukdan sonra ḳadimden ʿöşrü ḳanġi ṭarafa viregeldikleri ḥükm olunduḳda ol yerleri ol ḳariye sipāhisi resmi ṭapū ile virür.

Bir sipāhi ḳariyesiniñ defterlü reʿāyāsı oglandan resm-i-raʿiyyet ṭaleb eyledikde reʿāyā benim resmim defterde yoḳdur bābāmıñ ismi ḳayd olunmuşdur rüsūm-i-raʿiyyet virmem deyu nizāʿ iderse ol iden reʿāyāsınıñ aḫara raʿiyyet ḳayd olunmuş değil ise raʿiyyet oġlu bābāsına tābidir oġlunuñ ismi defterde yazılmaḳ lāzım degildir rüsūm-i-raʿiyyetin alur.

Ve bir reʿāyā iki sipāhiye raʿiyyet ḳayd olunsa ve eger sinorları mümtāz ve muʿayyen olmayub toprāḳlı müşā ve maḫlūṭ ise iki ṭarafa daḫi ḫiṣṣelerine düşeni alurlar ammā sinori mümtāz ve mu'ayyen ise taḥrirden on yıl muḳaddem ḳanġisiniñ ṭoprāġında sākin bulunmuş ise rüsūm-i-raʿiyyet ol sipāhiye ḥükm olunur.

در بیان قانون نامهٔ عثمانی

(۲۶) فصل اوّل در بیان جرم جنایت وسیاست

اگر برکمسنه زنا اتسه دخی اوزرینه ثابت اولسه زنا ایدن اولو اولسه غنی اولسه بیك آقچه یه قادر اولسه دخی زیاده یه قادر اولسه[1] درت یوز آقچه جرم[2] آلنه وسط الحال اولسه اللی ایکییوز آقچه آلنه فقیر الحال اولسه یوز آقچه آلنه فقیر الحال اولسه اللی ویاخود قرق آقچه آلنه[3] اگر زنا ایدن ارکگن اولوب غنی اولسه جرم یوز آقچه آلنه وسط الحال اولسه اللی آقچه آلنه فقیر الحال اولسه اوتوز آقچه آلنه اگر زنایی قز اوغلان اتسه انك جرمی غلمان ارکك کبیدر اگر زنایی عورت اتسه اری جرمن ویره غنی اولسه وقبول ایدرسه یوز آقچه کوفته خورلق ویره وسط الحال اولورسه اللی آقچه فقیر الحال اولسه اوتوز آقچه ویره؛ واگر قول وجاریه زنا ایسه حرّ وحرّه جرمن ویرمیه نصفن آلالر

برکشی زنا قصدنه برکشینك اوینه گیرسه اولی اولورسه اولو جرمن ویره واگر ارگن اولورسه ارگن جرمی ویره قز اوغلان چکن وخیانت ایله برکمسنك اوینه کیره‌نك وقز وعورت چکمکه بله وارن کمسنه یه سیاست ایچون ذکری کسله وقز یا عورت (۲۷) چکوب جبر ایله نگاح ایتدورونه جبر ایله بوشاده‌لر ودخی سیاست ایده‌لر ونگاح ایده‌نك صقالن کسه‌لر ومحکم لت ایده‌لر واگر بر غیرك عورتن ویا قزین اوپسه ویاخود یولینه واروب سویلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر برکشینك جاریه‌سنه سوز سویلسه ویا اوپسه قاضی محکم تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه آلنه واگر برکمسنك اوغلن اوپسه ویا یولینه واروب سویلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر حبس دخی اتسه‌لر قاضی مصلحت گوردوکی یرده ایده‌لر

---

[1] B-1882 el yazısında (s. 1 b), böyle bir cümle de bulunuyor: سیاست اولمدغی تقدیرجه

[2] Bu söz metinde iki kez yazılmıştır.

[3] Çok fakir olan kişilere ait olmalıdır; sosyal tabakaların tasnifi yapılırken diğer yerlerde de öyle oluyor.

[4] B-1882 el yazısında (s. 1 b), bu mesele ayrıntılı olarak müzakere edilmiştir:
اگر زنا ایدن عورت اولسه غنیه اولسه انوك دخی جرمی غنی ارکیدر متواسط الحال ویاخود فقیر اولسه اکاکوره قیاسی اولنه اگر زنایی عورت ایتسه جرمن اری ویره اگر عورتك مالی اولوب اری اولوب ینه قبول ایدرسه کفته خورلق قتلغی غنی اولورسه یوز آقچه اورتا حاللویه اللی آقچه فقیر اولورسه اوتوز آقچه آلنه.

اگر عورت ویاقز برکمسنه‌یه افترا اتسه بکا زنا ایتدك دیسه اگر انکار اتسه[5] سوزلرینه شاهدسز اعتبار اتمیوب اره یمین عورته و قزه تعزیر ایدوب اکی آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر عورته وقزه برکمسنه زنا ایتدوم دیسه انلر انکار ایلسه انلره یمین ویروب زنا ایتدم دین کمسنه‌یه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر برکشی بر آخر کمسنه‌یه سن بنم عورتم ویا قزیمه ویا جاریمه زنا ایتدك دیسه اثبات ایده‌مزسه قاضی تعزیر ایده جرم آلنمیه

واگر برکشینك اوغلی ککزلق اتسه قاضی اوغلانه محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اولمدیسه باباسی حفظ ایتمك لازمدر باباسی حفظ اتمدوکیچون قاضی تعزیر ایده امّا جرم آلنمیه واگر برکشینك حیواننه وارسه‌لر قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه.

فصل ثانی در بیان تضارب وتسلّم[6]

(۲۸) اگر برکشی چکشوب بر برینك یقالرین یرتسه قاضی ایکسنه دخی تمزیر ایده امّا جرم آلنمیه اگر بر برینك صقالن یولسه[7] ینه ایکسنه تعزیر ایدوب غنیدن یگرمی آقچه فقیردن اون آقچه آلنه

واگر برکشینك یولنه یاخود اوی اوستنه وارسه دخی چکشوب بر برینك صقالن یولسه ویا محکم دوکشسه سبب اولاندن آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه آخردن ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه[8] واگر برکشی ناحقّ یره برکمسنه‌یی لت اتسه ویا صقالن یولسه تعزیر ایدوب غنی اولاندن یگرمی فقیر اولاندن اون آقچه جرم آلنه واگر برکشی باشی یاروب قان چقارسه قاضی تعزیر ایدوب اوتوز آقچه جرم آلنه واگر کمك چقارسه جرّاحه محتاج اولسه باش یارن غنی اولسه تعزیر اولنوب یوز یگرمی آقچه جرم آلنه واگر برکمسنه آدم اولدورسه یرینه قصاص ایدرلر جرم آلیه‌لر واگر باش یارن آدم فقیر اولسه اتوز آقچه جرم آلنه متوسط الحال اولسه اللی آقچه جرم آلنه واگر قصاص یا قصاص اولق لازم اولیجق قتل اولمسه درتیوز آقچه ومتوسط الحال اولاندن ایکیوز آقچه وفقیردن یوز آقچه آلنه وغایت فقردن اللی آقچه جرم آلنه[9]

---

[5] Yukarda zikrettiğimiz el yazısında (s. 2 a), şöyledir: اگر ار انکار ایلسه

[6] Süleyman'ın kanunnâmesinde bu kelimenin yerinde تشاتمه kelimesi bulunur. Bu metnin münderecatına daha uygun geliyor.

[7] Yukarda zikrettiğimiz (s. 2 b), şöyledir: اگر بربرینك صاچن صقالن یولسه

[8] Aynı yerde: وبادی اولوب اوندن آغاج باشنه برر آقچه جرم آلنه آخرندن آلنمیه

[9] B-1882 el yazmasında (s. 2 b), anlamı daha açık bir şekilde verilir:
اگر برکمسنه آدم اولدرسه یرینه قصاص ایدرلرسه جرم یوقدر اگر اتمسه‌لر یاخود قصاص لازم کلور قتل اولمسه غنی دن دورت یوز آقچه متواسط الحالدن ایکی یوز فقیردن یوز آقچه جریمه آلنه زیاده فقیردن اللی آقچه جرم آلنه.

واگر مجروح بنی فلن کمسنه ورمشدر دیسه اعتبار یوقدر مگر اوّلدن متّهم اوله ویا خود مجروح ایله عداوت دنیویه‌سی ظاهر کمسنه اوله قاضی معرفتیله عرف اوله.

واگر محلّه ایچنده ویاخود کوی آراسنده مقتول بولنسه البتّه تفتیش ایدوب قاتلی بولدوره‌لر (۲۹) ویاخود دیت چکدوره‌لر اثر قتل بولنمزسه مجرّد میّت بولنماسیله انجدمیه‌لر واگر برکمسنه آخری او قیله ویا بچاق ایله اورسه مجروح ایلسه غنی ایسه بعد التعزیر ایکیوز آقچه آلنه متوسط الحال اولسه یوز آقچه فقیر اولسه اللی آقچه آلنه واگر برکمسنه یولنه واروب اوق چکسه اوقنی قولاغنه صانجوب کزدوره‌لر واگر یولنه واروب قلچ ویا بچاق چکوب محکم حقّندن گلوب اللی آقچه جرم آلنه فقیر اولسه اون آقچه جرم آلنه ودخی یان کسنوك و آدم بچق‌لیه‌نك عادتی ایسه الن کسه‌لر والاّ بچاق صانجه‌لر[10] کزدوره‌لر[11] واگر برکشی قصد ایله بر کمسنك کوزین ویا دیشین چقارسه قصاص اتسه‌لر جرم آلنمیه واگر قصاص لازم اولمسه غنی اولورسه ایکیوز آقچه ومتوسط الحال اولورسه یوز آقچه فقیر اولورسه اللی ویا قرق آقچه و اگر بو مذکورات کفره دن اولسه[12] نصف جرم آلنه و اگر صغیر اوغلانجوقلر صواش اتسه‌لر صاچلرین یولسه‌لر نسنه آلنمیه واگر حواتین طائیفه‌سی بر بریلر صواش ایسه‌لر صاچلرن یولسه‌لر ویا بر برینه محکم لت اتسه‌لر محذّرات دکل ایسه ایکسنه دخی محکم تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر محذّرات ایسه ارلرینه تهدید ایدوب یگرمی آقچه جرم آلنه اگر برکمسنه خدّ قذف ویا تعزیر اولسه خد قذف ایسه اوچ آغچه بر آقچه واگر تعزیر ایسه ایکی آغاچه بر اقچه جرم آلنه واگر برکشی پوزه ونك لك اتسه قاضی تعزیر ایدوب تشهیر ایده ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه و اگر قول بربریله جنك اتسه‌لر (۳۰) محکم حقّلرندن کلوب جریمه آلنمیه[13].

فصل ثالث در بیان سیاست

واگر برکشی خمر لیچوب طوتلسه قاضی تعزیر ایدوب تمام حقّندن گلوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه[14] واگر برکمسنه قاز ویا تاوق و اوردك اوغورلسه قاضی تعزیر ایدوب

---

[10] Milli kütüphanesindeki 154 g 25 el yazısında, 29. sahifesinde şöyle yazılmıştır: قولنه بچاق صانجه‌لر

[11] Aynı yerde (s. 3 b), böyle bir fıkra da bulunur: ایکی کشی بربرین طاشیله یا آغاج ایله اوروب مجروح ایتسه تعزیر ایدوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر اوروب قولن یا آیاغن حسه شرعله نه لازم کلورسه حکم ایدوب یوز آقچه آلنه.

[12] Aynı yerde (s. 3 a), şöyle denilir: کفره‌دن صادر اولورسه یامستامندن صادر اولورسه

[13] Aynı yerde, (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکم تعزیر ایدوب هر بر آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اوغلان اتاسن ضرب اتسه بعد التعزیر حبسی ایدوب یوز آقچه جرم آلنه.

[14] Aynı yerde (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر مسلم خمر صاتسه یاخود صقسه تعزیر ادوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر برکمسنه خمر صحبتنده اوتورسه ایچمسه تعزیر ادوب اوچ آغاجه بر آقچه جرم آلنه.

ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر قوان واگر قیون ویا قوزی اوغورلسه سرقه نصابنه یتمش اولمسه قاضی تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر آت ویا قتر ویا اشك ویا صغیر اوغورلسه الن کسه‌لر ویاخود ایکی آقچه جرم آلنه واگر برکشینك قویی سندن ویا انبارندن بغدای وآرپه سرقه اتسه‌لر شرعاً الن کسمك لازم اولمسه غنیدن قرق آقچه ومتوسطدن یگرمی آقچه فقیر دن اون آقچه جرم آلنه اگر ترلادن دسته اوغورلسه که آز اولا ویاخود کوك کوك ایکن بچوب آلسه قاضی تعزیر ایدوب جرم آلنیه ضمان لازم اولورسه تضمین ایتدوره‌لر اگر بالته ویا بچق ویا دستمال اوغورلسه قطع لازم اولمسه تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه و اگر اوغول آتاسندن ویاخود آتا وآنا اوغلندن ویا عورت ارندن ویا ار عورتندن ویا قرداش قرداشندن نسنه اوغورلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر برکشی دلبند قاپسه ویا غضبیله برکشینك اسبابن آلسه محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه آلنه ودخی اسیر اوغورلیانی وقول وجاریه آیاردنی و اوغلان آیاردوب کیده‌نی ودکّان آچانی و اوه گیره‌نی (۳۱) وبر قاچ کز خرسوزلق ایده‌نی صلب ایده‌لر و اگر محلّه وکوی ایچنده آدم اولسه ویا کاربان باصلوب خسارت اولسه ویا کوی آراسنده اوغورلق وخرامیلق اولسه البتّه بولدوره‌لر متّهم کمسنه وار ایسه تفتیش ایتدوره‌لر ودخی تضمین ایتدوره‌لر واگر برکوی قربنده قونان کشینك کیجه ایله مالی اوغورلنسه خرسوزی کوی‌لویه البتّه بولدوره‌لر والّا بولنمزسه کوی اهلنه تضمین ایتدوره‌لر واگر برکشی یولدن کچرکن یوغورت واتمك آلسه ظلم ایله تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه و اگر برکشینك النده ویا اونده اوغورلق نسنه بولنسه صاتون آلدیسه صتانی بولدوره‌لر بولنماز ایسه متّهم ایسه شکنجه ایده‌لر امّا احتیاط ایده‌لر که قبل الثبوت تلف نفس اولیه و اگر شکنجه‌ده اولورسه دخی هدردر واگر بیانده بولدی ایسه اثبات ایدوب خلاص اوله.

واگر کاربان سرای ایچنده نسنه اوغورلنسه کاربان سرای ایچنده اولنلره بولدوره‌لر امّا کاربان سرایجیلر امین ومعتمد کمسنه اوله‌لر هر صباح یوقلیه کمسنه‌نك اسبابی سرقه اولندومی گوره ودخی قپوسین اچوب دستور ویره اگر بو وجهله ایتدکدن صکره برکمسنه بنم اسبابم کتدی دیرسه عمل اولنیه واگر کاربان سرایجی یوقلامدین دستور ورسه کیتدین اسبابك قیمتن ویره واگر کاربان سرای طشره‌دن دلنوب اسبابی آلندی ایسه طشره‌دن مظنّه ومتّهم اولانی دوتوب تفتیش ایده‌لر اگر ایچریده اولانك دخی مظنّه اولانی (۳۲) وار ایسه طوتوب خرسوزی بولدوره‌لر بولنمز ایسه محلّه ایچنده ایسه ایچنده اولانه اوغورلقده حکم نه ایسه بونده

دخی اجرا ایده‌لر واگر خرسوز سپاهی طائیفه‌سندن اولورسه حبس ایدوب درگاه معلاّیه عرض ایده‌لر واگر خرسوز شکنجه‌ده اقرار اتسه انك اقراری علایمی دخی دلالت ایتسه انك اقراری معتبر اولا صوجنه کوره سیاست اولا واگر خرسوز برکمسنه بنم شریکمدر دیسه اگر اول کمسنه متّهم کمسنه ایسه شکنجه ایده‌لر والّا خرسوزوك سوزینه اعتبار یوقدر عمل اولنمیه واگر برکمسنه آخرك اوینه ویا دگانینه اوت قوسه صلب ایلیه‌لر اگر برکمسنه یباندہ طوار بولسه و یا قیمتلوجه نسنه بولسه چاغردسه غنی اولورسه قرق متوسطّ اولورسه یگرمی فقیر اولورسه اون آقچه آلنه واگر چاغردسه صاحبی بولنمسه قاضی‌یه ویره واگر چاغردسه دخی صکره النده یتورسه جرم آلنمیه ودخی یلان شهادت ایده‌نك وتزویر حجّت ویره‌نك ودخی اونك ایله عمل ایله‌ده‌نك محکم حقّندن گلوب شاهد زوری تعزیر ایدوب وتشهیر ایده‌لر وتلبیس وتزویری ظاهر اولان کمسنه‌نك محکم حقّندن گلوب النده طمغا اوره‌لار وتزویر حکم وحجّت یازان کمسنه‌نك الن کسه‌لر واگر عادتی دکل ایسه محکم حقّندن کله‌لر وبر کمسنه‌نك النده قلب اسباب بولنسه محکم حقّندن گلوب واگر قلاپلق اوستنه ثابت اولورسه درگاه معلاّیه عرض ایده‌لر[15]

ودخی عدّتی تمام اولمدین نکاح ایدن (۳۳) کمسنه‌نك محکم حقّندن کلنه ودخی بینمازی کوی بکوی محلّه محلّه تفتیش ایده‌لر محکم حقّندن گلوب ایکی آغاچه برآقچه جرم آلالر ومعاملهٔ شرعیه ایدنلر اونسی اون بردن زیاده ایتدورمیه لر[16] ودخی غمّازلق ایدوب وبر کمسنه‌نك مالن ضایع اتمك سبب اولانه محکم حقّندن گلوب تضمین ایتدوره‌لر وبرکمسنه باغچه‌یه ویا بوستانه کیروب نسنه سین آلسه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه برآقچه جرم آلنه واگر بر کمسنه بر غیری کمسنه‌یی بولمغه تکلف اولسه قانون بودر که یدی قاضیلق یر آره‌یه اگر صحیح اولورسه آرایوب بولیمادم دیو عجزء اظهار ایدرسه کزوب اهمالی اولمیه[17] بری الصحّت اولوب خلاص اولور

---

[15] Aynı yerde (s. 5 b), metin şöyledir: والنده قلاب اسبابی بولنانك محکم حقندن کلوب رزقنی بکللك ایده‌لر.

[16] B-1882 el yazmasında (s. 5 b), bu mesele, daha iyi aydınlatılmıştır:
ز دخی عدق تمام اولمدین نگاح ایله‌سه حقندن کلوب آغاج باشنه برآقچه جرم آلنه ونگاح ایده‌نك بولوب اتدی ایسه اکا دخی بویله ایده‌لر وبلا مباشر اولنلرك حقلرندن کلنوب اکی آغاجه برآقچه جرم آلنه وقصد ایله نماز ترك ایتسه بینماز اولسه محله‌یه محله وکوی‌یه کوی تفتیش ایدوب دخی محکم ومنتهی حقلرندن کلوب تعزیر ایده‌لر ایکی آغاجه برآقچه جرم آلنه وجمعه نمازی واجب اولدی ترك ایده‌نك حقندن کلوب تعزیر اولنوب ایکی آغاجه برآقچه جرم آلنه ومعاملهٔ شرعیه ایده‌نك اونن اون بردن زیادیه اتدرمیه‌لر وشرعی معامله اتمدین قطعاً ربا اتدرمیه‌لر.

[17] Neşrettiğimiz metinde şöyle yazılmıştır: کذب احتمالی اولیه Cümlenin içinde bunun hiçbir anlamı yok, işte bundan dolayı B-1882 el yazmasında (s. 5 b) olduğu gibi yazdık.

و دخی هر کشینك آتی ویا قاتری ویا اوکوزی اکینه کیرسه طوار باشنه[18] بش آغاچ اوروب بش آقچه جرم آلنه واگر اینك کیرسه دورت آغاچ دورت آقچه جرم آلنه وطنه وبوزاغو کیرسه بر آغاچ وبر آقچه جرم آلنه وقیون کیرسه ایکی قیونه بر آقچه جرم آلالر اماّ مقدّما اسواقده ندا وتنبیه اولنه بعده اکینه طوار کیروب اولدرمك وقویروغن کسمك یوقدر همان وجه مشروح اوزرینه عمل اولنه ودخی اولان زیانی طوار صاحبنه تضمین ایتدوره‌لر اگر تنبیه ایتدم طوارنه ضبط ایتمدی دیو اولدورسه ویا اوروب سقط اتسه ویا بر یرین قطع اتسه شرعاً نه لازم اولورسه اگر قیمت واگر نقصان تضمین ایتدوره‌لر و اگا دخی اکیننه اولان زیانی طوار صاحبنه تضمین ایتدوره‌لر[19] واگر کوی قربنده (٣٤) وکوی آراسنده ویاخود طوار صوادی یولنده ایکن اولسه صاحبنه اولاغی ایتدوره‌لر اگر ایتمزسه ضرری کندوینی مرتّب اولور طوار صاحبنه کناه اولماز مگر که کیجه کیره ویا قصد ایله ارسال ایلیه ودخی کوی خلقی بر برینك صوادلرینه و[20] مرعالرینه دخل ایدوب تجاوز اتمیه‌لر ایدنلروك حقّلرندن گلوب منع ایده‌لر ایله قانون بودر که شهرك وقصبه‌نك اوروسی بر بچق میلدر وسائیر کویلرك بر میلدر طوارلری وبوزاغولری یورویه وخرمن یرلری ایدینوب استعمال ایده‌لر قور تمیه‌لر وزراعت اولنمیه ومیل دخی ار یله عورت فرق اولمیان یره دیرلر بو مقداردن غیری هر کم که سپاهی معرفتیله زراعت ایلیه کندونك اولور الندن آلنمیه واگر بر کمسنه آخر تاوغین ویا کلبن ویا غیری طوارین اولدورسه تضمین ایتدردوب تعزیر ایده‌لر جرم آلنمیه[21]

ودخی عورت واوغلان واروب صو آلدوغی دیاردن یودوغی یرده لوند طائفه‌سندن کمسه وارمنه منع ایده‌لر ممنوع اولمیانی تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلالر حمّام اوکنده و حمّامده جمعیّت ایدوب اوتورمیالر ومقبره ایچنده ویا یول اوستنده تبوّل اتمیه‌لر بعد التنبیه ممنوع اولمیانی محکم حقّندن گلالر ودخی عمّال طایفه‌سنك شرعاً بر نسنه ثبوت بولمادین مجرّد ومتولیسی اولماسیله کمسنه‌یه دخل ایتدورمیه‌لر جرم آلیه‌لر آلورلر ایسه قاضی حکم ایدوب ینه صاحبنه آلیویره وهر برینك صوچنه کوره جرم آلوب زیاده‌سین حکم ایدوب آلیویره[22]

---

[18] aynı yerde (s. 6 a), denilir: طوار باشنه صاحبنه

[19] Aynı yerde şu da ilave edilir:
اگر بچاق اله باخود غیری اله حرب ایله اوروب مجروح ایلسه شرعله نقصان لازم اولسه تعزیر ایدوب آغاجنه بر آقچه جرم آلنه.

[20] Neşrettiğmiz el yazmasında yanlış yazılmıştır: طوارلرینه

[21] B-1882 el yazmasında (s. 6 a), denilir: . . . وتعزیر ایدوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه آرتوق آلمیه.

[22] B-1882 el yazmasında (s. 6 b), son cümle şöyle gösteriliyor: وشرعاً بر نسنه ثابت اولمدین مجرد مساوی ایله جرم آلمیه اگر آلورلرسه قاضی‌یه آلیویره وقاضی معرفتسوز کمسنه حبسی ایلمیه‌لر ومقرر جرمدن زیاده اهل کناهك آقچه‌سن آلیه‌لر.

فصل رابع در بیان رعایا ورسم (۳۵) زمین

ایمدی رعایالردن رسم چفت مارتده آلنور ورسم چفت داخی بعضی لواده اوتوز آلتی آقچه در[۲۳] ونیم چفت نصف ذلك در امّا لوای حمیده رسم چفت قرق ایکی آقچه در ونیم چفت نصف ذلك در وسربست اولیان سپاهی تیمارنده یگرمی یدی آقچه سپاهینك اون بش میر لوانکدر وبعض نواحیده سپاهی یگرمی یدی آقچه آلدقده سنجاق بکی آنجق آلتی آقچه آلور وبعض نوحیده بالتمام چفتلودن یگرمی یدی سپاهی اوچ آقچه سنجاق بکی آلور[۲۴] آنطالیه وقره حصار ارلری تمام چفتدن اوتوز آقچه[۲۵] نیم چفتدن اون بش آلدقدن صکره عشرلرینی حصاره گتورمك ایچون بالتمام چفتدن آلتی آقچه ونیم چفتدن اوچر آقچه آلورلر ولواء منتشاده رسم چفت اوتوز آقچه ونیم چفت انك نصفیدر ولواء خداوندکارده رسم چفت اوتوز ایکی آقچه ونیم چفت اون آلتی آقچه آلنور[۲۶] ودخی نیم چفتدن یر تصرّف ایدن بنّاکدن اون ایکی وجبا[۲۷] بنّاکدن طقوز آقچه واگر جبانك اکینلو اولسه یره تصرّف اتسه اکینلو بنّاك رسمین ویره که اون ایکیدر واضعف الرعایاکه قره[۲۸] دیو تسمیه اولنور رسمی آلتی آقچه در

ودخی نسل رعایانك کم مجرّدی اولوب کسبه قادر اولمیه نسنه آلنمز و اهل کسب اولان مجرّدلردن مقدارلو مقدارنجه رسم آلنور ودخی دفترده مجرّد قید اولنان کمسنه تأهل ایسه بنّاك رسم که اون ایکیدر آلنه یازلدوم[۲۹] دیدوکنه عمل اولنمیه ودخی برکمسه دفترده یازلدقدن صکره آتاسی فوت اولوب (۳٦) آتاسنك یری کندویه انتقال اتسه النده اولان یرك رسمین ویره وبرکمسنه دفترده بنّاك قید اولنسه کنه النده نیم چفته وفا ایدر یری بولنسه اندن نیم چفت رسمین آلالر بنّاك قید اولندوم دیدوکنه عمل اتمیه‌لر ودخی رعایاکافر اولسه هر بر مزوّج کافردن سپاهی ییلده یگرمی بش آقچه آله ودخی دفترده چفت قید اولیان کمسنه‌لر صکره چفته وچفتلکه قادر اولسه عمل بالموجود رسم چفت آلنور بو بابده اعتبار یردر ودخی النده چفتلکدن زیاده یری اولان کمسنه زیاده‌یه خارج رعایاکیبی در زیاده‌سنه ایکی دونومه بر آقچه رسمین ویره ودخی فقروفاقه عروضیله[۳۰] چفت وچفتلکنی الندن کیده‌رن رعایادن رسم چفت آلنمق حیفدر ونامستحسن در

---

[23] Aynı yerde resmi çift 30 akçe mikdarında veriliyor.

[24] Aynı yerde denilir: وبعضی نواحیده تمام چفتدن یکرمی یدی آقچه سپاهی و اوچ آقچه سنجاق بکی و اون ایکی آقچه صوباشی آلور.

[25] Aynı yerde bu vergi 57 akça alındığını denilir.

[26] Aynı yerde (s. 7 a), bu cümle de bulunur: ولواء کرمیانده رسم چفت بو عادت اوزرینه اوتوز ایکی آقچه در ونیم چفت بحسابه.

[27] Orijinalde yanlış yazılmıştır: جبا بناکدن ; doğru budur: جبا بناکدن

[28] Orijinalde yanlış yazılmıştır: قر

[29] Anlaşılıyor: مجرد یازلدم

[30] B-1882 el yazmasında (s. 7 b), gibi olmalıdır: فقر فاقه عارض اولمغله

ودخی دفترده آدی اولیان رعیّت اوغللرندن وقرنداشلرندن هر کم اولورسه ینه رعیّتدر[31] صاحب تیمار دخل ایدر خارجدن کمسنه دخل ایتمیه ودخی کهنه دفترده مسطور ومقیّد اولان کمسنه تا بر سببیله دفتر جدید موزده ویاخود غایب یازیلان رعایادن اولا ینه صاحب تیمار دخل ایلیه بالکلّیه بر تیمارك قدیمی رعایاسی یرندن بعض فترت ایله غیر ولایته کتمش اولسه دفتره یازلدقدن صکره ینه اول تیماره کلسه صاحب تیمار ینه متصّرف اولا ودخی رعایانك آزادلو قولی دخی صاحب تیمارك تصرّفنده اولور خارجدن کمسنه دخل ایتمیه امّا موقوفجی دخل ایدر آدم که دفترده قید رعیّت اولنمیه ودخی رعایانك چفتلکی دفترده یازولدغندن زیاده اولسه شویله که بر چفتلك یازیلانك بر (۳۷) بچق ونیم چفتلکه یازیلانك بالتمام چفتلکی اولسه زیاده‌سنك رسمنه التزام گوستروب حقّندن گلورسه دخل اولنمیه النده ابقا اولنه واگر رسمنه ملتزم اولمازیسه زیاده‌سی قاضی معرفتیله آلنوب چفتلکی اولیانه ویره‌لر وبعض یرلرده چفتلك مقدارندن اکسك اولسه امّا اولانجه یری خاصّ اولدوغی اجلدن بالتمام چفت ویا نیم چفت اولمش اولورسه چفتلو کیم اکسکدر دیدوکنه عمل اولنمیه همان دفتر موجبیله عمل اولنه

وچفتلك بابنده دخی بر چفتلك غایت خاصّ وایی یردن آلتمش دونمدر ومتوسط الحال اولان یردن سکسك دونمدر وطقسان دونمدر وادنی یردن یوز اوتوز دونمدر ویوز اللی دونم بر چفتلك اعتبار اولنور و دونم دخی طولاً وعرضاً قرق خطوه‌در

ودخی بر کمسنه حسته‌لقدن ویا پیرلقدن ویا فقیرلقدن چفتنی وچفتلکنی بوزوب داغتسه صاحب تیمار اندن بنّاك رسمین طلب ایدوب یرینی آخر کمسنه‌یه ویره چفت یازلمش‌سن دیو انجتمیه‌لر وخارج رعایادن النده یری اولنلره سپاهی خارجسین دیو دخل ایدوب الندن یرین آلمیه مگر کیم رعیّتك یره زیاده ضرورتی اوله بو معنایه کم رعیّت اوزرینه یازلسه امّا النده هرکز یری اولمیه حتی تکمیل ناقص ایچون خارجیانه تعرّض ایتمز اولنز رعیّت آدنه که یازلمشدر آز وچوق یازیلان یازیه کوره بلاسین چکمك کرك بو نقصانك تکمیل ایچون خارج الندن آلوب ویرمك اولنز امّا محلولاتدن وطاغدن وطاشدن وبورچقدن[32] (۳۸) وقیردن وبوزدن تکمیل اولنسه اولور زیرا که اکثر[33] بودرکه انلر کندو اختیارلریله یازلمشدر صکره حیله ایدوب نزاع ایدرلر امّا شول

---

[31] Neşrettiğimiz el yazmasında رعیتدر yerinde yanlış bir şekilde زعامت yazılmıştır. B-1882 el yazısında doğru yazılmıştır.

[32] Süleymanın kanunnamesinde aynı paragraf bulunur. Orada بورجاق kelimesi بوجاق yazılmıştır. M. Arif, Kanunnâme-i âl-i ᶜosmân, TOEM; H. Hadžibeğić, Kanunnama sultana Sulejmana zakono davca, s. 361. B-1882 el yazısında şöyle yazılmıştır: ... طاغدن وطاشدن قیدن وبوجقدن وقره دن وبوزدن ممکن اولسه

[33] Orijinalde yanlış اکسر yazılmıştır.

خارج كمسنه رعيّتلك اولى كلان مزارعى صاحبندن بيع ايدوب ويا سپاهى طاپوليوب ويا دفتر وقتنده بو ادنى يردر ديو بونى ادنايه يازوب مرعى وقورى ايدنمش اولسه سپاهى يه او ائيلدن اولى كلان منفعت يتمز اولسه انك كبيلرى تعرّض اولنوب رعيّته ويريله[34]

ورعايا طائفه‌سى متصرّف اولسه كوچورب ينه يرينه گتورمك[35] جمع ايلمك قانون قديمدر امّا اون بش يلدن برو بر يره متمكّن اوله گوچرمك ممنوعدر وبر شهرده رعايا نسلندن بر كمسنه اون يل[36] دخى زياده متوطّن اولسه امّا بخصوصه رعايا دفترنده مقيّد اولمسه انك امثالى كمسنه‌لر رعيّت اولمز شهر خلقنه الحاق اولنور ودخى شهر خلقندن ينه شهر سنورندن چفتلك تصّرف اتسه‌لر بالتمام چفتدن ونيم چفتدن نمقدر تصرّف ايدرلرسه رسمين ويره ورمزيز ديدوكنه عمل اولنميه اعتبار ارضه‌در امّا شهرلو چفتنى بوزوب فراغت ايدرسه رسم چفت طلب اولنميه اول سببدن شهرلويه رسم چفت قيد اولنمامشدر

ودخى بر رعيّت قيد اولنسه لكن النده چفتلكدن بعض غير تيمار سنورنده اولسه چفت رسمين رعيّت اولدوغى يره ويره‌لر اول يره اسى بعض يروك بنم سنوريمده‌در ديو دونم آقچه‌سين طلب اتميه همان عشر وسالارلق آله ودخى بر كويك رعيّتى آخر كويده متمكّن اولسه صكره دن انده رعيّت يازلسه والنده چفتلكى (٣٩) اول[37] كوى سنورنده اولسه اول دخى بو منوال اوزرينه جاريدر دونم آقچه‌سى طلب اولنميه ودخى بر رعيّت بنّاك يازلمش اولسه النده بش اون دونم يرى اولسه انلرك كبى كمسنه‌لر هم بنّاك رسمين وهم اللرنده اولان يرلروك مقدارنجه[38] سپاهيه دونم آقچه‌لرين ويره ومساجد وقفن تصرّف ايدن ائيمه‌دن رسم چفت رفع اولنوب دفترده حاصل يازلمشدر عوارض خود ائمه‌دن مرفوعدر امّا آلدقلرى زمانده تكليف عوارض اولنميه

ودخى بر كمسنه آخر كويده امام اولسه لكن كندويه يقين اولماغين غيرى كويده متمكّن اولسه متمكّن اولدوغى كوى جماعتى سن بزه امام دكلسن ديو اندن عوارض طلب اتميه‌لر

---

[34] تعرض fili cümlenin içinde anlamı yok. B-1882 el yazmasında (s. 8 b) gibi تغيق olmalıdır: آنوك كيلردن تفريق اولنوب رعيته ويره‌لر

[35] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 38) şöyle yazılmıştır: ينه يرينه كتورمك

[36] Aynı yerde (s. 8 b) 15 yıl kaydedilmiştir.

[37] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 39) şöyle yazılmıştır: اولكى كوى

[38] B-1882 el yazmasında (s. 8 a) şu kelimeler de bulunur: خارج كبى

ودخی بر رعیّت فوت اولوب متعدّد اوغلنلری قالسه بعض چفت وبعض بنّاك قید اولنان آتاسی یرندن حصّه طلب اتسه رعایته العدالته بنّاکه اندن حصّه ویروب رسم چفت ورسم بنّاك جمله‌سنك آرالرندن ویریله.

ودخی رعیّت فوت اولسه بش آلتی نفر اوغلنلری قالسه جمله‌سی اولو ویا بعض مجرّد ویا بعض اولو اولسه مجرّد اولان دخی کسبه قادر اولسه قانون بودر که آتالری چفتلکنه مشاع ومشترك تصرّف ایده‌لر ودخی بر رعیّت فوت اولوب ایکی صغیر اوغلی اولسه چفتلکی بحش ایدوب ایکسنه تقسیم ایده‌لر وباقی قلان اوغلنلرینی بنّاك قید ایدوب کسبه قادر اولان مجرّدلرندن آلتشر آقچه آلالر ورسوملرین ویرمکده (٤٠) بنّاك قید اولنان بنّاك رسمین وقره قید اولنان قره رسمینی ویره ودخی بر رعیّت فوت اولسه متعدّاد اوغلی اولسه آتالری یرلرینی مشاع ومشترك تصرّف ایدرکن جمله‌سندن بری دخی فوت اولسه وفوت اولانك دخی اوغلانی قالسه حصّه‌سي اوغلنه نقل ایدر امّا اوغلی قالمسه قرداشی قرداشه انتقال ایتمز مکر ایل ویردوکنی[39] قرداشلری یازلمش اولسه اول کمسه‌نك ویر دوکین ویرسه‌لر غیریه ویرمیه‌لر مکرکه بونلار رغبت اتمیه‌لر اول وقت سپاهی کیمه دیلر سه ویره

ودخی بر رعیّت‌که دفتر ده چفت یازلمش اولسه اول کمسه‌نك اوغلی آتاسندن اوّل فوت اولسه متوفّانك یری اوغلنه[40] انتقال ایتمك نجه قانون ایسه اوغلی اوغلنه دخی اویله قانوندر انك کبی واقع اولسه سپاهی اکا ده‌دك یریدر باباك یری دکلدر دیو دخل اتمیه ورسم طپو طلب اتمیه[41]

ودخی بر رعیّت دفترده بنّاك قید اولسه ودخی صکره چفته قادر اولوب بر رعیّتك چفتلکنی طاپویه آلسه هم بنّاك رسمین هم اول یرك رسمین ویره بنّاك یازلدم همان بنّاك رسمین ویدورین دیمیه ودخی بر رعیّت بنّاك قید اولسه دخی فوت اولسه بر نجه کسبه قادر اوغلنلری اولسه آلتشر آقچه رسم قره ویره‌لر اولندقدن صکره بنّاك رسمین ویره‌لر دفترده مجرّد یازلدم دیمك فائیده ایتمز ودخی بر قاچ قرداش آتالری یرینی مشاع تصرّف ایدرکن بری فوت اولسه سپاهی قرنداشلرندن طپو طلب ایده‌مز[42] امّا قسمت اولنوب حصّه‌سي متعیّن اولدقدن صکره فوت

---

[39] Metinde "il virdügin resmi tapu" anlamıyla sık sık"il virdügin" ifadesine rastlanıyor. Bu arazinin hakkı tasarrufu bir kişiden öteki bir kişiye geçirildiği durumlarda kanunnamede gayet sıkça rastlanır. Bu resim, babasından doğrudan doğruya oğullarına miras geçdiği halde ödenmezdi.

[40] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g 25) bu cümlesi yok.

[41] B-1882 el yazmasında (s. 9 b) böyle bir cümle de geliyor: وبر یرکی محلول قالسه رعیت وار ایکن خارج رعایایه ویرمیه‌لر.

[42] Orijinalde cümlenin anlamına uygun gelmiyen طلب ایده yazılmıştır. B-1882 el yazısında (s. 10 a) gibi olmalıdır Burada şöyle denilir: müşterek olarak bir çiftligin sahibleri olan kardeşlerden biri ölürse, sağ kalanlarından ölünün toprakları için resmi tapu alınmaz. Metinde şöyle denilir: قرنداشلرندن طاپو طلب ایتمیه.

اولسه (٤١) سپاهی قرنداشلرندن انك حصّه سیچون طپو طلب ایتمك جایز دكلدر[43]

ودخی بر رعیّت فوت اولسه صغیر اوغلی وچفتلكی قالوب تصرّفنه قادر اولسه سپاهی اندن رسم طلب اتمیه صغیر یاره ینجه آخره زراعت ایتدوره یتیم بالغ اولنجه النده اولا دخی بالغ اولدقدن صكره ینه یتیمه ویره‌لر ودخی اوكسوزه بدعت ممنوعدر آتاسنك یری اكا ملك كبیدر بونك كبی واقع اولسه سپاهی وعاملر آخره طپویه ویرر بر مقدار اقچه‌سین آلورمش ولایت قاضیلر حجّت ویروب یتیم آتالر یرندن محروم ایدرلرمش اویله اولسه بو بابده حجّتء قاضیه عمل اولنمیه یتیم طلب ایدرسه آتالری یرینی حكم ایدوب آلیویره‌لر طلپولیان كمسنه دخی سپاهی‌یه ویر دقلری آقچهٔ استرسه كیمه ویردیسه اندن طلب ایده امّا یتیم بالغ اولدقدن صكره بر یل مقداری فراغت ایدوب ترك دعوی اتسه قانون بو در كه صكره ایتدوكی دعوی مقبول اولمیه[44]

ودخی بر رعیّت فوت اولوب اوغلی قالسه قزی اولسه دخی آتام یریدر حقّنده كلورین دیو دعوی اتسه سپاهی قزی منع ایدیویرمك ممنوعدر ودخی بر یل محلول اولسه دخی بر خاتون كشی ایل ویردوكنی بن ویرورین دیسه عورته ویرمك ممنوعدر ویرمیه‌لر امّا بر خاتون كشی سابقدن بر طریق ایله یر تصرّف ایدر اولسه یوز قویوب عشرین ورسومین صاحب تیماره ادا ایتدكدن صكره خاتون كشیه یر ویرمك ممنعدر دیو دخل اتمیه‌لر النده آلمیه‌لر

ودخی رعیّت اراضیٔ عشریه‌دن زراعته (٤٢) قابل اولان یری بلا مانع اوچ یل یوز قوسه سپاهی‌یه ضرر اولدوغی اجلدن صاحبنك النده آلوب غیره طاپویه ویرمك عرفاً جایزدر امّا صاحب ارض ایل ویردكنی بن ویرورین دیسه اوكا ویره‌لر لكن طاغ ویا.بایر اولسه ویا صو باصوب زراعته قابل اولسه ویاخود چفتلوكه قورونوب هر یل زراعته قابل اولسه آلوب غیره ویرمك ممنوعدر بو وجهله نمقدار بوز قالسه طاپویه مستحقّ اولماز

ودخی رعیّتك چفت اوكوزی ایچون ویاخود خرمن ایچون بر دونم وایكی دونم مقداری بوز قومق ومرعی ایتمك ممنوع دكلدر طاپویه مستحقّ اولماز ودخی شهرلرینك واهل قرانك طوارلری اوروسی وضع اولنان یرلرك زراعت اولنماسی وقورنماسی وطاپویه ویرلمسی ضرر عامّدر اول سببدن منع ایده‌لر وكوی مرعی لرنیك بر میلدر وشهرك وقصبه‌نك بر بچق میلدر

---

[43] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), böyle yazılmıştır: eğer bu toprakları bütün kardeşler tarafından müşterek olarak tasarruf edilmezse, o zaman ölmüş kardeşinden sipahi resmi tapu toplamağa hakkı var.

[44] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), yetimin üzerine topragın alınmasının vadesi balig olduğundan 10 sene sonradır. Orada metin daha ayrıntılıdır اما یتیم بالغ اولدقدنصكره اون یل مقداری طلب اتمسه بعده نزاع ایدرسه استماع اولنمیا وسائیر كمسنه‌لر اون یل مقداری ترك دعوی ایلسه‌لر قانون بو در كه صكره اتدكلری دعوی قبول اولمیه.

ودخی سپاهنیك تیمارنده رعیّتی ویا بر کمسنه زراعت اتسه خارج قسمندندر اعلا یرده ایکی دونمه بر آقچه وسط یرده اوچ دونمه بر آقچه وادنی یرده دورت دونمه بر آقچه آلنه زیاده آلنمیه ودخی رعایا یرندن یر طوتسه خارج رعایا قسمندندر سپاهی یه دونم آقچه سین ویره

ودخی سپاهینك خاصّه چفتلکی وخاصّه یری طاپویه ویرلمك جایز دکلدر اگر سپاهی طاپویه ویرسه همان کندو زماننده در صکره کلان سپاهی طاپوسین بوزر واگر کندو دخی بوزمق دلسه جایزدر کمسنه مانع اولمز قلچ یری طاپویه (٤٣) ویرلمز دیمکدر مراد بودرکه حلافنجه رعایالر یری طپولندقد نصکره الندن آلنمز مگرکه بلا مانع اوچ ییل یوز قویه طاپو اوستنه طاپو اولمز نگاح اوستنه نگاح اولمدوغی کبیدر ودخی شول رعیّت یریکه صاحبی فوت اولوب یا جلای وطن ایدوب محلول قالور سپاهی کندو تصرّف ایدوب ویا اورتاغه ویرمیه خاصّه اولماز آخره طاپویه ویرلسه جایزدر وسپاهی تصرّف ایتدوکی رعیّت یری ایچون عوارض اولدوغی زمانده عوارض ویره مادام اول فلان رعیّت اوغلی یریدر دیمکه مشهور اوله امّا طول زمان ایله متعاقبه دفترلرده سپاهی اوزرینه قید اولنمش اولسه اول یرك رعیّت طائیفه‌سندن کمسنه‌یه اضافته اولمسه بو اعتبار ایله سپاهینك خاصّه یری حکمنده اولور اونك کبی یر ایچون عوارض ویرمك قانون دکلدر وهذا نسخهٔ صحیحه فی قانون عثمانی و سپاهی اول تصرفّ ایتدوکی یر ایچون عوارض اولدوغی زمانده عوارض ویره مگرکه طول زمان ایله رعیّت اوزرینه اضافته اولنمز اولوب خاصّه حکمنده اولا ودفترده خاصّه قید اولنان یرلردن سپاهی ربع آلق قانوندر وانلرك کبی یرلری باغ وباغچه اتسه‌لر حاصلدن ربع آلنور ودخی قرالر اوی یر ایچون طاپو آلق قانوندر اعلاسی اللیدن زیاده اولمیه واوسط اوتوز ویا قرق اوله ادنی سی اون ویگرمی اوله امّا رعیّت طپولو یرده اولو بنا اتسه اویری طاپوسین طلب اتمیه‌لر ودخی بر کمسنه رایکان یردن (٤٤) سپاهی اذنی یوغیکن چالسون چپاسیله آچوب احیا اتسه اوچ یله دگین الندن آلمیه‌لر امّا اوچ یلدن صکره سپاهی طپویه ویررسه جایزدر لکن آخر کمسنه ویردوکن اول کمسنه ویرمسینه راضی اولورسه اکه ویرمك اولی در غیره ویرمیه‌لره؛

ودخی سپاهیلر رعایادن قبل الوقت رسوم آلسه قیون رسمی ودونم رسمی کبی بعده وقت حلول ایتمزدن اول موقوف اولوب[٤٦]؛ تیمار آخره ویرلسه صکره کلان سپاهی اول اوّلکی

[45] B-1882 el yazmasında harman ve çayır olarak, toprağın bir kısmını almak üzre, reaya köylünün hakkı tarif eden ve sipahilerin hassa topraklarının halini gösteren kısımları mevcud değildir. Neşrettiğimiz el yazısında 42-43 sayfalarında bulunur.

[46] B-1882 el yazmasında (s. 10 a), bunun yerinde معزول اولسه yazılmıştır.

سپاهیدن طلب ایده رعایادن طلب اتمیه امّا رعایا دخی اوّلکی سپاهییه ویردکلرین اثبات ایدوب قاضیدن حجّت آلیویره اول دخی حجّت ایله واروب اندن طلب ایده وبکلر بکلر دخی بعض سپاهییه مکتوب ویروب قاضیلره ارسال ایدرلر ایمش که رعایا اوزرنده اولان رسومن قبل الوقت آلیویره‌سز دیو ایمدی بکلر بکیلر بو اصل مکتوب ویرمیه‌لر واگر ویررلرسه قانونه مخالفدر قاضیلر عمل اتمیه‌لر عمل اتمدوکلری ایله معاتب اولمزلر.

فصل خامس فی لا عشار فی الحنطه والشعیر

بغدایدن وآرپه‌دن وطاریدن وعلفدن ومیلاسدن وچاودردن وسائیر حاصلدن[47]، عشر ایله سالاریه آلنور سکز کله‌دن هر مدده ایکی بچق کله آلور وسالاریّه آلندقدن صکره سپاهی واگر عامل یملیك دیو نسنه آلمیالر زیرا سالاریه یملك مقابله‌سنده‌در وباقی حبوباتدن نخود ومرجمك وبقله وپنبه وکتان بولاردن اونده بر عشر آلنور سالارلق آلنمز ولکن کتان تخمندن عشر آلنمز کتاننده (٤٥) زیرا رعایا کتان سپاهی‌یه یومشدی ویرمك[48]، خدمت دکلدر کتان تخمینك عشر مقابله‌سنده رعایا کتان سپاهییه ویرورلر کندیرك اون دمدده بر دمددر عشر آلنور وقوری اوزمده و ایگده‌ده اونده بر عشر آلینور وپکمزده اون بشدن بر عشر آلینور زیرا که آنوك خرجی واردر وکوفترده اون دردنده بر آلینور زیرا اودونی ونشسته‌سی خرجی واردر آغاچده بتان فواکهده وقتی گلنجه امین ومعتمد کشیلر اوزرینه واروب قیمته طوتوب عشرین آلالر وباغ وباغچه آراسنده اوت بتوب صاتلور اولسه اون آقچه‌ده بر آقچه آلنه وحریملرده وحدایقلرده واقع اولان سبزه‌دن واوتدن عشر آلالر وزعفراندن وکلدن[49]، عشر آلنه سالارلق آلنمیه وباغدن وباغچه‌دن عشر آلنمق شرعه موافقدر امّا رعایایه مضایقه اولماسین دیو عشر مقدارك بدل تعیین اولنوب خراج اعتبار اولنمشدر که باغ دونمیله هر دونمده بعض ولایتده بشر آقچه وبعض ولایتده اون آقچه وبعض ولایتده اوچ آقچه آلنور گلمشدر وحدایقدن وحریمدن عشرلرنه کوره رسم آلنور حاصل بغلنمشدر ودخی ارض وقفدن وامیرانه یردن سپاهی طپویه ویرسه باغ ایتمك ایچون ودخی اول کمسنه انن باغچه ایلسه اگر آغاچلری بر برینه یقین اولوب آراسی زراعته

---

[47] Orijinalde yanlış (حالص) yazılmıştır.

[48] B-1882 el yazmasında (s. 11 a) bu fiil çok belli bir şekilde yazılmıştır: یومشدیویرمك Neşrettiğimiz el yazısında بشرو یرمك yanlış bir şekilde yazılmıştır. Böylelikle cümlede onun bir anlamı yok.

[49] B-1882 el yazmasında (s. 11 b) کوکلدن yerinde کلدن yazılmıştır. Bu daha doğrudur, çünkü 15. asırın kadastro defterlerinde de böyle buluruz.

قابل اولمسه باغچه حکمنده و اگر آراسنه چفت گیروب زراعته قابل اولورسه میوه‌نك عشرین ویره لر.[50] و اگر باغچه حکمنده اولورسه مدّتی آز وچوق اولسون سپاهی بن بونی چفتلکه (٤٦) ضمّ ایده‌رین آغاچلریکی قطع ایت دیمکه جایز دکلدر یا اجاره وضع اتمك گرك عشر بدل ویاخود میوه‌سنك عشرین آلمق گرکدر وقفه انفع قنفسی ایسه اونك ایله عمل اولنه بعده اوزرینه زمان گچمك ایله آغاچلرن قالسه سپاهی بوزوب ینه چفتلکه ضّم ایده‌مز مگر که صاحبی اجاره‌سین ویرمکه قادر اولیوب فراغت ایده سپاهی اولوقت دیلرسه ینه باغچه ایتمك ایچون برکمسنه‌یه ویره دیلرسه زراعت ایدوب اکین اکمکه ویره والحاصل قنغی انفع اولورسه آنی ایده‌ر.[51] وقدیمی قوز آغاچلری که رعایانك چفتلکی ایچنده اولمسه نزاع یوق صاحب تیارکدر وشول قوز آغاچلری که رعایانك باغچه‌سی واشلمه‌سی اولا یاخود چفتلکی ایچنده اولا ویا آتاسنك وده‌ده‌سنك اشلمه‌سی اونلردن همان عشر آلنه وشول کافری قوز آغاچلریك رعایاسنك چفتلکندن ویاخود حدودنده اولا دخی اکننه زیان اولا ورعیّت آنی ضبط ایدوب حاصل ایلیه سپاهیله ایکی اولشه‌لر وطاغلرده ویاخود صحرالرده یتمش اوله خدایی کستانه آغاچلری بکلیك اولور سپاهینکدر خارجدن کمسنه دخی اتمیه ودخی طاغلرده واورمانلرده خدایی بتان آغاچلری برکمسنه سپاهی معرفتیله ایشلسه اول اشلیانك اولور.[52] میوه‌سنی اول کشی دوشورر عشرین ویره ودخی طاغده واورمانده خدایی یتمش آغاچلری کم اشلنمامش اوله آنلر اودون واوت وقامش کبی مباح الاصل کم دوترسه آنکدر عشر دخی لازم اولماز مگر قوریوب ضبط.[53] اولنه اول وقین،[54] (٤٧) کیمك تصرّفنده اولورسه اول دوشره اکا غیریلره دخی ایتمیه ودخی اورتاقجی قید اولنان کمسنه‌لره بکلکدن تخم ویریله حاصلن مناصفه ایده‌لر واورتاقجیلر نصف حاصلنی بکلکه ویردوکی سببدن بالکلّیّه عوارض دیوانیه دن محافلردر آنلری قاضیلر عوارضه قتمازلر ودخی رعایادن تکرار عشر شول کمسنه‌لردن آلینور که سپاهینك چفتلکنی ترك ایدوب آخر سپاه یرینی زراعت ایده لر آنك کبی لردن زجراً عشرنی صاحب ارض آلدقلرندن صکره بر عشر دخی کندو سپاهی‌سی آله واگر اوزرینه یازیلان یرینی بالتمام اکوب حقّندن کلدکدن صکره آخر یری زراعت ایتمکله تکرار عشر آلمق حیفدر ودخی سپاهینك غلّه‌سی انبارینه وحصار ارینك قلعه‌سنه اتمك رعایانك اوزرینه در امّا برکونلکدن زیاده اولسه دفعاً

---

[50] Aynı yerde bu madde daha geniş bir şekilde verilir: اگر اراسنه چفت کیروب زراعته قابل ایسه یر حکمنده در عشرین و رسومن ویروب وآغاجلرده بتن میونك دخی عشرین ویره.

[51] B-1882 el yazmasında (s. 12 a) bu cümle de bulunur: و رعایانك چفتی اوکوزی چایرندن عشر آلمق ممنوعدر.

[52] Aynı yerde denilir: اشلیانك ملکی اولور

[53] Orijinalde خیط اوله yanlış yazılmıştır. Bak B-1882 el yazmasına (s. 12 a).

[54] واقتی olmalı.

للخرج تكليف اولنميه وشول چايرلركه هر ييل قورينوب چاير اولى كلمشدر آنك كبيدن رعايا تصرّفنده اولاندن عشر لازم در سپاهييه عشر ويره‌لر ودخى رعيّت يازولدوغى يرده باغ٥٥ دكسه عشرنى صاحب ارضه ويروب سالارلق كندو سپاهى سنه ويره وبر رعيّت كه آخر سپاهينك رعيّتندن باغ آلسه عشرنى وسالارلغن اول يرك سپاهى سنه ويره.

فصل سادس دربيان رسم آغنام

يرلوده ويروكده ايكى قيونه بر آقچه آلق قانوندر ودخى قيونيله قوزى بر صايلمق دخى بعض يرلرده قانوندر وقويون بالتمام دولون دوكوب ايتدلاشدّتدن صكره ماه ابريلده آلنور وبعض يرده مايسده آلينور وقيونى اولميان يور كدن (٤٨) رسم قره ديو اون ايكى آقچه آلينور ودخى يوروكك قيونى يگرمى دن اقل٥٦ اكه دخى قره ديرلر قيون رسمين آلميه‌لر همان اون ايكى آقچه رسم قره آلينور ويورك سپاهى يرين طوتسه عشر سالارلق ويردوكندن صكره رسم بيوندورق اون ايكى آقچه سين آلالر زياده آلميالر ويورك رسمى اوائيلده قوزى قاتليجق آلينور ايمش حاليا ابريل آينده آلنمق مقرّردر وقره قيونليده قره قيونلى ديمكله مشهور پادشاهمز حضرتلرينه متعلق يوركان واردر رسم آغنامارى خاصّهٔ همايون ايچون آلينور ودفتر عتيقده شويلجه مشروحدر كه شول كمسنه‌نك رسمى غنمى اتوز اوچدن زياده اولا اونلردن ايكى قيونه بر آقچه آلنه زياده ونقصان آلنميه وشونلركه قيونى يوقدر اون ايكشر آقچه آلنه وفقير اولنلر آلتشر آقچه ويره دخى بر كمسنه قيون عادتين آلاجاق زمانه قريب قيون آلسه وقتنده رسمى اندن آلالر آلالى بر آيدر ديدوكنه عمل اتميه‌لر وقصابلرك وجلب كشيلرك اللرنده اولان قيونلرك ابريل آينده عادت آغنام آلندوغنه حجّتلرى بولنمز ايسه رسم طلب اولنه واگر وجه مشروح اوزرينه حجّتلرى بولنمز اسه صاتون آلدقلرى يرى بولوب ويره‌لر انلردن آلنه و الاّ اللرنده بولنان كمسنه‌لردن آلنه ودخى جلب كشلره تنبيه اولنه كم ابريل آينده آلالر والاّ عادت آغنام صكره دن آلورلار دينله٥٧.

فصل سابع در بيان رسم اوتلاق

قديمدن قورونوب اوتلاق رسمين آلنو كلمش ييلاقلر كه عرف سلطانيده دفتره قيد اولنمشدر آنى آلالر وآنلرك ماعداسى چايرلردن وقايرلردن بعض مواضعده حيمانه طايفه‌سنه(٤٩)

---

55 Aynı yerde şöyle denilir: باغ وباغچه دكسه

56 Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 25): اقل اولسه yazılmıştır.

57 B-1882 el yazmasında(s. 13 a-13 b)son mesele hakkında şöyle denilir: وجلب كشلره تنبيه اولنه‌كه آپريلدن اوكدن قيون آلسه‌لر اول ييلده اول قيونك رسمى بر دفعه ويرلدى ايسه حجّت آله‌لر اول ييل ايچينده آلمديسه عادت آغنامى صكره بندن آلورلر ديو بهاسندن بر مقدار آقچه‌سن آشاغه واره.

یوروکه وشهرلویه وقرا خلقنه اوری قید اولمشدر وبعض مواضعده ودخی سپاهی‌لره تیمار قید اولمشدر وبعض دخی خالی خارج دفتردر آنلرك کبی یرلردن عمّال طایفه‌سی وسپاهی اوتلاق رسمین آلمق مخالف قانوندر همام رسم اغنام آلنه ورسم اوتلاق دخی اولان یرلرده عادت قدیم اوزره هر سوریدن بر اورته قیون‌در وخارجدن سنجاغه گلن قیوندن رسم اوتلاق میرلوادار ایچون ویاخود صاحب تیمار ایچون اعلا سوریدن بر قیون که بهاسی یگرمی آقچه اوله متوسّط سوریدن بر قیون که بهاس اون آقچه اوله‌ه وادنی دن کذالك واحصل یگرمی دن آرتق اولمق قانونه مخالفدر آلنمیه ورسم اوتلاق دخی قیون یوردکی یره کوره اولور صاحبی اوتوردوغی یره کوره دکلدر وبر تیمارده سپاهی متمکّین اولوب قیونی اولسه ویا پیاده ومسلّم طائیفه‌سنك آغنامی اولسه آنلرك کبیدن صاحب تیمار رسم اوتلاق طلب اتمیه مگرکه اوزرینه حاصل بغلنمش اوله ودخی یورك طائیفه‌سندن بر کمسنه بر تیمارده یر زراعت اتسه وباغی وباغچه‌سی اولسه صاحب تیماره رسم اوتلاق ویره امّا قشلاق رسیمن ویرمیه وخارجدن رعایادن بر کمسنه بر تیمارده قیون قوسه ویورتسه ویا اورتاغه ویرسه آنلرك کبیدن دخی رسم اوتلاق طلب اولنمز مگرکه ینه حاصل قید اولنمش اوله.

فصل ثامن دربیان رسم قشلاق

بر تیماره خارجدن قیون گلوب قشلاسه اعلا سوریدن بر قیون وادنی سوریدن آلتی آقچه آلنه وبو رسم قشلاق قیون دوردوغی (۵۰) یره تابعدر یورودوکی یره کوره اولز وقشلاین سپاهییه عشر ورسم ویرسه رسم قشلاق آلنمیه ویورك طائیفه‌سی دخی بو قبیلدندر عشر ورسم ویردوکی یره رسم قشله (ق) ویرمیه و الاّ یورك هر قنغی تیمارده قشلارسه رسم قشلاق اوچر آقچه ویرمك عادتدر.

فصل تاسع در بیان احوال یورکان

یورك طایفه‌سی دخی یرلو کبی رسم غنم ایکی قیونه بر آقچه آلنه ودخی یورك قیونی قریلوب هیچ قالمسه ویاخود یگرمی دن اقلّ اولسه بونلره قره دینور اون ایکی آقچه آلنه رسم آغنام آلنمیه ویورکلر اللرنده سپاه یرندن طاپولی یرلری اولوب زراعت ایتدکدن صکره رسم عشر و سالارلق ویردقلرندنصکره قانون بودرکه سپاهی‌یه رسم بیوندورق دیو ییلده اون ایکی آقچه ویره ویورکلر سنجاق بکی وتیمار صاحبی یرنده یر زراعت اتسه تمام چفتلودن اون ایکی ونیم چفتلودن آلتی آقچه آلنه واوتلاق رسمی یرلوکبیدر اعلا سوریدن یگرمی اوسطدن اون‌بش ادنی‌دن

[58] Aynı yerde koyunun fiyatı 15 akçe kaydedilmiş.

اون آقچه قیمتلو بر قیون ویره‌لر ورسم آغلدن اوچر آقچه سنجاق بکنه ویره‌لر ویورك طائیفه سنك رسومی اوائیلده قوزی قاتلدقده آلنور ایمش ابریل آینده آلتمق قانون مقرّر اولمشدر وبعض مواضعده خارجدن ییلایی کلان قره‌جه قیونلینك سپاهی یورکدن اوتوز آقچه رسم اوتلاق وقیونی اولیانلردن ایکیشر آقچه رسم اوتلاق آلینور میرلوا زعیم ایله بطریق مناصفه متصرّف ایده‌لر وایاصلوغ وازمیر توابعندن بخورجی عربلره[59] واردر زمان سابقده بخور (٥١) خدمت ایدر ایمش صکره اول خدمت رفع اولنوب هر خانیه سکز آقچه وضع اولنمشدر حالیا بو اسلوب اوزرینه مقرّردر خاصّهٔ همایون ایچون وضع اولنور.

فصل عاشر در بیان رسم کوّارات

قوان دوردوغی یره تابعدر کیمك یرنده بال ایدرسه عشر انکدر وشول یرده که دفترده آقچه یازلمشدر اول آلنه[60] امّا دفعت المضرّة بعض یرلردن عشردن بدل آقچه تعیین اولمشدر بعض یرلرده عشردن بدل بعض ولایتده ایکی قوانه بر آقچه وبعض یرلرده بر قوانه ایکی آقچه وبعض یرلرده بر قوانه بر آقچه رسم بغلنمشدر وبعض یرده بر رعیّتك آخر سپاه یرنده قوانی اولسه صاحب ارضه ایکی اوچ قوانه بر آقچه وصاحب رعیّته ایکی قوانه بر آقچه ویرورلر امّا بولی سنجاغنده اوائیلده قوان حقّی یره تابع ایمش حالیا رعیّته تابعدر قیون رسمی کبیدر وقشلادوغی یرده قشله حقّی ویررلر امّا لواء حمیدده اوتلاق رسمی دیو صاحب ارضه بعض یرده دورت قوانه وبعض یرده اوچ قوانه بر آقچه آلینور امّا لواء قره مانده قوان کیمك تیمارنده ایسه قوان باشنه ایکی آقچه سپاهسیسنه حکم اولنور یره تابعدر ولواء آیدنده رعایا اکثر قوانی اصل یاتردقلری یردن قالدوروب آخر سپاهینك تیمارینه التوب قوان قنغی یرده کم بال ایلرسه رسم آنده ویرلك اعتباری اوزرینه بال ایلدوکی یره دورت قوانه بر آقچه ویرلك اوزرینه آخر تیماره التورلر ایمش ایمدی قانون مقرّر اولدرکه بر قوانه ایکی آقچه یرین صاحب تیماره وبرین بال ایلدولکی تیمارك سپاهیسنه ویره‌لر (٥٢) وطاغلرده و آغاچ بودقلرنده بولنان بال که سپاهی یه یازلمش اولمیه موقوفجیلرکدر باللق ایسه ولاصید قسمندندر کمسنه دخل اتمیه بولانوك اولور وبر تیمارده قوان اولیوب رسم قید اولنسه دخی صکره دن بعضی کمسنه‌لر قوان ایدنسه‌لر ینه عادت رسوم صاحب تیمارکندر ویرمزین حاصل قید اولنمامشدر دیدوکنه عمل اولنمیه.

---

[59] Orijinalde تغورح عیار yazılmıştır, fakat bu kelime cümle içinde anlamı yok. B-1882 el yazısında (s. 14 b) daha açıkça ve doğru بخورجی عربلر yazılmıştır.

[60] B-1882 el yazmasında (s. 14 b) bu cümle de bulunur. علالی وادنی لی اون قوانده بر قوان عشر آلنه

فصل در بیان رسم عروسانه

ودخی جهازلو قزدن آلتمش وعورتدن قرق آقچه آلنه بعض یرده عورتدن اوتوز باکره‌دن آلتمش آقچه آلنور فقیره عورتدن نصف رسم عدته آلینور[61] ومتوسّط الحال اولاندن بینه بینه‌در وباکره قزوك رسم عروسانه سی باباسنه تابعدر یعنی باباسنك سپاهیسی آلور نه مقامده چقرسه چقسون امّا عورته طپراق معتبردر کیمك تیمارنده نگاه اولورسه رسم اونکدر ویورك طائیفه‌سی لامکان اولدوغی سبَبدن آتاسنه تابعدر اگر باکیره واگر ثیّبه‌در واگر سپاهی طائیفه‌سنك قزی چیقسه عروسانه‌سی صوباشیلقده ایسه صوباشنك اولور واگر سنجاق بکی یدی التنده ایسه سنجاق بکی آلور ودخی سنجاق بکی قزی چیقسه رسم بکلر بکینکدر وبکلر بکی قزی چیقسه رسم خزانهٔ عامره‌یه آلینور ودخی پیاده ومسلّم طائیفه‌سنك رسم عروسانه‌سی چفتلکلری اوزرنده اولسون ورعایا یرنده اولسون سنجاق بکنکدر واگر ثیّبه اولورسه رعایا کبی طپراغه تابعدر اگر کندوسی بیالق چفتلکی اوزرنده اولورسه سنجاق بکنکدر والاّ صاحب ارضکدر وخداوندکار اوی اولان یورکلر خزانهٔ عامره‌یه آلینور ودخی برکمسنه عورتنه طلاق ویروب ینه نکاحلنسه رسم نکاح آلینور (۵۳) رسم گردك آلنمز[62] و دخی برکمسنه جاریه‌سنی عبدینه نکاح اتسه رسم نکاح ورسم گردك آلنمیه ودخی برکمسنه جاریه‌سنی آزادلو کمسنه‌یه نکاه اتسه باکره ایسه نصف رسم خرّه باکره واگر ثیّبه ایسه نصف رسم خرّهٔ ثیّبه.

فصل در بیان رسم دخان

برکمسنه آخر سپاهینك تیمارنده متمکّن اولوب قزین چفارسه رسم دخان اعلایردن طقوز آقچه ومتوسّط الحال اولاندن آلتی یا یدی فقیر الحال اولاندن حالنه کوره یورکده دخی بو عادت جاریدر وپیاده ومسلّم قزلری دخی سپاه تیمارندن چیقسه رسم دخان بش آقچه آلنه وآخر تیماردن برکمسنه گلوب بر تیمارده یورت ایدینوب قشلاسه باغی وباغچه‌سی یوغیسه وتیمار صاحبنه عشر وبرمزسه اوچ آقچه رسم دخان آلنه واگر صاحب تیماره عشردن ورسومدن قلیل وکثیر نسنه ویرسه دخان آلنمز واگر بر تیمارده آخر سپاه متمکّن اولسه رسم دخان آلنمز ولکن قزی چیقسه همان رسم دخان بش آقچه آلنه وشهر خلقندن برکمسنه برکویده صکره‌دن گلوب متمکّن اولسه یر زاراعت اتسون گرك اتمسون رسم دخان آلنمز امّا قزین چیقرسه رسم دخان حالنه کوره آلنه امّا قرا خلقندن ویورکدن وغیریدن برکمسنه شهردن گلوب متمکّن اولسه وقزین چیقارسه رسم دخان آلنمق قانونه مخالفدر آلنمیه.

---

[61] Aynı yerde (s. 15 a) şöyle de denilir: نصف رسم غنی آلنه

[62] Aynı yerde (s. 15 b) bu verginin ölçüsü de verilir: رسم نکاح اعلادن بر دیناردر ادناسی اون ایکی آقچه‌در متوسط الحالدن ناکح ایله منکوحه حالنه کوره آلنه.

فصل در بیان آسیاب فی ولایته اناطولی

بر دگرمن یل بالتمام یوررسه مدیله بر مد بغدای وبر مد آرپه قید اولنمش ایدی حالیا رعایا طائیفه‌سنه مضایقه اولماسین دیو بر سنه‌ده آلتمش آقچه وضع اولندی وآلتی آی یورین دگرمندن اوتوز آقچه و اوندن آشغه اولاندن بر آیده (٥٤) بش آقچه حساب اوزرینه وضع اولندی ولایت قره‌مانده بو اسلوب اوزرینه قید اولندی وبولی سنجاغنده قانون قدیم اوزرینه ییل یورینندن بروسه مدیله بغدای بر مد وبر مد آرپه آلنه دیو وضع اولندی وآلتی آی یوریانه نصف ذالك ودخی بر تیارده حاصل قید اولنان دگر من خراب اولسه صاحبنه تکلیف اولنه اگر قدرتی اولیب معمور ایده‌مسه اوزرینه مقیّد اولان رسومی سپاهیسنه حکم ایدوب آلیویره‌لر اگر رسومن ویرمکه ومعمور ایتمکه قادر اولمزسه قاضه معرفیتله آخره صاتدوره‌لر معمور ایدوب رسومین ویره واگر بر کمسه صاتون آلور بولنمسه صاتنجه جبر ایدوب رسمین بولدرمیه‌لر ودخی بر کمسنه دگرمن صاتسه مشتری یدنده بر آی وایکی آی دن ییل تمام اولسه رسمین مشتریدن آلالر بایعدن آلیالر ودخی بر دگرمنك صویی قطع اولسه بطال قالسه وآخر یردن صو گتورمکه قابل اولسه آنوك کبیدن رسم آلنمق حیفدر آلنمیه.

فصل در بیان تیارهای سربستیان

آلای بکی وسو باشلق وچری باشیلق وامیر علملق ودزدارلق وچاوشلق تیارلری سربستدر بونلرك ماعداسی سربست دگلدر مگرکه بر تیار صکره دن صوباشیلغه الحاق اولونه منضمّ اولق ایله سربست اولور صکره ینه افراز[٦٣] اولنه تیارلغه ویرلسه سربست اولمقدن چقمز مگرکه سربست‌لك اوزرینه ویرلمش اولا دفترده ویا براتنده سربست در دیو مقیّد اولا

وسربست تیارلرده مسلّم وپیاده ویورکان خداوند کاردن غیری رعایا طوتدوغی عبد آبق وکنیزك مژده‌لری صاحب تیارکدر ومدّت (٥٥) عرفیه‌لر بالتمام اولدقدنصکره قاضی معرفتیله اسواقده بیع من یزیده ایده دخی بهاسنی صاحبی گلنجه بر امین کمسنه قاتنده حفظ ایده‌لر ومدّت عرفیه دخی قولده وجاریه‌ده اوچ آیدر ودوه‌ده بر آیدر وسربست اولیانلرده کندو رعایاسی ایله غیرك رعایاسی طوتماسنده فرق یوقدر دفترده تعیین اولدوغی تقدیرجه[٦٤] میرلوایه وصوباشیلره ویاخود معمول اولیکلدوغی اوزره تصرّف ایده‌لر ودخی سربست اولان تیارده

---

[63] Orijinalde اقرار yazılmıştır; Bunun cümle içinde anlamı yok. افراز olmalıdır.

[64] B-1882 el yazmasında (s. 16 a) gibi olmalıdır: ...ودفترده تعین اولدوغی تقدیرجه

شول کمسنه یه که عادت یوه[65] قید اولنمش اولا واقع اولان یوایی صاحب تیمار آلور قید اولینلرده واقع اولان یوآیی بالکلّیه سنجاق بکی آلور خاصّهٔ پادشاهیده اولاندن غیری ودخی یایاومسلّم کندو یرلرنده طوتنقلری سنجاق بکینکدر وسپاهی طپراغنده طوتسه‌لر بالکلّیه آتلو سنجاق بکینکدر ورسوم عروسانه دخی سربست اولان تیمارلرده مستقل صاحب تیمارکدر صوباشی وسنجاق بکی دخل ایتمز و رسم آغنام دخی سربست اولیان یرلرده سپاهی ایله صوباشیلری مناصفه طریق ایله اولسه‌لر وصوباشی اولیان یرلرده سنجاق بکی صاحب تیمار ایله تنصیف ایدر

وجرم وجنایت دخی کذلك ولوای آیدینده سربست اولیان تیمارك رسم آغنامی وجرم جنایتی سنجاق بکینکدر ودخی ولایت کرمیانك بعض یرلرنده سربست اولیان تیمارك رسم آغنامی نك نصفی صاحب تیمارکدر ونصف آخری صوباشی ایله سنجاق بکینکدر ودخی بعض یرلرده نصفی صاحب تیمارك ونصف آخری سنجاغی بکینکدر (٥٦) ویاخود صوباشیلر کدر[66] ودخی بر یرده طوشان و قپلان طوتلسه پوستی سنجاق بکینکدر مگر یایا ومسلّم طوتمش اوله اونلردك کندی بکلر ینکدر ودخی اوغرینك وحرامینك وقانلونك بحسب المراتب سیاستی سنجاق بکینکدر وعفو اولان یرلردن بدل سیاست آقچه آلق قانونه مخالفدر وسیاست اولاندن جرم آلق یوقدر امّا عفو اولیجق جرم صاحب تیمارکدر

ودخی رعایا رعّیت‌لنك یرلرین بر برینه صاتمق خلاف قانوندر آلانه وصاتنه محکم تهدید ایده‌لر مگرکه سپاهی معرفتیله حقّ قرارین وحقّ تصرّفین طوته بر مقدار آقچه آلوب ویرسه جایزدر امّا سپاهی اول آقچه نك اعشارین آله والاّ سپاهی معرفتی اولمادین جایز دگلدر ودخی سپاهی وعمّال خرمن اولجمکده زیاده تأخیر اتمیه‌لر همان بر هفته تأخیر ایده‌لر گلوب اولجمزلرسه کویك امامی وکتخداسی ویرار آدملری معرفتیله خرمنی اولجوب انبارینه قویالر صکره گلوب بزم معرفتمز یوغیکن اولجدیکنوز دیو انجتمیه‌لر دخی رعایا یرلرینی رضالریله وسپاهی معرفتیله استبدال ایدیشوب اولنجه تصرّف اتسه‌لر صکره اوغلانلری بوزمق استسه‌لر جایز دگلدر وکندولر دخی حیاتلرنده پیشیمان اولوب بوزمق دیلسه‌لر بوزه‌لر امّا سپاهی معرفتی اولمسه فسخ ایدشمك جایزدر.

---

[65] Orijinalde عادت یوقدر yanlış yazılmıştır. B- 1882 el yazısında (s. 16 a) doğrusu olan عادت یوه budur.

[66] B-1882 el yazmasında (s.16 b) son meselesi daha geniş bir şekilde işletilmiştir: وسربست تیمارلرده جرایم بالکلّیه صاحب تیمار کدر سربست اولیان تیمارلرده نصفی صاحب تیمارك ونصف آخری سنجاق بکینکدر یا صوباشنکدر بعضی یرده ایکی‌سی بله تصرّفدر هر بریسی ربع آلور.

فصل دربیان احوال تهمتیان

بر کمسیه تهمت اسناد اتسه‌لر اوغلی وارایسه اوغلنه وقرنداشی وارایسه قرنداشنه واقرباسنه ومصاحبلرینه وکفلاسنه ویاخود اهل قریه سنه و مجلسی جماعته ویا بر کمسه‌نك اونده طاررسه اکا تکلیف ایده‌لر (۵۷) بولدوره لر ودخی بر یرده دربند حافظلری اولسه دخی تقصیر ایدوب حفظنده تکاسل اتسه‌لر اول یرده ضایع اولان مسلمانلرك رزقلرین آلانی بولالر بولمازلرایسه آنلره تضمین ایتدوره‌لر زیرا دربنده حفظ ایدوب کوزتمك آنلرینك اوزرلرینه لازمدر ودخی قضا وتدریسی وتولیت ونظارت ومشیخت وحطابت وامامت وسائیر آنلرك امثالی مناصبدن وجهاتدن شونلرکه برات پادشاهی ایله نسنه تصرّف ایدرلر تعزیر لازم اولسه تعزیر اولجق یرده اتمیه‌لر وحبسی ایده جك کفیل بولنورسه آنی حبسی اتمیه‌لر درگاه معلایه عرض ایده لر مگرکه شناعت عظیم اوله دخی فرار احتمال اول کفیل دخی بولنمیه حبس ایده‌لر

ودخی بر کمسنه خرسوزدر ویا قحبه‌در دیو محلّه‌سی وقراسی جماعتی شکایت ایدوب بزه گرکمز دیو رد اتسه‌لر واقعا تهمتی دخی اول کمسنه‌نك بین الناس معروف اولسه محلّه سندن تهی ایدوب یعنی رد ایدوب سوره‌لر ودخی اگر واردوغی یرده دخی قبول اتمسه‌لر شهردن سوره‌لر امّا بر قاچ کون توقّف ایده‌لر شاید که اول اوّلکی یرامزلغی گیدوب توبه ایدوب صلاح اوزره اولورسه خوش والاّ آندن دخی رد ایدوب بالکلّیه سوره‌لر شهردن چیقه کیده.

فصل دربیان رسوم مکاتب و قضات و سجلاّت

قاضی حجّتنك رسمی اولدرکه یگرمی آلتی آقچه آلنه یگرمیسی قاضینك و دردی نایبك وایکیس کاتبك اوله ورسم نگاح دخی باکره بو رسمه در وامّا ثیّبه اولسه رسم یگرمی آقچه آلنه اون بش قاضینك اوچی نایبك وایکسی کاتبك اوله ودخی بر کمسنه عورتن بوشایوب ینه آلسه رسم نگاح اون بش (۵۸) آقچه آلنه اون آقچه‌سی قاضینك واوچی نایبك وایکی سی کاتبك اوله ورسم عتاق نامه مولاسی غنی اولسه اللی آقچه آلنه قرق آقچه‌سی قاضینك وآلتی آقچه‌سی نایبك ودردی کاتبك اوله واگر مولاسی فقیر اولسه رسم قرق آقچه آلنه اوتوزی قاضییه باقیسی کذلك نایب ایله کاتبه اوله و رسم حجّت کتابت سائیر حجّج کبیدر ورسم مراسله سکز آچقه در بشی قاضییه وایکسی نایبه وبری کاتبه اوله ورسم سجلاّت دخی سکز آقچه در بو اسلوب اوزره

تقسیم ایدرلر ورسم صورت سجلاّت اون درت آچقه‌در اون آقچه‌سی قاضییه واوچی نایبه وبریسی کاتبه ورسم نقل شهادت دخی یگرمی بش‌در کذلك بو اسلوب اوزرینه تقسیم ایده‌لر[٦٧].

فصل در بیان احوال پیاده‌کان ومسلّمان[٦٨]

هر اوجاقده آلتی ویدی کمسنه قید اولنوب ونوبت ایله عسکر منصوره خدمت ایدرلر ویماقلری یازیلان یایانك بر و ایکی خدمته قابل اوغلنلری اولسه آنلر دخی یماق یازیلوب نوبتلرنده وخدمتلرنده اولالر ویایا چفتلکی باغندن وباغچه‌سندن ورسم آسیابدن هر نه‌حاصل اولورسه کمسنه دخل اتمیه کندولر تصرّف ایده‌لر اول یرك صاتلمسی وطاپویه ویرلمسی ممنوعدر ایتمیه‌لر وسپاهی تیمارنده پیاده‌نك ومسلّمك آغناملری اولسه رسم آغنامدن ورسم اوتلاقدن نسنه طلب اتمیه‌لر و یایا ومسلّم سپاهی یرنده زراعت اتسه‌لر عشرلرینی ویروب ایکی دونمه بر آقچه رسم ویره وسپاهی رعیّت‌لری سزده نیلر اول یری آلورین رعیّته ویرورین دیو دخل اتمیه ویا سنجاغی بکی کندویه متعلق اولان (٥٩) پیاده طائفه‌سندن هر اوجقدن بغدای وآرپه‌سی[٦٩] دیو وخدمته وارمیوب یرینه بدل طوتان کمسنه‌لردن بدل آقچه‌سی دیو اوتوز آقچه‌لرین آلق قانوندر وپیاده طائفه‌سنك جرم وجنایت وگردك دگری وصید ایتدکلری وشق وقپلان پوستی سنجاغی بکلرینکدر ویایا باشیلرینه متعلق اولان یایالرندن یایا باشیلری هر اوجاقدن بغدای وآرپه آقچه‌سی دیو قرق آقچه آلالر ویایانك باد هواسی ینه یایا باشیلری دخل اتمیه ویایانك دخی سنجاغی بکی کندو آدملرینه یایا آقچه‌سی آلیویروب بدل اتمك جایز دکلدر

ودخی یایا سفرده وارمدك ویا کچ کلدك وپیرسن ویا اوغلانسین ویا بدلك استمزین سن گتمك گرك سن ودخی مقدّم‌لق وصقالق وبغا وبکندوك آقچه‌سی دیو نسنه آلورلر ایمش بدعتدر اتمیه‌لر ودخی پیاده طائفه‌سی غیبت منقطعه ایله غایب اولوب یماغی یرنده اولسه چفتلکی بالکلّیه اکا تسلیم ایدوب آنك خدمتن ایده اگر ینه گلمك ویا بولنمق احتمالی اولسه

---

[67] Kaçmış kullarına ait B-1882 el yazmasında (s. 20 a) şu paragraf da verilir:

وقاضی مجلسنده حکم اولنان آقچه‌دن محضرلر یوزده ایکی آقچه عشر آلالر اگر قول دخی محضر ایله حواله اولسه اون ایکی‌ده برین قول یوزده ایکی‌سن محضر آله اگر قول یا جاریه ایاقت اتسه دوه کچومنه اوتوز آقچه جعل آلنه اگر دوه کوچمندن اکسوك اوله نسنه لازم کلمز اگر برکوچمدن زیاده اولسه ایکی کوچدن الغش و اوچ کوچدن طقسان آقچه آلنه اگر اوچدن اولسه ینه طقسان آلنه آرتق آلمز.

[68] B-1882 el yazmasındaki kanunnâmede bu paragraf bulunmıyor. Bu mesele hakkında yalnız birkaç satır var.

[69] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 35) بغدای و آرپه آقچه‌سی yazılmıştır.

اگر پیاده طایفه‌سنك خاصّی اولسه بولسی ونوبتنده خدمتده اشدرمسی یا سنجاق بکینکدر واگر خاصّی یایادن دکل ایسه یایا باشنك اوزرینه در

ودخی بر یایانك چفتلکن قیوب قاچسه سنجاغی بکی قنده بولورسه یرینه گتوروب ولایت قاضیلری دخی اگا معاونت ایدوب دفترده مقّید اولان پیاده‌سنی اگر تیمارده واگر وقفده واگر ملکده‌در وبلجمله هر قنده ایسه گوچوروب یرینه وارمسنه حکم ایده‌لر ویصاق[70] ایده‌لر کمسنه گزمیه ومانع اولمیه (٦٠) سنجاق بکی وآدملری دخی آقچه‌سین آلوب صالی ویرمیه‌لر والاّ قاضیلر منع ایده‌لر ممنوع اولمزلر ایسه یازوب درگاه معلایه عرض ایده‌لر محکم حقّلرندن گلنه وسنجاق بکینك چاچلیسی[71] وسنجاقداری یایادن اولسه جایزدر

ودخی قانون قدیمدر که پیاده ومسلّم تصرّف ایده کلدوکی چفتلکی زیاده‌در دیو کمسنه دخل اتمك اولمز ودخی شول قریه‌ده کم یایا متمکّندر چفتلکی دخی اندن اولوب جوار اولسه مقدّما یایالری جوار آله بعده سیاست ایده ویایانك چفتلکی کك یرده اولسه هر بر طرفدن بر دونم کك یرده حکم اوله کذلك مسّلم چفتلکی دخی بویله‌در بوندن غیری پیاده ومسلّم کك یوقدر ویایانك قیونی وقوانی صایلمیه ویایا ومسلّم قدیمدن أبا عن جدّ متمکّن اولدوغی قریه‌لردن وسپاه توتون حقّی دیو نسنه طلب اتمیه ودخی غایب اولان یایا ومسلّم یماغنده ویرلوده یرلرین واولرین وسائیر املاك اراضیسین بیع وشرا ایدوب واجارهٔ زمین طریق ایله آلوب تصرّف ایدنلره بولدوره‌لار ویاخود قوللوغین چکدوره‌لر

ودخی یایا ومسلّم مجالسده ومحافلده اطالهٔ لسانه ایدوب یایا ومسلّم‌سز دیو اطاله ایدوب بغیر حقّ قاچرلسه اباقت ایتدوروب نا بدید ایدنلری وسبب اولنلری بولدوروب کره‌کی کبی تعزیر ایدوب تشهیر ایده‌لر ودخی یایانك ومسلّمك بردن ایکیدن یرار اوغلنلری وقرنداشلری کندو ایله اولالر کندولرینه یماق قید ایدوب نوبتلرنده خدمتلرین ایتدوره‌لر ویمقلروك برسی خمتنه کیدرسه سائیر یماقلرینك اغتیاسندن اللی وآلتمش ومتوسّط الحال (٦١) اولاندن اوتوز وقرق وادناسندن اون ویگرمی آقچه خرجلق آلمق قانوندر ومسلّمك چفتلکندن اولان حاصلی یماقلرندن قنغسی اشرسه اول تصرّف ایدر وسائیر یماقلرندن اللشر آقچه خرجلق آلا واکدوکلری یرك عشرین دخی آلا واگر یماق مجرّد اولورسه خرجلق یگرمی بش آقچه ویره

[70] Orijinalde یاساق yahut یساغ yerinde یصاق yazılmıştır.
[71] Süleyman'ın kanunnâmesinde bunun yerinde چکیجی yazılmıştır.

ودخی سفره وارمیان یماغی قضاة معرفتیله تفتیش اولنه وشولکه سفره کلدکدنصکره خدمت تمام اولدین دستورسز قاچوب گتمش اوله ویا کیدرکن یولدن قچمش اوله اگر دفعاتیله اتمش ایسه صلب ایده‌لر عادتی اولیوب دائما ایدر المسه انك کبی کمسنه‌نك بورنین وکمسینك قولاغین کسوب سیاست ایده‌لر بو بابده کمسنه مانع اولیه وآقچه‌سنی آلوب صالیویرمیه‌لر وبونك امثالی خدمت قصوری ایچون اولان سیاست یایا سنجاغی بکینکدر لکن بر شرعی گناه اولوب سیاسته مستحقّ اولسه که صلب اتمك کبی ویا قطع عضو کبی اول اتلو سنجاغی بکینکدر معرفتیله ایده ودخی سفره کچ گلان قوللوغنه کچ گلان پیاده‌نك صقالین کسه‌لر ودخی یایانك سیاستین گناه ایتدوکی یرده ایده‌لر غیری یره آلوب گتمیه‌لر ودخی یایادن سیاست ایتدکدن صکره جرم آلیالر شویله بله‌لر.

فصل در بیان رسوم قپان وباج بازار ورسوم قنطر

قره صاپون یوکندن ۱ و حقّ قنطار ٥ عراقی حنّا یوکندن ۲ وحقّ قنطاری ۲ وبویا یوکندن (؟) واوچ بوین چویتدن حقّ قنطار ٥ وشکر یوکندن ۳ حقّ قنطار او ٥ ومصطکی یوکندن ٤ (٦۲) حقّ قنطر او ۲ ونشادر وقلای یوکندن ۸ وبقام آغاجی یوکندن ۲ حقّ قنطار او ۲ وشاب یوکندن ۲ حقّ قنطار ۲ وجوز وقرنفل وکونلك یوکندن ٤ حقّ قنطار ۲ وقره‌بویا یوکندن ٤ وقوز یوکندن ۲ وبادمدن ۲[72] وفندقدن ۲ وکل یوکندن ۲ وقوری اوزم یوکندن ۲ وکفتردن ۲ وانجیردن ۲ وقیسی یوکندن ۲ وزردالودن ۲ ویاغ یوکندن ٤ واجی زردالو یوکندن ۱ قوری ارکدن ۲ وتازه امرود یوکندن ۲ ویارحی (؟) یوکندن ۲ والمادن ۱ وقزلجقدن ۱ و زیتون یوکندن ۲ وپرنجدن ۲ وکسدانه دن ۱ و طوزدن ۳ صوماق دن ۲ وبال فتوسی باشنه ۱ ودولومده اولسه طلومنه ۱ وسحتیان یوکندن ۲ وکوندن ٤ وحام کون یوکندن ۱ و یاش کون یوکندن نیم وکورك یوکندن ۲ ولبلبو یوکندن ۱ وپکمز یوکندن ۲ وسرکه[73] یوکندن ۲ وباقر یوکندن ۲ ودمور یوکندن ۲ ونعل یوکندن ۲ ومیح واکسری یوکندن ۲ وکتان یوکندن ۲ وهکبه ایله اولسه بر باغنی آلالر وپنبه یوکندن ۲ وکپنك یوکندن ۱ وکیچه یوکندن ۱ وکبه دن ۱ وبیز[74] یوکندن ۲ وچوقه یوکندن ۸ وابرشیمدن ۱۰ وبوغاسی یوکندن ۲ ودکلمشی چوقه قفتان یوکندن ۲ وبیز

---

[72] Milli kütüphanenin el yazmasında şöyle yazılmıştır; وبادمدن ۲ حقّ قنطار

[73] Orijinalde بسیلی yazılmıştır; bu kelime bulunduğu anlama uymaz. B-1882 el yazısımda (s. 18 b) gibi سرکه olmalıdır.

[74] Orijinalda بید yanlış yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 19 a) olduğu gibi بیز olmalıdır.

قفتان یوکتدن ۲ وعبا یوکندن ۲ وقالی یوکندن ۲ وایر صغراغی یوکندن ۱ و قلیه داغی یوکندن ۲ و چچك یوکندن ۲ وقطراندن ۱ وزفتدن ۱ وچریش یوکندن ۱ وپلاموت یوکندن ۱ وزیبق یوکندن ۲ وحصیر یوکندن ۱ وقاوون وقارپوز یوکندن ۲ وسرمساغدن ۲ وصوغان (٦٣) یوکندن ۱ ویوز قشقده بر قاشق وبر وقیه ساده یاغدن ایکی پول وچیت و سیت یوکندن بر سیت وبزیریاغی یوکندن ۲ وشیرلغان یاغی یوکندن ۲ وپینر یوکندن ۲ ونرمش یاغی یوکندن ۲ ویگرمی یمورده‌دن بر یمرده ویوغورت یوکندن نیم وقصابك طوزولدوغی بش قنطارده ۳ وبر عربه یونجه‌ده ۸ وبر عربه صوغانده ۳ وبر عربه بالقده ٤ وبر عربه حصیردن ۳ وبر عربه قاؤندن ۳ وبر عربه یاش اوزمدن ۳ وبر عربه کراسدن ۳ والمادن وامروددن ۳ وبر عربه تخته‌دن ایکی تخته وبر عربه اوتدن ۱ و بر عربه حاصلدن ٤ و بر عربه قیسی دن ۳ و بر عربه زردالودن ۳ وبر عربه مالدن ۳ و اوت یوکندن باغ ۱ وحاصل یوکندن باغ ۱ ویونجه یوکندن باغ ۲ وانار یوکندن ۱ وتورنج یوکندن ۱۰ وکچی بوینوزی یوکندن ۱ وخمر یوکندن ۳ وبغدای یوکندن وآرپه و مرجمك ونخود وبقله و بوکرلجه ویولاف و بورجاق و نکم وار ایسه بونلرده هر موددە بر کله باج آلنه

واسیر صاتلسه بایعدن ایکی و مشتری دن ایکی آقچه آلنه و آت وقتر ودوه صاتلسه ایکی بایعدن ایکی آقچه مشتریدن آلنه و بر صغردن ایکی آقچه آلنه و قیون بوغازلنسه اوچ قیونه بر آقچه آلنه و طشره‌دن قصاب قیون گتوروب بوغازلسه ایکی قیونه بر آقچه آلنه و صغر گتوروب بوغزلسه صغر باشنه بر آقچه آلنه

ودخی باغ وباغچه ودگرمن کبی املاك صاتلسه باج آلنمق یوقدر ودخی کویلرده هر نه صاتلسه باج اولماز ودخی آلتون (٦٤) وکومش وقورشون صاتلسه یوکله دخی اولورسه باج آلنمز ودخی دکّان اولیان بازار ایچنده سرکی حقّی ایکیشر پول آلورلر زیاده آلنمیه وقپانده وزن اولان نسنه‌دن قنطار باشنه ایکی آقچه آلنه بری بایعدن وبری مشتریدن ودخی بر نسنه که باج ویریلوب صاتلسه دخی بعده ینه اول شهرده مشتری برکمسنیه صاتسه باج آلمیه مگر کیم قول وجاریه وطوار قسمندن اوله آنلرك کبیدن تکرار آلنسه جایزدر ودخی شهرده برکمسنه بازار یرینه وارمادین آرپه کبی وبغدای کبی نسنه صاتسه باج آلنمق یوقدر لکن منع ایده‌لر بازاردن غیری یرده بیع اتمیه‌لر ودخی شهر ایچنده برکمسنه بتان اوتدن ویونجه دن وحاصلدن بازاره

صاتلمغه کوتوره‌لر باج آلنمق یوقدر مگرکه طشره‌دن گله والله اعلم بالصّواب. ٧٥

فصل در بیان قانون نامهٔ احتساب

محتسبلره لازم اولان بودر که ذکر اولنور محتسب اولان کمسنه قاضی معرفتیله نرخ ویره اتمکی چاشنی طوته اونن اون درت اوزرینه نرخ ویره وقیون اتی اوچیوز اولیجق کچی اتی اوچیوز اللی اوله وقوزی ایکییوز اوله وصغر اتی درتیوز اوله وقیون اتی ایکییوز اولدقده کچی ایکی یوز اللی اوله وصغر اوچیوز اوله ودخی هوج واسفناحه وکلمه وشلغمه و صوغنه وسرمساغه نرخ ویره وبالق کلسه بالغه دخی نرخ ویره و طشره‌دن نسنه کلسه اهل بازار قارشو واروب آلیه‌لر وهم طشره‌دن کلان گتوردیکین دفعی صاترسه نرخ اولیه امّا اندن آلان آلدوغنه کوره اونن اون بر اوزرینه (٦٥) نرخ ویره‌لر وطوار السه اونن اون ایکیه و آلدوغی طوار کچه صاتلسه اونن اون درده نرخ ویره‌لر و نرخ ویردوکندن صکره مخالفت ایدوب اکسك صاته‌نك محکم حقّندن گلوب سبزه واتدن اولورسه ایکی درهمه بر آقچه جریمه آلنه واگر غیری نسنه‌لر دن آلورسه درهمنه بر آقچه آلنه

اگر محتسب اهل بازار ایله بریکوب اکسك ویره‌نی کوزلمز ایسه قاضی محکم حقّندن گلوب اکسك ویرنلری دخی تأدیب ایده ودخی مجموع میوه‌لره وصاتلور نسنه‌لره نرخ ویره جغوز نسنه اولیه واهل ضایعك هر بریسنی یوقلیه ایوسنی ویاوزسنی کوزلیه قلب بولدوغنی قاضی یه التوب حقّندن کلدوره

وآت وقتر وخماری نعلسز یورتمیه کوزه‌ده ومقدارندن ارتق یوك اورودورمیه اسلمیانك قاضی معرفتیله حقّندن گله‌لر وآریق و زبون طواری قوللندرمیه‌لر امّا مقدّما اسواقده ندا وتنبیه ایتدوره بعده اسلمیوب نعل‌سز طوار وآریق طواری وزبون طواری وارتوق یوك اوران کمسنه‌لرك محکم حقّندن گلنه و اوچ آغاچه بر آقچه جرم آلنه.

---

[75] B-1882 el yazmasında (s. 18a- 20 a) metin zarfında bu diğer mahsuller içinde bac-i pazar zikr edilir.

— عراق صابون یوکندن ایکی آقچه

— وکلسنی بر داغی یو کندن بر آقچه جناق ودستی یوکندن یرم آقچه بالق یوکندن بر آقچه وقونیه بر داغی یو کندن بر آقچه وتکه یوکندن یرم آقچه

— صاج آیاق یوکندن ایکی آقچه صبان دموری یو کندن ایکی آقچه بیل یوکندن ایکی آقچه

— چورب یوکندن بر بوچق آقچه یاغی یوکندن بر آقچه قره زر نیخ یوکندن ایکی آقچه

— سبزوات یوکندن ایکی آقچه بال مومی یوکندن ایکی آقچه اوت یوکندن بر باغ اوت حاصل یوکندن ایکی باغ یونجه یوکندن ایکی باغ یونجه تخته یوکندن بر تخته صاج یو کندن ایکی آقچه هوج یو کندن وشلغم یو کندن بر آقچه

— کراسی یوکندن بر آقچه

— بیل صاپی یوکندن بر صاپ

— بویر یوکندن بش آقچه بر عربه پرنجدن سکز آقچه

— بر عربه طوزدن بش آقچه بر عربه حصردن اوچ آقچه بر عربه اودنون بر آقچه اودنون بر آقچه

فصل در بیان اهل صنایع وجرایم

اتمك‌جیلرك وكرده‌جیلروك وچوركجیلروك هر برینك كوزلنوب چیكی وقره‌سی اولیه واكشی اولیه[٧٦] واگر اكسك اولورسه قاضی تعزیر ایدوب درهمنه بر آقچه جرم آلنه والكلری صیق اوله وایو اوله واگر چیك واكشی ویاكیكلو اولورسه محكم سیاست ایده‌لر و بونلرك اهل حبره‌سی كندولردن اولیه یجی طائیفه‌سندن اوله وچورك اتمكی نصف اوله بر مد اونه بر وقیه یاغ قویه[٧٧] غایتده آری پاك اشلنه (٦٦) ویاغسوز چورك كرده‌لر خنه اشلنه وغایتله آرای اشلنه وهر زمانده اكسك اولیوب بولنه

وقصابلر دخی قیونی كچیدن تمیز ایده لر آیرو صاته‌لر وفصول اربعه‌ده تعیین اولان نرخ اوزرینه ات بولدروب عناد ایتدرمیه‌لر سموزین صقلیوب آروغین بوغزلیه‌لر وهر زمانده خلقه اتی یتشدوره‌لر تعلّل ایدوب ات بولیان قصابك حقّندن كله‌لر بلكه حسن ایدوب تا ات بولورین دینجه حبس ایده‌لر وهر كشینك مرادی اولدوغی یردن كسی ویره بهانه اتمیه‌لر[٧٨] وهر كشیه نظر بر اوله اكسك ویرمیه[٧٩] ویررسه محكم تعزیر ایدوب هر درهمنه بر آقچه جرم آلنه

وآشجیلر پشوردیكی ات چیك واشی طوزلو اولیه وكاسه‌لری پاك اوله كاسه بزی وصو صاغی پاك اوله وقزغانلری قلایسوز اوله وچناقلری اسكی وصرسوز اولسه وبیلنده فوته‌سی پاك اوله وخدمتكارلری كافر اولیه بو مذكوراته مخالف اولسه محكم حقّندن كلنه وتوه بریانی[٨٠] اوّل صویه اصلیوب پشوررلر ایمش منع ایده‌لر و اوّل یخنی ایدوب صكره بریان اتمكی منع ایده‌لر وقوزی بریاننوك یوزینه اشی سورمكی منع ایده‌لر وصویه دخی اصلمیه‌لر و اتوك جمیع اقسامنی محرّا پشوره‌لر وتنوّر بریانی محرات نرخنك نصفی اوله ودخی سرجیلرك پشردوكی باش وپاچه كوزلنه پاك طوته‌لر وایو محرّا پشوره‌لر وبزی اولیه وكونیسی اولیه قیون باشنه وقوزی باشنه زمانه كوره نرخ ویره‌لر پاچه نك[٨١] دردی بر آقچیه اوله زیاده اولیه قلی وبزی اولیه محرّا پشه (٦٧) والّا محكم حقّلرندن كلنه ودخی اشكنبه حلمه اشكنبه سنی تمیز ایده‌لر وپاك صوییله محرّا پشه سركه سین وسرمساغین یرنده ایده‌لر وكاسه‌لری پاك اوله وبیزلری وقوته‌لری وجیكر خلط ایدوب پشورمیه‌لر

---

[76] B-1882 el yazmasında (s. 20 b-21 a) düşünce daha belli çıkıyor: اتمكجیلرك اتمكی وكرده‌جیلر كرده‌سی وچوركجیلرك چوره‌كی كوزلنه‌چكی وقره‌سی اولیه و اكشی اولیه...

[77] Aynı yerde (s. 21 a) şöyle yazılmıştır: بر مد اونه یدی وقیه یاغ قویه

[78] B-1882 el yazmasında (s. 21a) bu cümle daha geniş bir şekilde yazılmıştır: رضاویرنجه‌هر كشینك مراد اولدغی یردن كسیویره‌لر

[79] Milli Kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, f. 42). نرخدن اكسك ویرمیه

[80] Aynı yerde (s. 21 b) طوار بریانی yazılmıştır.

[81] Aynı yerde پاچه نك هر زمانده دردی yazılmıştır.

وبورکجیلری کوزلیه قیون اتی ایکیوز اللی درهم اولیجق شوربالو بورك ایکیوز درهم اوله ورقلو بورك سکسن درهم اوله[82] میان‌سی صوغان ایله اولیه وقیون اتندن غیری ات خلط اتمیه‌لر وصوغانی چوق اولوب اتی آز اولیه واکثر یری بوش اولیه و الاّ محکم حقّندن کلنه و اسباب باك اوله خمیری[83] آری اوندن قوقار یاغله اولیه

ودخی لوقمه اشلینلر کوزلنه یاش وقوری وسائیر مأکولاتك اوزم وانجیر وانك امثالی اونن اون بر اوزرینه صاته‌لر

ویاش یمش صتانلر نرخ آلدقدن صکره یاتوروب چوریدی دیو تکرار نرخ طلب اتمیه‌لر ومشتری النده اکسك نسنه وزن ایدوب صتانوك حقّندن کلنه وهر زمانده ترازولری کوزلنه بر طرفی اوزون وآغیر اولیه ایکی یانی بالتمام مساوی اوله ودخی وقیه‌لری یوقلنوب بری برندن تفاوتی اولیه هر نسنه‌نوك کمنی ایسنه خلط اتمیه‌لر والاّ تعزیر ایدوب منع ایده‌لر وکوفنله‌ویوکله[84] قاوون وقارپوز واوزم وانار وتورنج کوزلنه بازار یرندن غیری یرده صاتمیه‌لر واستقبال ایدن کمسنه‌لری تأدیب بازار منع ایده‌لر ومحلات آراسنده بغدای وآرپه صتانلروك حقّلرندن گلوب آغچ باشنده بر آقچه جرم آلنه[85] لکن سابق اسواقده ندا وتنبیه ایده‌لر بعده ممنوع اولیانی وجه مشروح اوزرنه تأدیب ایده‌لر

ودخی (٦٨) یوغورتجیلرك یوغرتلری کوزلنه موسومنه کوره نرخ ویرلر ودخی طورشیجیلرك طورشوسی کوزلنه طورشویی اکسك ویرمیه‌لر وطورمشوسی ایوسنه خلط اتمیه‌لر و قیمق‌جیلرك وپینرجیلروك پینری کوزلنه نشسته اونی قومیه‌لر زماننه کوره نرخ ویره‌لر

ودخی حلواجیلر کوزلنه بالك وقیه‌سی درده اولیجق حلوا آلتی آقچیه اوله بادمی حلوا یدییه اوله امّا بالی غایت ایو اوله وایو پشه بادمی یانمیه وسائیر اسبابی ایو اوله وخانه‌کی[86] حلوا اکی بالدن اوله وقیه‌سی دورت آقچه‌دن تجاوز اتمیه‌لر واوزوم و پکمز حلواسنك وقیه‌سی اوچ آقچیه اوله وعقیده‌نك نرخی اوزوم نرخنه تابعدر اوزوم نیجه اولورسه اونن اون بر اوزوینه نرخ ویره‌لر امّا پشمشی اوله ویانمشی اولیه

وشربتجیلر دخی کوزلنه قوری اوزومك وقیه‌سی بر آقچیه اولیجق شربتك ایکی وقیه‌سی بر آقچیه اوله ومسکی کلابی اوله ولذیز اوله اکشی اولیه قاری وبوزی بیله اوله

---

[82] B-1882 el yazmasında (s. 21 b) şöyle yazılır: ورقلو بورك ایکی یوز سکسان در هم اوله...

[83] حمور olmalıdır.

[84] Milli kütüphanenin el yazmasında ... کوفله ویوکله کلان

[85] Aynı yerde (s. 22 a) düşünce bu cümle ile tamam oluyor: وآلانه دخی تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه

[86] Orijinalde beli olmıyan bir şekilde حلوا باسکی yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 22 a) ise وخانه‌کی‌حلوا, daha belli bir şekilde yazılmıştır.

آلدقلرینه کوره صتالر حوشابلر پستللری پاك اوله وتمیز اوله

ودرزیلر کوزلنه فرموده چوقه قفتان که قتیفه سنجفلو اوله و اوزون اوله اون آقچیه دکلور وسنجفلو صوف قفتان یکرمی بش آقچیه دکلور وامراخوری قفتان وقطیفه یگرمی بشه دکلور وچوقه قفتان که بر صیق لکندهسی اوله اوتوز آقچیه دکلور وزنانه درلك اون بش آقچیه دکلور وجبّه صوف قفتان قرق بشه دکلور مخیّری صوف قفتان که لکندهسی ایو اوله یگرمی آقچیه دکلور باقیسی بونلره قیاسی اولنه اوغلانجقلر قفتانی و جواری قفتانی وانلرك امثالی وانلردن (٦٩) آشغی قفتان امکلرینه قیاسی اولنه اسلمیانوك محتسب حقّندن کله ودرزیلره تأکید ایدهلر که وعده ایتدکلری وقته قفتاني یتشدورهلر زیاده ایش اولوب وعدهلرینه حلاف اتمیهلر والاّ سیاست ایدهلر وسائیر اهل خرفت دحی آلدقلری ایشی وعدهلرندن کچورمیهلر واگر برکشنیك اسبابنی سقط اتسهلر ویاخود ایو دکمسهلر قاضی معرفتیله حقّندن کلنه

وچوقهجیلرك چوقهلری کوزلنه وبازار درزیلرینك دیکدوکی قفتان کوزلنه وچوقه قفتان بوغاسی بر بویی ایکی اتك اوله وسنجفلو[87] اکلو اولیه بوغاس نیجه ایسه سنجفی دخی اویله اوله ودخی تکمهسوز صاتمیهلر یکّی و اتکی عادتجه اوله صکره فستانه اتمکه قابل اوله بعد الندا والتنبیه عادتجه دیکمیان درزیلره محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه وکندوسی دیکمیوب آلوب صتانه نسنه یوقدر دخل اتمیهلر لکن تنبیه ایدهلرکه اول مقوله قفتانی بر دخی آلیه اسلمزلر ایسه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه وچوقهیی اصلایوب صاتمیهلر ودستارکه شهرده اشلنه سکز ارشون اوله وبوغاس خارجدن کله یدی بچق ارشون اوله

وعباجیلر دخی کوزلنه عبالری صق اوله وایو اوله وکپنك صتانلر آلدقلرینه کوره صتلر اونی اون بر اوزرینه وقالیجییی دخی بو اسلوب اوزرینه صتالر

واپلیكجیلر دخی کوزلنه اپلیکلری ایو وقوراق اوله ودکلمش کوکلك صتانلر عادت اوزره صتالر یکّی واتکی وبلی عادت اوزرینه اکسك اولیه ودیکشی محکم اوله بزینه کوره صتالر

وغزاز دخی کوزلنه شریدلری وتکمهلری (٧٠) قلب اولیه یدی کنار تکمه برآقچیه اوله وطقوز کنار تکمه بر بچق واون بر کنار تکمه ایکی آقچیه اوله[88]

[87] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) olduğu gibi سنجغلو olmalıdır.

[88] B-1882 el yazmasında abacılar, iplikçiler ve gazazlara ait paragraflar yoktur.

ودلالّلر دخی کوزلنه کم خدمتلرنده امانت واستقامت اوزرینه اولالر کندولرندن بر متاع اوتورمیه‌لر و یلان قرشدرمیه‌لر وبر کمسنیه میل ومحبّت اتمیه‌لر ایدنلروك حقّلرندن کلنه[89]

ودخی حلایقچی‌لر صاتدقلری جاریه‌نك یوزینه آقلق وقزللق في الجمله تربیت ایدر نسنه سورمیه‌لر وصاتلان قول وجاریه نه اسباب صاتلورسه ینه اول اسباب ایله ویره‌لر صویوب آلمیالر

وتقیه‌جیلر وعرقیه‌جیلر کوزلنه دکدکلری یکی قمشدن اوله ودیکیش ایو اوله ومزوّجنك استاری زیاده چرشلو اولمیه و اونن اون بر اوزرینه تجاوز اتمیه‌لر

وحفافلر دخی کوزلنه قرموزی وآل چزمنك اعلاسی اوتوز و اوسطی یگرمی اوچه و ادناسی اون آلتیه وساغری پشمق اعلاسی یگرمی اوچه و اوسطی یگرمی ایکیه و ادناسی یگرمی آقچیه اوله و شهر پشمق اعلاسی و ادناسی حالنه کوره بیع اولنه و زنانه چزمنك ایوسی یگرمی بشه اوله ویکیچری پاپوجنك اعلاسی اون سکزه اوسطی اون آلتیه و ادناسی اون درده اوله وسأیر پاپوج اعلاسی اونه اوسطی سکزه ادناسی یدی یه اوله پاپوج وغیر آیاق قابی آقچه باشنه ایکی کونه حساب اوزرینه بالتمام اولمدین دلنورسه ویا سوکلورسه صوجدر تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه امّا کونی وسحتیانی دلنورسه گناه طباغکدر ومجلّدلرك اشلری غایت ایو اوله وصحّافلر صاتدقلری کتابك اونن اون بردن زیاده صاتمیه‌لر

واسکجیلرك اشلری کوزلنه (۷۱) ایو اوله ویمالری ایو کوندن اوله وایو سحتیان دن اوله قارین ومشین اولمیه ودیکشی ایو اوله و ایکی اولتانی تمام ایکی آقچیه اوله زیاده یه اولمیه

وکون تاجرلری کوزلنه اوکوز وتوصون درسنیك اعلاسی اللی آلتیه اوله واوسطی اللیه اوله وادناس یگرمی آلتیه وصو صغرینك اعلاسی اوتوزه وحام دریکی هر نه جنسی اولورسه طباغدن غیری کمسنیه صاتلمیه دباغت ایدنلر شهرده اشلینلره صتالر یبانه آلوب کیده نه ویرمیه‌لر مگر کم شهرلی اوله اسلمزلرسه محکم حقّلرندن کلنه ودخی کچی درسی کم قرموزی یا آل اوله اعلاسی اون آلتی و اون اوچ و ادناسی اون آقچیه[90] وآخره صاتمق استدکلرنده اونن اون

---

[89] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) delallara gelince daha öteye devam edilir:
وصاتدقلری اسبابده یوز آقچه‌ده بر آقچه آله‌لر آتدن وقاتردن وقولدن وجاریه‌دن بو قیاس اوزره یوزده بر آقچه آله‌لر آت جنبازلری دخی بو اسلوب اوزره ایده‌لر عناد اتمیه‌لر ایدرلرسه حقندن کله‌لر.

[90] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 47) metin daha uzun ve bellidir.
اعلاسی یگرمی ایکیه اوسطی اون سکزه ادناسی اون آلتیه وسائیر اورنکلریك اعلاسی اون آلتی واوسطی اون اوچ و ادناسی اون آقچیه و....

ایکیشردن زیادەیه صاتمیەلر وقصّابلر قیون درسینك اعلاسن ایکی بوچغه و اوسطی ایکیه و ادناسنی بر بوچغه اوله وحام قره اوکوز درسینی وتوصون درسینك اعلاسنی یگرمی ایکیه و اوسطنی یگرمی و ادناسنی اون سکزه و اینك درسنیك اعلاسنی اون اوچه و اوسطنی اونه و ادناسنی طقوزه اوله

وصاغربجیلر دخی کوزلنه غایت ایو اوله حام قومیەلر کمالیله اولدورەلر وسراجلر[91] دخی کوزلنه ال سحتیان ایرکم اقنجی ایری اوله مکّمل طبل یازیله بیلی اوله یوز یگرمی بش آقچیه اوله وشول ایرکم قول ایدوب زیاده امك چکله وحللّی اوله قولنه کوره آلنه اویانك شفقلو اوله وایکی قات اوله اعلاسنی یتمشه و آلتمشه وادناسنی اللی آقچیه اوله وشفقلو مقالی اویانك اعلاسنی الليه و اوسطی قرق بشه وادناسنی قرق اوله وکلف سرلو صاغری اویانك دمور (۷۲) یافته لو اوله اعلاسنی قرق و اوسطی اوتوزبشه ادناسنی اوتوزه اوله وبولغاری شفقلو اویانك اعلاسنی قرق بشه اوسطنی قرقه ادناسنی اوتوز بشه اوله ویولارك غایت ایوسی کم ایکی قات اوله زنجیرلو اوله اعلاسنی یدییه اوسطنی آلتیه ادناسنی بشه اوله وبر وقیه یوك بر آقچیه اوله وسیاه آت چولنك اوزونی اون ایکی قارش وانی سکز قارش ویقالو اوله غایت ایوسی یگرمی آلتیه اوله اول چولکه اوزونی اون قرشی وانی یدی قرش اوله یگرمی آقچیه اوله وسیاه آت طورباسنك غایت ایوسنی بشه اوسطنی درده ادناسنی اوچه

ودخی حلاجلر کوزلنه یوز اللی درهم پنبوغی بر آقچیه اتەلر
ودمورجبلر دخی کوزلنه اشلری قلب اولیه

وقزنجیلر دخی کوزلنه قزەنیك حرەنیك قولین دموردن اتمیەلر باقردن اوله[92] قلایه ودموره وبونلروك امثالی نسنه اونن اون بر اوزرینه نرخ ویرەلر وخارجدن کلن اکلن اکسرینك اونن اون بره صاتدورەلر قلبنی واسکیسنی کوزلیەلر

ونعلبندلر یوز آیاق حام نعلی یتمش آقچیه آلیجق بشره نعلیەلر وبعض نعل وارایمش که آلتمشه آلینور ایمش انوك کبی نعلی درده نعلیەلر وخماری درده واوچ بچغه نعلیه وطواره میخ دکوب اغسادرسه نعلبنده ضررین چکدورەلر تعلّل ایدرسه حقّندن کلنه

[91] B-1882 el yazmasında (s. 24-25) saraçlar, bennalar, necarlar, keremidciler, oduncular ve cüllahlara ait kısımlar yoktur.

[92] B-1882 el yazmasında (s. 24 a) metin devam ediyor: قلایجیلر ایو قلابلیوب قلب وعلت اتمیەلر

وودخی بچقجیلرك کوزلنه دمشق دیو فرنکی ایشلمیه وصاتمیه اعلا قلچ قنی آلتمش واوسطی اللیه وادناسی قرق آقچیه اوله زیادەیه اولمیه

وقویمجیلر کوزلنه امین کمسنه‌لر اولالر ایشوك ساده‌سینك درهمنه بر آقچه آلالر ومیانه کاره ایکی درهمنه بر آقچه آلالر وآلتون پولاشینك درهمنه اوچ آله[93]

وبنّالر ونجّارلر اوزون کونده طعامیله (۷۳) اون آقچیه اشلیلر کون دوغارکن کلوب دولنجه‌دین گتمیه‌لر زیاده طلب ایدن بنّایه ونجّاره تأدیب ایده‌لر

وکره‌مدجیلر دخی کوزلنه چك پشورمیه‌لر ایو پشوره‌لر وکرپیچ‌لری دخی کرپیچی صیق وقالك ایده‌لر قالپلری طمغالو اوله طمغاسز اولمیه خلاف ایدنلره یساق ایده‌لر

وچولك‌جیلر دخی کوزلنه وچناق‌جیلر دخی اشلرلرسه ایو اشلیه‌لر چك اولمیه

وتحیل بازاری کوزلنه بغدای وآرپه‌نك حبوباتدن هر نه وار ایسه صمانلو وکسمکلو اولمیه وعلف صتانلر دخی کوزلنه آرپه‌لری آری اولوب صمانلو اولمیه اکسك کله دخی دوتمیه‌لر طوتارلرسه محکم حقّلرندن کلنه آغاچ باشنه بر آقچه آلنه وکله‌لری طمغالو اوله

وموبجیلر دخی صابونجیلر دخی کوزلنه غایت ایو اوله مومللری چرکلو وقوقار یاغدن اولمیه پاك وصافی یاغدن اوله وفتیللری یوغون اولمیه وصاپون دخی ایو پشمش اوله قلب اولمیه

واودونجیلر کوزلنه قاطر اودوننك اوزونی اوچر قرشی اوله و دوه اودوننك اوزونی آلتیشر قارش اوله واشك اودوننك اوزونی ایکی بچق قارش اکسك اولمیه وشهره تعیین کلیجك بره‌زین اولوب آلیه‌لر یوکلری عادتجه اوله وطواره یوکندن زیاده ومقدارندن زیاده اورمیه‌لر بالتمام نعللری مرتّب وسمرلری بوتون وصاغ اوله عناد ایده‌نك محکم حقّندن کلالر

وعطّارلری دخی کوزلنه زغفرانلری یاغلو وعصفورلو اولمیه و هر نه متاع صاترلر ایسه اونن اون بردن زیاده‌یه ویرمیه‌لر و بر باش شکره اوچ قات کاغدن زیاده نسنه صارمیه‌لر وکم شکری ایو بهاسنه صاتمیه‌لر

وبزّازلر دخی کوزلنه ارشونلری اکسك اولمیه اگر اکسك (۷٤) طوتارلر ایسه حقّلرندن گلوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه

---

[93] Aynı yerde metin devam ediyor: آلتونك مثقاله اوچ آلنه ومصنع ایشده مثقاله بشی آقچه آلنه ودومکه وقلیچ بزه کنك انوك امثالی نه وار ایسه دیرهمنه بر بوچق آلنه وشیب دوکمه دورده وچکوچ ایشی که ساده اوله هر دیرهم بر بوجه‌غه اوله وآلتون یالدزلو ایشوك دیرهمنه اوچ آلنه

وبویاجیلرك دخی کوزلنه هر نه رنك بویارلر ایسه ایو ایده‌لر قلب اتمیه‌لر وبزی طاش اوستنه قویوب دوکوب ضرب[94] اتمیه‌لر بویالو بزی یول اوزرینه اصمیه‌لر ویول اوستنه طاش بز دوکمیه‌لر

وحمامجیلر کوزلنه حاملری پاك وتمیز طوته‌لر وصوبی معتدل وحمام اسی اوله

ودلاّکلری چست وچلاك اوله واوستوره‌لری کسکین اوله باش تراشی اتمکده کامل اوله‌لر کمسنه زخمت چکمیه وناطور اولان دخی فوته‌لری پاك وتمیز طوته کافره ویردکلری فوتهٔ مسلمانلره ویرمیه‌لر کافر فوته‌لرینك آیرو علامتی اوله عناد ایدرلر ایسه محکم حقّندن کله‌لر

ودخی بربرلر کوزلنه کافر باشنی تراش ایتدوکی اوستوره ایله مسلمان باشین تراش اتمیه‌لر وکافر یوزین سلدوکی بز ایله مسلمان یوزین سلمیه‌لر بزی و اوستوره‌لری آیرو اوله

وطبیبلر دخی کوزلنه بیمار خانه طبیبلرینه کوستره‌لر امتحان ایده‌لر قبول اتمدوکلرینی منع ایده‌لر

وجرّاحلر صنایعلرنده کامل اولمدین کمسنیه اورمیه‌لر

ودگرمنجیلر دخی کوزلنه دکرمنده طاؤق بسلیوب خلقك اونه بغداینه ضرر اتمیه‌لر وقت بلمك استرلر ایسه بر حروسی طوتالر آنجق و اونی ایو اوکیده‌لر قابلق وعلت اتمیه‌لر وکمسنه‌نك بغدایني دکشدرمیه‌لر وآیرو اوکتمیه‌لر وعادتدن ارتق حقّ استمیه‌لر والاّ محکم حقندن کله‌لر

وعلمدارلر وسائیر اهل دروازه‌لر دوشنبه وپنج شنبه کونندن غیری کونده دروازه اتمیه‌لر ودخی جامعلرده سائل طائیفه‌لری یوریوب جرّ اتمیه‌لر وشهر ایجنده جزام[95] طائیفه‌سین یورتمیه‌لر

وبالجمله (۷۵) اهل حرفتك جمیعنك صتماسنده وآلماسنده محتسب ناضر اولوب اکسك صتانلری طوتوب درهمنه بر آقچه جرم آلنه وهر کشینك حاصلنی وحرجنی کوزدوب سرمایه‌سنی وزخمتنی کوروب اونن اون بر اوزرینه نرخ ویره‌لر وبغایت امکلر وزخمتلر چکدی ایسه اونن اون ایکیدن تجاوز اتمیه‌لر وهیچ نسنه اولیه که قاضی ومحتسب معرفتین سوز نرخ

[94] Orijinalde ضرر اتمیه‌لر yazılmıştır. Bu sözlerin manasına uymaz, işte bunun için B-1882 el yazısında (s. 25 a) olduğu gibi ضرب اتمیه‌لر verdik.

[95] Orijinalde جزام yanlış bir şekilde yazılmıştır.

ویرلیه وکله وارشون و وقیه دوتانلر طمغاسوز طوتمیه‌لر کاهی کاهی کله‌لرین و ارشون‌لرین و وقیه‌لرین یوقلیه‌لر بالتمام اوله اکسك صاتمیه‌لر وجلاح طائیفه‌لری بزی وغیر نسنه طوتدقلرین دن[96] ایو طوقیالر قلب اتمیه‌لر کمسنه‌نك اپلیکن تبدیل اتمیه‌لر والاّ محکم حقّلرندن کلوب تعزیر بلیغ ایدوب طمغلیه‌لر شویله بله‌لر علامت شریفمه اعتماد قله‌لر بر درلو دخی اتمیه‌لر تمّم قانون نامهٔ عثمانی.

[96] طوقدقلرین دن olmalıdır düşüncesindeyiz.

قانون نامهٔ جدیدر که ذکر اولنور

سپاهی خاصّ قریه‌لری طپراغنده زراعت اولنور یرلره ارض میری دنیلور بر کمسنه زراعت اولنور یرلره متصرّف ایکن فوت اولسه یری قانون اوزره اوغلنه املاك مقوله‌سی کبی انتقال ایدر امّا قز قالورسه قزینه اوغلی کبی انتقال ایلمز قانون اوزره طپویه مستحقّ اولور صاحب ارض اول یرلری طپو رسمنی آلوب قزینه اذن تذکره‌سی ویرر امّا قزی باباسی یرلرینی صاحب ارضه مراجعت اتمیوب اوغلان کبی باکه انتقال ایدر طپو ایله آلمام مجاناً ضبط ایده‌رم دیو نزاع ایدرسه صاحب ارض اولان کمسنه‌یه لازمدر که متوفانك قزینه بابانك یرلرین طپو ایله آل دیو تکلیف ایدر اگر طپو ایله مجاناً ضبط ایده‌رم دیو نزاع ایدرسه (٧٦) صاحب ارض اول یرلری دیلدیکی کمسنه‌لره ویروب تصرّف ایتدورر و اوغلان وقز احوالی بیان اولدی

متوفانك اوغلی وقزی یوغیسه حقّ طپو متوفانك بابا بر ار قرنداشی‌نه یوغیسه یوردی اوزرینه ساکن اولق شرطیله متوفانك قز قرنداشنه تکلیف اولنور یعنی قزقرنداشی کندی یوردین ترك ایدوب قرنداشی یوردی اوزرنده ساکن اولق اختیار ایدر ایسه طپو ایله یرلرین آلور اگر قز قرنداشی یوغیسه نوبت باباسنه کلور حقّ طپو واردر رسم طپو ایله اوغول یرینی آلور بابا یوغیسه نوبت والده سنکدر حقّ طپو واردر والده‌سی یوغیسه مشترك که تکلیف اولنور حقّ طپو واردر مشترك دخی یوغیسه اهل قریه دن اولوب یره ضرورتی اولنلره تکلیف اولنور اهل قریه دخی طالب اولمز ایسه صاحب ارض مخیّردر متوفانك یرلرین دیلدیکی کمسنه‌لره ویروب متصرّف ایتدورر

وامّا بونلرك دعواسنده نزاع واقع اولدقده مدّتلری وزمانلری واردر بیان اولنور

بر آدم فوت اولسه تصرّفنده اولان یرلری اوغله انتقال ایدر لکن اوغلی صغیر بولنسه وصیسی طرفندن زراعت وحراست[97] ایتمك وعشرین ویرمك لازمدر اگر اول یرلرك وصیسی زراعت اتمیوب معطل قورسه صاحب ارض اول یرلری عشرین آلق ایچون بر کمسنیه ویرسه

---

[97] حراست değil حراثت olmalıdır.

طپو تمّسکی دخی ویرسه اوغل بابا یرلرین بالغ اولوب تصرّفه قادر اولدقدن صکره اون سنه‌یه دعوی ایدوب باباسی یرلرینی آلور امّا اون سنه‌یه دگین آلماز ایسه دعویه مجال یوقدر صاحب ارض معرفتیله آلان کمسنه‌نك اولور

امّا قز باباسی یرلرین گرك صغیره (۷۷) گرك کبیره اون سنه مرور ایلدقدن صکره دغوایه قادر اولماز وبابا ار قرنداشی اون سنیه دگین قرنداشی یرلرین دعوی ایدر امّا قز قرنداشی بش سنه‌یه کچدکدن صکره قرنداشی یرلرین دعوی ایده‌مز ومشترك دخی بش سنیه دگین دعوی ایدر بابا اون سنیه دگین والده‌سی اون سنیه دك دعوی ایدر امّا اهل قریه بر سنه کچدکدن صکره دعوایه قادر اولماز وصاحب ارض یرلری بونلره تکلیف اتمکدر رعایت واردر اوغوله انتقال ایدر قزه صاحب ارض طپریله ویرر بیغرض کمسنه‌لر تقدیر ایلدوکلری رسم طپوسین آلور قرنداشی وبابا و آنا قز قرنداشی بونلر جمله‌سی بیغرض مسلمانلر تقدیر ایلدوکلری رسم طپویله آلور امّا مشترك و اهل قریه ایل ویردیکی رسم طپویله آلور وصاحب ارض کندو طپو اغنده یر تصرّف اتمك خلاف قانوندر مگرکه باباسنك یرلری اوله و باباسی وفاتندن صکره کندویه انتقال ایدر یوخسه کندو نفسییچون یر آلیقوماز

ویلاق اهل قریه‌نکدر رسم ییلاق دفترده سپاهییه حاصل اولمقدر امّا رسم ییلاغی تحمّللرینه کوره آلور قیون وسایرء طوارلری واروب یایلایوب اوتندن وصویندن انتقال ایدنلردن وقشلاق کذلك قیونلرینه قشلاق زماننده واروب طوارلری قشلایوب اوتغدن وصویندن انتفاع ایدنلردن قشلاق رسمی تحمّللرینه کوره آلینور و اهل قریه‌نك مرعاسنه صاحب ارض علاقه ایده‌مز دخی مخصوص ومستقلّ اهل قریه‌نکدر مرعی آلنمق وصتلمق وطپویله ویرلمك خلاف (۷۸) قانوندر جبر زراعت اولنسه دخی مرعی مقدّمدر ومرعی دن سپاهی بر سنه آلمغه قادر اولز

ورعایا قریه طپراغنده تصرّفلرنده اولان ییلاق وقشلاقلرینه آخر کمسنه نك قیونلرین گتوروب رعی ایتدوررلرسه اول کمسه‌دن رعایا رسم واجرت نامنه برنسنه آلمغه قادر اولز رعایانك ییلاق وقشلاق و اوتلاق ورسملری علاقه‌سی یوقدر جمله‌سی صاحب ارضکدر و رسم اوتلاقی اکا ویررلر اوتلاق زماننده خارجدن بعض کمسنه‌لر قیونلرین صاحب ارض طپراغنده گتوروب قیونلری اوتندن وصویندن انتفاع ایدنلردن قانون اوزره اوتلاق حقّین آلور اگرچه خارجدن گلان رعایاعشر رسم‌کبی سپاهی‌یه نسنه ویرمزلر ایسه اوتلاق حقّی آلنور قریه طپراغنده یرلر زراعت و حراثت ایدوب عشر ورسم کبی نسنه ویردکلرندن صکره اوتلاق حقّی آلنماز

اوتلاق حقّی قرق کون کچدکدنصکره آلینور هر اوچیوز قیونلرین بر سوری عد ایدوب اعلا سوریده بر قیون اوسط سوریده بر شیشك ادنی سوریده بر طوقلی اوتلاق حقّی آلنمق قانوندر

ورسم دخان خارجدن رعایا طائفه‌سی بر قریه‌یه گلوب ساکن اولوب عشر ورسم کبی نسنه ویرمیوب بر سنه کچدکدنصکره صاحب ارض اول مقوله خارجدن قریه‌سنه کلوب متمکّین اولوب عشر ورسم کبی نسنه ویرمیان رعایانك اولولرندن رسم دخان آلینور مجّردلرندن نسنه طلب اولنمز وقریه‌سنك دفترلو رعایاسنك اولو اولنلرندن رسم بنّاك وکار وکسبه قادر اولان مجّردلری رسمی مجّردلری آلنور وذمی رعایاسندن رسم اسپنجه آلینور صغیر اوغللرندن نسنه آلنماز

ومسلمان دفترلو رعایاسنك رسم عروسلری سپاهیلری (۷۹) باکره قزلرندن ایسه آلتمش آقچه رسم گردك سپاهی‌یه ویریلور وثیّبه‌لرندن اوتوز آقچه ویریلور وذمیلرندن ایسه رسم عروس اوتوز آقچه ارجانیندن آلینور ویاوه‌لرندن اون بش آقچه آلینور

وعشر سکزده بردر مع سالاریه عشر آلنان یردن البتّه سالاریه دخی آلینور متلا (؟) زماندر وبعض یرلرك عشری خمسی آلینور قدیمدن اولیکلان حواله اولینور قدیمدن خمسی بغلنمش ایسه خمسی ویررلر وبعض دیارلرده اعشار شرعیه دمددن آلینور سکز دمدده بر دمدین سالاریه‌سیله ادا اولنور وحجّ دخی قدیمی حواله اولنور حجّدن دخی آلنور

وعادت اغنام صاحب ارض دفترلو رعایاسندن آلور خارج رعایاسندن عادت اغنام آلنماز

وجرم وجنایت وبادهوا طپراغه تابعدر گرك فترلو رعایاسیدر وگرك خارج رعایادر جمله‌سندن آلور

ومارت محصولی دیدکلری رسم چفت ورسم بنّاك ورسم مجّرد واسپنجه در مارتك ابتداسندن حکم اولنور ونخود وبقله ومرجمك و بوستان وصوغان وکتان وسایر ال ایله یولنان حبوباتدن عشر آلنور اوراق ایله بچیلان محصولدن سکزده بر عشر ایله سلاریه آلنور

وباغ احوالی دفترده رسم دونم یازلمش ایسه دونم رسمی آلنور باغ الچوسنك ایی واردر درزی آرشونیله اللّی بش ذراعدرکه بنا آرشونیله قرق بش آغاچ اولور رسم دونم اولچو ایله آلنور امّا باغلر مقطوع ایسه عشره معادل مقطوع آلنور اگر مقطوع قید اولمیوب عشر یازلمش ایسه

اوزوم ایریشوب کمالین بولوب اکل قابل اولدوغی محلّده عشر آلنوور امّا دفترده عشر شیره آلنور حین تحرینده کفره اللرنده بولنان (۸۰) باغلردن عشر شیره یازلمشدر بعده اول باغلر مسلمان النه کیرسه عشر شیره ورمز حاصل اولان اوزوملرندن عشر ویرر

وچایردن دخی عشر آلنور وچایرك دخی اوچ سنه کچوب عشری ویرلمز ایسه صاحب ارض طپویله ویرور بو چایر احوالی یر دعواسی کبیدر طپویه مستحقّ اولماز و اوغله انتقال ایدر قزه طپو ایله ویریلور قرنداشه قز قرنداشه بابایه آنایه ومشترکه واهل قریه‌یه عینی ایله بر خصوصی در بالاده ذکر اولنان کبیدر وبر کمسنه صاحب ارض طپراغنده زراعت اولنور یرلرین اذنی یوغیکن فضولی باغ غرس ایدوب لکن صاحب ارض رضا ویرمدکچه و اول غرس اولنان باغ اوچ سنه کچوب میوه‌یه کلمامش ایسه قلع ایتدورر امّا اوچ سنه مرور ایدوب میوه‌یه کلمش ایسه قلع ایلمك اولماز عشر آلور

ورسم قسمت قاضی متوفا مالندن بیکده اون بش آقچه آلور ومراسله‌دن آلتی آقچه وامضادن اون ایکی آقچه وسجّلدن سکز آقچه و رسم عقد نکاح اگر بکر ایسه یکرمی آقچه قاضی‌یه وبش آقچه خدامیه جمعاً یکرمی بش آقچه اولور ار جانبندن آلنه وعتاق نامه‌دن آلتمش آلتی آقچه آلینور اون نایبك اللسی قاضینك آلتسی امین ایله کاتبك وحجّت شرعیه ونقل شهاده وسائیر عرضلر ایچون رسم کتابب قاضی ایچون یکرمی اقچه آلنور وبش آقچه خدماء محکمه ایچون جمعاً یکرمی بش اولور قانوندر جنون عارض اولان کمسنه یرلرین برکمسنیه ویرسه معتبر اولماز جنونلغی کیدوب خلاص اولدقدن صکره اون سنیه دکین یرلرین آلور

وصاحب ارض تیماری قریه‌سی طپراغنده خالی یرلرده بعض اشجاری اولوب یرلرك (۸۱) صاحبی یوغیسه جمله میوه‌سی سپاهینکدر وامّا خدای اولوب ویرلر صاحب ارض معرفتیله کمسنه تصرّفنده ایسه نصف میوه سپاهینکدر ونصف میوه تارلا صاحبنکدر امّا اول اشجار کمسنه‌نك تارلاسی ایچنده اشلمه وتربیه ایله نشو ونما بولمش ایسه سپاهی انجق عشرین آلور

وخالی و اورمان یرلرین سپاهی طپو ایله ویرور زراعت ایتدورر امّا برکمسنه صاحب ارضدن تمسّك آلمادین خالی واورمانی آچوب زراعت ایلسه صاحب اول کمسنه‌یه امکی کچدوکی حسبیله رسم طپو ایله تکلیف ایدر طپو ایله زراعت ایتدورر[98].

وسپاهی طپراغنده رسم آسیاب دفترده یازلمش ایسه سنهٔ کلیّه‌ده یوریان دکرمندن آلتمش آقچه آلتی آی یوررسه اوتوز آقچه اوچ آی یوریان سیل دکرمندن اون بش آقچه آلنور قانوندر

[98] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g, 25, s. 57): طپو ایله ویروب زراعت ایتد ورر

عشر ماهی دفترده یازیلور سپاهی صید اولنان بالقدن عشر آلور دره‌لرده وکوللرده وسایر دفترده یازولدوغی یرلردن آلنور

وسپاهینك دفترلو رعایاسی قریه‌سندن قالقوب آخر قریه‌یه وارسه اون سنه‌دن مقدّم قالدوروب قریه‌سنه گتورمکه قادر اولور اون کچدکدنصکره قالدرمغه قادر اولمز اوتوردوغی یرده رسم رعیّتین آلور

واجمالله زعامتلردن سر یست جرم وجنایت وسائیر باد هوالر امّا زعامت اولمیان تیمارلر ومستحفظ تیمارلرینك جرم وجنایت وبادهوالری دفترده یازلمش ایسه سنّیدن رسم رعیّت آلنماز سوحته و دانشمند طائیفه‌سندن قصبه‌لرده شغل اوزره اولدقچه رسم رعیّت طلب اولنماز و بر طپو اوزره طپو اولماز (۸۲) اعتبار مقدّمه‌در طیّارات مقوله‌سیدر

وهر صاحب ارض کندو زماننده طپویه مستحقّ اولان یرلری ویرمکه مأذوندر ومدرّس وزاویه‌ده قرار مستحفظ و دزدار خصوصنده تحویل وتاریخ اعتبار اولنماز شهور اعتبار ایله خدمت معتبردر نه مقدار زمانده خدمت اتمش ایسه ایامه تقسیم اولنور امّا زعامت وتیمارده حصاد وقتی کیمك تحویلنه دوشر ایسه جمله‌سین اول آلور

امّا هر محصولك حصادی وقتی واردر ترگه‌نك وقتی بر یرده که ایریشوب کمالین بولوب بچیلمك جایز اولان زماندر خرمن اولق لازم دکلدر حصاد اوزوم ایریشوب اکلی قابل اولان زماندر حصاد پنبه قوزالاغنده اغزی آچلوب پنبه‌سی آشکاره اولدوغی زماندر حصاد زیتون ایریشوب سلکمك قابل اوله

وسپاهینك تیماری طپراغنده خاصّه چایرلر وخاصّه یرلر و وخاصّه چفتلکلر وخاصّه قشلاق وخاصّه ییلاق دفترده مقیّد اولدوغی محلده تحت رادّه‌سنده عشر ورسم کبی نسنه یازلمز ایسه خاصّه اولور اگر تحت رادّه‌سنده عشر و رسم کبی نسنه یازلمسه دفترده خاصّه قید اولنسه ینه خاصّه اولمغه حکم اولنماز آنجق سپاهی عشر ورسم آلور مستقل ضبط ایده‌مز و بر سپاهی فوت اولسه محصولی موقوف امینلری ضبط ایدر امّا محصول بعد المکیلدر انبار اولنمش ایسه ورثه‌سنه انتقال ایدر ورثه ضبط ایدر

وایکی سپاهی سنور دعواسی ایلسه عشری اول قریه‌نك مسنّی کمسنه‌لردن سئوال ایدوب قدیمدن عشر ورسم قنغی طرفه ویرمشلر ایسه ینه آکا حکم اولنور رسم تحل دفترده حواله اولنور دفترده مقیّد چلتکجی (۸۳) اوغلو قدیمدن چلتکجی اولمز قدیمدن عرقلرین تعمیر

ایتدوریلور وتخم چلتکجی کیمك اوزرنده مقیّددر وکیمك یدنده ضایع اولمُش ایسه اول کمسنه‌لردن تحصیل ایتدریلور وچلتك یرلرینه قاچ سنه برنوبت دوشر نوبت کلان یرلره چلتك زراعت ایتدریلور

وعسکری طائیفه‌سنك وسادتك یوز اللی قیونده عادت آغنام آلنماز وصچاغی آلتنده اولان سکز طقوز عدد قوانلرندن رسم کواره آلنماز وکندی معیشتلر ایچون اولدی حرمنده اولوب باغ وبوستاننلدن عشر آلنماز مادامکه مستقلّ صاتلور اولمدقچه[99] آنجق اولری ایچون اولاندن نسنه آلنماز

وبر قریه‌نك سپاهیلری اولسه لکن حین طپوده محلول دوشن یرلری طپویه ویرسه سایر مشترکلری فسخه قادر اولمازلار ولکن براتلری موجبنجه حصه‌لرینه دوشنی آلورلار مشترکندن حکم اولنور

رسم قسمت قاضیعسکر که طرفندن قنغی طائیفه سنك رسم قسمتلرین آلور بیان ایدر

خطیب و امام وامین وکاتب ومتولّی وجابی وشیخ وناظر وجز وتسبیح ووقف مزارع صاحبی وتکیه و سایر بونك امثالی جهات تصرّف ایدنلرك وظیفه‌لری بر آقچه ونیم آقچه‌در عسکریدر یورك وجناز و وینق عسکریدر لکن سابقده رسم قسمتلری یوز آقچه دن آشاغی اولسه ویلایت قاضیلرینکدر دنمش ایدی الحالة هذه بو ذکر اولنان دخی مشار الیهه تعیین اولنمشدر

واولاد عسکری وسادات دخی کلیّاً عسکریدر وعسکرینك زوجاتی دخی عسکریدر ومعتق ومعتقه ومدّبر ومدبره و مکاتب ومکاتبه‌لری وبونلرك اولادی دخی عسکریدر وعسکری طائیفه‌سی فوت اولدقدن صکره مادامکه زوجلری رعایا (٨٤) طائیفه‌سنه نکاحلنمش اولیه عسکریدر

وبراتیله حسبی امامت وامانت وخطابت وکتابت ومشیخت وجبایت وتولیت وسایر بونلرك امثالی جهات تصرّف ایدنلر دخی عسکریدر وبرات شریفمله طغانجی وياوه‌جی ودربندجی وکوپروجی واولاقجی وياقجی وکوره‌جی و اورتاقجی وچلتکجی وطوزجی جلب وبقرجی وقاضی نایبلری وشهر کتخدالری وتکالیف عرفیه‌دن معاف اولنلر دخی عسکریدر ومناسب تصرف ایدن اعیان ملازم کلیّاً عسکریدر وبومقوله کمسنه‌لر فوت اولدقده اصلدن عوارض خانه‌سنده ایدی ورعایا طئیفه‌سندن ایدی صکره‌دن اهل جهات اولمشدر دیو

[99] Aynı yerde şöyle yazılmıştır: وبر قریه نك بر قاچ مشترك سپاهیلری اولسه .

طپراق قاضیلری طرفندن دخل وتعرّض اولنمیوب مشار الیه ضبط اولنور بر آدم یرلرین امانته بر کمسنه‌یه ویروب آخر دیاره کتسه اول یرلری امانته ضبط ایدن آدم طرفندن زراعت ایلیوب عشرین سپاهیه ویردیکندن صکره آخر دیاره کیدن آدم اوچ سنه‌ده بر صحّتی خبری ومکتوبی گلمك لازمه‌در امّا اوچ سنه گچوب صحّتی خبری ومکتوب کلمز ایسه اول یرلری رسم طپویله آخره ویرر گرك هرسنه زراعت اولنوب خالی قالمدوغی تقدیرجه ویریلور زیرا رسم طپویه غدر اولق ایچون لازم کلوردین ایچون یر صاتلمز و ارض میری رهن وضع اولنمز واولاده مشروط اولان یرلرده ملك نامهٔ همایون ودفتره قید اولنق گرکدر قاضی حجّتی ایله ارض میری وقف اولماز لکن مقوله‌سی حجّت و وقفیه ایله وقف اولور وقف وقفیه‌ده نه یوزدن شرط اتمشی ایسه مشروطیت اوزره تصرّف اولنور و هر اولاد کندو زماننده مراد ایلدکی (۸۵) کمسنه‌لره بیع ایدر نوبت تصرّف سائیر اولاده انتقال ایلدقده اول دخی مراد ایدرسه کندوسی تصرّف ایدر

سپاهینك دفترلو رعایاسی ساکن اولدوغی قریه‌ده زراعته صالح ویارر یرلرین بالتمام زراعت اتمدین واروب آخرك طپراغین زراعت ایدر ایسه وسپاهینك طپراغنده مزبورلرك زراعته صالح وخاصّ ویارر یرلری زراعت وحراثت اولنمیوب بالفعل بوز وخالی ومعطل دورر اتسه اول مقوله رعایادن زجرالهم ایکی عشر حکم اولنوب برین صاحب ارضه وبرین صاحب رعیّت آلیو یریلور امّا زراعته صالح ویارر یرلرین بالتمام زرعت ایدوب لکن کندوسنه وفا ایتمسه واروب آخرك قریه طپراغنده زراعت ایلسه اول مقوله‌دن ایکی عشر حکم اولنماز

وزراعت اولنور بعضی حاصل ویرمیان یرلری صاحبلری اوچ درت سنه دکلندرمه آلیقور صاحب ارض دخل ایده‌مز قدیمی زراعت اولنور یرلر اوزرینه صکره‌دن بنا اولنسه جایز دکلدر منع اولنور اسلوب سابق اوزره تصرّف ایدر

وچفت بوزان دخی دفترلو رعایا سندن آلنور قدیمی قریه سی طپراغنده بالفعل تصّرفنده اولان یرلری زراعت وحراثت اولنمیوب بوز و خالی ومعطل دوررسه اولمقوله دفترلو رعایاسنك بتون چفتی اولنلردن اوچیوز آقچه نیم چفتی اولنلردن یوز اللی آقچه نیم چفتدن اقلّ اولنلردن قانون اوزره یتمش بش آقچه چفت یوزان رسمی آلنور دفترلو رعایاسی اولق گرکدر

ورعایاسنه سپاهی قریه لرنده انبار یاپدرمق قانوندر اولا ترکه لری عشرین قریه ده اولان انبار وبعده هر هفته دورر ترکه صاتلور آقرب بازاره گتوررلر

ویرلودن (٨٦) نایب اولق خلاف قانوندر وینق طائیفه سنك یرلری اوزرلرینه مقیّددر وینق چری باشیلرینه عزابن ویرورلر دفتر باشتنه یرلری تعیین اولنور خدمتلری مقابله‌سنده ویرلمشدر میرلوا خاصّ قریه لری سربسدر خارجدن دخل اولنمز واقع اولان رسوم سربستیه سین صوباشیلر آلور بالاده بو خصوصده حقّ طپو ذکر اولنمشدر حقّ طپو قالمشدر برکمسنه وفات اتسه اقرب حقّ طپودن کمسنه سی قالمسه زراعت اولنور یرلر اوزرنده دیکمه و اشلمه میوه اشجارلری ورثه یه انتقال ایدر اقرباسندن اول میوه اشجاری انتقال ایدن کمسنه لر اول یرلری رسم طپویله صاحب ارضدن آلور قدیمی اشجاره تابع اولوب معاً تصرّف اولنه کلان یرلری ایل ویردکی رسم طپو ایله اقرباسی آلور

وجاری اولان صو دعواسندن قدیمه حواله اولنور قیمدن جاری اولدوغی یره اجرا ایتدورر

بر قریه‌ده عسکرینك تصرّفنده چفتلك صاحبلرینك نه مقدار قیونی وسائیر طوارلری یوریوکلمش ایسه ینه اول مقدار طوارلری رعی اولنور خارجدن اولان طوارلری زیاده ایتمکه قادر دکلدر امام وخطیب مقتدای ناسی اولدقلری اعتبار ایله رسوم رعیّت وتکالیف شاقه نك جمله سندن معافلردر وبرکمسنه نك بر قریه طپراغنده عوارض وسائیر امر شرفیمله تکالیف ایجاب ایدر املاك و اراضیسی اولمادقچه عوارض وسائیر تکالیف طلب اولنمز وقفك کاتبی وجابیسی وسائیر اهل جهات ادای خدمت ایلمدیکی ایامده وظیفه طلب ایده مز وقف ارضه اوزرینه اولان دکّانلرك اجری مثلی آلنور اگر مقاطعهٔ قدیمه‌سین آلور بر آدم فوت المز دن حال حیوتنده برکمسنه یرلرین فضولی ضبط ایلسه (٨٧) یرلرین کرو آلدقدن صکره نقصان اراضیسی دخی آلنور ویرلر اجاره ایله ویریلوب زراعت اولنور

وقضاة افندیلری نه مقوله طائیف‌نك رسوم قسمتلرین آلور

بی برات چلتکجی وکوپروجی اول خدمت ایدن امام وخطیب وکاتب ومتولّی وجابی وطغانجی ویاوجی اولیه لر عسکریه داخل دکللردر برات شریفمله اولیوب مجرّد قاضی حجّتیله چلتك رئیسلرینه خدمت وارغادلق ایتمکله چلتکجی اولمازلر وبرکمسنه امام وخطیب قایم مقامی اولمغله انلر دخی عسکریه دخل دکللردر ومنسوح اولان یین طائیفه سی فی الواقع مقدّما عسکری ایدی لکن منسوح اولمغله تیماری ویرلدکدنصکره جمله‌سی رعیّت اولوب سائیر رعایا کبی اسلوب سابق اوزره هر بریسه رسم رعیّت تقدیر اولنمشدر

اول اصلّولرك رسوم قريه لرى ونكاح وعتاق نامه واثناء قسمتده واقع حجّج وسجّلات قاضيلرينكدر مادامكه طائيفه مزبوره نك سدّهٔ سعادتمدن ويرلمش اللرنده براتلرى اوليه اول اصلّلو رعايا مثابه سنده در وجه مشروح اوزره اولان طائيفه نك رسوم قسمتلرى قاضيلر آلوب عسكرى قسام لرى مداخله ايتمكه قادر اولمازلر

وقاضى ونايبلر دعوت اولمدقچه وارمق قانون دكلدر وقاضى اولنلر قديمدن اولان محكمه ده اوتوروب دوره چقميه لر بر قريه نك (٨٨) اكثر ديوانى تيمار ومالكانه صاحبلرى نه وجهله محصول آله كلمشلر وديوانى صاحبلرى نه وجهله محصول آله كلمشلردر قديمه حواله اولنور عسكرى طائيفه سى سفر حرجلغى ايچون بازاره گتوروب صاتدقلرى محصولدن باجدارلرنسنه طلب ايتمز لر بالاده ذكر اولنمشدر

عشر خصوصنده رعايا ايله عسكرى على السويّه در رعايا نه مقوله عشر ويررسه عسكريدن دخى اول مقوله آلنور لكن عسكرى وگرك رعايا قريه لرنده اولان انباره عشرلرين گتوررلر امّا رعايا اقرب بازاره گتورر عسكرى گتورمز سادات دخى عسكريدر طام طپو آلنمق قانوندر

بر سپاهينك قريه سنده سپاهى طائيفه‌سى يكيدن دوزن بغليوب طام بنا ايلسه اولمقوله يكيدن طام بنا ايدنلردن اعلاسندن اللى آقچه اوسطندن اوتوز قرق آقچه ادناسندن اون ويگرمى آقچه طام طپوسى صاحب ارض آلور قانوندر

وبر آدم محبوس ايكن يرلرين صاتمق خلاف قانوندر بر آدم يرلرين فراغت ايلسه صاحب ارض معرفتى بولنمازسه فراغتى معتبر اولماز صاحب ارض ديلرسه اول يرلرين عشرين آلوب طپو تمسّكى ويرر مراد ايدرسه بيعلرين فسخ ايدوب يرلرى اسكى صاحبنه تصرّف ايتدورر

وبركمسنه‌نك عبد مملوكى فرار ايلسه غيبت ايدن قولك صاحبى عسكرى طائيفه‌سندن ايسه قولن بولدوغى يردن آلور اگر صاتلمش ايسه آلان كمسنه صتاندن آلور قولك صاحبى عسكرى دكل ايسه رعايادن ايسه غيبت ايدن قولك مدّت عرفيه‌سى تمام اولوب صاتلمشى ايسه قولنى بولدوغى يردن آليماز نهايت نمقدار آقچه صاتلمش ايسه صتان كمسنه دن بهاسين آلور مدّت عرفيه (٨٩) ديدكلرى دوابده بر آيدر وقول و جاريه ده اوچ آيدر و دوابك بهالوسنده قول وجاريه نك نصفى مقدارى توقف اولنور اول مقوله قول وجاريه نك مدة عرفيه‌سى تمام اولقدن صكره صاحبى ظهور اتمز ايسه هر قنغى صاحب ارضك طپراغنده

طوتلمش ایسه مژده سین یواجیلردن آلوب یوه امینلرینه تسلیم ایدرلر مژده اکا ویرر لر فراری قول نمقدار یره گیدوب طوتیلور ایسه هر دوه کوچنه اوتوزر آقچه آلمق قانوندر اکا کوره حساب اولنوب مژده‌سی ویریلور

بر قریه اهالیسی زراعت اولنور یرلرین قدمیدن حولی چکه کلمشلر ایسه ینه حولی چکه‌لر زیرا مرعی قدیمدر مرعی ده قرا اهالیسنك طوارلری گزه کلمشلردر زیان ایدوب مرعاده رعی ایتدرمزز دیو دعوایه قادر اولمزلر البتّه قدیمدن حفظ اولنق ایچون تلرلالرینه حولی چکه‌لر عسکری طائیفه‌سنك اورتاقجیلری واردر عسکری طائیفه‌سی ویرمکله اورتاقجیلریمزك حصه‌سندن عشر ساقط اولور دیو نزاع ایدرلر البتّه اورتاقجیلری دخی حصه‌لرینك عشرین ویررلر قانوندر وینق طائیفه سنك باغ وباغچه‌لری خدمتلری مقابله‌سنده اوزرلرینه قید اولمشدر باشتنه‌سی اوزرلرینده اولان باغ و باغچه‌لرندن وباغلرك حاصل اولان شیره‌لرندن نسنه طلب اولنماز بعض قریه واردر که عشری وقفه قید اولنمشدر وسالاریه‌سی ارباب تیماره قید اولنمشدر بعض خرده وقف قریه‌لری که جامع وعمارتلری یوقدر[100] اومقوله وقفلر متولّیه مقتضای شرع اوزره اونده بر عشرلرین ویررلرسه سالاریه ویرمز لر و حالیا اولان متولّی وناظر متولّئ سابق تفتیش ایتمکه امر شریفمله مامورلردر (۹۰) وقفیه‌لرده چفتلك یرلری واردر قریه اهالیسی برر مقدار یرلرین آلمغله چفتلك ضایغ اولمشدر چفتلك صاحبی چفتلکنی بولوب اله کتورر

چفتلك اوچوسی وادر بر چفتلك یری هر ییل زراغت اولنور اعلا یردن ایسه یتمش سکسن دونم یر بر چفتلك اعتبار اولنور اوسط الحال یردن یوز دونم وادنی یردن یوز اوتوز ویوز اللی دونم یر بر چفتلك اعتبار اولنمشدر ودونم دخی حطوهٔ متوسط ایله طولاً وعرضاً قرق حطوه در اکا کوره بر چفتلك یری بولنوب اله گتوریلور

وصاحب ارضك تیماری طپر اغنده خدای بتن محصول قید اولنمشدر اشجارلری واردر کمسنه قطع ایده‌مز مادامکه مباح طاغلر اولمدقچه قدیمی مباح طاغلر اولوب هر کز اودون وسائیر کراسته‌لرین قطع ایده کلمشلر ایسه ینه قطع ایتدریلور

ورسم چفت دفترده صاحب ارضه یازلمش ایسه گرك عسکری گرك رعایادر هرکیم اولورسه اولسون رسم چفت یردن آلنور بتون چفت ایسه تمام چفت رسمین نیم چفت ایسه یارم چفت رسمین آلور نیم چفتدن اقلّ اولنلردن صو باصار ویا پنبه حاصل اولور اعلا یردن رسم دونم بر آقچه اوسط الحال اولان یر ده اوچ دونمده بر آقچه ادنی یردن بش دونمدن بر آقچه آلنمشدر دونمك حدّ حدودی بالاده ذکر اولنمشدر

[100] Bu cümle Milli kütüphanesinin el yazmasında bulunmuyor.

وصاحب ارضك رسم مرايبه (؟) دفترده يازلدقدن صكره قانون اوزره ودفتر موجبنجه رسم مرايبه سن (؟) آلور بعض زراعت اولنور يرلردن دفتر عتيقده مقطوع قيد اولنوب دفتر جديد حاقنيده دخى مقطوع قيد اولنمشدر ايسه عشره معادل مقطوعين آلور وتوت يپراغندن (۹۱) عشر آلنور ايپك حاصل اولان ديارلرده دفترده رسم كوكل يازلمش ايسه و دفتر جديده محصول حاصل يازلمش ايسه دفتر موجبنجه آلنور

آب كشان طائيفه سنك يرلرى دخى بالاده وينق طائيفه سى ذكر اولنمشدر اكا كوره قيد اولنمشدر خدمتلرى مقابله سنده و بعض يرلرده رسم فلورى ديو تعبير اولنور ذميلر واردر ابا عن جدّ اوزرلرينه مقيّدر فلورى رسمن جمع ايتمكه مأمور اولنلره ادا اولنور دم ديت وعشر ديت مرفوعدر دم وديته فتوى ويريلور حكم شريف ويرلمز زمان مرور ايدرسه معتبره اولنمبوب نمقدر زمان مرور ايدرسه حقّى آليويريله ديو فتوى ويريلور امّا اون بش سنه مرور ايتدكدنصكره دعوى دكلنميه ديو امر شريف ويريلور

وبعض سپاهى وضابطلر عشرلرين آلدقلرندنصكره يملك وتوز و غلاميه ورسيديه وقوناق وكاتبيه وخدمتكار آقچه‌سى ناميله تركه آقچه‌لرين آلق خلاف شرع وخلاف قانوندر بر مناسب ومحل يرده قويوب عشرين آلدقدنصكره مأكولات قسمندن هر نه لازم ايسه اختيارلريله صتانلردن نرخ جارى اوزره آلوب مجاناً نسنه‌لرين آلميه‌لر ودربند رعاياسى زراعت ايلديكى يرلرينك عشرين عادت دربنديه اوزره ويرور قديمى زراعت اولنان يرلر اوزرينه صكره‌دن اغيل ومندره احداث اولنه رفع اولنور

بر كمسنه‌نك دكرمنى خرابه اولسه صاحب ارضدن تنبيه اولنور تعمير رسمين وير ديو اگر تعمير اتميوب رسمين دخى ويرمز ايسه صاحب ارض اول دكرمن اوجاغن ديلديكى كمسنه‌لره طپو ايله ويرور

منسوخ طائيفه‌سنك تيمارلرى جمله‌سى سربستدر (۹۲) جمله بادهواسى مستقلّ متصرّف اولنلره ويرلمشدر ولايت مجدّداً تحرير اولنوب نصفى سنجاق بكنه حاصل يازلنجيه دگين مستقلّ سپاهيلرى رسوم سربستيه‌سين اخذ و قبض ايدرلر ورسم آغل دفترده سپاهى‌يه حاصل يازلمش ايسه آغل رسمى دخى آلنور بعض ديارده عشريده معتبر اولنوب وبعض مشترك تيمارلرينك قريه‌ده حصّه‌سنه بر وجه نقد يازولدوغى تقديرجه محصولى قوشماز مشتركنده دفتر موجبنجه يازولدوغى بر وجه نقد آقچه‌سن آلور

طغانجی یرلری دخی باشتنه‌سی دفترده اوزرلرینه مقیّددر چایرلی سائیر رعایاسی کبی دکلدر

ورسم دشتیبانه شرح اولنور قانوندر

رسم دشتیبان سپاهیه حاصل یازلمشدر طوارلری زیانلوسن بولنوب ضررلری ثابت وظاهر اولان طوار صاحبلرندن دشتبان رسمی نعقوله آلنور

بر کمسنه‌نك ترکه‌سنه آت وقاطر ویا مرکب ویا اوکوز گیروب ضرر وزیان ایلسه طوار باشنه صاحبنه بش آغاچ اوریلو بش آقچه جریمه آلنور واگر اینك گرسه درت آغاچ اوریلور دورت آقچه جریمه آلنور واگر بوزاغو گرسه بر چوماق اوریلور بر آقچه جریمه آلنه واگر قیون کیرسه بر چوماق اوریلوب ایکی قیونه بر آقچه آلنه واگر قره جاموسی کیرسه ایکی چوماق اوریلوب ایکی آقچه جریمه آلنق قانوندر

سادات کرامدن اولوب ابا عن جد اثبات نسب ایلدکلری اللرنده استانبولده اولان نقیب الاشرافدن حجّتلری یوغیسه وقریه لری طپراغنده عوارض وسائیر امر شریفمله تکالیف ایجاب ایدر املاك واراضیلری وار ایسه واقع اولان عوارض وسائیر تکالیف معاً ادا ایتدریلور مدرّسلر درسی دیمدیکی ایامده (۹۳) وضیفیه مستحقّ اولمازلر بعض کمسنه‌لر کندو عوارضلری ایچون وقف آقچه ایدر اما مزبورلرك املاکلرینك تحمّللرینه کوره اولان آقچه‌نك مرابحه سی کفایت ایدر ایسه مرابحه سندن ادا اولنور کفایت ایتمز ایسه قصور املاك صاحبندن آلنور بعض یرلر واردر رعایا ایله سپاهیه دفترده شریك یرلر قید اولنمشدر سپاهی نصف تحمین ونصف اوکوزین ویرسه حاصل اولان محصولك نصفین سپاهی ونصفین رعایا آلور

وکنسا راهبلری بر قریه سپاهیسنك دفتر جدید حاقنیده مقیّد رعیّت ورعیّتی اوغللرندن اولوب لکن لیل ونهار بر یرده اولوب معیشتلری ایین باطله‌لری اوزره ویره کلان صدقات سرّین ایسه اول اصل راهبلردن رسم رعیّت آلنماز امّا ملازم دیرلمیوب کار وکسبی کتد و امکیله وچالشماسیله تحصیل اولورسه رسوم رعیّت حکم اولنور کنیسایه وقف اولان یرلر قبل الفتح اولوب ملك نامهٔ همایون ویریلوب ودفتر جدید حقانیده مرفوع العشر قید اولنق گرکدر صاحب ارض عشرین آلیوب مداخله اتمیه کنیسایه صرف اولنه

بعض رعایا طائیفه‌سی حاصل اولان ترکه‌لرندن کونلك وحرمن یری وکسمیك نامنه بر مقدار ترکه آلیقورلار امّا بغدای تخمندن عشر آلنور کسمیکدن آلنماز اما کسمیك وحرمن یری وکونلك دیو آلیقودقلری بغدای وآرپه دن عشر ویرمك ایجاب ایدر مقداری ترکه حاصل اولورسه عشر ایله سلاریه سکز دن بر حکم اولنور یونجه‌لق یرلرده عشر آلینور

یکیچری مفصلّی در

طائیفه مزبور قریه لری طپر اغنده زراعت وحراثت ایدوب بچلمیوب ال ایله یولنان بغدای وآرپه وچودار وعلفدن سپاهیلر عشر طلب ایلدکلرین بلدورر ایمدی (۹٤) اکیلوب حاصل اولمغله بچلمیوب ال ایله یولنوب آنجق تخمی حاصل اولان بغدای وآرپه وچودار وعلفدن عشر آلنماز یوخسه نخود ومرجمك وبغله وکتان وسوسم وسائیر بونك امثالی قدیم الایامدن ال ایله یولنان نسنه‌لردن عشر آلنور بیور دمکه حکم شریفمله کوره‌سن انك کبی اکیلوب حاصل اولمغله بچلمیوب وجه مشروح اوزره ال ایله یولنان ترکه‌دن عشر آلدرمیه‌سن وعرض ایلدیلرکه کندو یمکلری ایچون حره‌منده اولان باغ وباغچه وبوستانلردن حاصل اولان عشر طلب ایدرلر ایمشی ایمدی کوره‌سن مستقل میوه‌سی وسبزه‌سی صاتلور باغ وباغچه وبوستانلردن اولیوب آنجق کندو اولری مهمّی ایچون اولری حره‌منده اولاندن نسنه طلب ایتدرمیه‌سن

وکندو بالته ایله آچوب کندو احیا ایلد کلری عشر طلب ایدرلر ایمش ایمدی کوره‌سن مستقلّ میوه‌سی وسبزه‌سی صاتلور باغ وباغچه وبوستانلردن اولیوب آنجق کندو اولری مهمّی ایچون اولری حره‌مندن اولاندن نسنه طلب ایتدرمیه‌سن وکندو بالته ایله آچوب کندو احیا ایلدکلری یرلردن عشر طلب ایدرلر ایمش ایمدی اول یرلر قدیمدن رعیّت یرلری اولمغله قدیمدن رسم چفت آلنه کلمش ایسه فی الواقع خالی یرلردن کندو بالته ایله آچوب احیا ایلدکلری یرلردن رسم طالب ایتدرمیه‌سن

وبعض قرجه دکرمنلری وطولابلری اولوب زیاده رسم طلب ایدرلر ایمش شول طولابلر وقرجه دکرمنلر که اوّلدن رعایا النده بولنیوب دفترده دخی رسم بغلنمش اولیوب کندولر احداث اتمش اولوب قدیمی اوجاق اولیه قانونه مغایر نسنه ایتدرمیه‌سن

ومستقلّ (۹۵) بالی صاتلور قوانلری اولیوب ساکن اولدکلری اولری وصچاقلری التنده کندو معیشتلری ایچون اولان سکز طقوز قوانده عشر آلدرمیه‌سن زیاده‌سندن حاصل

اولان بالدن عشر آلدره‌سن وقوان حقّی بهانه‌سیله کندولر یبانده ویا سفر همایونده ایکن جبراً اولرینه کیررلر ایمش بو بهانه ایله اولرینه گرمکدن منع اولنه

وعشرلرین سپاهیلری بازاره التمك تکلیف ایدرلر ایمش یکیچری قوللریمه اول اصل تکلیف اولنماز امّا اول یرلر رعّیت اللرنده اولوب عشر ورسمی صاحب ارض ادا اولنه کلان یرلردن ایسه یکیچری اللرنده دوشمش ایسه حاصل اولان عشرلرین اول کویده اولان انباره ایلتدوروب بازاره التمکه تکلیف ایتدرمیه‌سن

وبازاره بعض نسنه ایلدوب صاتدوقلرنده باجدارلر باج بازار آلورلر ایمش یکیچری قوللرمدن باج آلنماز منع ودفع ایدوب کندو متاعلرندن باج آلنماز وآلدرمیه‌سن امّا آخرك متاعن کندو متاعنه قار قارشدوروب بنمدر دیو باجدارك محصولنه غدر اولنمق احتمالی اولمیه

سپاهیلر خرمن اوزرنده عشر آلمیوب اوزرلرینه براغوب زمان کچمکله ضایع وتلف اولور ایمش واقع ایسه منع ودفع ایدوب عشرلرین وقتنده آلدوروب شرع وقانونه مخالف ایش ایتدرمیه‌سن شویله که خرمن زماننده سپاهیلر خاضر اولمیوب یبانده ویا سفرده بولناجق اولورسه آنك کبیلردن متوجّه اولان حقوق ورسومن سپاهینك تمارین ضبط ایدن آدمیسنه ویاخود قریه‌نك امالی وسائیر خلقی معرفتیله بر یرده امانت قیوب وجه مشروح اوزره تعدی ایتدرمیه‌سن

ویکیچری قوللرم تأهل ایتدوکلری زمانده قریه (٩٦) سپاهیلری وویواده لری گردك رسمی طلب ایدرلر ایمش یکیچری، قوللرمدن اولندکده گردك دکری آلدرمیه‌سن وتارلالرین دکلندر مکه قودقلرنده حاصل اولان کلمیه‌دن عشر طلب ایتدرمیه‌سن عسکری وگرك رعایا عشرلرین قریه سپاهیلری ویاخود وکیللری خاضر اولدین خرمن یرنده محصوللرین قالدرمغه قادر اولمازلر وسپاهیلره دخی تنبیه اولنور که تعشیر زمانی کندوسی ویاخود وکیلی حاضر اولق گرکدر کندوسی ویاخود وکیلی خاضر بولنمز ایسه قریهٔ مزبوره‌نك امامی وسائیر خلقی معرفتیله بر یرده امانت قونلور

وبعض قونار کوچر ترکمان طائیفه‌سی وسائیر قونار وکوچر جماعتلر قونوب کوچدکلری یرلرده صاحب ارض اولنلر اوتلاق حقّی طلب ایدرلر ایمش مادامکه قرق کون قیون وسائیر طوارلری بر یرده دوروب اوتندن وصویندن قیونلری انتفاع ایلمدکچه اوتلاق حقّی حکم اولنماز اوتلاق نه مقوله اولدوغی بالاده ذکر اولنمشدر بعضی یرلرده رسم جاموس ورسم چقور آقچه‌سی دفترده یازلمشدر اکثری آدانه ایالتده در همان دفتر موجبنجه آلنوب تعیین اولنماز

سادات کرامدن اولنلره تکالیف شاقه تکلیف اولنماز سپاهینك طپراغنده عسکری طائیفه‌سندن بعض کمسنه‌لر فضولی یرلر ضبط ایدوب لکن صاحب ارض ذوالید اولدقلری اعتبار ایله رسم طپو ایله تکلیف اولنور آلور ایسه فیها آلیوب تعلّل ایدرسه اول یرلری صاحب ارضه حکم ایلیه‌سنکه دیلدوکنه طپو ایله ویروب تصرّف ایتدریله

قالعه دزادری عرض حال ایدر بو قلعهٔ مزبوره‌نك اولوب مادامك قلعه حفظ وحراثت ایدوب دزدارلق (۹۷) خدمتنده اولدقچه تیمارینك رسوم سربستیه‌سنی خارجدن دخل اولنمز دفترده گرك قید اولسون وگرك قید اولمسون امّا تیمار ایله نفرات وزعامت اولیان تیمارلرك رسوم سربستیه‌سی دفترده یازلماینجه آلمغه قادر اولمز میر میران چاوشلرسنك تیماری دخی خدمتی مقابله‌سنده جریمه وباد هواسنی آلور کندویه دفترده حاصل یازلدوغی قید ایلمز امّا متصرّف اولدوغی تیمارینك رسوم سربستیه‌سی آخره یازلمش ایسه دیو تصریح اولنور

واکی سپاهنیك طپراقلری مشاع مخلوط اولنسه طپویه مستحقّ اولان یرلری قدیمدن عشری قنغی سپاهیه ویره کلدی اول قریه‌نك مسنّ کمسنه‌لردن سئوال اولندکدنصکره قدیمدن عشری قنغی طرفه ویره کلد کلری حکم اولندقده اول یرلری اول قریه سپاهیسی رسم طپو ایله ویرر

بر سپاهی قریه‌سنك دفترلو رعایاسی اوغلندن رسم رعیّت طلب ایلدکده رعایا بنم رسمم دفترده یوقدر بابامك اسمی قید اولنمشدر رسوم رعیّت ویرمم دیو نزاع ایدرسه اول ایدن رعایاسنك آخره رعیّت قید اولنمش دکل ایسه رعیّت اوغلی باباسنه تابعدر اوغلنك اسمی دفترده یازلمق لازم دکلدر رسوم رعیّتین آلور

وبر رعایا ایکی سپاهیه رعّیت قید اولنسه واگر سنورلری ممتاز ومعیّن اولیوب طپر اقلی مشاع ومخلوط ایسه ایکی طرفه دخی حصّه‌لرینه دوشنی آلورلر امّا سنوری ممتاز ومعین ایسه تحریردن اون ییل مقدّم قنغیسنك طپراغنده ساکن بولنمش ایسه رسوم رعیّت اول سپاهییه حکم اولنور.

TIPKIBASIMLAR
TVERİTİNOVA
NÜSHASI

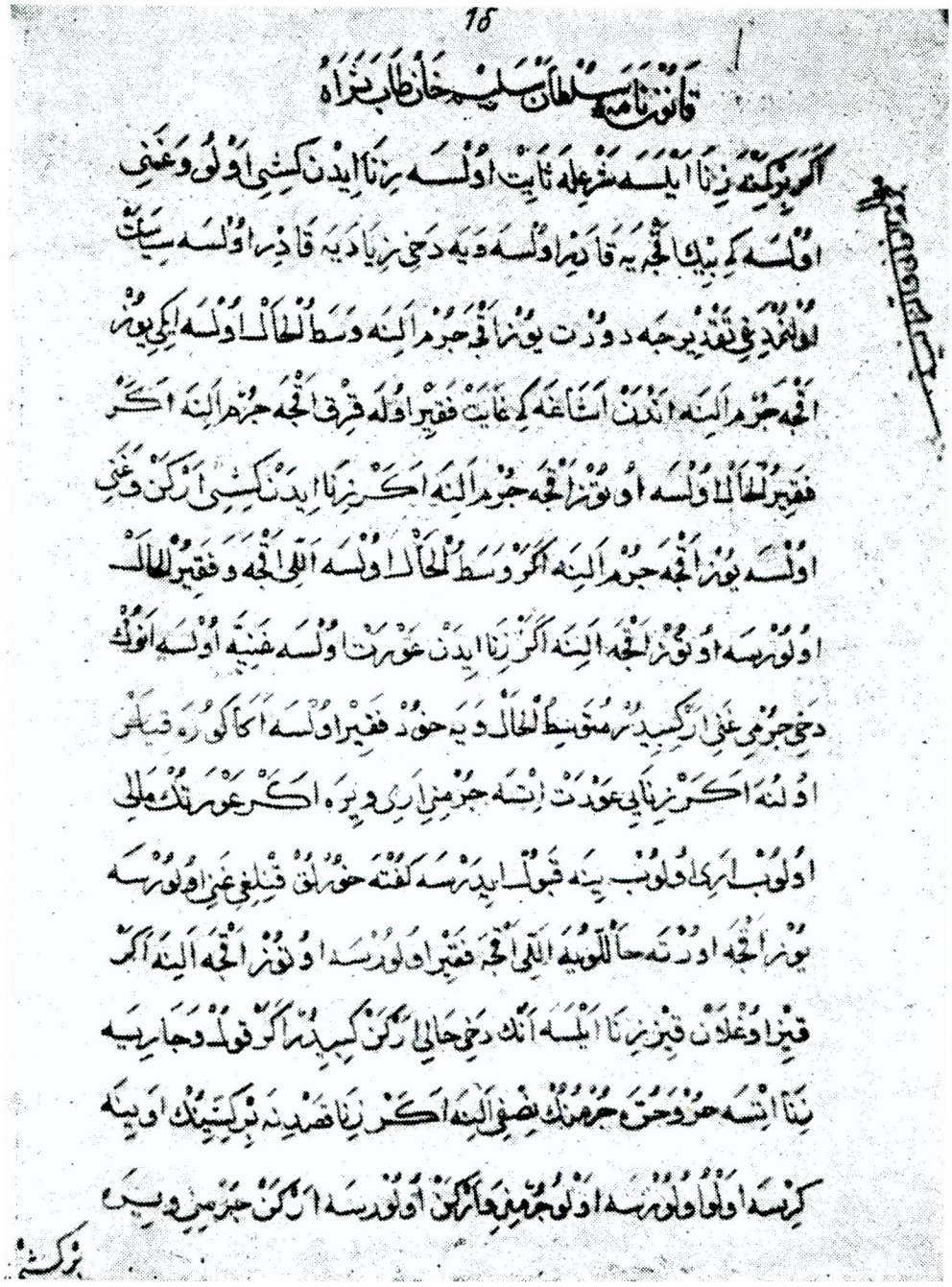

16

قانون نامه سلطان سليم خان طاب ثراه

اگر بر كمسنه زنا ايلسه شرعله ثابت اولسه زنا ايدن كشى اولو وغنى
اولسه كه بيك اقچه يه قادر اولسه ويه دخى زياديه قادر اولسه سياست
اولنمدغى تقديرجه دورت يوز اقچه جرم الينه وسط الحال اولسه ايكى يوز
اقچه جرم الينه اندن اشاغه كه غايت فقير اوله قرق اقچه جرم الينه اگر
فقير الحال اولسه اوتوز اقچه جرم الينه اگر زنا ايدن كشى اركن وغنى
اولسه يوز اقچه جرم الينه اگر وسط الحال اولسه اللى اقچه و فقير الحال
اولورسه اوتوز اقچه الينه اگر زنا ايدن عورت اولسه غنيه اولسه انوك
دخى جرمى غنى اركيدر متوسط الحال ويه خود فقير اولسه اكا كوره قياس
اولنه اگر زنايى عورت اتسه جرمنى ارى ويره اگر عورتك مالى
اولوب ارى اولوب ينه قبول ايدرسه گفته خورلق قنلغى غنى اولورسه
يوز اقچه اورته حاللويه اللى اقچه فقير اولورسه اوتوز اقچه الينه اگر
قيز اوغلان قيز زنا ايلسه انك دخى حالى اركن كبيدر اگر قول وجاريه
زنا اتسه حر وحره جرمنك نصفى الينه اگر زنا قصدنه بر كشينك اوينه
كرسه اولو اولورسه اولو جرمنى وار كن اولورسه اركن جرمنى ويره

بر كشى

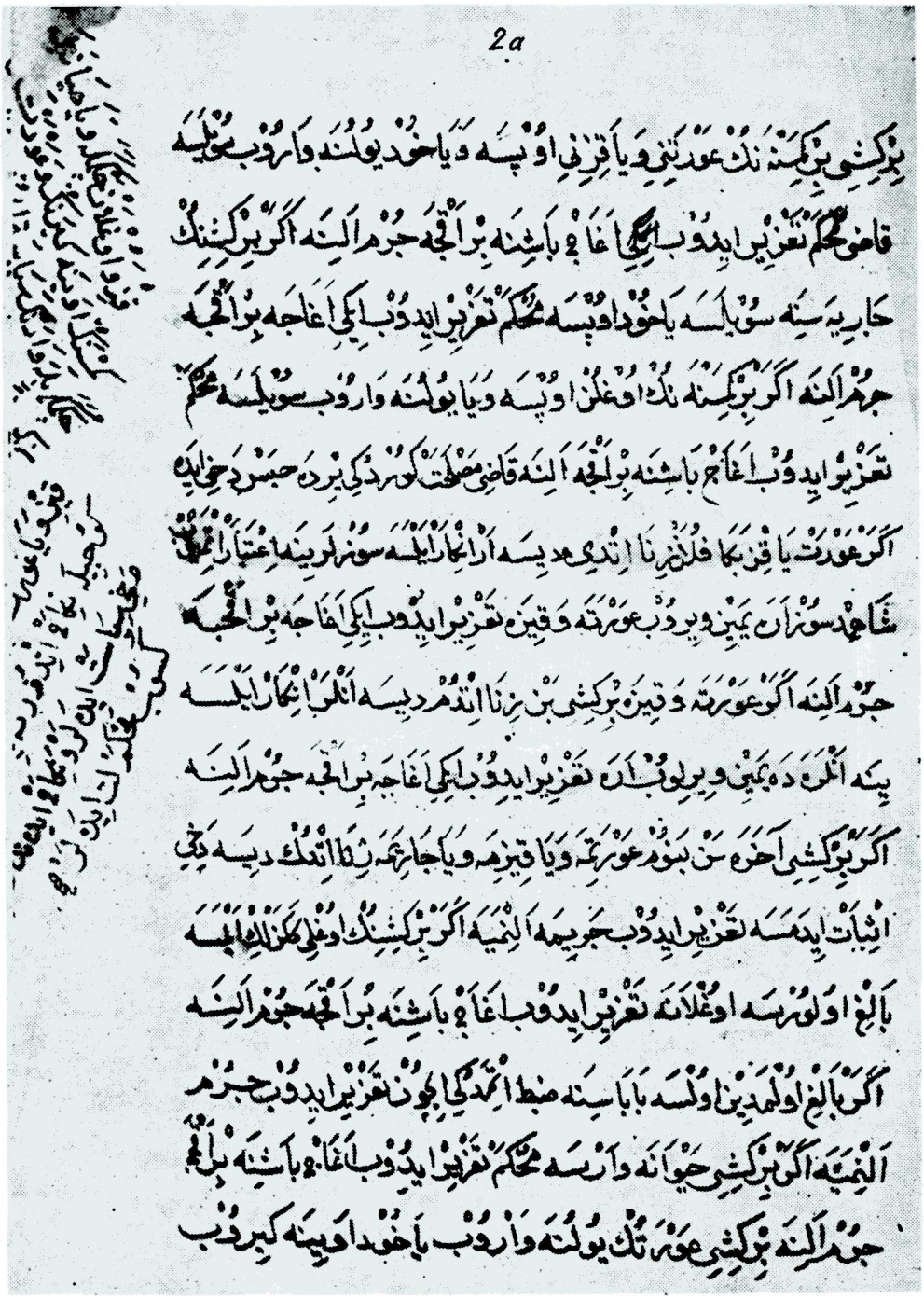

2a

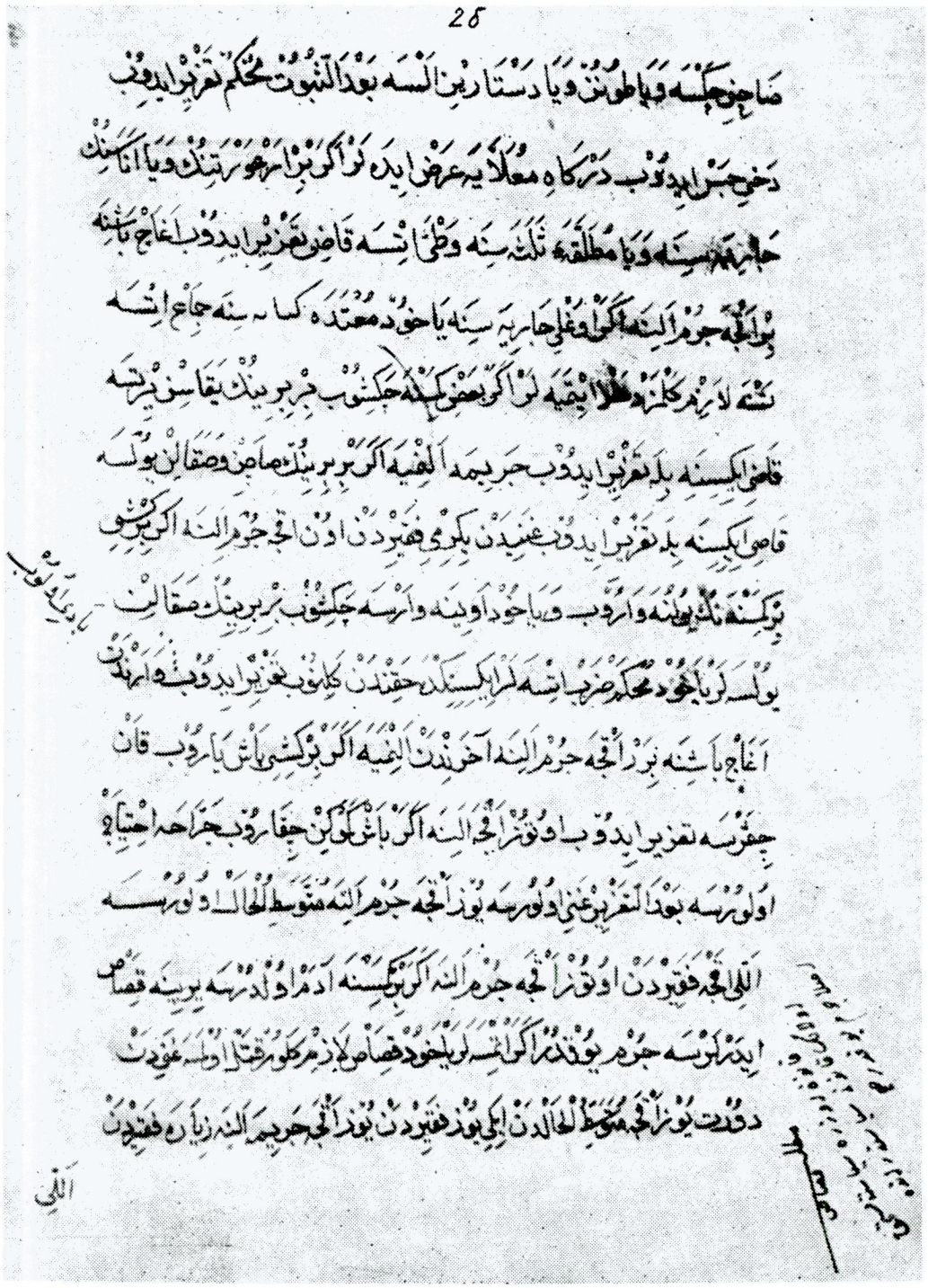

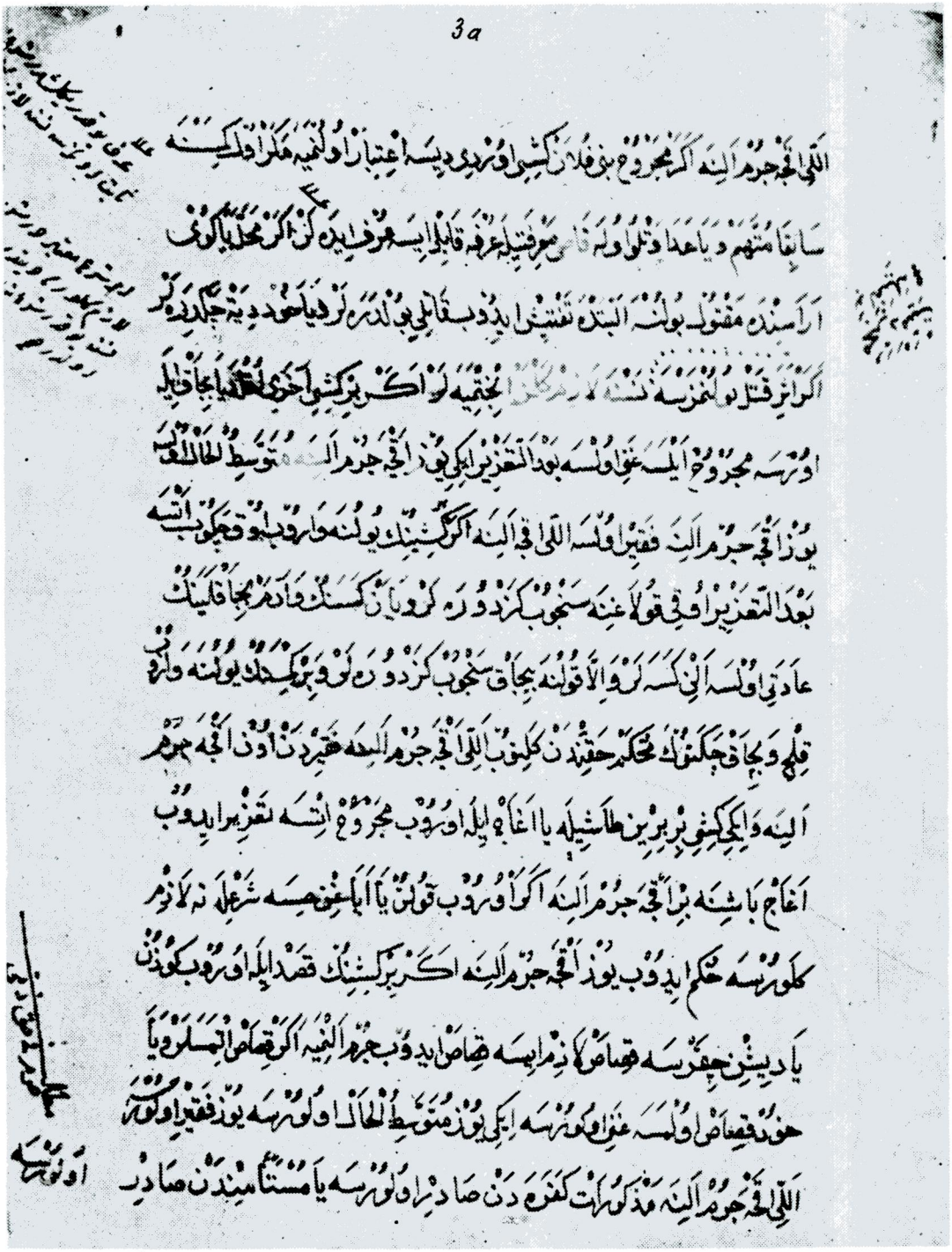

منفعتین الینه اما عبدن صادر اولورسه نصف جرم الینه اگر صغیر اوغلانجقلر
صواش اتسه لرننه لازم کلمز اگر عورتلر بربریله صواش ایدوب بربرینک
صاچن یولوب محکم دوکشسلر محذراتدن دکل ایسه تعزیر ایدوب ایکی اغاجه
بر اقچه جرم الینه اگر محذراتدن ایسه ارلرینه تعزیر ایدوب ~~ایکی اغاجه~~ یکرمی
اقچه جرم الینه اگر بر کمسنه آخره تعزیر لازم اولجاق یا حد لازم الجاق
شتم ایلسه اگر حد ایسه اوچ اغاجه بر اقچه جرم الینه اگر تعزیر ایسه ایکی اغاجه
بر اقچه جرم الینه اگر ایکی عبد بربریله چکشسه لر محکم حقلریندن کلنوب
جرم الینه اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکم تعزیر ایدوب
هر بر اغاجه بر اقچه جرم الینه اگر بالغ اوغلان اتاسن یا اناسن ضرب ایتسه
بعد التعزیر حبس ایدوب یوز اقچه جرم الینه اگر بر کشی بزه و نکلک اتسه بعد
التعزیر تشهیر ایدوب اغاجنه بر اقچه جرم الینه اگر بر کشی خمر ایچسه قاضی
حقندن کلوب ایکی اغاجه بر اقچه جرم الینه اگر مسلم خمر صاتسه یا خود
صقسه تعزیر ایدوب ایکی اغاجه بر اقچه جرم الینه اگر بر کمسنه خمر صحبتنده
اوتورسه ایچمسه تعزیر ایدوب اوچ اغاجه بر اقچه جرم الینه اگر بر کمسنه
قاز یا توق و یا اوردک اوغرلسه قاضی تعزیر ایدوب ایکی اغاجه بر اقچه جرم

الینه

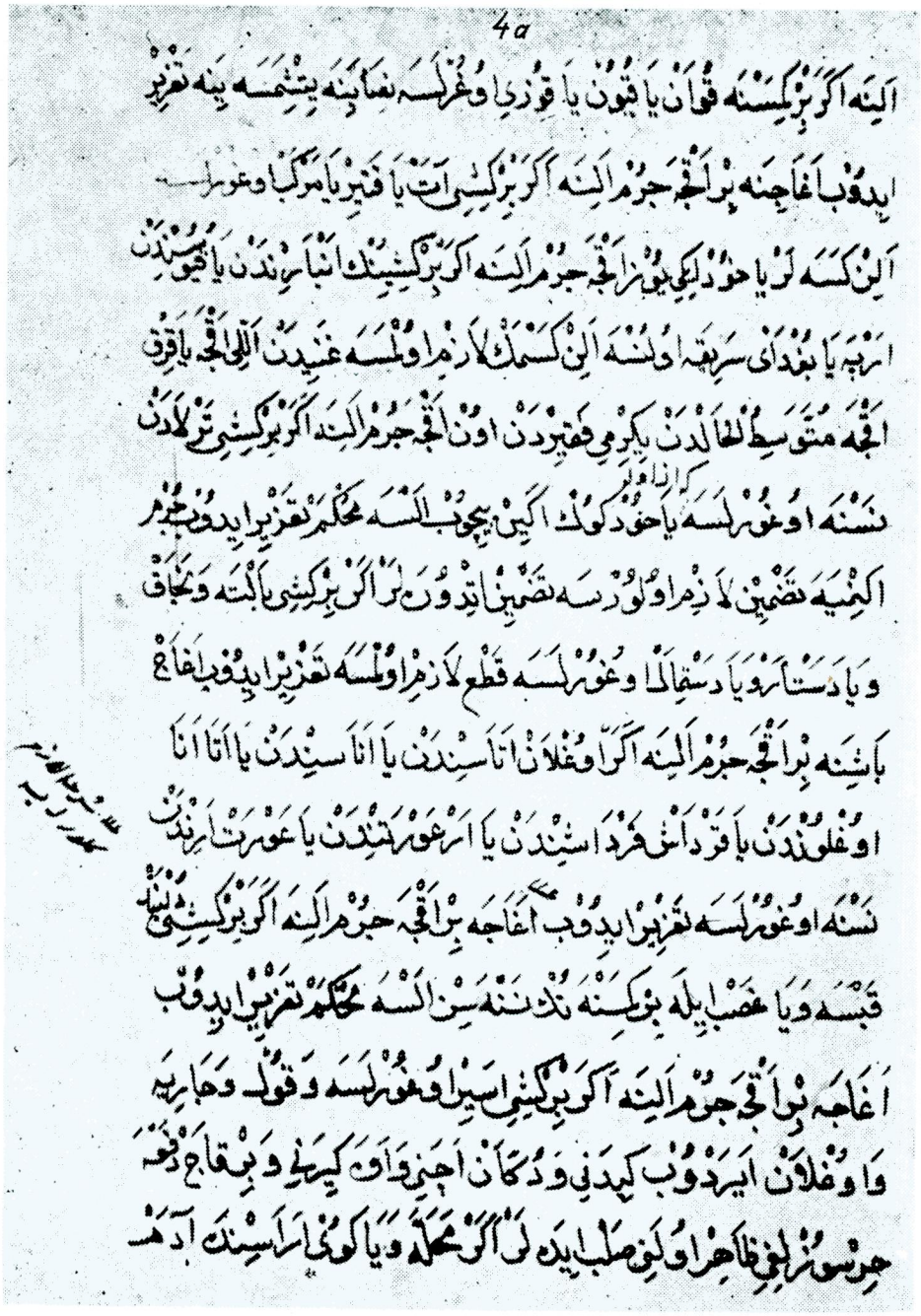

48

اولسه یا کاروبان باصلوب خسارت اولسه یا کوی اراسنده اوغورلق
یا حرامیلق اولسه البته بولدره لر اگر متهم کسنه وار ایسه تفتیش ایدوب
کوره لر وار ایسه داخی یوغسه دخی درگاه معلایه عرض ایده لر امر نیجه
وارد اولورسه اکا کوره عمل ایده لر اگر بر کشی یولدن کچرکن ظلمله
یوغورت واتمک السه تعزیر ایدوب اغاجنه بر اقچه جرم النه اگر بر
کشینک الینده یا اونده اوغورلق اسباب بولنسه صاتون الدیسه صاتنی
بولدره لر بولنمز ایسه متهم ایسه اشکنجه ایده لر اما احتیاط ایده لر
تلف نفس اولمیه اگر اشکنجه اولورسه دمی هدردر اگر یبانده بولدیسه
اثبات ایدوب خلاص اوله اگر بر کوی قربنده قونز کشینک کیجه ایله
مالی اوغورلنسه حرسوزی بولدره لر بولنمزسه کوی خلقنه تضمین اتدوره لر
اگر کاروبان سرایدن نسنه کتسه ایچنده اولنلره بولدره لر و کاروبان
سرایجیلر امین و معتمد کسنه اوله لر هر صباح هر زمانده ایچنده اولان
کسنه لری یوقلیه لر کسنه نک اسبابی سرقه اولندی ایسه کوره لر
تمام یوقلدقدن صکره قپوسن اچوب دستور ویره لر اگر بو وجهله
اتدکدن صکره بر کسنه بنم نسنم اوغورلندی دیدکنه عمل اولنمیه

اگر کار

5a

اگر کاربان سرایجی یوقلمادن دستور ویرورسه کیدن اسبابک قیمتنی کاربان
سرایجیه تضمین ایتدره لر اگر کاربان سرای طشردن دلنوب اسباب کتسه
طشره متهم و مظنه اولانلره طوتوب حرسوزی بولدره لر ایچریده اولان خلقک
طشرده اولان حرسوز ایله اتفاقی اولمق اولور اما ایچریده تهمت توهم
اولنورسه ایچریده اولنلرک دخی مظنه اولنلرین طوتوب حرسوزی بولدره لر
بولنمز ایسه محله ایچنده ایسه محله ایچنده اولان اوغورلغک حکم نه ایسه بونده
دخی انی اجرا ایده لر اگر خرسوز سپاهی طایفه سندن اولورسه حبس ایدوب
درگاه معلایه عرض ایده لر امرینجه اولورسه انک ایله عمل ایده لر و خرسوز
برکمسنه یه بنم شریکمدر دیسه اولدن متهم ایسه موجب عرف اولور والا خرسوز
سوزینه عمل اولنمیه اگر برکشی برکمسنه نک اوین یا دکانن اوده یقسه ملب
ایده لر اگر برکشی یبانده طوار بولسه یا خود زیاده نسنه بولسه چاغرتمسه
غنی ایسه قرق اقچه وسط الحال ایسه یکرمی اقچه فقیر ایسه اون اقچه جرم النه
اما چاغرتسه صاحبی بولنمسه یواجیه ویره لر و چاغرتسه دخی صکره الندن
یتورسه نسنه و جرم یوقدر ویلان یره شهادت ایده نک و تزویر
حجت یازه نک و انوک ایله عمل ایده نک محکم حقندن کله لر تلبیسی و تزویری

ظاهر اولانك محكم حقندن كلوب النه طامقه ايده لر و تزوير حكم و حجت يازنك
عادتى ايسه الن كسه لر و الا محكم حقندن كله لر و النده قلاب اسبابى بولنانك
محكم حقندن كلوب رزقنى بكلك ايده لر و دخى عدة تمام اولمدين نكاح ايله سه
حقندن كلوب اغاج باشنه بر اقچه جرم النه و نكاح ايده نك بولوب اتدى ايسه
اكا دخى بويله ايده لر و بلا مباشر اولنلرك حقلرندن كلوب ايكى اغاجه بر اقچه جرم
النه و قصد ايله نماز ترك ايتسه بى نماز اولسه محله به محله و كوى به كوى تفتيش ايدوب
دخى محكم و منتهى حقلرندن كلوب تعزير ايده لر ايكى اغاجه بر اقچه جرم النه و
جمعه نمازى واجب اولدى ترك ايده نك حقندن كلوب تعزير اولنوب ايكى اغاجه بر اقچه
جرم النه و معامله سرعيه ايده نك اون اون بردن زياديه اتدرميه لر و شرعى
معامله اتمدين قطعا ربا اتدرميه لر و دخى غمازلق ايدوب بر مسلمانك مالى ضايع اولمسنه
سبب اولانك حقندن كلوب تضمين ايده لر و اكر بر كسى باغه و باغچيه كيروب يمش السه
تعزير ايدوب ايكى اغاجه بر اقچه جرم النه اكر بر كسنه يه بر غير كسنه بولمق تكليف
ايلسه لر كفالت سببيله ياخود غيرى سبب ايله قانون بودر كه يدى قاضيلق يرى
ارايه اكر صحيح سالم ارايوب دخى بوليمادم ديو عجز اظهار ايلسه كزوب اهالى يوغسه
خلاص بولوب قورتلور و دخى بر كشينك اتى يا قترى اكنه كيرسه طوار باشنه

صاحبنه

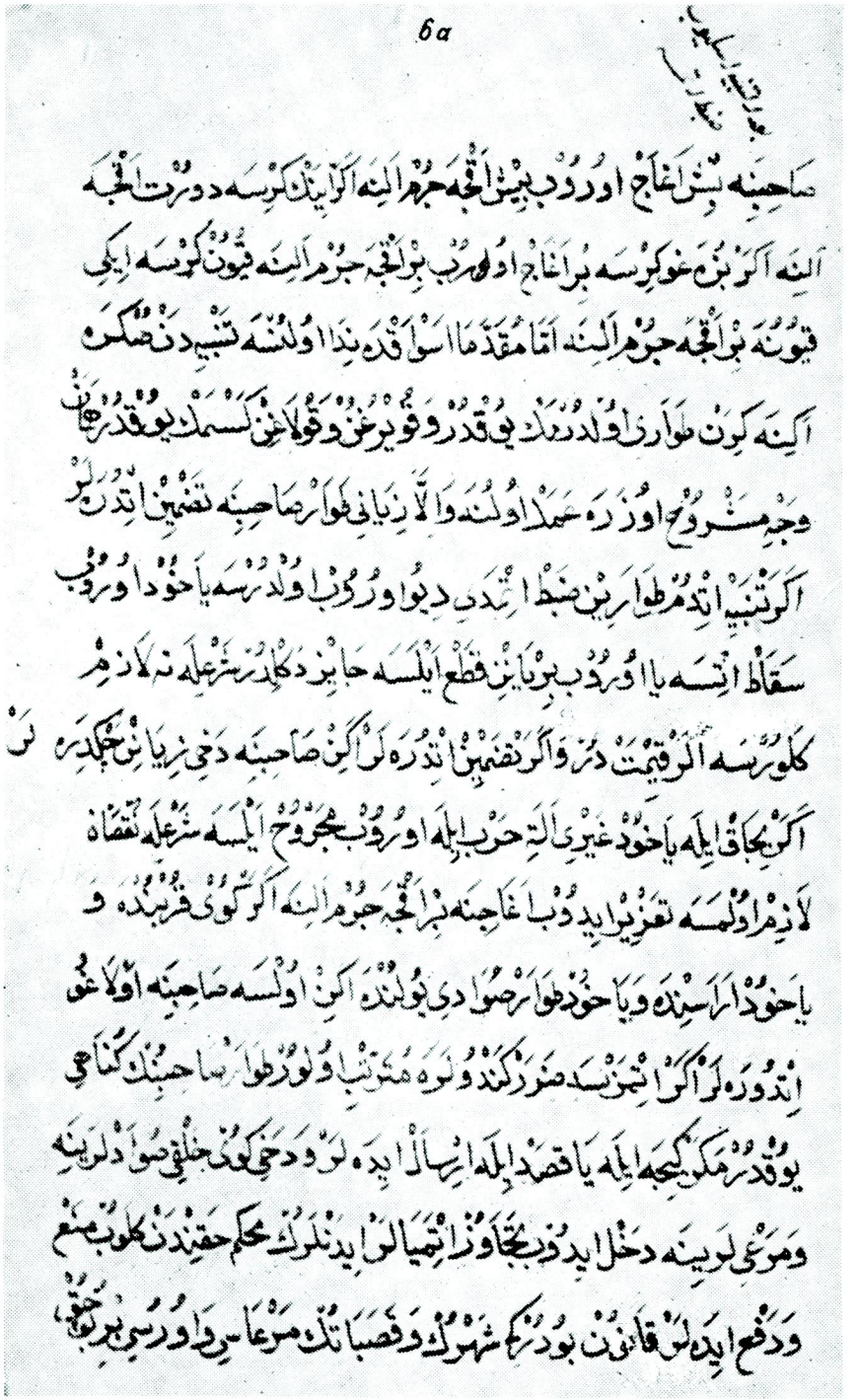

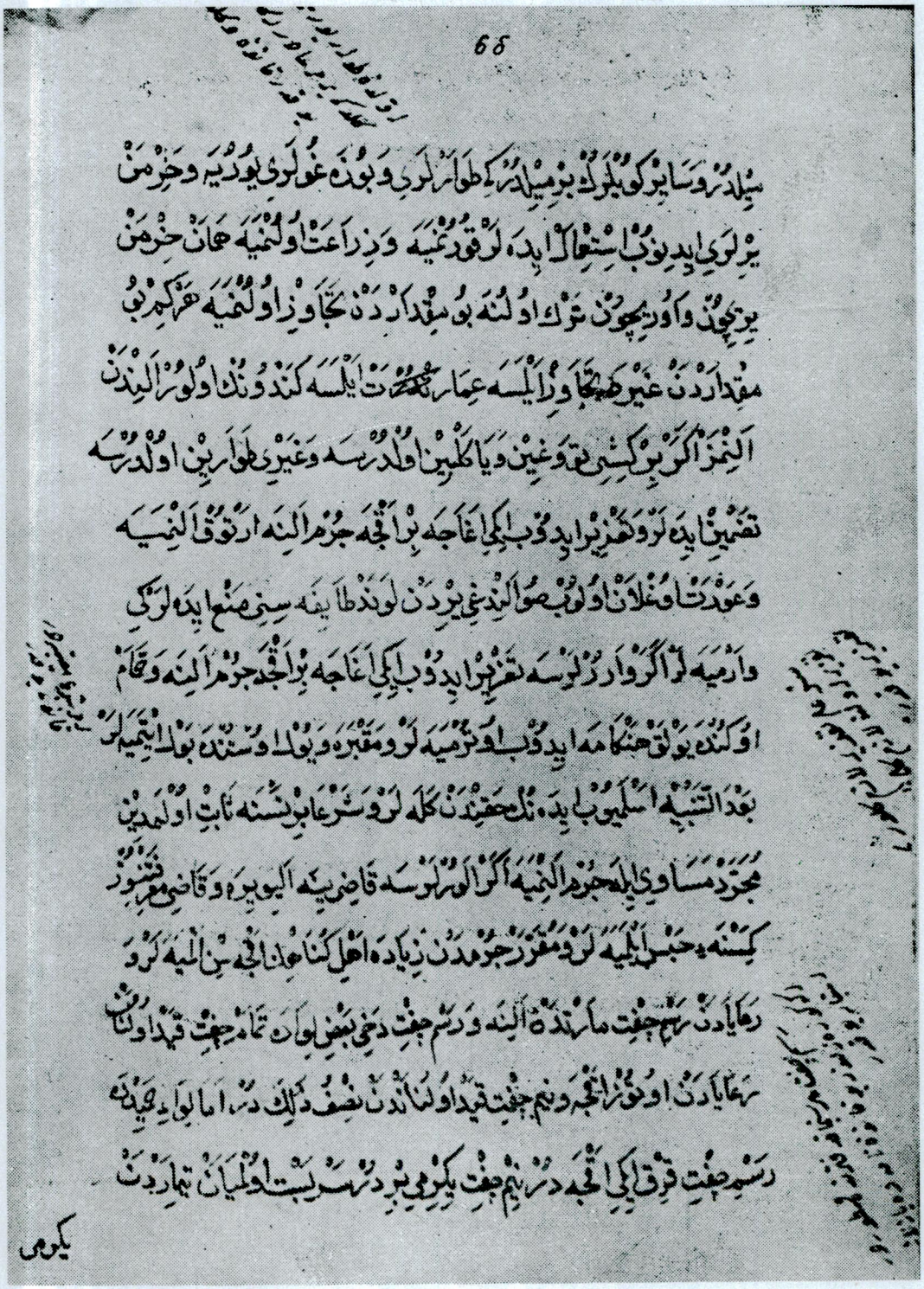

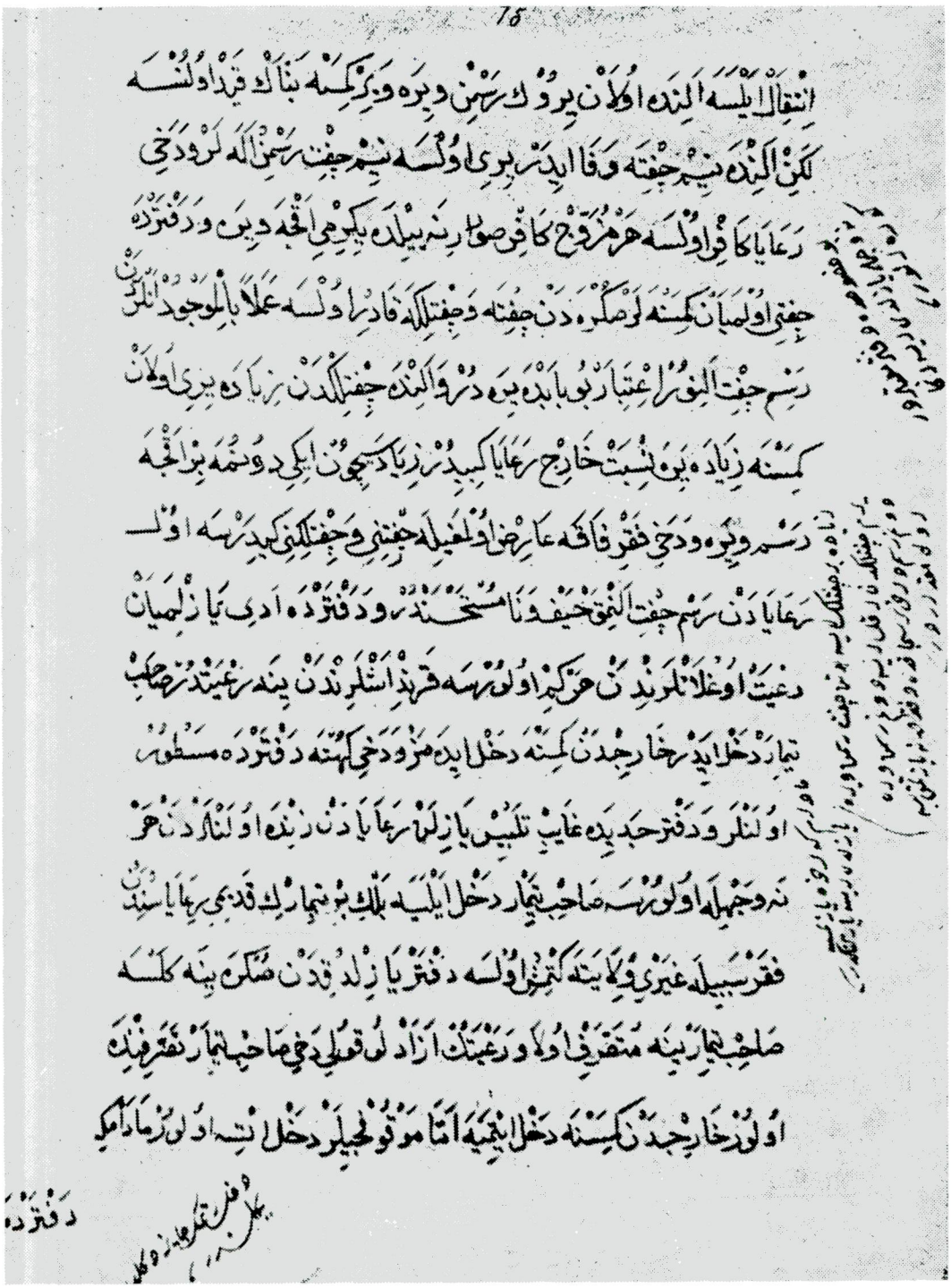

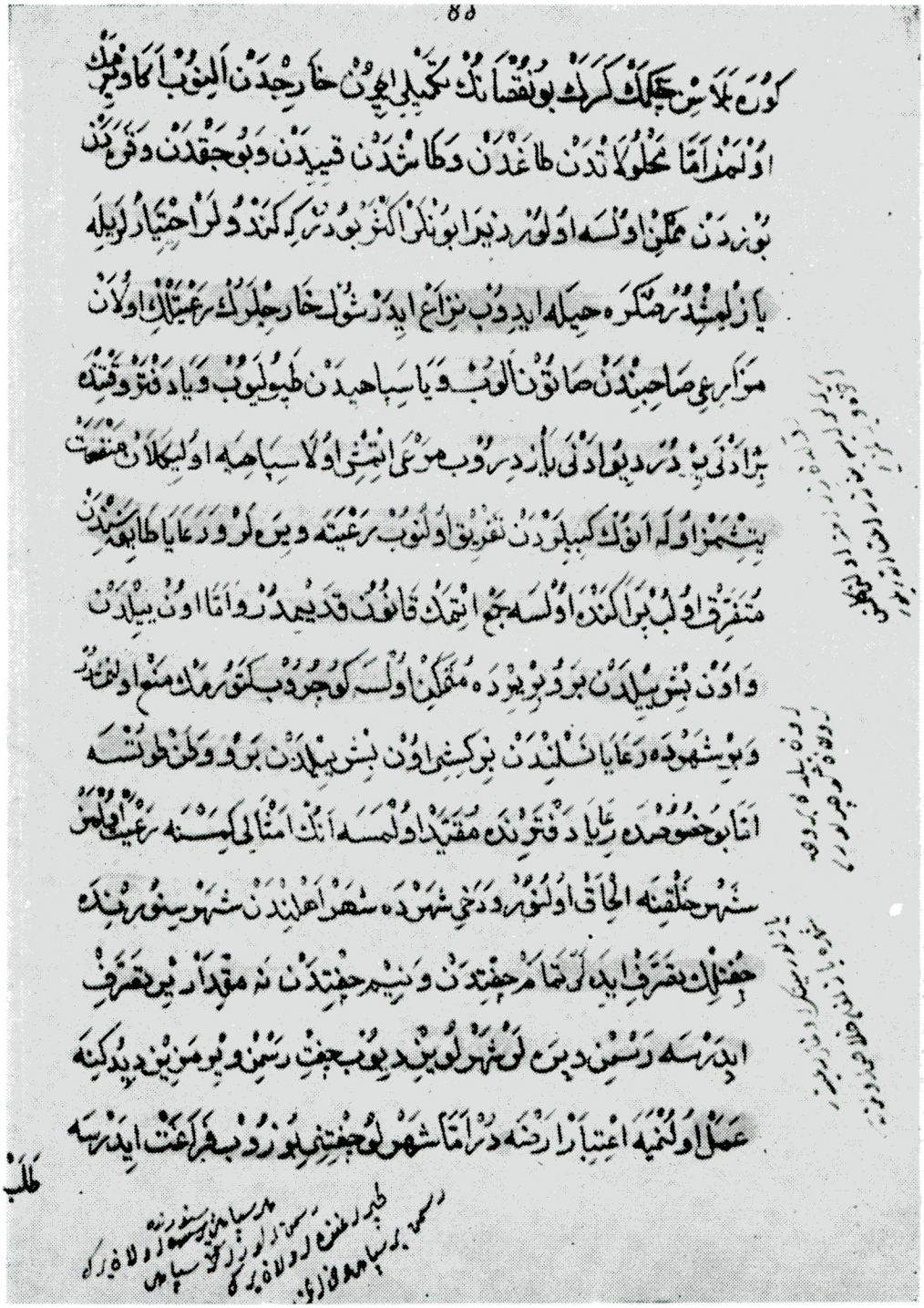

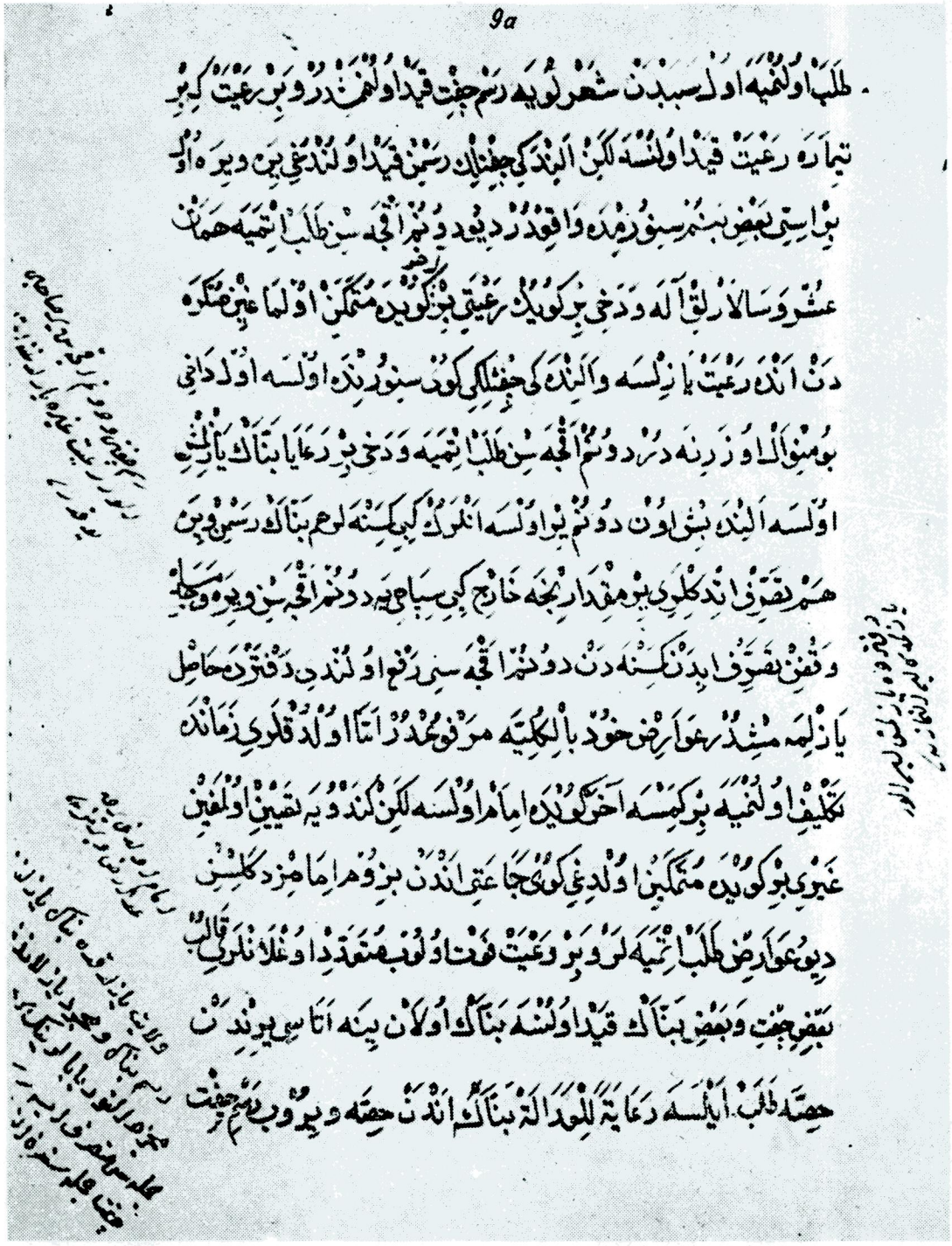

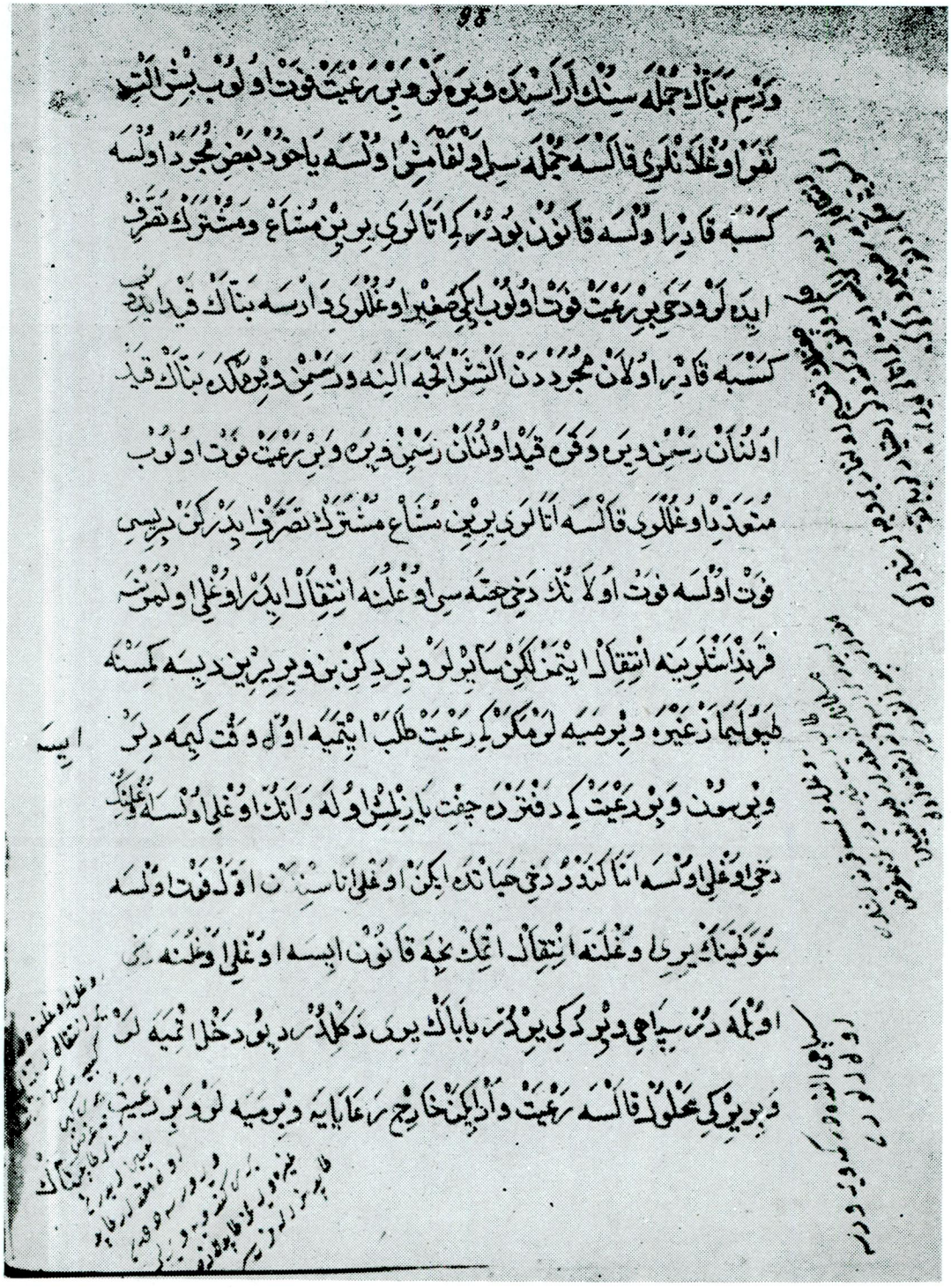

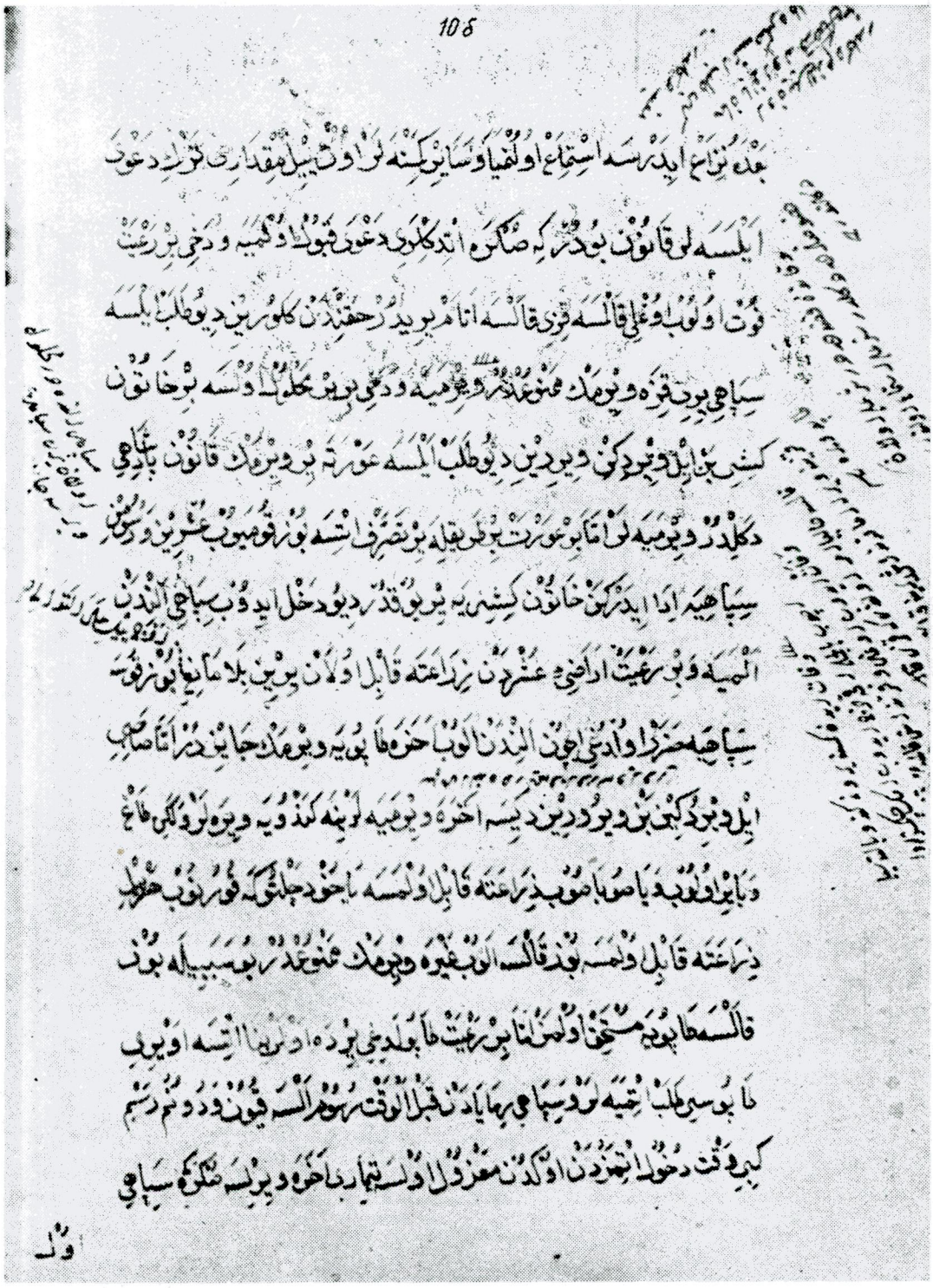

11a

اول اوزره الان سپاهیدن طلب ایده رعایادن طلب بقیه اما رعایا دخی اوکلکی
سپاهیه ویردکلرینی اثبات ایدوب الرینه حجت الدیلر اوزره دخی واروب
اول حجت ایله طلب ایلیه بعضلر بکلر بعض سپاهیلره مکتوب ویروب قاضیلره
ارسال ایدرلر ایمش که رعایا اوزرینه اولان رسوم قبل الوقت الیوریلر
دیو امر بکلو بکلرده دخی بو اصل مکتوب وبو میه لری کوندرورلر ایسه قانونه
مخالف در عمل اتمیه لر عمل ایدنلر کلوبی ایله معاتب اولمزلر فصل
بعدما یده وارده وطارون وعلفدن وجوداردن وحاصلدن عشر الا رسم النوبه
سکز مد غله دن هر مدده الی بچق کیله اولور بها لازم بیلك مقابله سنده اولور
وباقی حبوباتده اونده بر الیور زیرا اخم کتاندن الفرزیرا رعایا کتانی
سپاهیه یوملندر ویرمك حدمتی دکلدر کتان تخمینك عشری مقابله
سنده رعایا کتانی سپاهیه یمشدی دیمك کوکدر ونکدیرك اون
دمدیدن بردمد عشر الیور ذکو فترده اون دورده بر الیور زیرا اوده
ونشته حرجی واردر ونکمز دن اوزرینده الیوز زیرا اودن حرجی
واردر ودخی اغاجدن یتن فواکهدن وقت کلیجك امین کسیلر اوزرینه
کلوب قیمته طوتوب عشرینی الالر باغ وباغچه ارا سنده اوت بیتوب بعضا بلور

115

اون اقچه‌ده بر اقچه اله‌لر و حریملرده و حدایقده واقع اولان سبزواتدن
عشر اله‌لر زعفراندن و کوکلدن عشر الینه سالاریه الینمیه باغدن و باغچه
دن المق شرعه مطابقدر اما رعایایه مزایقه اولمسون ایچون عشر مقدارینه
بدل تخمین اولنوب خراج اعتبار اولندی که باغ دونمی ایله بر دونم یردن بعض
ولایتده بیش اقچه و بعض ولایتده اون اقچه و بعض ولایتده اوچ اقچه الن کلمشدر
حدایقدن و حریمدن عشرلرینه کوره کسیم الینور حاصل بغلنمشدر و دخی
وقفدن و میری یردن سپاهی آخره طابویه ویرسه باغچه اتمک ایچون
دخی اول کمسنه آنی باغچه ایلسه اکر اغاجلری بر برینه یقین اولوب اراسی
زراعته قابل دکل ایسه باغچه حکمنده اولور اکر اراسنه چفت کیروب زراعته
قابل ایسه یر حکمنده در عشرین و رسومن ویروب و اغاجلرده بتن میونک دخی
عشرین ویره اکر باغچه حکمنده اولورسه میوه‌سنه کوره سپاهی بز بونی یینه
چفتلکه ضم ایده‌رین رسم اغاجلرین قلع ایله دیسه جایز دکلدر وضع اتمک کرک
عشر بدلی یاخود عشر میوه ویرمک کرک وقفه انفعی ایله عمل اولنه بعده
اوزرینه زمان کچمک ایله اغاجلری قالمسه سپاهی بوزوب یینه چفتلکه ضم
ایده مکر که صاحب ارض اجاره‌سن ویرمکه قادر المیوب فراغت ایده سپاهی اول

وقتین

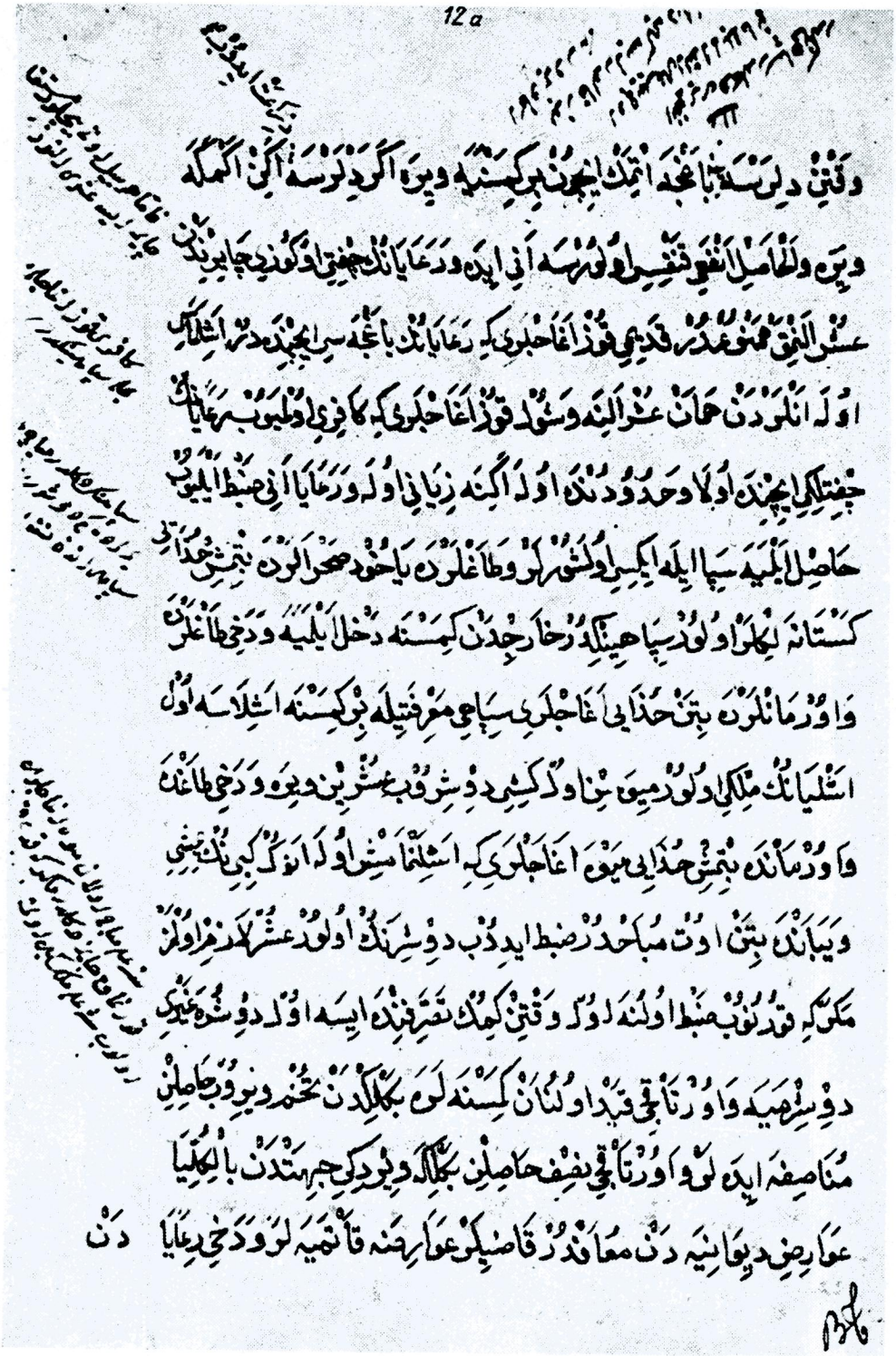

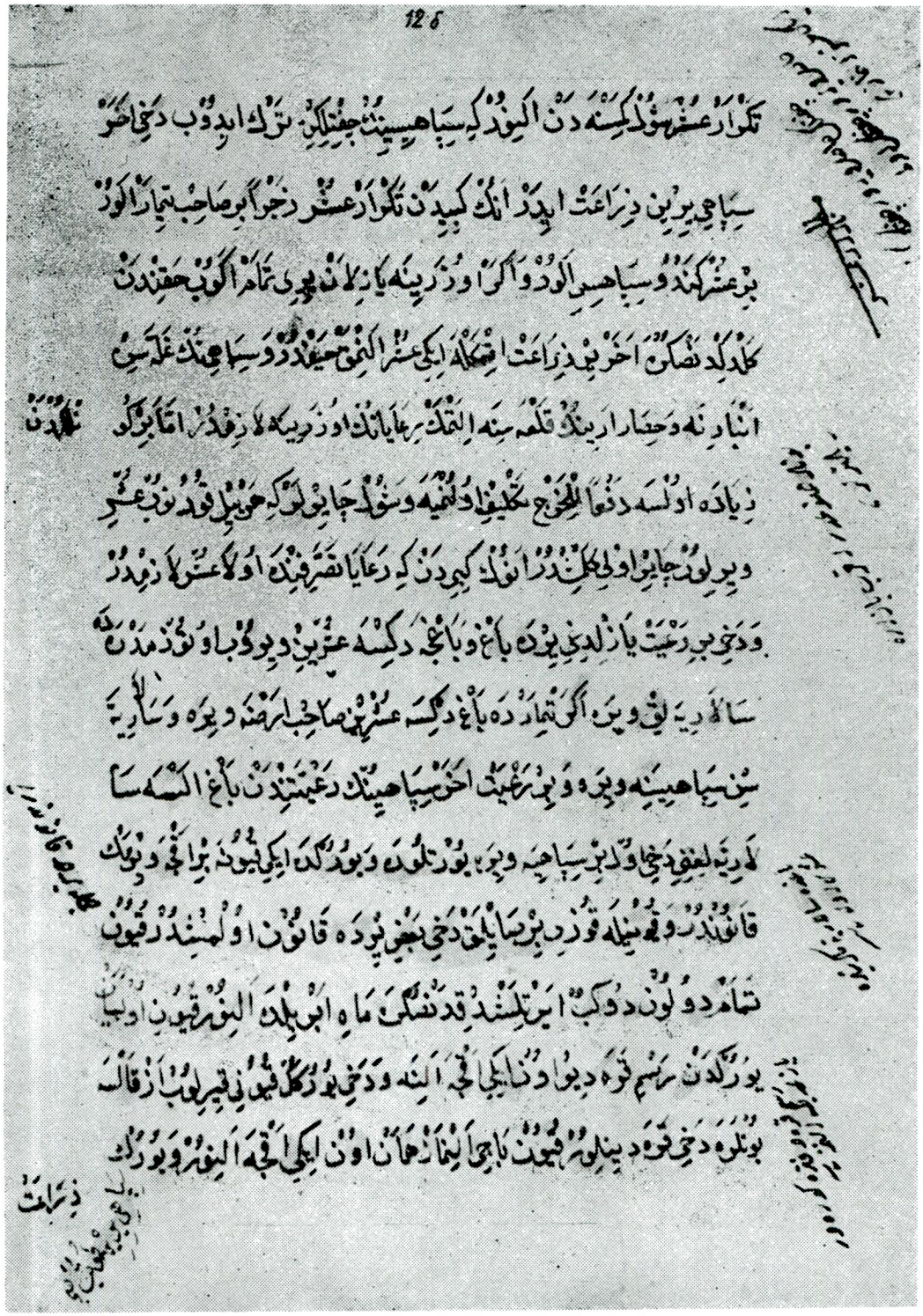

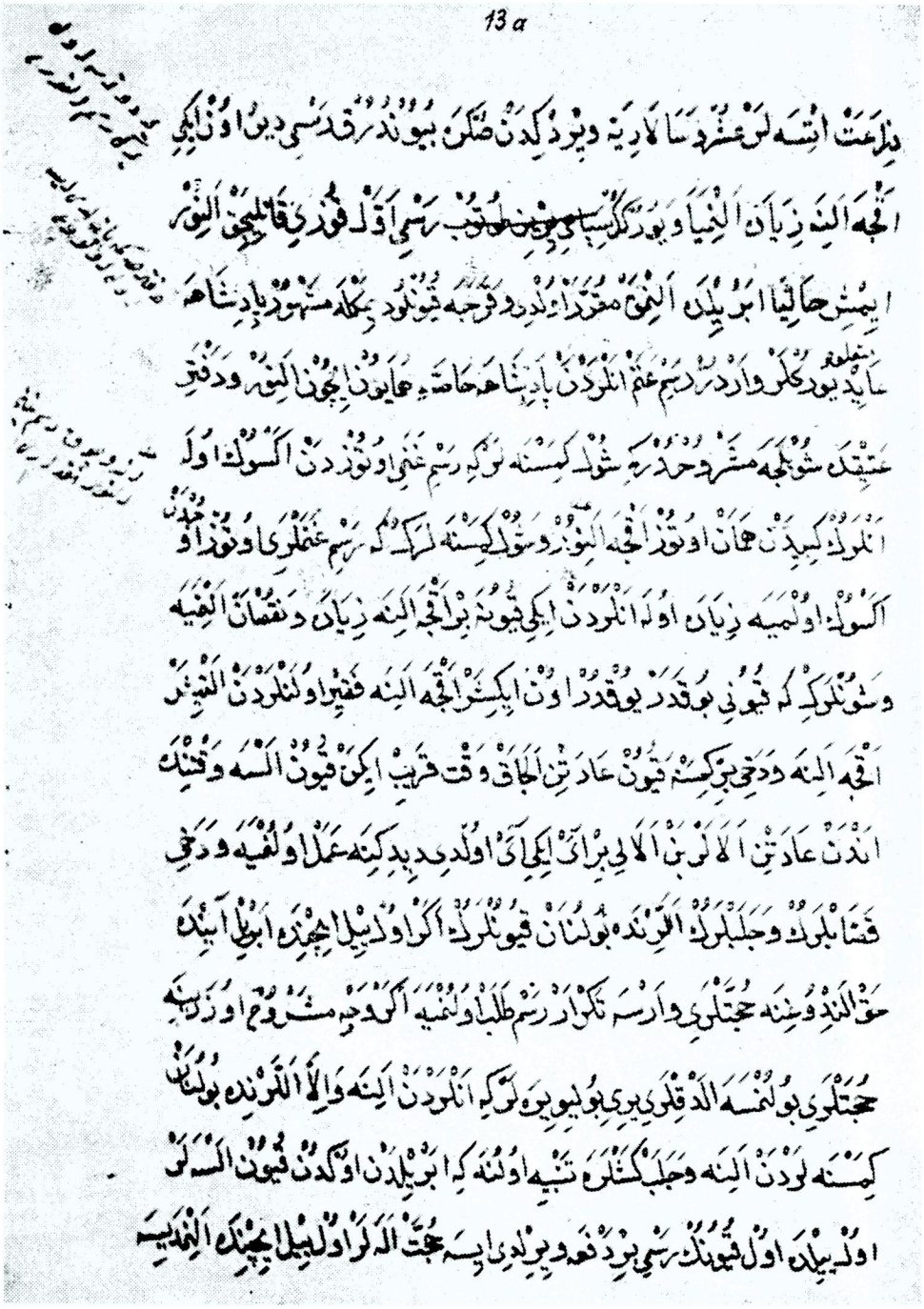

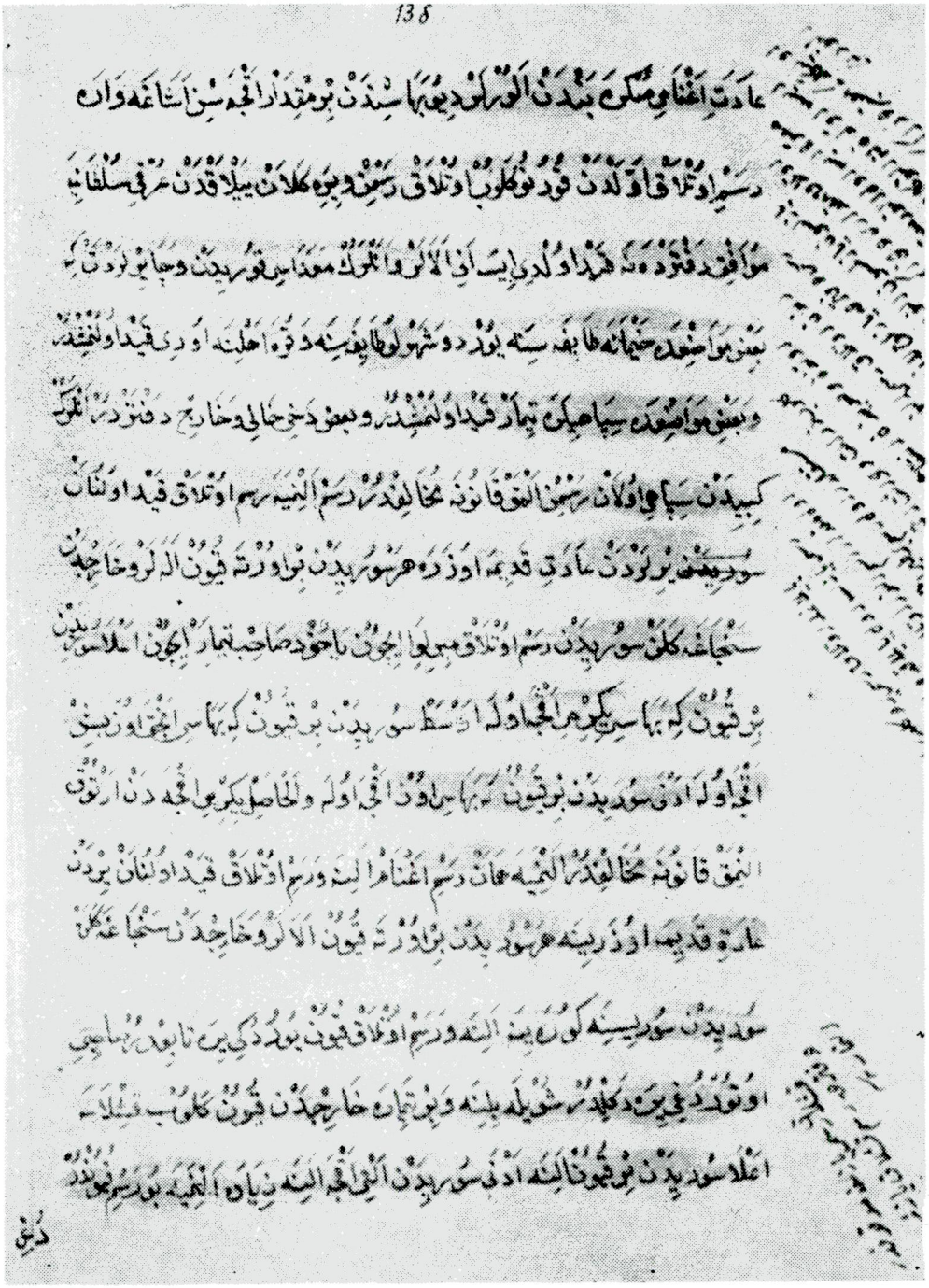

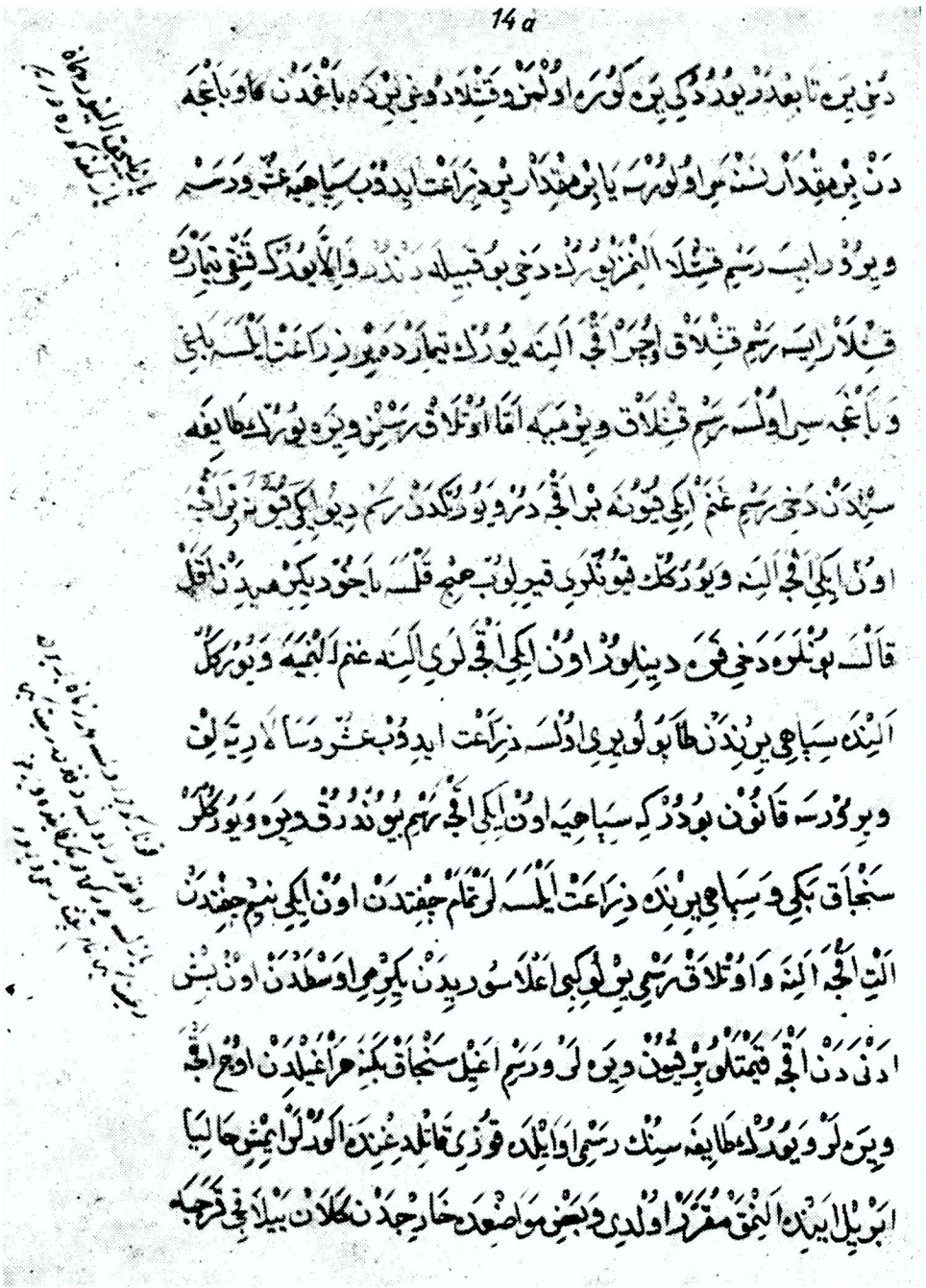

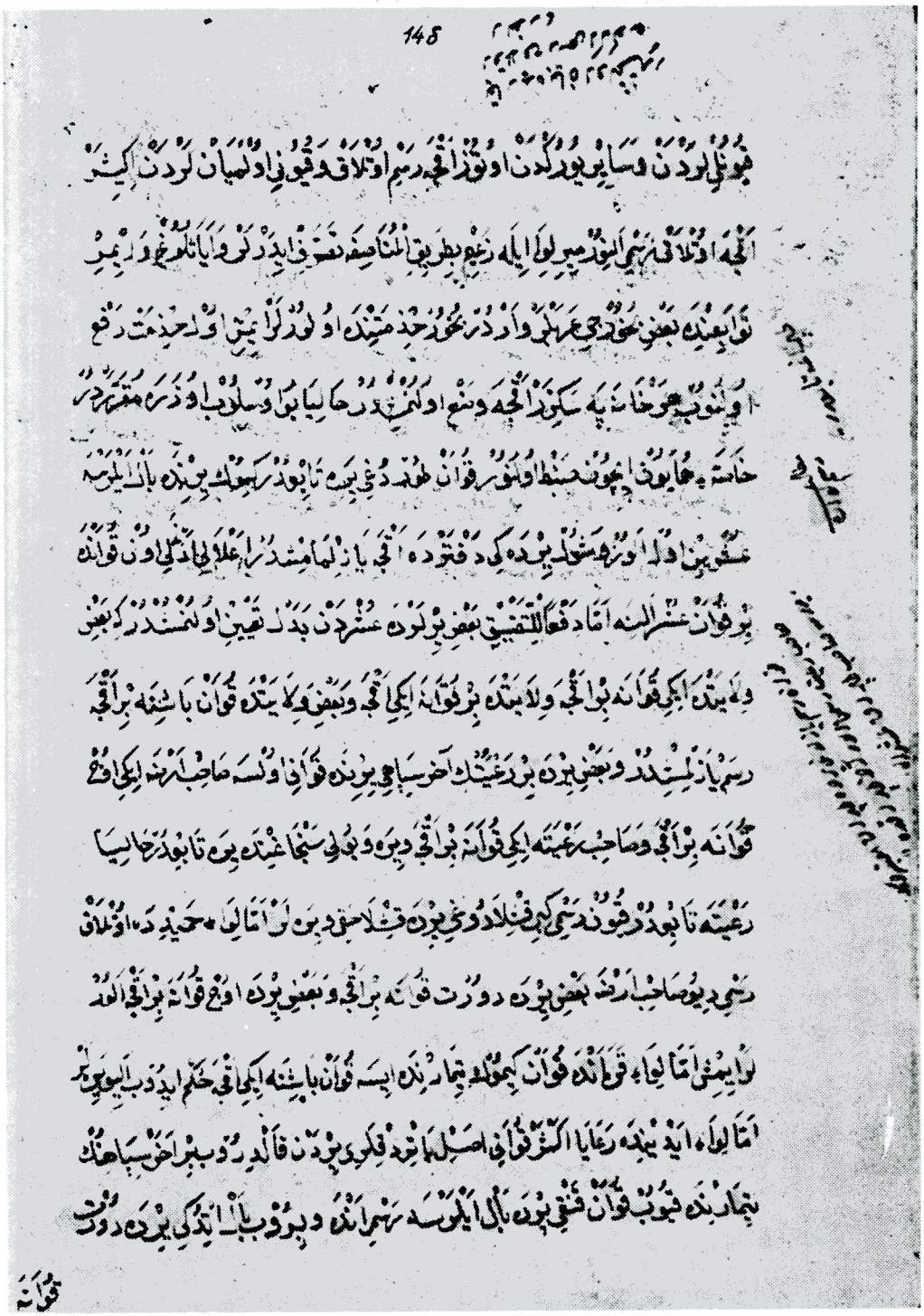

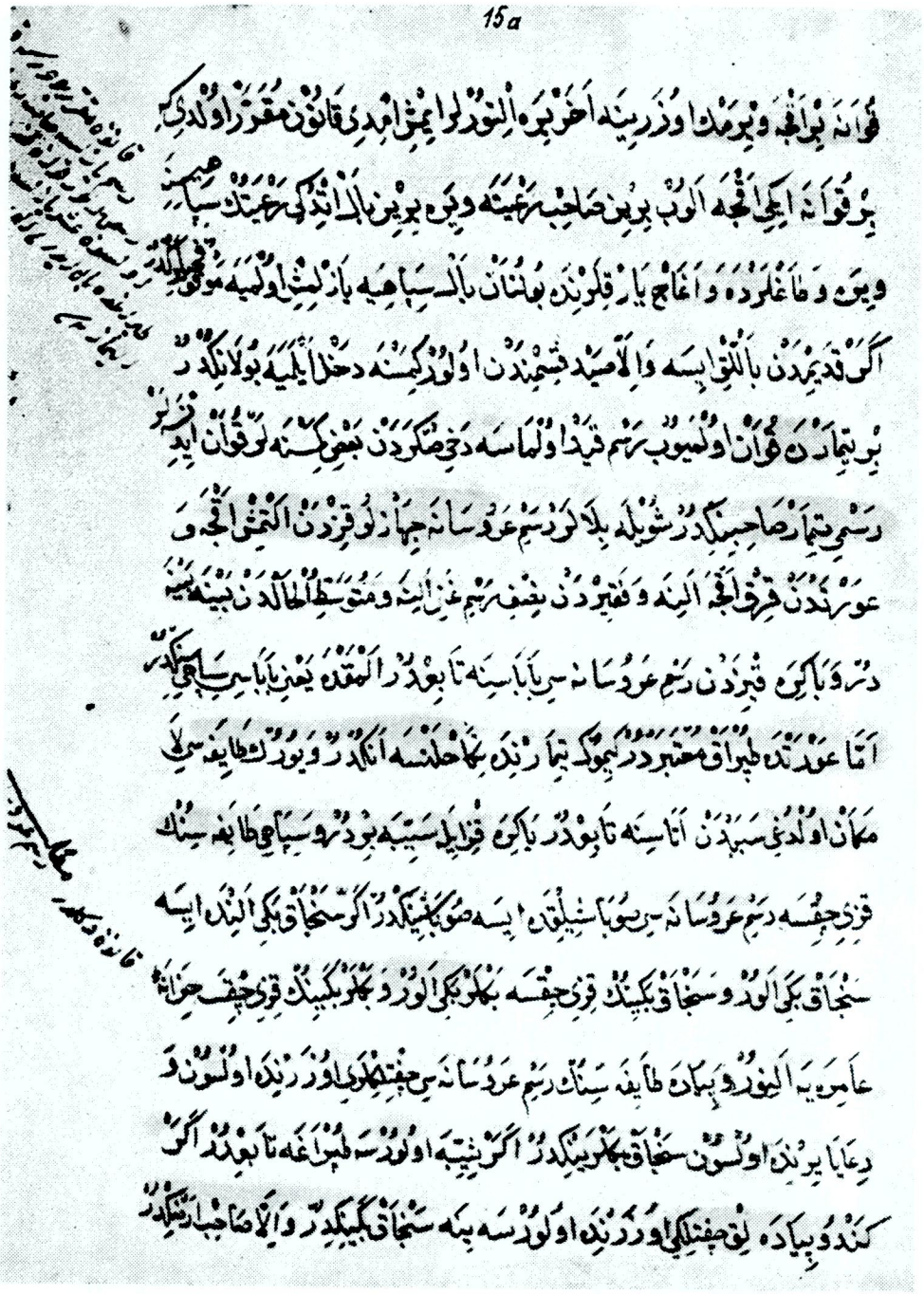

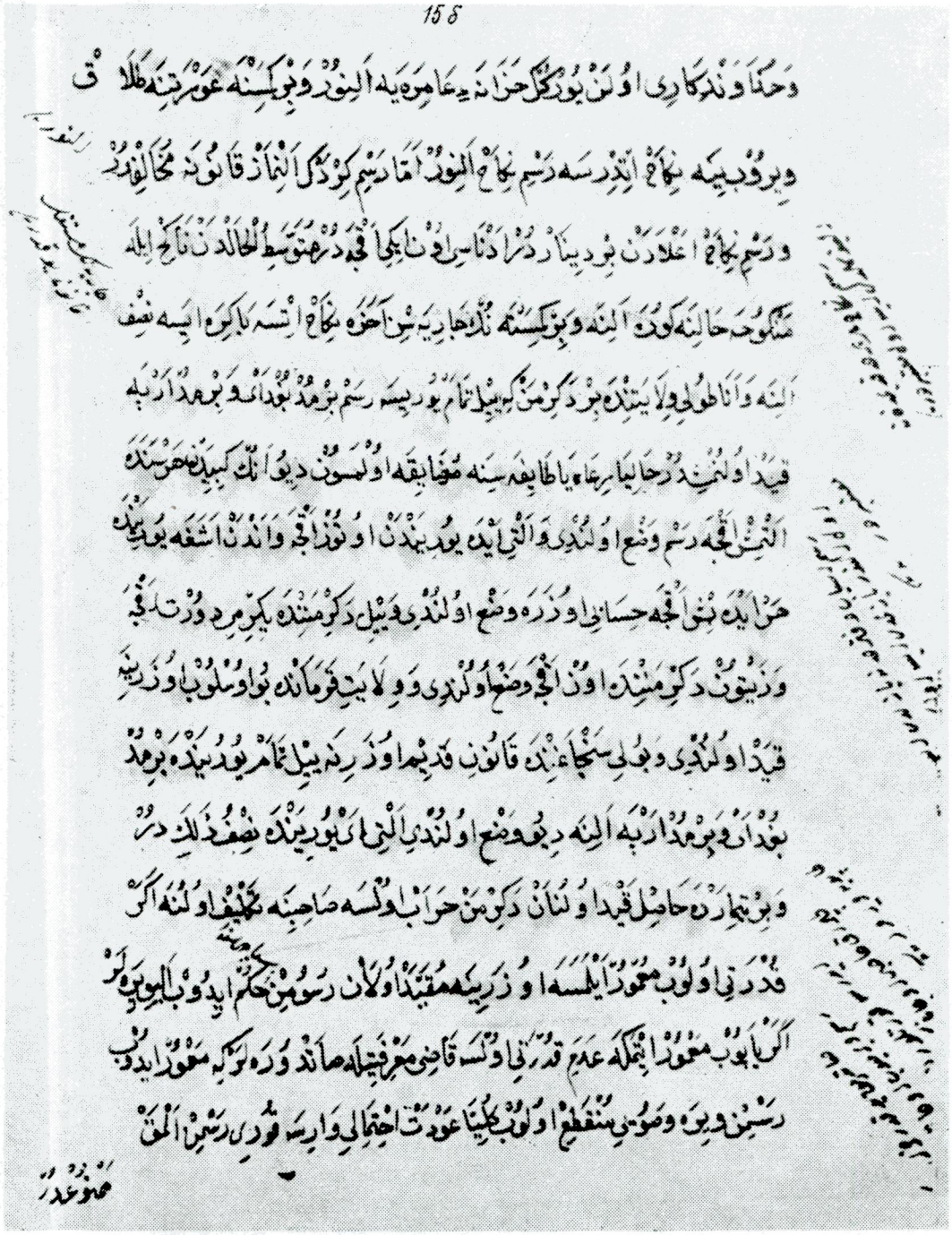

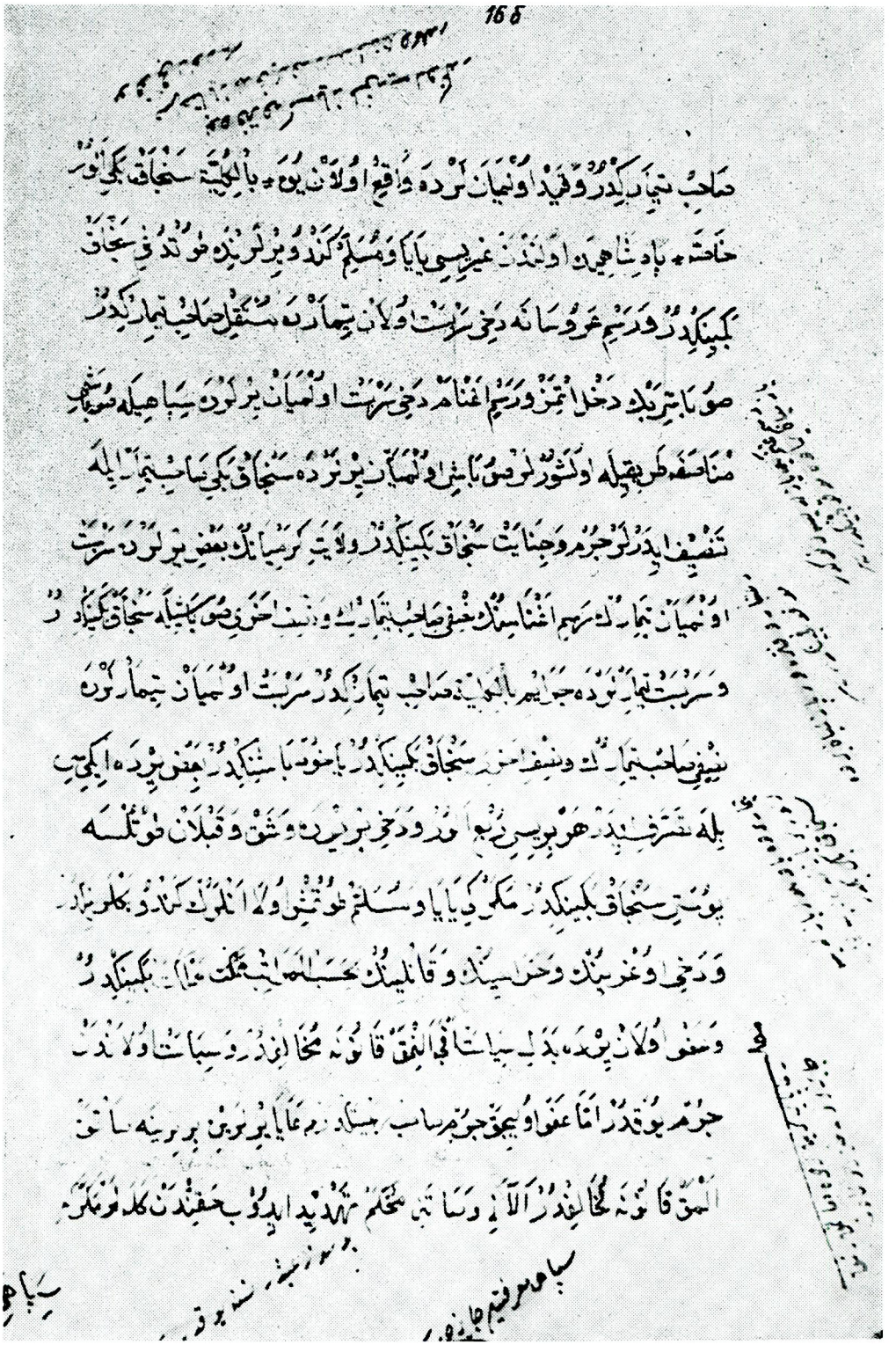

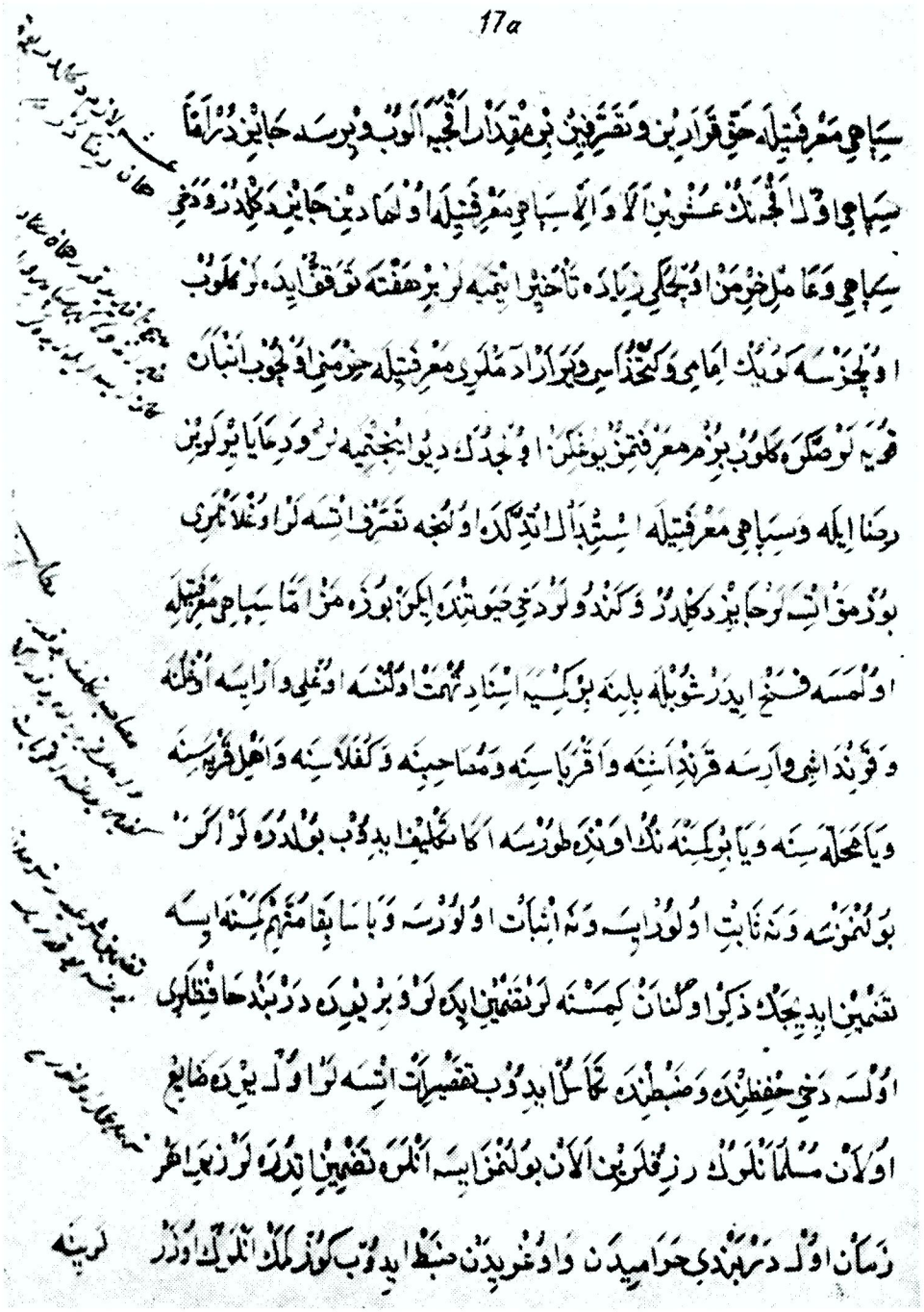

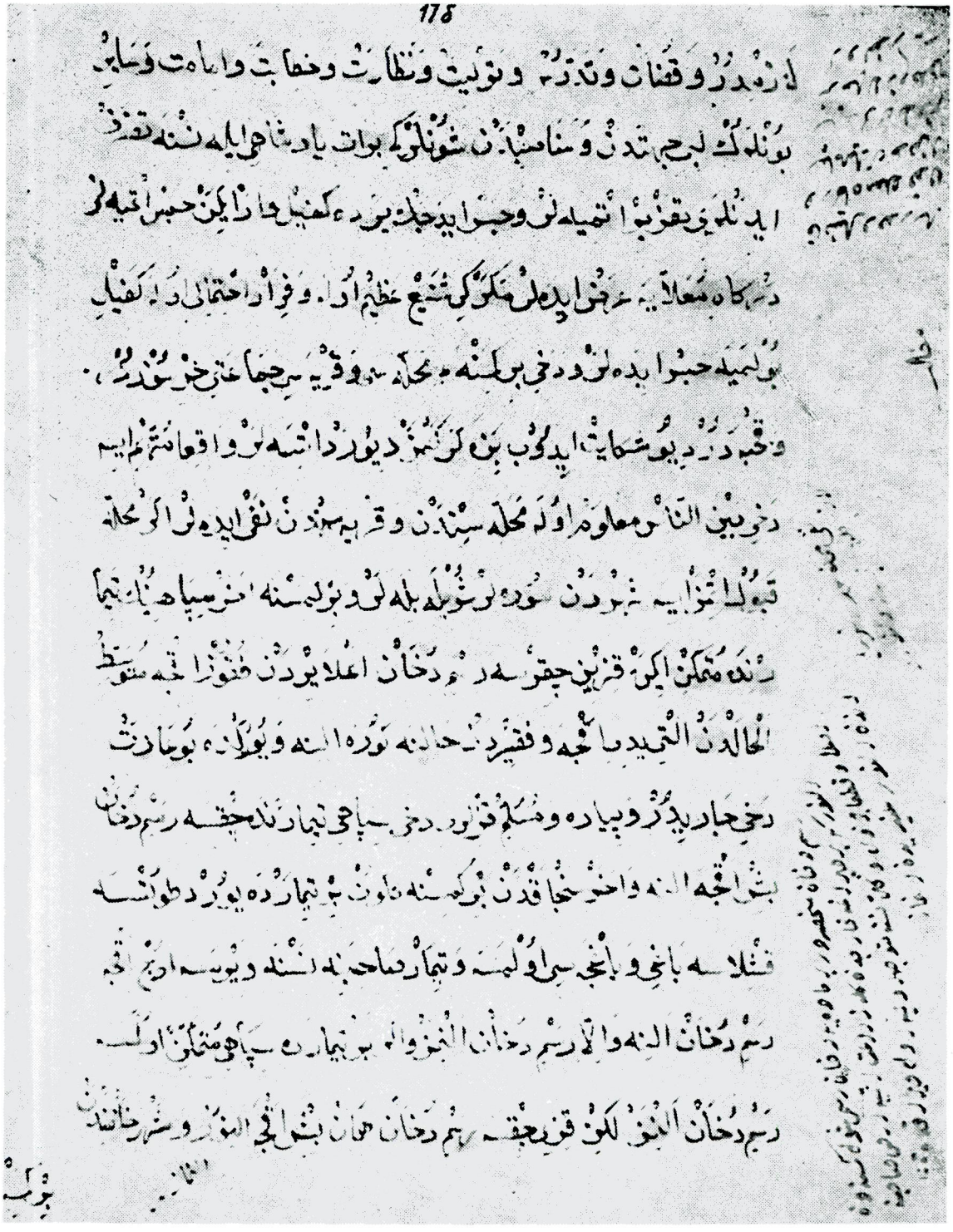

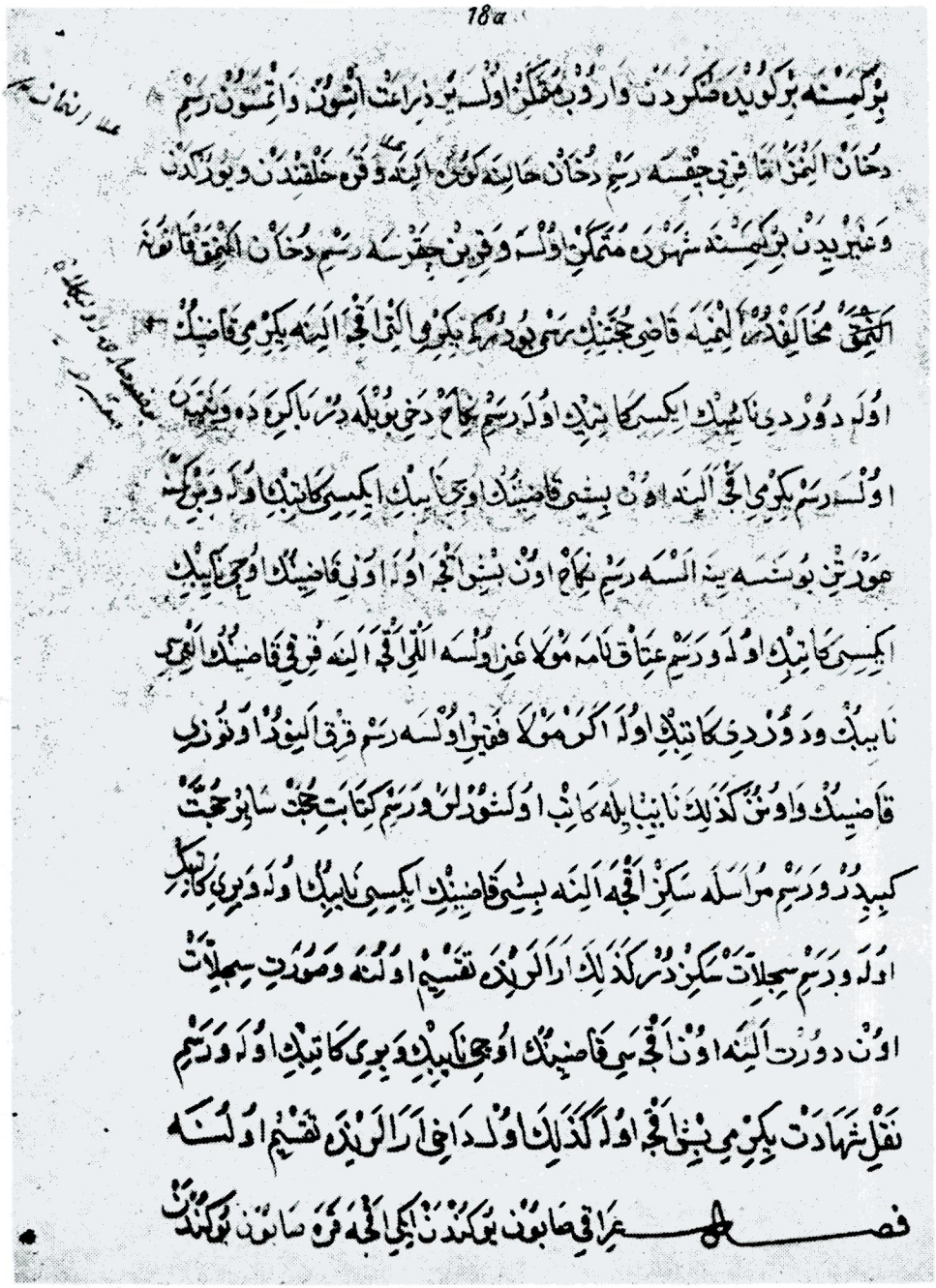

بر بوچق اقچه النه حق قنطار بش اقچه النه نسنادر یوکندن اون اقچه مصطکی یوکندن
دورت اقچه حق قنطار ایکی اقچه بقام اغاجی یوکندن ایکی اقچه حق قنطار بش اقچه
شاف یوکندن ایکی اقچه حق قنطار بر اقچه وقره بویه یوکندن بر اقچه وکلسنی بر داغی
یوکندن بر اقچه چناق ودستی یوکندن یرم اقچه بالق یوکندن بر اقچه دوه
بر داغی یوکندن بر اقچه وتکنه یوکندن یرم اقچه وقوز یوکندن یرم اقچه
وبادم یوکندن ایکی اقچه وفندق یوکندن ایکی اقچه وکون یوکندن یرم
اقچه وقره اوزم یوکندن ایکی اقچه کوفتر یوکندن ایکی اقچه وانجیر یوکندن
ایکی اقچه قایسی وزردالو یوکندن ایکی اقچه اجی زردالو یوکندن بر بچق اقچه
سیالروک یوکندن بر بچق اقچه وارمود یوکندن ایکی اقچه الما یوکندن بر
بچق اقچه قزلجق یوکندن بر اقچه زیتون یوکندن ایکی اقچه برنج یوکندن
ایکی اقچه کتان یوکندن ایکی اقچه طوز یوکندن اوچ اقچه صوغان یوکندن ایکی
اقچه یاغ یوکندن دورت اقچه بال یوکندن ایکی اقچه قوتی باشنه بر اقچه
تولمدن تولمه بر اقچه سمتیان یوکندن ایکی اقچه کون یوکندن ایکی اقچه خام
کون یوکندن بر اقچه یاش کون یوکندن یرم اقچه کوردک یوکندن ایکی اقچه
لبلبی یوکندن بر اقچه بکمز یوکندن ایکی اقچه سرکه یوکندن ایکی اقچه باقر

بر اقچه بیل صابی یوکندن بر صاپ یوز قاشقدن بر قاشق یکرمی یومرده دن
بر یومرده یوغرت یوکندن بر چوق اقچه سپرکه یوکندن بر سپرکه سپد یوکندن
بر سپد بزر یاغی یوکندن ایکی اقچه قصابک طوزلو یاغی یوکندن ایکی اقچه بش قنطار
ایکی اقچه بوبر یوکندن بش اقچه بر عربه پرنجدن سکز اقچه بر عربه صوغاندن
اوچ اقچه بر عربه بالقدن دورت اقچه بر عربه طوزدن بش اقچه بر عربه حصردن
اوچ اقچه بر عربه تخته دن ایکی تخته بر عربه اودندن بر اقچه بر عربه قوندن
اوچ اقچه و بر عربه حاصلدن بر اقچه بر عربه یونجه دن بر اقچه بر عربه یاش
اوزمدن اوچ اقچه یا ایکی اقچه بغدای و ارپه و مرجمک و بغله و بوکرنجه دن
بر مدده بر کله اکر صاتلسه بایعدن و مشتریدن ایکشر اقچه الینه اکر قاتر
یا آت صاتلسه کذلک بر صغیردن ایکی اقچه الینه بر بایعدن بر مشتریدن قصاب
صغیر بوغزلسه بر صغیره ایکی اقچه قیون بوغزلسه اوچ قیون بر اقچه الینه باغ
و باغچه و دکرمن و اوکبی املاک صاتلسه باج النمز و کویلرده هر نسنه صاتلسه
باج النمز و دکان اولمیان یرده بازارجیدن ترکه حقی پول الینه قپانده وزن
اولنان نسنه دن قنطار باشنه ایکی اقچه الینه بری بایعدن بری مشتریدن
و دخی بر نسنه نک باجی الندقدن صکره صاتلوب بعد زمان اول شهر دینه

صاتلسه

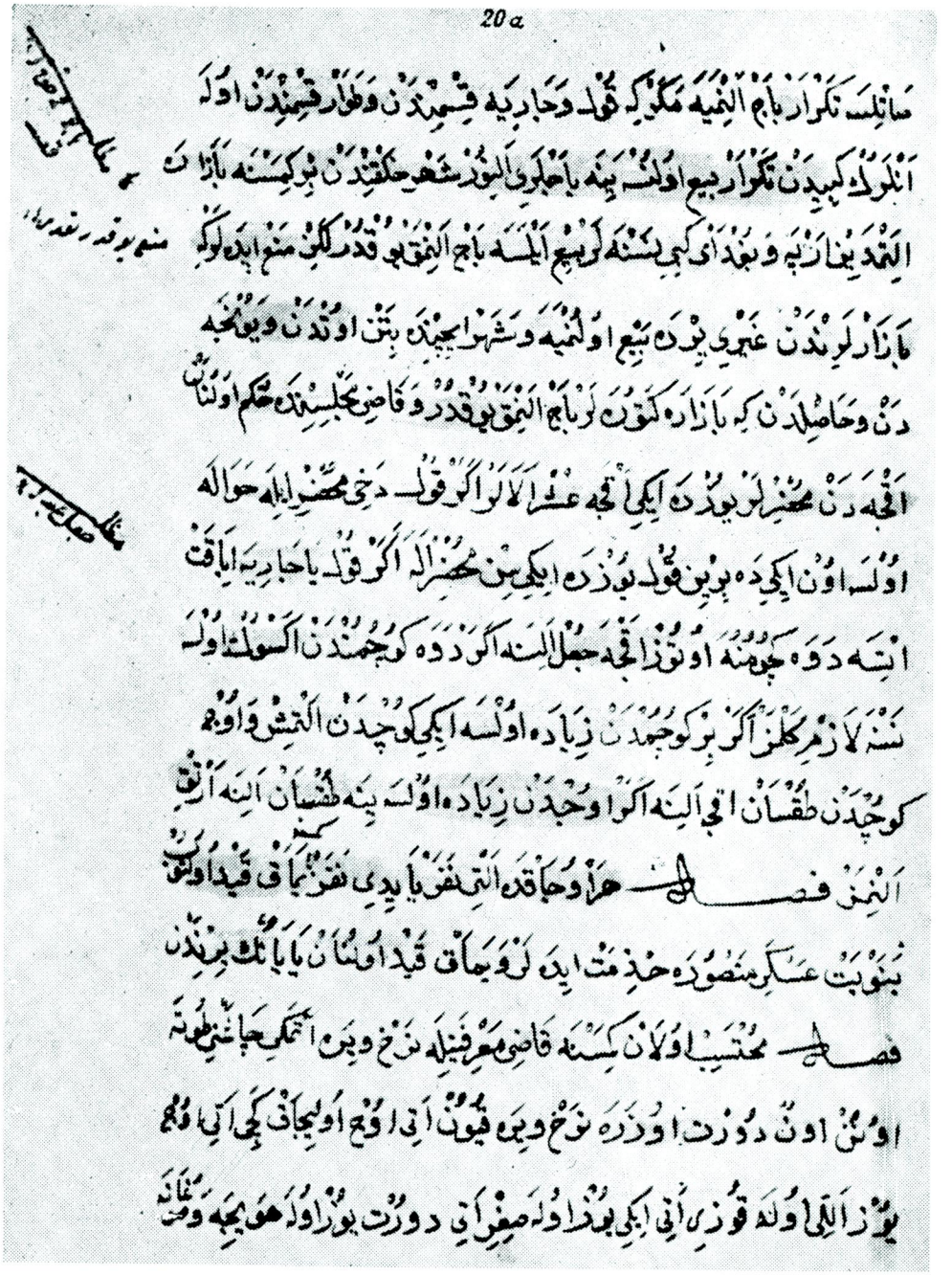

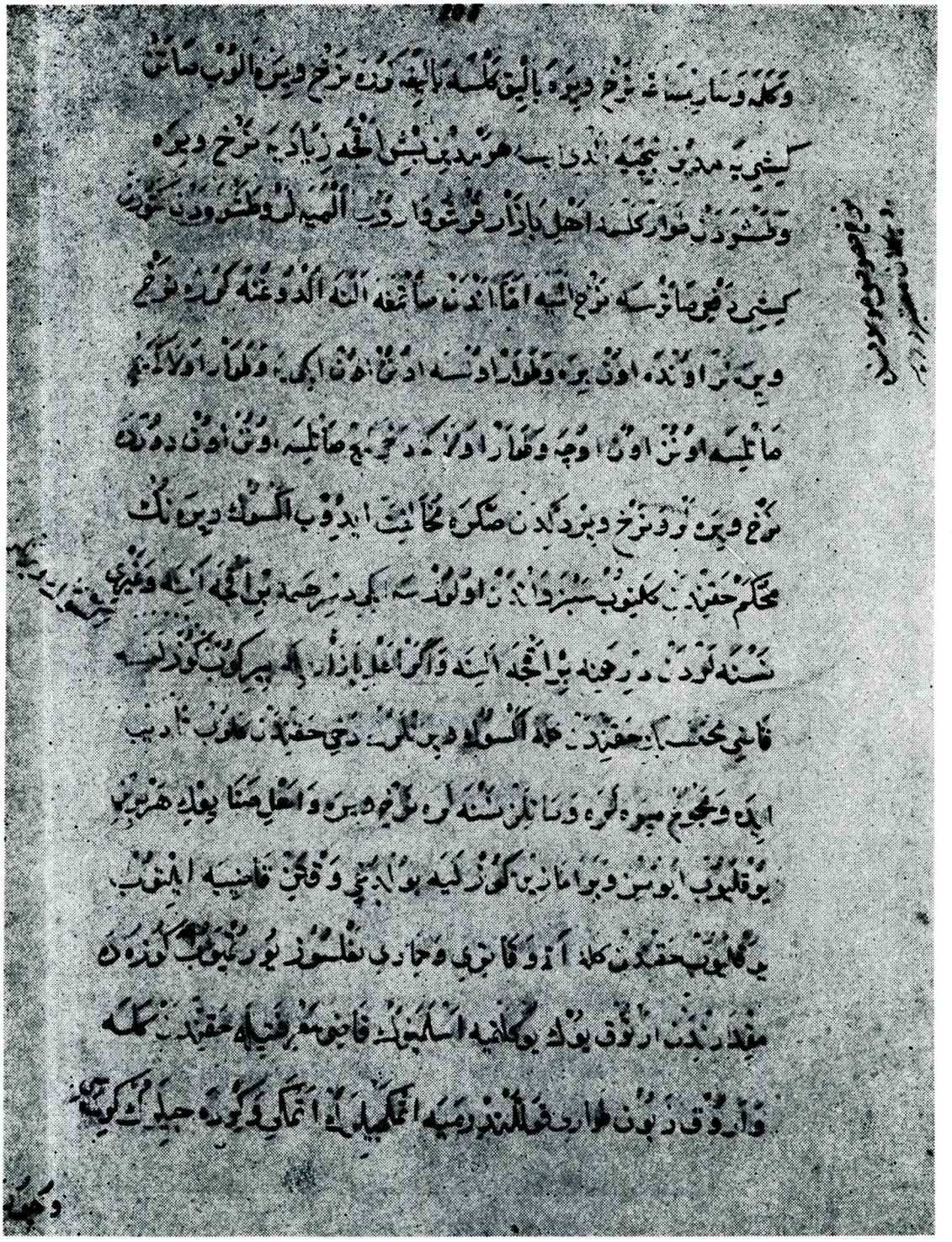

21a

چورکجیلرك چوره‌کی کوزلنه چکی و قره‌سی اولمیه و اکشی اولمیه اکسوك
اولسه قاضی تعزیر ایدوب درهمنه بر اقچه جرم النه و الکلری سیق اوله اکر
چیك یا اکشی یا کپکلی اولسه محکم سیاست ایدوب حقندن کله‌لر بونلرك
اهل خبره‌سی کندولردن اولمیه بیجی طایفه‌سندن اوله چورك اتمکی
نصف اشلنه بر مداونه یدی وقیه یاغ قویه غایت پاك اشلنه نرخی چوره‌کك
کرده نرخنه اشلده هر زمان اکسك اتمیه‌لر بولنه قصابلر قیونی چیدن
تمیز ایدوب بر برینه خلط ایتمیه‌لر فصول اربعه‌ده تعیین اولنان نرخ اوزره
ات بولدروب عناد اتدرمیه‌لر سموزین صقلادوب اریقن بوغزلتمیه‌لر
هر زمان خلقه ات یتشدرمکده تعلل ایدوب بولمیان قصابی حبس
ایدوب حقندن کله‌لر تا ات بولمغه رضا ویرنجه هر کشینك مرادی
اولدغی یردن کسیویره‌لر عذر و بهانه ایلمیه‌لر و نرخدن اکسوك ویرمیه‌لر
اکر ویرورسه محکم حقندن کلوب تعزیر ایدوب درهمنه بر اقچه جرم النه
و اشجیلرك بشردکی ات چیکل اولمیه و اشی طوزلو اولمیه طوزسوز داخی
اولمیه و کاسه‌لری پاك اوله و کاسه بزلری و صویی غایتده پاك اوله و
قزانلری قلابسز اولمیه و چناقلری اسکی و صرسز اولمیه و بلنده‌کی فوته

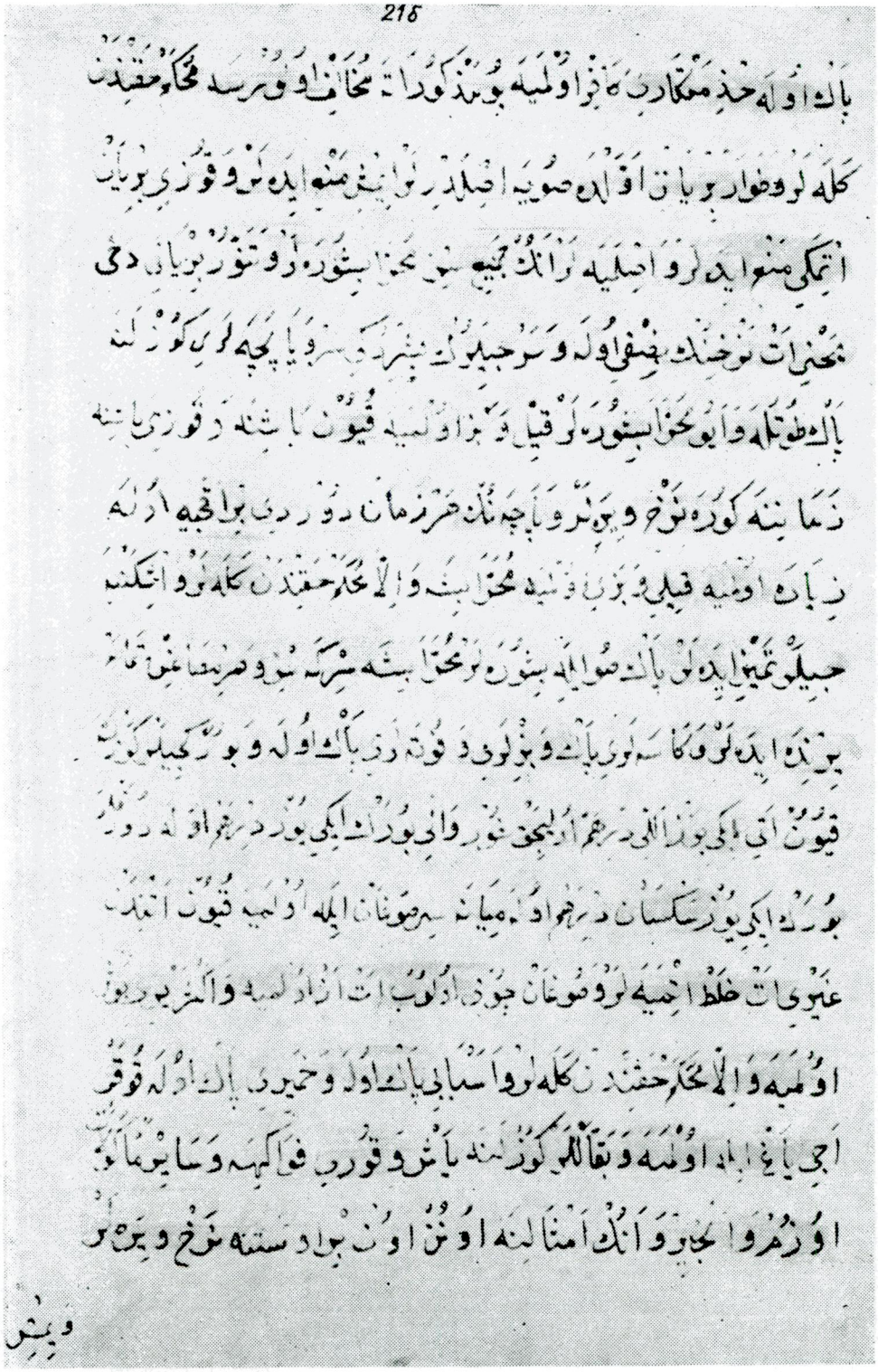

22 a

ویمش الوب صاتنلره نرخ اولدقدنصکره یاتوروب چوروب تکرار
کلوب نرخ طلب ایتمیه لر و مشتریده اکسوک نسنه بولنسه وزن ایدوب
صاتنک حقندن کله لر هر زمانده ترازولری یوقلنه بر یانی ناقص و اغر
اولمیه ایکی یانی برابر اوله و وقیه لری یوقلنه بر برندن تفاوتی اولمیه
و هر نسنه نک ایوسن کمینه خلط ایدوب صاتمیه لر و الا تعزیر ایدوب منع
ایده لر و کوفیله کلن یمشلر قاون و قاربوز کبی و اوزوم و انار و تورنج
کبی کوزلنه یوزلنمش اولمیه و بازار یرندن غیری یرده صاتلمیه و
قارشولیان کمسنه لری تادیب ایده لر و محلات اراسنده ارپه و بغدای
صاتنلرک حقندن کلنه اغاج باشنه بر اقچه جرم الینه و الانه دخی تعزیر
ایدوب ایکی اغاجه بر اقچه جرم الینه لکن اسواقده ندا ایدوب تنبیه ایتمدن
کمسنه ء انجتمیه لر و یوغرتجیلرک یوغردی موسومینه کوره نرخ ویره لر
و تورشیجیلرک تورشولری کوزلنه اکسوک ویرمیه لر و چورمش ایوسنه
قاتوب صاتمیه لر یاش بالق قوری بالق و حیار صاتنلره زماننه کوره
نرخ ویره لر و حلواجیلر کوزلنه بالیک وقیه سی دورده اولیجق حلوا
التیه اوله بادمی حلوا یدییه اوله اما بالی غایت ایو اوله و خانه کی حلوا که

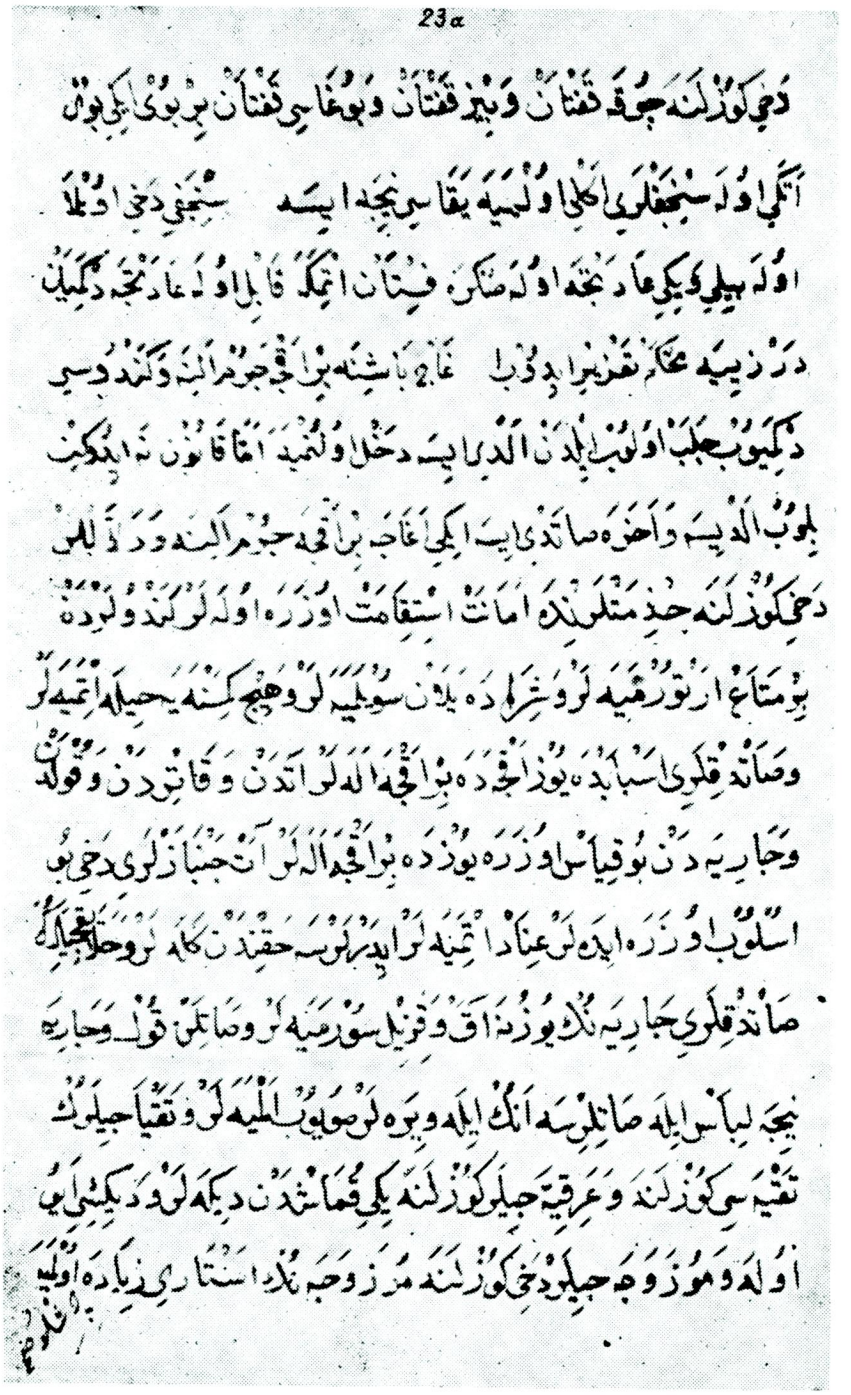

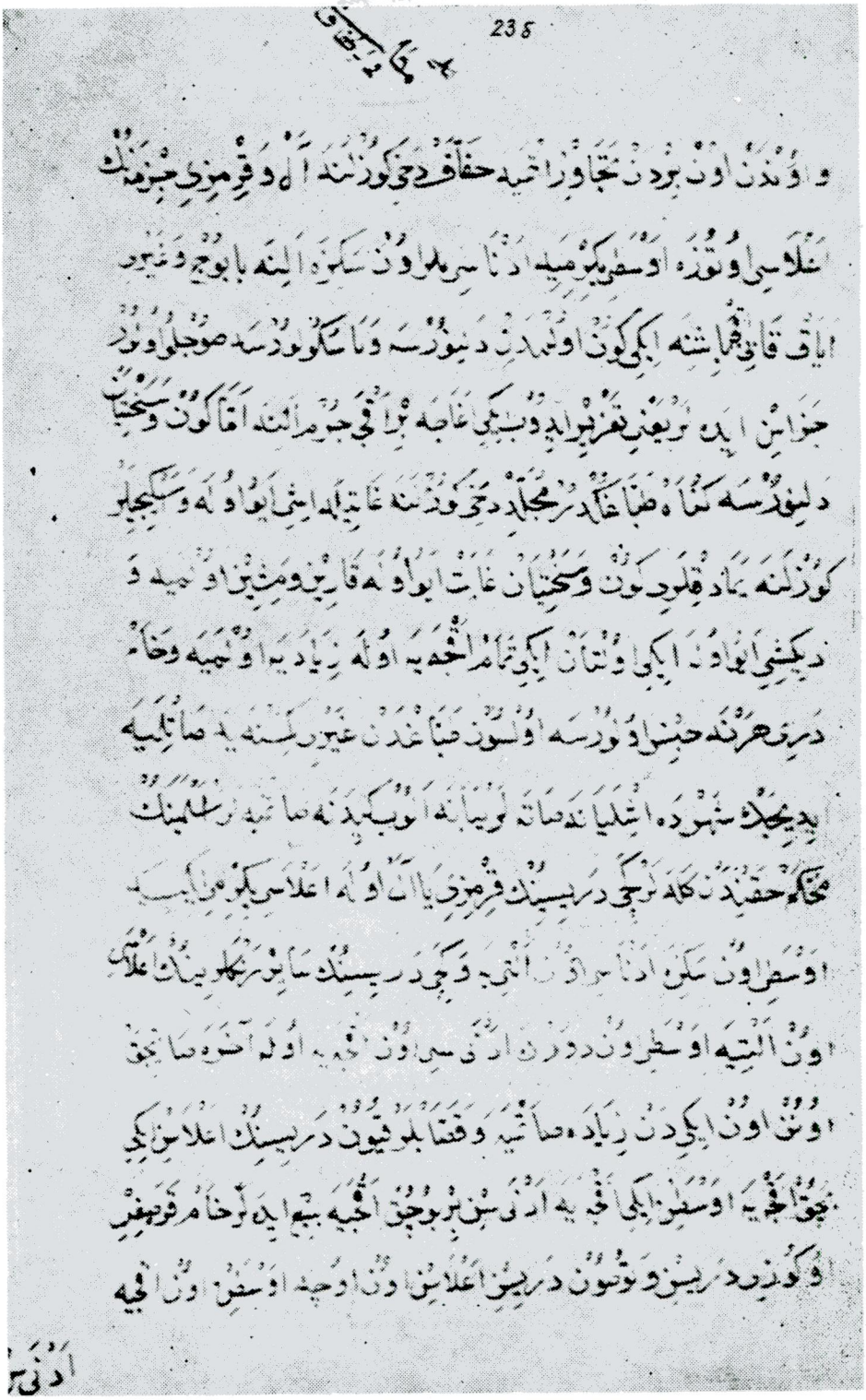

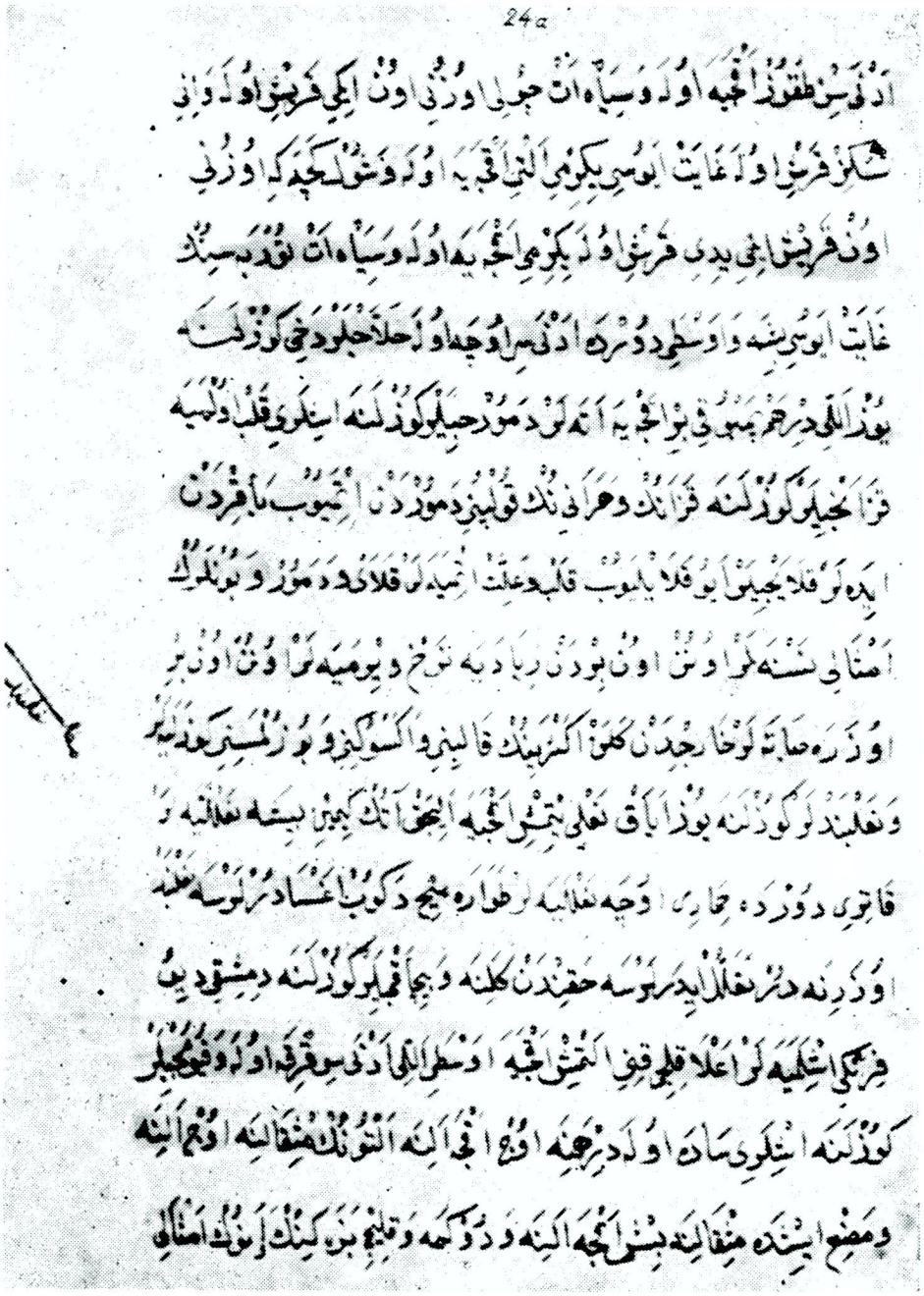

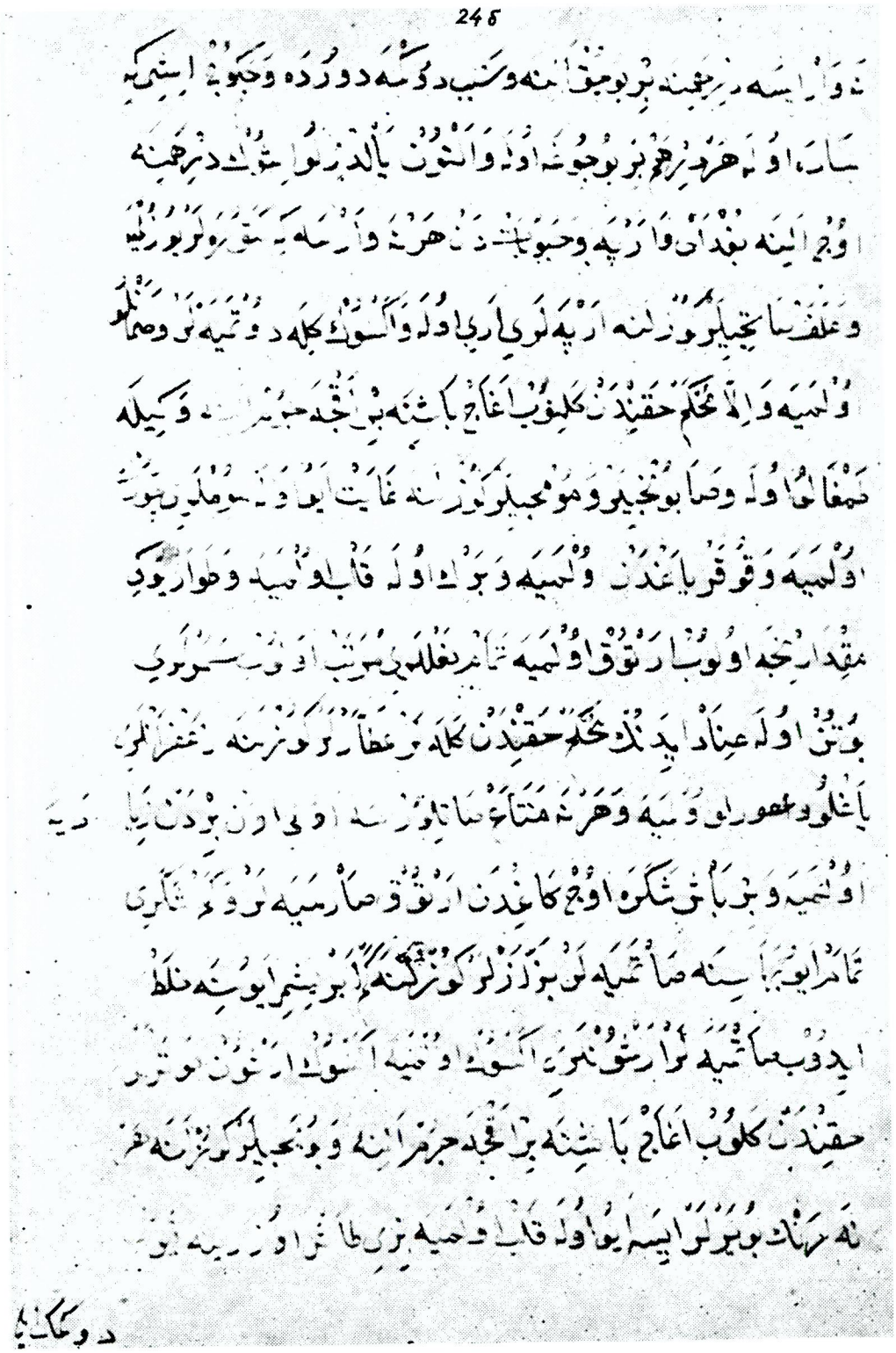

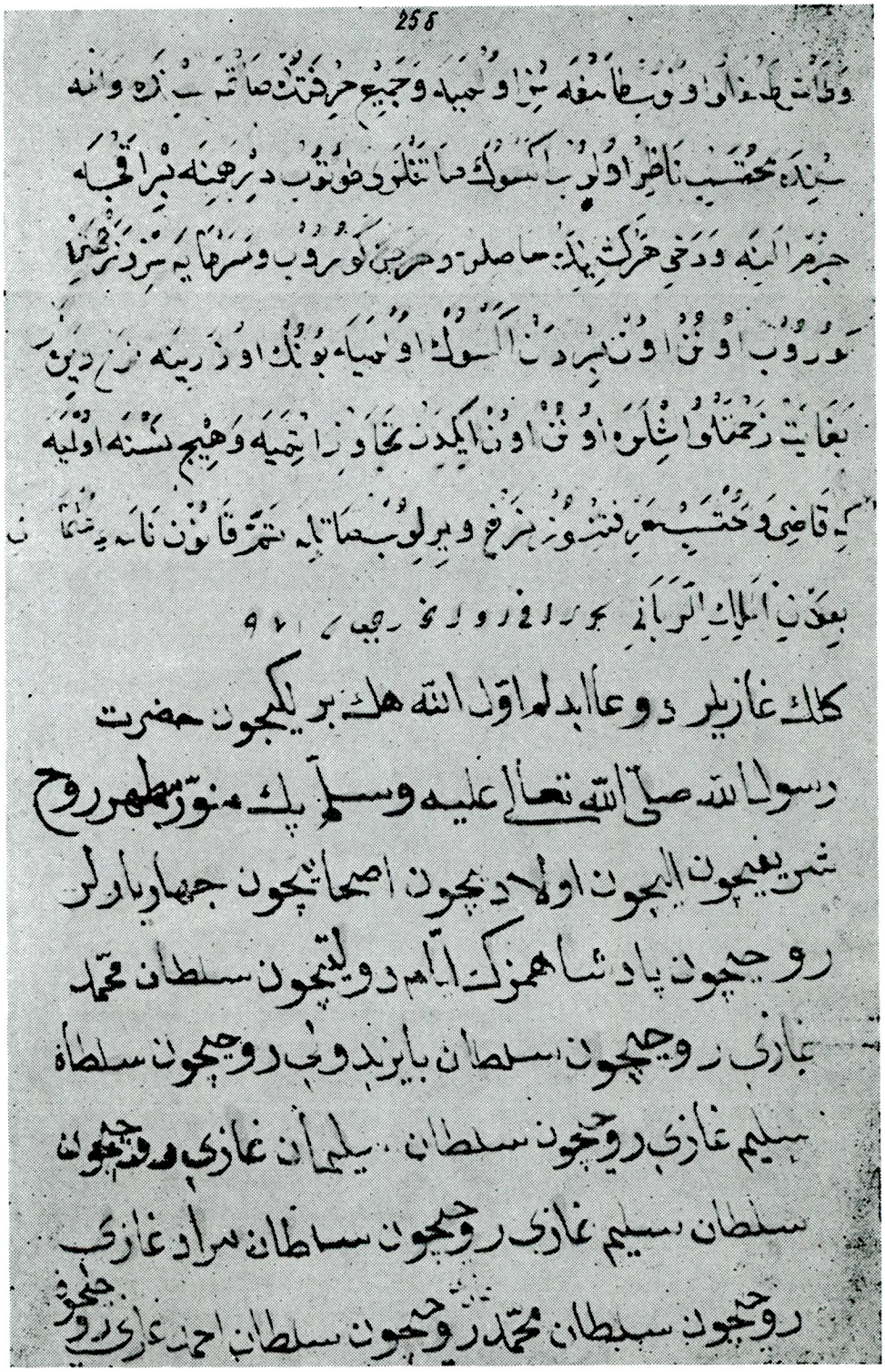

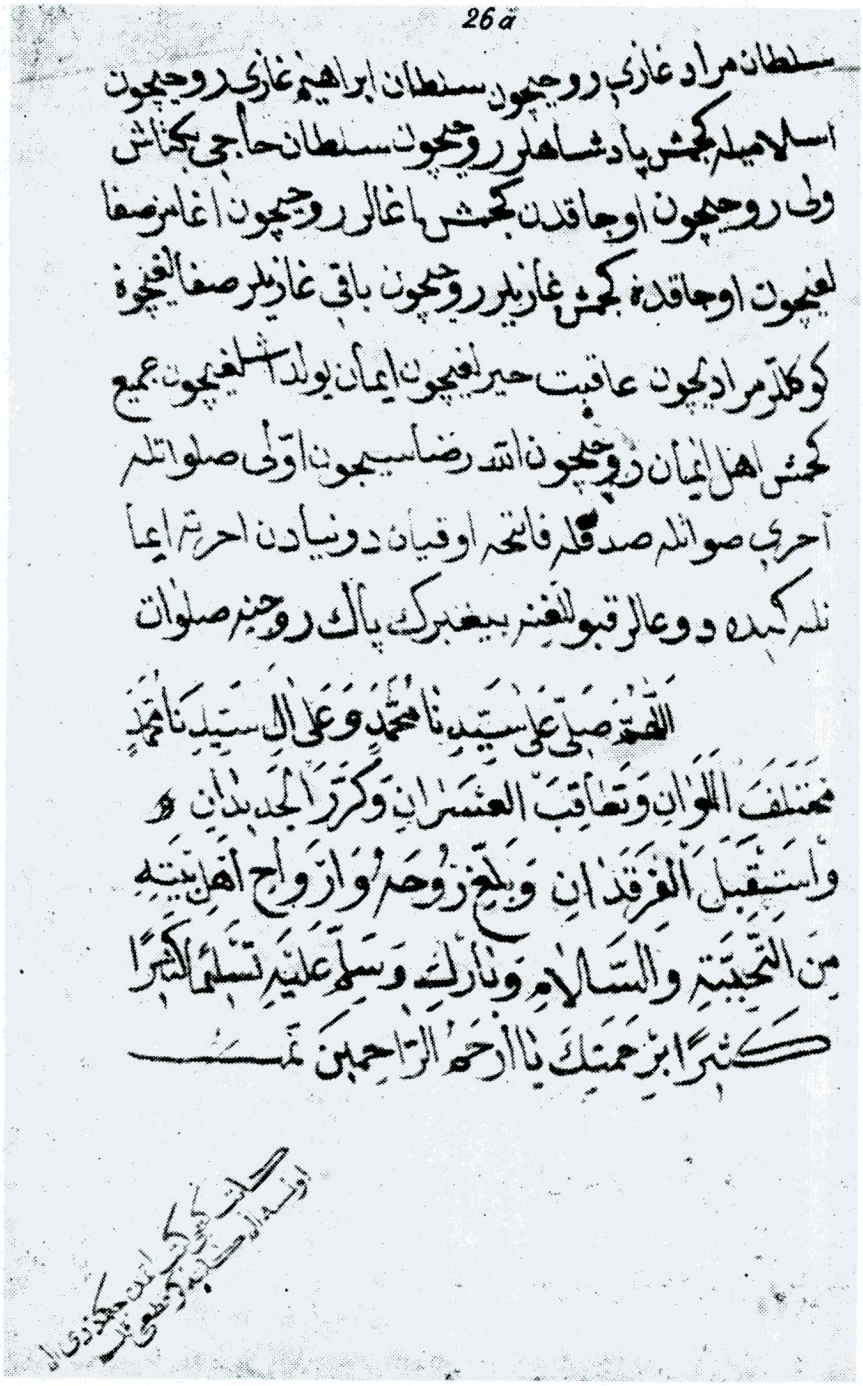

26 a

سلطان مراد غازی روحیچون سلطان ابراهیم غازی روحیچون
اسلامیله کچمش پادشاهلر روحیچون سلطان حاجی بکتاش
ولی روحیچون اوجاقدن کچمش اغالر روحیچون اغامز صفا
لغیچون اوجاقده کچمش غازیلر روحیچون باقی غازیلر صفالغیچون
کوکللر مرادیچون عاقبت خیرلغیچون ایمان یولداشلغیچون جمیع
کچمش اهل ایمان روحیچون الله رضاسیچون اولی صلواتله
آخری صواتله صدقله فاتحه اوقیان دونیادن اخرته ایما
نله کیده دوعالر قبوللغنه بیغبرک پاک روحنه صلوات

اللهم صلی علی سیدنا محمد وعلی آل سیدنا محمد
مختلف الالوان وتعاقب العسران وکرر الجدیدان و
واستقبل الفرقدان وبلغ روحه وارواح اهل بیته
من التحیة والسلام وبارک وسلم علیه تسلیما کثیرا
کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین تمت